

kormányzati testületek számadásai nem mutatják ki a Sz.-t végzők számát. Budapesten az évek óta folyó, hol 4, hol 6 hónapig tartó szellemi Sz. bevezetésével igyekeznek a szellemi foglalkozású munkanélküliek nyomorán enyhíteni.

Szüle Péter, festő, 1927. aranyérmert kapott a Tavasz Kiállításon. (XX. köt.)

*Születési statisztika. A népesség szaporodásának, egy-egy ország vagy nemzet fejlődésének főtenyezője a születések számának egészséges alakulása. A halálozások száma is fontos, mert a két tényező különbözete: a természetes szaporodás nagysága mutatja végeredményben a fejlődésképeséget. A tapasztalat azt mutatja, hogy kedvező szaporodás ott van, ahol magas a születési arány, még ha azzal magas halálozási arány jár is együtt. A kultúra haladásával, a közegészségügy fejlesztésével ugyanis a halálozások számát le lehet szorítani, ha azonban a születések száma csökken, mindig kisebb és kisebb lesz a lehetőség a születések és halálozások közti különbözethez a fenntartására. A születések száma és aránya már a világháború előtt a legtöbb államban és így nálunk is, süllyedni kezdett, a háború után pedig ez a csökkenés katasztrófális mértékben következett be. Ennek okai sokfélék: gazdasági, társadalmi és főként erkölcsi okok játszanak szerepet. A tény az, hogy ma már a legtöbb művelt államban olyan alacsony a születések száma, hogy a háború előtti normális szaporodást (1000 lélekre évenként 10) a halálozások csökkentése útján sem lehet többé elérni.

Nálunk a világháború előtt ezer lélekre még 34—35 élveszületés esett évenként, ma már csak 22. Így is körülbelül középen állunk az európai államok sorában. Élveszületések aránya az egyes országokban 1933.

Az egyes országokban 1933-ban évenként ezer lélekre:

Jugoszlávia (1931)	33.6
Románia	32.0
Portugália	29.0
Görögország (1932)	28.5
Bulgária	28.0
Spanyolország	27.6
Lengyelország	26.5
Litvánia	25.5
Olaszország	23.5
Magyarország	22.0
Németalföld	20.8
Finnország (1932)	19.8
Csehszlovákia	19.2
Ir szabadállam	19.2
Lettország	17.5
Dánia	17.3
Belgium	16.5
Svájc	16.4
Franciaország	16.3
Észtország	16.2
Nagybritannia	14.9
Norvégia	14.9
Németország	14.7
Ausztria	14.3
Svédország	13.7

A sorozatban nem szerepel Oroszország, amelynek születési aránya azonban mindenestre 30-on erősen felül van. A nyugati és északi államokban hihetetlen mértékben

leszállt a születések száma. Legfeltűnőbben Németországban, ahol a háború előtt még a harmincas arányt is meghaladta. Újabban azonban (1934.) itt ismét erős fellendülés következett be. Általában keletről nyugatra és délről északra menve tapasztalható a születések arányának fokozatos csökkenése. Magyarországon magában is a keleti vármegyék jóval magasabb arányt mutatnak, mint a dunántúliak, pl. Szabolcsban 33.0, Szatmárban 31.5, ellenben Tolnában és Baranyában csak 19.5 a születési arány.

Az Európán kívüli országokban, különösen ott, ahol nem fehér fajúak laknak, még ma is igen magas születési arányokat találunk. Így Egyiptomban 42.9, Palesztinában 44.1, Brit-Indiában 34.3, Japánban 31.6 a születési arány. Ellenben az Amerikai Egyesült Államokban 17.4-re, Kanadában 22.4-re, Ausztráliában 16.8-ra ment le már az arányszám.

*Szürrealizmus. A dadaizmusból származó új irodalmi és művészeti irány. Reakciója az eddig ismert irányoknak. A lélekben az egymásután jövő, rendetlenül tóduló asszociációknak, emlék- és gondolatföredékek, valamint a külső benyomás részletes töredékeinek és a tudatalatti dolgoknak egy időben való érzékeltetése. E mozgalom megindítója André Breton és Louis Aragon voltak. 1924 óta rendszeresen megjelenő folyóiratuk is van: *Revolution surrealiste*. A mozgalomhoz tartoznak Eluard Crevel, Ph. Soupault és még több ismertebb író és művész.

Szvasztika. Azonosítani szokták az újabb bizonyos vonatkozásban divatos kampós- vagy horogkereszttel. Holott a történelmi fejlődés rendjén van másik változata is; az, amely olyan, mintha két S betűt egymáson át keresztbe fektetnénk; utóbbit szokták az előbbi stilizált alakjának tekinteni, de a kettő közti kapcsolat egyáltalán nem bizonyos. A S. legrégebbi ismert példái Mezopotámiában a kő-fém-korszakból származó agyagedényekre festetten fordulnak elő, mégpedig olyan rokon ábrázolásokkal együtt, amely utóbbiakat állatok jeleinek szokták tekinteni. Hasonlók az előfordulási körülmények Trójában, ahol az első rétegbeli agyagtárgyakon, s II—V. rétegbeli női idolumokon látható. Európában a háromszéki praemykenaei és hozzájuk csatlakozó leletek tárgyain találjuk először, de jóval ritkábban és az említett rokon ábrázolások nélkül. Ritka az európai bronzkorban.

Annál gyakoribb Görögországban és Itáliában a vaskor kezdetétől fogva: a Dipy-lon-vázákon, agyagkoporsókon és szobroc-kákon, ciprusi és rodusi edényeken, itáliai házalakú urnákon, s kivált fémtárgyakon. A klasszikus művelődési területeken igen hosszú életű s onnan terjedt el Közép- és Keleteurópában; a vaskorban pl. nagyon gyakori a történelmi Magyarország területén. A vaskori, kelta és későbbi germán művészetben azonban az a második változat az

uralkodó, amely görbe vonalaival alkalmas díszítő elem, de az eredeti S.-val való azonossága egyáltalán nem biztos.

A S. változatait némi képzelőerővel úgy lehet megeleveníteni, mintha egyes tagjai testrészek volnának. Ezért, továbbá azért, mert legrégebben állatképeknek felfogott ábrázolásokkal együtt fordul elő, — szokták őt magát is ember, gólya, tengeri állatok jellemeinek tekinteni. Mások a baj jelképét, vagy szerencsét hozó, illetőleg bajt elhárító

varázsjelet látnak benne. Mindez feltevés, s a feltevések többfélesége mutatja a bizonytalanságot, amelyben ezután kell még rendet teremteni. Annyi bizonyos, hogy a kereszt szárain levő kampók irányulhatnak jobbra vagy balra egyaránt. (XVII. köt.) Szverdlovszk, a régebbi Jekaterinburg szovjetoroszországi város neve, (1931) 223.300 lak.

Szymanski, Adam, lengyel novellairó, megh. Moszkva, 1916. (XVII. köt.)

T

***Tabakovits Dusan**, közgazdász, szül. Arad, 1877 júl. 17. A Keresk. Akadémián végzett tanulmányai után 1900—21. az Osztrák-Magyar Bank tisztviselője, majd tőzsdeképviseelője volt. 1921. a Magy. Kir. Állami Jegyintézet igazgatója. 1922—24. a Devizaközpont ügyv. igazgatója. 1924—34. a Magy. Nemz. Bank igazgatója, az Üzletvezetőség tagja, a Bankosztály vezetésével volt megbízva.

Tabán, másként **Rácváros**, Bpest székesfőváros I. kerületének a Gellérthegy északi lejtőjén az Erzsébethíd, Attila-körút, Szt János-tér által határolt, rendezetlen, ódon városrésze, amelybe a szépirodalom és festészet vitt romantikát, újabban a városrendezési kérdések előterébe lépett. Miután a főváros évek során, kb. 30 millió pengő kártalanítási befektetéssel, az egész terület tulajdonosa lett, 1934 folyamán a sok százra menő apró házakat lebontatta. A szabaddá vált terület modern rendezésére nézve **Wargha László** városrendezési szakértő — ma műegyetemi tanár — már 1909., majd 1933. készített nagyszabású terveket; az utóbbi évben tervpályázat is volt. Ezek tanulságával készült a hivatalos terv, amely tekintettel volt a nagy átvezető utak, utcák, parkos terek, a beépítés (a terület alsó részén zárt-sor, feljebb fokozatosan kisebbedve szabadon álló s kertes villa-építkezés, harmónikus épületmagasságok, homlokzat- és tetőkiképzés, udvarok, kertek stb.) összes kérdéseire. A tervet a közgyűlés 1934 nyarán elfogadta s a Főv. Közmunkák Tanácsa végleges hozzájárulása is legközelebb remélhető. Legújabban a problémába némi részt bekapcsolódtak a Szt Gellért-, Szt Imre-, Rudas-gyógyfürdők (**Budapest fürdőváros**) környéke rendezésének követelményei. Nagy kérdés az új városrész finanszírozása is: vajjon a kb. 30.000 m²-nyi beépíthető terület egésze magánvállalkozás útján — kb. 20 millió költséggel — záros határidőben építtessék-e be, vagy pedig a főváros, megépítvén a közműveket, az egyes építési telkeket fokozatosan értékesítse-e?

Tabéry Géza, író, megszervezte az Erdélyi Magyar Irói Rendet (E. M. I. R.). Újabb regényei: *Tűzmadár* (1926); *Vértorony* (1930); *Októberi emberek* (1934). Szerk. Ince Ernővel a *Jókai Erdélyben* c. kiadványt. (XX. k.)

Táblabíró-világ művészete, enévvel jelölhető a XIX. század első felének művészete hazánkban. Időben tehát nagyjából egybeesik a német nyelvterület, elsősorban Bécs Biedermeier-művészetének korával, de attól már külső feltételeiben is elkülönödik. Bécsben a császári udvar és főnemesi függeléke táplálta a művészeteket, hazánkban ennek nyoma sem volt, a mecénás szerepét a kevéspénzű vidéki nemesség és városi polgárság vállalta, ennek igényei pedig szerények voltak. E kor néhány jelentős középülete (két színház, Nemzeti Múzeum, Lloyd-épület Pesten) a közönség pénzén épült, az új nagy templomok (Esztergom, Eger, Vác) pedig egyes főpapok bőkezűségéből, aminek értékét csökkenti, hogy kevés kivétellel behívott külföldi művészek kapták a megrendelések oroszlámrészét. Ugyanilyen okokból a szobrászat sem jutott jelentős feladatokhoz (egyetlen monumentális emlékszóbor sem készült) és többnyire kőszentek, siremlékek faragásán tengődött. A kisszerű viszonyok közt a festők arcképek és vidéki templomok oltárképeinek megrendeléséből éltek. E kor legjelesebb művésztehetségei (*Markó, Brockey, Borsos*) a körülmények nyomása alatt külföldre telepedtek, ahol kitűnően megállták helyüket az elsők közt. Az itthon maradtak közt csak *Barabás Miklós* jutott jelentősebb szerephez ezernyi arcképével. És mégis fontos munkát végzett ez a kor művészetünk föllendítése dolgában, aminek hatása azonban csak a szabadságharc után vált érezhetővé. Szerény, kitartó munkával bekapcsolta a művészetet kultúránkba (az előző korszak számba sem vehető kivétellel külföldi művészeket foglalkoztatott). Megszervezte azokat a külső feltételeket, amelyeket a művé-

szeti kultúra megkíván: megteremtette (*Pytker* kezdeményezésével) az első magyar képtárt a Nemzeti Múzeumban, az első hazai festő-akadémiát (*Marastoni* vezetésével), az első rendszeres műtárlatokat (Műegylet) stb. s így ugyanabban a szellemben végezte küldetését, amellyel *Széchenyi* ki akarta emelni gyarmatsorából az országot. A kor a nagy szervezések és nagy kezdeményezések kora, a munkát az egészen magára hagyott és pénztelen ország önerejéből végezte a művészet terén, mégpedig a képzelhető legyszerényebb eszközökkel. Stílus szempontjából Bécs és Olaszország hatása szembeszökő, az utóbbi inkább az építészetben és *Markó* meg *Ferenczy* szobrászatában, az előbbi a festők nagy tömegében. A stílus alakulása szempontjából figyelemreméltó, hogy a kor szak első felében az országnak még nem volt művészeti központja, a festők az országban széjjelszóródva nem is ismerhették egymás műveit, hiszen kiállításokról csak az utolsó tíz évben lehetett szó. Volt azonban egy esztétikai és kritikai központja *Kazinczy* személyében, aki ezernyi széphalmi levele és sűrű utazgatásai révén a klasszicista stílust, e kor stílusát magyarázta és terjesztette fáradhatatlanul. Halála után pedig a fiatal *Henszlmann* Imre igyekezett a közvéleményt a romantika felé irányítani. Ez a kétféle művészeti felfogás és annak lassú átmenetei adják meg a T. jellegét, a gyöngö gazdasági viszonyok által megszabott provinciális kiadásban. Az e korban épült számos vidéki kúria és a városi polgárság lakásberendezése a hazai viszonyok nyomása alatt a leggyyszerűbb célszerűséget mutatják, a nemrég még virágzó ötvösség alig kap munkát, a textilművészet családi iparrá zsugorodik. A polgári szerénység az arcképszobrászatot is hivalkodásnak tekintette. Ez a szerénység érezteti a hatását a legzaporábban művelt technika, a festészet stílusán is, az előadás tartózkodó, a festés síma, részletező, megfelel a „szolid munka“ kívánalmainak. A nagy politikai mozgalmak népszerű vezetőinek, felkapott színpadi művészeknek, nagy eseményeknek (pesti árvíz stb.) ábrázolása élteti a kor új technikáját, a litográfiát, amely olcsóságánál fogva keresett cikké válik és eljut a vásári ponyvákra is, amelyek egyébként jó ideig pótolják a még hiányzó műkereskedést. Egészen vége a T. mesterei úttörő munkát végeztek és serény működésükkel előkészítették a talajt a következő nemzedék számára (L. *Biedermeier*, III. k.)

***Táblafestészet**, a festészet ama fajtájának elnevezése, amelynél a képek festése — a fal-, üveg-, mozaik- és miniatúrfestészetten ellentétben — fatáblákra történik. Az ókorban a sirok kultuszával kapcsolatban jött divatba, de átvette a kereszténység is. A bizánci egyház már az V. században festett szentképeket fatáblákra és innen terjedt el aztán a középkorban egész Európában. A XIV. században Olaszországban már a falfestészetten teljesen egyenrangúan mű-

volték. Az északi államokban azonban megelőzte azt. A XVI. század közepén a képek nagy terjedelme folytán a fatáblákat fakeretre kifeszített vászonnal pótolták.

Tábori Kornél, író és hírlapíró, 1926. megindította az *Idegenforgalmi Könyvtárt*. Újabb művei: *Jókai regénye* (1925); *What interests Englishmen in Budapest* (1926); *La Reine du Danube* (1927, angolul, németül és olaszul is); *Was interessiert die Deutschen in Ungarn* (1928); *Monumenti e memoria in Ungheria che stanno in rapporto con Italia* (1930); *Prominent Foreigners about Hungary* (1932) stb. (XVII. köt.)

Tábori Piroska, írónő, több mint 120 kötet ifjúsági elbeszélése és képeskönyve jelent meg, köztük *Dugó Dani I—XI*, *Osavár Pető I—III*, *Aranyszív*, *Új utak*, *Zsuzsa Párizsban*. Az *En Ujságom* c. ifjúsági folyóirat szerkesztője. (XVII. köt.)

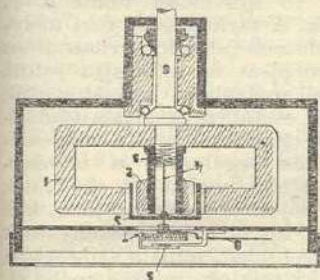
***Tábori Pál**, író, szül. Budapest, 1903 máj. 8. A budapesti és berlini egyetemen tanult, jogi és államtud. doktorátust tett. Nagyszámú ifjúsági regényt írt, amelyek közül a *Nemzetközi törzs* c. cserkészregény nemzetközi pályadíjat nyert. Sajtó alatt van: *Amerika új királya* c. költői antológiája. Sokat fordított németből, angolból, franciából. Élénk tevékenységet fejt ki a cserkészmozgalomban.

Tábori Róbertné Tutsek Anna, írónő, 1926. megindította a Százszorszóp Könyvek c. ifjúsági regénysorozatát. Újabb művei: *Citlike, mint fiatalasszony* (1923); *Citlike bajtársai* (1924); *Vidorka* (1924); *Kis anyám* (1925); *Jázmínvirág* (1925) *Nagymama naplója* (1926); *Szerencse gyermeke* (1927); *Vetés és aratás* (1929); *Aranyfátyol* (1930); *A negyedik parancsolat* (1931); *Citlike, mint nagymama* (1932); (XVII. és XX. köt.)

***Tachográf**, v. regisztráló tachometer, a tachometer az a fajtája, amely gépek, járművek kerekeli fordulatszámának mérésénél a fordulatszámokat együtta! folytonosan regisztrálja (felrajzolja), ami által a gép munkája ellenőrizhető. A textiliparban alkalmazott Tolnai-féle elektromos T.-nál bizonyos idő alatt adott áramlökések számát számlálják; ez arányos a fordulatszámmal. Mozdonyoknál a *Hausshälter*- és a *Rezsny*-féle regisztráló T.-ok vannak használatban. (L. *Sebességmérő*, XVI. köt.)

Tachometer. A technikában a T. járművek, folyóvíz (vízmennyiségmérés), sebességének mérésénél játszik szerepet. Gépeknél a percekénti közepes fordulatszámot méri a hajtótengellyel összeköttetésben levő számláló készülékek. A fordulatszám ugyanis a kerületi sebességgel egyenesen arányos. Úgynevezett T.-ek többnyire centrifugális rugós ingával vannak felszerelve, melyek kilengéseit megfelelő áttétellel egy számlálólap mutatójára viszik át. Ha helyhez kötött, akkor a T.-t szíjjal hajtják a géptengelyről. Van kézi T. is, melynek háromlévű tűjét a géptengely végén levő mélyedésbe szorítva, a tű

forgását fogaskerékáttétel viszi át a számlóláplapra, hol a fordulatszám kiugró számok által regisztráltatik. A folyadék T.-nél (gyrométer) egy esőben levő glicerintömög a forgás arányában laposabb paraboloid alakot vesz föl, melynek csúcsponthelyezete a skálán leolvasható. A regisztráló T. (tahograf) mozdonyok, gőzgépek, turbinák, centrifugák, lendkerekek, szíjtárcsák fordulati számait folytonosan fölrajzolja.

Autótachométer

1. = acélmágnes, 2. = vasmag, 3. = alumíniumdob, 4. = dobtengely, 5. = tartó, 6. = tengely, 7. = rügő, 8. = mutató.

nyat villamos kontaktus révén esengővel kötik össze, mely minden 10 fordulat után jelzést ad és a forgások sorozatát stopper-órával mérik. (L. *Sebességmérő*, XVI. köt.)

Tadzsikisztán, 1929. Üzbekisztán szovjet állam területéből kiharitva alakított autonóm szovjet állam Turkesztánban. Területe 145.867 km², (1926) 1.022.875 lak. Közigazgatásilag 29 kerületre, 4 önálló városra és az autonóm *Hegyi-Badachsán* területre van felosztva. Fővárosa Sztalinabad.

Taeger Henrik, geológus, szül. Stettin 1881 júl. 20. A *Bakony hegység földtani viszonyai* c. munkája most van sajtó alatt. (XVII. köt., ahol a szül. adat hibás.)

Tafari, Abesszinia császára, szül. 1890. Ras Makonnen Harar meghódítójának és kormányzójának fia. 1916. nagynénje *Zauditu* lett a császárnő és ekkor T., mint trónörökös, kormányelnök lett. 1928. államesínyvel *negus* (király) lett, majd *Zauditu* halála után (1930 ápr.) *negusa nagasztá* (császár) választották. T. a mérsékelt reformok híve és országát igyekszik az európai kultúrával megismertetni.

Tafel, Albert, német utazó, 1914. *Le Cog* utódja gyanánt új Turfán-expedíciót vezetett. A világháború utáni időktől 1929-ig Timorban és Borneóban orvosi gyakorlatot folytatott. Jelenleg Stuttgartban él. (XVII. köt.)

Taft, William Howard, az Északamerikai Egyesült Államok elnöke, megh. New York, 1930 márc. 8. (XVII. köt.)

Tagger, Theodor, német író, I. Ferdinand Bruckner, XXI. köt.

Tagore, tulajdonképpen *Thakur* (szanszkrit: úr, földesúr), hindu keresztnev, most egy a XII. században Oudhból bevándorolt család

vezetékneve, akiknek őso *Bhatta Narajana* (VIII. század) szanszkrit drámaíró volt. Az itt következőkön felül is a családnak számos művész és tudós tagja volt.

Tagore, Abanindranath, hindu festő, szül. Kalkutta, 1871. Az ősi hindu miniatűr-festészet újjáélesztésén dolgozik. Tanulmányából franciául megjelent: *Art et anatomie hindous* (1927); *L'Alpona ou les décorations rituelles au Bengale* (1921).

Tagore, Rabindranath, Sir, hindu költő, újabb művei: *The Religion of Man* (1931); *Sheaves* (1932); *The Golden Boat* (1932). Magyarul megjelent: *Gora* (regény). (XVII. köt.)

Tahy László (*Tahvári* és *Tarkeői*), diplomata, 1934. a berni m. kir. követség és a Népszövetség mellett működő magyar képviselő vezetője. 1935 jan. 9. és a második Gömbös-kormányban (márc. 5.) miniszterelnökségi államtitkár. (XVII. köt.)

Taihoku, a Japánhoz tartozó Taivan (Formosa) sziget fővárosa, (1928) 219.566 l.

Tairoff, Aleksandr (valódi nevén *Kornblit*), orosz rendező, szül. Romny, 1885 jún. 24. 1904. színész, 1907. rendező, 1914. megalakította a moszkvai kamaraszínházat, 1923. színiiskolát alapított. *Sztanislavszkival* ellentétben T. a teatralis, komédiás színpad híve, amelynek színésze mimikában, beszédben, énekben és táncban egyformán képzett. A színpadi műveknek ezt az összhangját (*szintetikus színház*) legtökéletesebben operettekben (*Giroflé és Girofla*), valamint fantasztikus drámákban (*Az ember, aki csüörtök volt*) érte el. Igen hatásos előadásban mutatott be azonban klasszikusokat (*Phädra, Rómeo és Júlia*) és modern drámákat (*Szent Johanna*) is. Többször szerepelt külföldön és a német expresszionista színpadra igen erős hatással volt. Műve: *Egy színházi vezető feljegyzései* (1919).

Tájkertészet. Főképp a házikert tervezésére vonatkozólag alakultak ki az utóbbi évtizedekben újabb szempontok. A századvég kertjével szemben, amely a nagykiterjedésű parkok konvencionális formáit igyekezett beszorítani a házikert keretei közé, az újabb törekvések arra irányulnak, hogy a házikert a lakás kiegészítő része s mint ilyen, minél tökéletesebben kihasználható legyen. Különösen az erősen fellendült testkultúra érdekében támasztunk nagy igényeket. A ház és a kert egységét formai elrendezéssel is kifejezni igyekszünk; a kert alaprajza szigorú mértani vonalakból alakul, formái a ház formáihoz kapcsolódnak. A házikert ilyenértelmű programjának betöltéséhez szükséges, hogy terve a legelső elgondolástól kezdve a ház tervével együtt, mintegy kölcsönhatásban alakuljon ki, minthogy a kert jó használhatósága és jó kertészeti kiképzésének lehetősége is nem kis mértékben függ a ház egyes részleteinek megoldásától. A növényzet alkalmazásának vezérelve az, hogy szabályos geometriai vonalak által határolt részletekben az elültetett növények

fajtai jellegzetességüket, egyenkénti szépségüket megmutathassák. A környező tájjal szorosabb kapcsolatban levő parkok létesítésénél az újabb botanikai vizsgálatok eredményeit igyekeznek felhasználni, amikor a szomszedság növénytársulásait tanulmányozva, eszerint választják meg az alkalmasabb növényanyagot, hogy így, idegen elemek távol maradván, a flóráképek egységét semmi se zavarja meg, a helyi jellemzők kiemelésével pedig igen érdekes képek érhetők el. A kert kialakításának kérdéseivel, aminek főnehézsége főleg anyagának, a növénynek élő, változó voltában rejlik, sokat foglalkozik az angol, újabb fókép a német szakirodalom. (XVII. köt.)

***Takách-Tolvay József** (*Nagy-Kürthi, Kiszókai és Köpösdi*) gróf, ny. m. kir. altábornagy, szül. Celledömök, 1876 okt. 26. Katonai pályáját a honvédszároknál kezdte, majd a cs. és kir. vezérkarban, a közös huzároknál folytatta. Háború alatt mint a cs. és kir. 1. lovashadosztály vezérkari főnöke működött. Később hadtestparancsnok lett. A háború utolsó évében mint a honv. min. képviselőjét Bécsbe rendelték. 1920—26. Varsóban és Bukarestben mint katonai attasé működött. Ebben a minőségében résztvett 1920. a lengyel-orosz bolsevik hadjáratban. Visszatérve Budapestre, mint altábornagy a budapesti dandárparancsnokságnál és a főparancsnokságnál szolgált. 1928. nyugalomba vonult. Azóta megszervezte az Orsz. Frontharcos Szövetséget, melynek elnöke.

Takács Menyhért, jászóvári prépost, megh. Budapest, 1933 nov. 29. Megjelentek még *Az evangélium bölcselete, A katolikus autonómiáról, Mi a bölcsélet, Szt. Norbert élete* c. művei. Életének utolsó nagy műve volt a gödöllői nevelő és tanítóképzőintézet alapítása. (XVII. köt.)

Takács Zoltán (*Felvinczi*), művészettörténeti író, egyetemi tanár, a Hopp Ferenc Múzeum igazgatója. Újabb műve: *L'Art de la grande migration en Hongrie et en Extrême Orient* (1931). Tanulmányai az *Ostasiat. Zeitschrift, Asia Maior, Journal of the Indian Society for Eastern Art, Magyar Művészet, Magyar Iparművészet* c. folyóiratokban jelennek meg. (XVII. és XX. köt.)

***Takács Ernő**, rk. áldozópap, pápai kamarás, szül. Budapest, 1896 máj. 4., a Szent István Társulat igazgatója és a Stephanum könyvkiadó rt. vezérigazgatóhelyettese. A Szent István Akadémia r. tagja és osztálytitkára. Résztvett az új magyar kat. Szentírásfordítás elkészítésében. Ebbeli munkásságát a budapesti egyetem a Horváth-díjjal jutalmazta. Főbb művei: *Az Őszövetségi fogság előtti történeti könyvek fordítása; Boszszúálló-e az Őszövetség istene?* stb.

Takács Sándor, történétirő, főlevéltáros, a Magy. Tud. Akadémia tagja, megh. 1932 dec. 21. (XVII. és XX. köt.)

***Taksonyi Pirooska**, énekművésznő, költő- és író, szül. 1909 jún. 7. A M. kir. Operaház

őstündíjas növendéke volt (koloratúra-szoprán), majd Firenzében Serena Lionellinél tökéletesítette énektudását. Verseit a Nyugat s más folyóiratok közlik, sokoldalú cikkeit a napilapok.

Talajművelés, a talajba, ill. talajra jutott vízzel való gazdálkodás egyik hathatós eszköze. Az Amerikából eredő *dry-farming*-nak, a száraz éghajlatban öntözés nélkül való gazdálkodásnak fő műveletei mind a T. körébe tartoznak. A tarlóhántás, ősi mélyszántás és a felületnek állandó porhanyítása a talajvíz elpárolgását és a talajra jutott csapadékok minél mélyebbre jutását segítik elő. Laza talajok esetében az altalajtómórtással a mélyebb szintekbe jutott nedvességet a kapillaritás segítségével a növénygyökerekhez közelebb hozzátjuk. A T.-nek a talajtípusok sajátos természetéhez kell alkalmazkodniok. Így pl. más T.-t igényelnek a jó alföldi feketeföldek, mint a szikesek, a sekély hegyvidéki talajok, mint a mély alföldi talajok. A T.-nek ezenkívül még a termelőndő növény sajátos igényeihez is alkalmazkodni kell. (XVII. köt.)

***Talajtan**, az a tudomány, amely a talajra, mint a természet egyik sajátos képződményére vonatkozó ismereteinket tudományos rendszerbe foglalja. Megkülönböztetünk általános és alkalmazott T.-t. Az első azokat az ismereteket tárgyalja, amelyek a talaj képződésében, jellemzésében, rendszerbe foglalásában és ábrázolásában a tudományos alapot nyújtják. Az alkalmazott T. (talajtechnológia) pedig az általános T. tudományos vívmányainak a gyakorlati életben, mezőgazdaságban, erdészetben, szőlészetben, gyümölcsészetben, víz-út és egyéb építészetben való gyakorlati alkalmazását öleli fel. (Sigmund Elek, *Általános talajtan*, Budapest, 1934.)

***Talbot centrálé**, 1. *Bánhidai elektromos művek*, XXI. köt.

***Tamás István**, vajdasági költő és szerkesztő, szül. 1904. Nehéz helyzetből küzdötte fel magát a mai magyar irodalom művelői közé. 1924-ben jelent meg első verseskötete a *Fekete majális*. Hamarosan a Bács-megyei Napló belső munkatársa lett, majd Pestre került s jelenleg az *Ünnepek* szerkesztője. Egyéb művei: *5 világrész a Szajna partján, A szegedi pedellus* (1933); *Szabadkai diákok* (1933); *Egy talpalatnyi föld* (1933); *Egy férfi visszafordul* (1933).

***Tamás József**, felsőkereskedelmi iskolai tanár és író, szül. Sopron, 1899. Főbb művei: *Nemzetünk nagyjainak sírjai* (1927); *Páris és Franciaország* (1927); *Prohászka Ottokár társadalomszemlélete* (1934).

***Tamás (Tvarosok) Mihály**, építésmérnök, szül. Beregszász, 1903. Budapesten végezte a műegyetemet. Beregszászon van építőirodája. Erősen naturalista irányú novelákat és regényeket írt. Egy kulcsregénye miatt (*Szép Angéla háza*) a bíróság elítélte.

***Tamási Aron**, író, szül. Farkaslaka, 1897, régi székely nemes családból. Székely-

ndvarhelyt végezte a középiskolát, a világháborúban katona volt, utána Kolozsvárt kereskedelmi akadémiát végzett. 1923. Amerikában egy bankban dolgozott. Első írásai, nagybárára novellák, leginkább erdélyi lapokban jelentek meg. 1925. jelent meg első novelláskönyve Kolozsvárt. *A szűzmáriás királyfi* c. székegy népeleti regénye, *Erdélyi csillagok*, *Hajnali madár* c. novelláskönyvei felé fordították az irodalmi körök figyelmét s 1927. megkapta a Baumgarten-alapítvány évdíját. *Címeresek* c. könyve éles társadalomkritikai regény. *Abel a rengetegben* c. székegy regénye nagy feltűnést keltett; ennek folytatásai: *Abel az országban*, *Abel Amerikában*.

***Támedly Mihály**, író, szül. Budapest, 1884 okt. 4. 1911—26. a bécsi Theresianum tanára. 1926 óta a berlini Collegium Hungaricum igazgatója. Főbb művei: *Harangjáték* (1908); *Igaz Sámuel és a Hébe* (1917); *Úszás* (sport-könyv, 1910). Sporteikjeinek gyűjteménye 1912. jelent meg. Lefordította Wieland, Oberon-ját (1922).

***Tanaka, Giichi báró**, japán államférfi, szül. Jamaguchi, 1863., megh. 1929 szept. 29. 1927—29. miniszterelnök. 1932. névtelen röpirat jelent meg *A japán imperializmus háborús törekvései*. T. japán miniszterelnök tilkos memoranduma a mandzsuriai japán politikáról címen. Ezt a japán kormány hamisítványnak minősítette.

Tananariva, Madagaszkár fővárosa, l. *Antananarivo*, XXI. köt.

Tánc. A műtáncokat és népi táncokat az etnográfusok szigorúan különválasztják. Újabban a T. az etnológiának fontos tárgya lett; évenként rendeznek a T.-kutatók nemzetközi versenyeket. Legutóbb 1934. Bécsben volt ilyen. Párizsban külön intézetben tanulmányozzák a népi T.-okat, mozgókép-felvételek segítségével. A szertartásos *kultikus* T.-ok a legősibbek. A magyar nép T.-ai között ezekben nyomait csak sejtjük; ilyenek pl. Bogácsen a ház kilenceszeri körül-táncolása, régi lakodalmakban a palócoknál a tűz körül-táncoltatása a menyasszonnyal (menyasszony-porkolás), a májusfa körül-táncolása. Régi T.-ok a vitézi kard-táncok. Ezeknek maradványai botos pásztor-táncaink amelyekben keresztbe rakják a botot s az így előálló négy szakaszba váltakozva beugranak. Újabb keletű magyar katona T.-ok a verbungok, mint a székegy csürdöngölő, amelynek kalotaszegi, sárvásári, kunszentmiklósi, halasi, derecskei, kónyi, kapuvári helyi változatai a legismertebbek. A magyar T. lassú, friss, forgatos alakjai különösen a palótságban és pásztor-népünkénél élnek. A magyar műtánc, a *csárdás*, 1840. keletkezett és magyar T.-mesterek csinálmánya, annak dacára, hogy magyar népi T.-nak is nevezték. A még élő magyar T.-ok között legrégibb a kunszentmiklósi süveges T., amelyet már 1670. Eszterházy Pál nádor is említ T.-lajstromában. (XVII. köt.)

Táncos Gábor, altábornagy, 1925-ben nyugalomba vonult, 1926-ban lovassági tá-

bornok, majd a magyar kormány népszövetségi megbízottja lett. (XVII. köt.)

***Tandsur**, a tibeti irodalom legnagyobb gyűjteménye, 225 kötetben. Buddhista iratokon kívül szanszkritből fordított szépirodalmi műveket is tartalmaz.

***Tangl Harald**, egy. m. tanár, szül. Budapest, 1901. Nagyszámú munkája közt a többször telítetlen zsírsavak keletkezésének felismerése a legjelentősebb,

Tank (*harcocsi*), l. *Páncélos járművek*, XXI. köt.

***Tank**, folyadékok — benzin-, kőolaj, petróleum stb. — főlételére és tárolására való és vaslemezből, szegecselve v. hegesztve készült nagytérfogatú tartály, amelyet kikötőkben, olaj- és petróleumgyárakban stb. használnak. T.-nak nevezik a tengereszetenél a vízballaszt főlételére való nagy tartányokat is. Vannak T. vasúti kocskik is a fenti folyadékok v. gáz szállításának céljaira.

***Tankhajó**, másként tartányhajó, amelybe a folyékony árut — mint olaj, petróleum, benzin stb. — közvetlenül beleömlesztik. A T. belseje raktár helyett szakaszokra oszlik, felül aknaforma nyílással ellátva és robbanásból eredhető túlnyomás ellen expanziós-csővel biztosítva. Ezenkívül a szakaszok és a lakóhelyiségek közé, ugyanezen célból kettősfalú kamrát (Kofferdamm) is építenek be. Mindenütt a tűzbiztonságról gondoskodni kell. A T.-t a hajóúr egyes részeihez vezető csőhálózaton át, a hajón levő vagy a parton föllállított szivattyúkkal töltik meg. Nálunk a csepeli vámmentes kikötőben láthatók ilyen T.-k.

Tannu-Tuva, korábban Urjankhai, a szojtok állama, autonóm népköztársaság Mongolia határán, Irkutszktól Ny.-ra. Területe 170.000 km², kb. 65.000 lak. Fővárosa Kizilkoto (Khem Belder).

Tápay-Szabó László, hírlapíró, 1924 óta a Pesti Napló c. napilap munkatársa. 1930. egyetemi c. rk. tanár, 1931. a Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend commendatora. A spanyolországi valenciai káptalan és a pápai lovagok világszövetsége tb. tagja. Újabb művei: *Árpádokori magyar építőművészet*, *Documents secrets*, *Városi élet a középkorban Dalmáciában*, *Az igazi Amerika* (1925); *Szegény ember gazdag élete* (3 köt. 1927.); *Szeged halála és feltámadása* (1929); *Az újságírás erkölcsiana* (1930); *Az amerikai sajtó szabadsága* (1930); *Le Titre de comte Palatin* (1931); *Magyarország pápai lovagjai* (1932); *Familles françaises en Hongrie* (1935). (L. Szabó László, XVIII. és XX. köt., ahol helyreigazítandó, hogy az *Irredenták* c. drámai költeménynek nem ő, hanem egy névrokona a szerzője.)

Táplálkozás, higiéniájának fejlődésében fordulópontot jelentett a vitaminok felfedezése. A tápláléknak tehát nemcsak fehérje- és kalóriatartalom tekintetében kell kielégítőnek lennie, hanem tartalmaznia kell mindazon különleges hatású vegyületeket kellő mennyiségben, melyeknek a test fölépítő-

sében, az életműködések szabályozásában szerep jut, de amelyeket a szervezet maga előállítani nem képes. Lényeges hatadást mutatnak az ismeretek a fejlődő gyermeki szervezet szöszükségletének megítélésében. Lényegesen kiépült és biztos alapot nyert a csecsemők hibás tápláláson alapuló betegségeinek megelőzése és gyógyítása. Ezenkívül általánosan tért hódított az orvosi tudomány minden területén a táplálkozás befolyásának méltányolása. A diétás kezelés alkalmazása és vezetése valóságos új tudományággá fejlődött. (Soós Aladár idevágó munkái. Továbbá: D. Mittag Margit: A diétás konyha technikája. 1933.) (XVII. k.)

Tardieu, André, francia politikus, újabban szélsőjobboldali felfogását annyira mérsékelte, hogy Briand kormányában belügyminiszter lett. 1929 okt. 24. Briand megbukott és ekkor T. alakított kormányt, amely azonban már 1930 márc. 2. megbukott. Később ismét ő lett a kormányelnök, de már a bizalmikérdés felvetésénél kisebbségben maradt. 1932 febr. 22. alkította meg 3. kormányát, amely Doumer meggyilkolásakor mondott le. Ennek ellenére az új választásokig ő vezette az ország ügyeit. 1934 febr. 9. Doumergue alakított kormányt, amelyben T. tárcanélküli miniszter. A Stavisky-ügybe ő is belekeveredett. (XVII. köt.)

Tardos-Krenner Viktor, festő és író, megh. Budapest, 1927 dec. 28. (XVII. köt.)

Tarifapolitika. Megkülönböztetünk vám- és közlekedési T.-át. A vám-T. lényege, hogy az általános vámtarifát megfelelően kombinálja az egyes szerződéses államok külön tarifájával. Ezen a területen a T. célkitűzése lehet az állami bevételek szaporítása (fiskális érdekek), bizonyos belső termelési ágak védelme (nevelő, védő- és tiltó vámok), végül kedvező kereskedelmi viszony biztosítása fontos piacokkal és ennek az érdekében adott engedmények (kedvezményes vámok).

A közlekedési T. irányelve, hogy miképpen kell az utas- vagy áruforgalmat megterhelni, hogy az a maximális bevételt biztosítsa. Minthogy a monopóliumjellegű közlekedési vállalatok rendszerint állami ellenőrzés alatt állanak, T.-nak nevezik tágabb értelemben az államhatalmi tényezők minden ilyen irányú tevékenységét. (XVII. köt.)

Tarjáni (Simkovic) Jenő, grafikus és festő, 1927. az Ernst-múzeumban grafikai és képkiallítás rendezett, 1928. a Zichy Mihály grafikai díjat nyerte. (XX. köt.)

Tarnai János, büntetőjogász, ny. kúriai tanácselnök, megh. 1930 márc. 31. (XVIII. k.)

Tarnay Alajos, zongoraművész, a magyar művészi dalok legkedveltebb szerzője, megh. Budapest, 1933 febr. 26. (XVIII. köt.)

Tarrasch, Siegbert, német sakkmeister, megh. München, 1934 febr. 18. Utolsó műve: *Das Schachspiel* (1931). (XVIII. köt.)

***Társadalombiztosítás.** Az egyéni biztosítással szemben a T. a kollektív alapon megszervezett önszegély elvét valósítja meg. Ez a szervezés a T. fejlődésének kezdeti korszaká-

ban önkéntes csatlakozáson alapulhatott, vagyis csak az vett részt a különböző életkockázatokkal szemben való biztosításban, aki akart. A modern T. már kizárólag a kötelező, törvényesen megállapított járulékfizetésre és biztosítási szolgáltatásokra épül föl.

A magyar T. a munkásbetegségélyzőkből fejlődött ki. Mai szervezetét az 1927: XXI. és 1928: XL. tc. alapítja meg. Ennek alapján a T. ágazatai: a betegbiztosítás, balesetbiztosítás, az öregség, rokkantság, özvegyesség és árvaság esetére szóló biztosítás, a bányanyugdírbiztosítás. Legfőbb szerve az Országos Társadalombiztosító Intézet (OTI), amelynek a legújabb rendelkezések szerint 28 kerületi pénztára működik az ország területén. A kötelezőleg biztosított tagok száma 1929-ben 1,044.100 volt, 1933-ban a válság következtében már csak 851.000. A különböző biztosítási ágazatok 1932-ben a zárszámadások szerint 96,148.000 P bevételt kaptak, ezzel szemben költségeik 115,535.000 P-re rúgtak.

***Társasházak**, 1907 óta *Holek* Sámuel közgazd. író kezdeményezésére ú. n. T. épülnek. Ezek lényege, hogy az egyes, ú. n. *örök-lakások* külön-külön tulajdonosok birtokában vannak, újabban szövetségi alapon s a házak kezelését a tagok kebeléből választott igazgatóság, többnyire díjtalanul intézi. A telekért lakásonként 3—4000 P-t kell fizetni. Az építkezéshez szükséges költséget a szövetségi költségvetés törlesztéses kölcsön útján biztosítja. Az 1924: XII. tc. lehetővé teszi, hogy a szövetségi T. egyes lakásai különállóan telekkönyveztesse és így szükség esetén azok külön-külön is megterhelhetők, viszont a tulajdonjog, telekkönyvön kívül, az üzletrészek egyszerű átadásával, 83/4% illeték megtakarításával történhetik. 1925 óta a Centrum házépítő és ingatlan vállalat mint szöv. 14. a F. A. N. Sz. 9 nagy társasházat létesített. Egyéb alapításokkal együtt ma már több tucat társasház és társasvilla van Budapesten.

***Tartakover, Savielly**, ügyvéd, osztrák sakkmeister, szül. Don, 1887 febr. 21. Győzelmei: 1913. Bécs, Budapest; 1914. Baden, Bécs; 1916. Bécs; 1920. Berlin; 1921. Budapest, Hága; 1922. Bécs, Teplitz-Schönau; 1923. Bécs, Kopenhága; 1934. Barcelona.

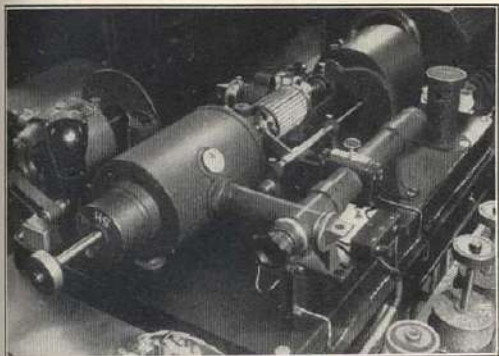
Tartu (régí nevén: *Dorpat*), észterországi egyetemi város, (1933) 71.500 lak. Egyetemének 1930. 3474 hallgatója volt. 1931. T.-ban magán német teológiai és filozófiai főiskolát nyitottak.

***Tasi láma (Pancsen láma)**, Tibetben a *Dhjámbuddha Amitábha* megtestösülésének tekintik. A jelenlegi T. 1924. elhagyta Tibetet és Pekingben él.

Taskend, 1930 óta Üzbekisztánnak újra fővárosa, (1931) 421.836 lak. Rádióleadó-állomás.

Tasnády Ilona, színművésznő, újabb szerepei: *Clarisse* (Végo a szép nyárnak); *Mária* (Vén gazember); *Margit* (Új rokon); *Zsembery Magda* (Elzevir); *Magda* (A túlbuzgó fiatal-

TÁVOLBALÁTÁS ÉS KÉPTÁVÍRÁS

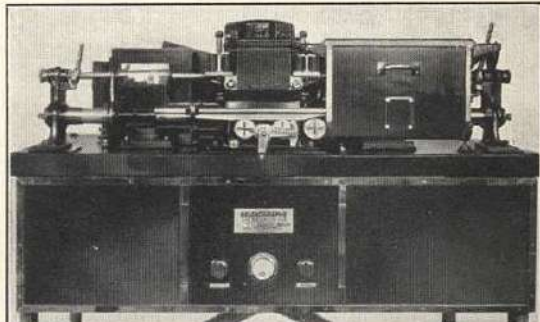
A berlin-bécsi képtávíró-állomás adó- és vevő-telepe

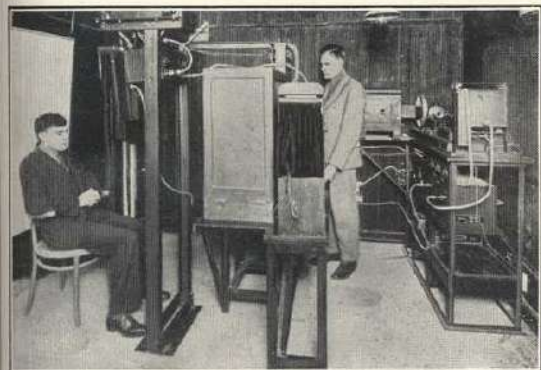
Az elrabolt Lindberg-gyermek távított képe

A Berlin-New York közti közvetlen képtávítás adója. Az adócsőben az összegyöngyölt kép

Belinograph-képtávíró. Adó- és vevőkészülék

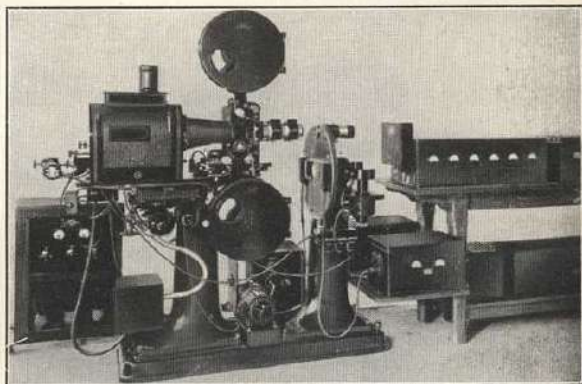
Marconi állomása mozgó képek adására Chelmsfordban

A berlini posta Baird-rendszerű távbalátó-adó-készüléke

Hangosfilm leadója Baird rendszere szerint. A 10 KW magasfeszültségű ultrarövidhullámú (7,0 m) rádió adója London és környéke számára

Hangosfilm leadója rádió útján olasz (S. A. F. A. R.) rendszer szerint

ombor); *Etel* (Ének a búzamezőkről) stb. (XX. köt.)

Tass Antal, csillagász, a m. kir. Konkoly-alapítványú asztrofizikai intézet ny. igazgatója, kezdeményezésére építették fel 1921—30. a svábhegyi csillagvizsgáló intézetet, amely, bár terveit a gazdasági válság miatt redukálni kellett, Budapest egyik nevezetessége. A város-alapított kupolában áll az intézet nagy műszere, amely az ő elgondolása szerint készült. Összegyűjtötte a magyar csillagászat multjára vonatkozó adatokat és műszereket és ezekből a csillagvizsgáló intézet egyik nagy termében múzeumot létesített. Újabb cikkei a *Stella c.* folyóiratban és a *Stella-Almanach*-ban jelennek meg. (XVIII. és XX. köt.)

*Tauber, Richard, osztrák tenorista, szül. Linz, 1892 máj. 16. 1913. Chemnitzben és Drezdában operaénekes. Számtalanszor vendégszerepel külföldön és hangosfilmekben.

Taubmann, Otto, német zeneszerző, megh. Berlin, 1929 júl. 5. (XVIII. köt.)

Tavaszy Sándor, erdélyi teológiai tanár, egyházi író, újabb művei: *Maradj velem!* (imakönyv, Makkai Sándorral és Imre Lajossal, 1923); *A kijelentés feltételei alatt* (1929); *A dialektikai teológia problémája és problémái* (1929); *A kálvinizmus világméssziója* (1929); *A dialektikai teológia a főiskolai teológiai oktatásban és nevelésben* (1932); *Református keresztyén dogmatika* (1932); *A magyar református rendszeres teológia* (1934). (XX. köt.)

*Távűtés, Amerikából származott át Európába (Németország, Franciaország, Dánia, Hollandia), amely házcsoportok, városrészek fűtését egy gőz- v. melegvízközpontból csővezetékek útján látja el. Nagy gőzerőtelepek fűtőgőzét is fölhasználják e célra. Forróvíz használatánál a fűtővíz 180—200 fokos hőmérsékletű, amely a hálózatban nagy nyomás alatt kering. Az U. S. A.-ban mintegy 600 T.-üzem van. Az elsőt 1877. létesítették. A newyorki pl. 75.000 m² kazánfelülettel és 36 km hosszú csőhálózattal végzi ezt a földadatot. Teljesítménye — kb. ezermillió kalória óránként — megfelel egy 400.000 lakosú város hőszükségletének. Németországban (Drezda, Berlin, Hamburg, Köln) a melegvíz T. van elterjedve. Nálunk is fölmerültek tervek a villamos központok fűtőgőzének, továbbá a budai hőforrások melegvizeinek T. céljára való fölhasználására, amelyek még megvalósításra várnak. A legújabb terv (Gálócsy—Becsey) szerint a T.-re szolgáló energiát nem gőz, hanem gázalakban szállítják a fogyasztókhoz; ez a gáz, egy ú. n. oxigén generátorban termelt ipari és fűtőgáz. Ész szerint is a fűtés csak gőzfűtés lenne, de a gőzt a csőhálózatban szállított gázzal a fogyasztók központi fűtésű kazánjaiban termelnék s így a drága gőzvezeték helyett az olcsóbb és egyszerűbb gázvezeték-hálózat révén szállítanák egy T.-ű központból a fogyasztók központi fűtésű kazánjaihoz. Közgazdasági fontossága abban csúcsosodik ki, hogy az oxigén generátorban hazai szén-

fajtáinkat maradék nélkül, gazdaságosan el lehet tüzelni s a fejlesztett gáz — amelynek fűtőértéke 2500 kg/kal. m³-ként — a házak központifűtésű kazánjai alatt kéntől, kátránytól megtisztítva kerül fűtésre s így a gazdaságosabb tüzelés biztosítva van. Egy ilyen telep egyelőre demonstrációs célokra a Műegyetem területén fog fölépülni, amely a környékbeli bérházakat és ipari üzemeket, Szt. Gellért-, továbbá a Rudas-fürdőket fűtőgázzal látná el.

Távíró. Az újabb fejlődésben úgy a vezetékes, mint a rádió-T. egyaránt megtalálta a maga helyét. A kistávolságú forgalomban a vezetékes T.-t használják, a vezetékek jó kihasználása céljából a kézi adást rendszeren gépekkel helyettesítik. (L. *Telegráf*, XVIII. köt.). Hazánkban a belföldi forgalomban általában a Hughes-gépet használják, amely a vevőoldalon közvetlenül betűket nyomtat a papírszalagra. A nagy-távolságú forgalomban a rádió T. vette át a szerepet, amely a közismert rádiótelefonnal párhuzamosan szintén nagy tökéletességre jutott, különösen az elektroncsöveknek úgy az adó, mint a vevőoldalon való alkalmazásával. A m. kir. Posta a rádió-T.-vel kapcsolatban leginkább a *Creed* (l. *Gyorstávíró*, XX. köt.) rendszerű gépet alkalmazza, a vevőoldalon pedig az *undulátor*. Ez utóbbi csőtoll útján rögzíti a Morse-jeleket, előnye, hogy a rádióközvetítésnél gyakran fellépő atmoszférikus zavarok kevésbé befolyásolják, mint más vevőrendszereket. Az undulátorral egy perc alatt 600 szó vehető, ill. írható le. A tengerentúli forgalom közvetlen lebonyolítására a m. kir. Posta Székesfehérvárott külön rövidhullámú adóállomást létesített, amely az Északamerikai Egyesült Államokkal közlekedik, ezzel szemben a régi csepeli adóállomást megszüntették. Kábelvezetéseken nagy forgalom esetén az ú. n. nagyfrekvenciás vívőáramú táviratozást alkalmazták, amelynek segítségével a vezetékek többszörösen kihasználhatók. Itt ugyanis nagyfrekvenciájú váltakozóáramokat modulálnak Morse-jelek útján, több (pl. négy) különböző frekvenciájú ilyen modulált vívőáram egyidőben haladhat át ugyanazon a vezetéken anélkül, hogy azok egymást befolyásolják. A jelek vételénél az egyes vívőáramokat a rádióvételhez hasonlóan hangolt rezgőkörök, ill. szűrőláncok segítségével szelektálni kell.

*Távolbalátás, a képtávíratozásnak oly módon való továbbfejlesztése, amelynél a visszaadott kép ésszerakása a szem tehetetlenségi idején belül történik. Ha ez az idő pl. $\frac{1}{10}$ mp. és így egy másodperc alatt a mozgások egyes pillanatnyi fázisait rögzítő 10 drb képet tudunk a szemlélő előtt megjelentetni, akkor a mozgásoknak hasonló illúzióját keltjük, mint a mozgófényképek-nél. A T.-nak a képtávíratozással meg-egyező közös elve az, hogy a továbbítandó képet elemekre bontja és az így keletkezett

elemeket villamos áramimpulzusokká átalakítva sorjában továbbítja a vevőállomáshoz. A képfelbontáshoz, ill. összerakáshoz használt eszközök szerint az újabb távolbalató készülékeket a következőképpen osztályozhatjuk: 1. Nipkow-tárcsás rendszerek, ezeknél spirálisban elhelyezett, annyi nyílással ellátott forgó tárcsát használnak, ahány képsorra a továbbítandó képet fel akarják bontani; 2. forgótükros készülékek, amelyeknél a képet v. tárgyat Weiller-féle tükörkerékkel fénysugár útján tapogatják le, ennek változatai a Mihály-féle tükörkoszorú és a szintén magyar Okolicsányi-féle tükör-szavár; 3. a katódsugár-oscillográfos (Braun-féle csővel dolgozó) rendszerek. Az első csoportba tartozó készülékek közül megemlítendő: a Telehor (I. XVIII. köt.), a Baird-féle készülék, amely régebbi (1925) kivételében két tárcsával és pedig egy spirális alakban lencsékkel felszerelt és egy bevágásokkal ellátott tárcsával dolgozott és a német Fernseh A. G. készüléke, amelynek adóberendezése nagyjából a fentiekkel megegyező, vevőkészüléke viszont annyiban érdemel figyelmet, hogy a képek kivetíthetőségét mozgófényképfilmre való fotográfálással éri el, amikor is a filmet egy percen belül exponálja, hívja, mossa, rögzíti és újabb felvételre teszi alkalmassá. A második csoportba tartoznak Babits Viktor magyar gépészmérnök, műgy. adjunktus és megbiz. előadónak 1926. bejelentett forgótükros távolbalató szabadalma, a német Karolus 1928-ból származó Weiller-kerekes berendezése, a Baird Television Co. 1931. elkészült és gyakorlatilag bemutatott távolbalatója és a Marconi Wireless Tel. Co.-nak 1933 óta folyó kísérletei. Mint fentebb megemlítettük, a magyar Mihály Dénes és Okolicsányi Ferenc tükörkoszorús, ill. tükör-szavaras készülékei is ide sorolhatók. A berlini Heinrich Hertz Institut kísérleteihez szintén Okolicsányi tükör-szavárját használja, ugyancsak tőle származik a Kerr-féle cellának egy újabb változata, a kristálycella. A harmadik csoportba tartozó berendezések elsősorban a vevőoldalon képösszerakás céljára katódsugár-oscillográfot (Braun-féle csövet) használnak, míg az adó rendszeren Nipkow tárcsával végzi a képfelbontást. Ide tartoznak Manfred v. Ardenne, Campbell-Swinton, Farnsworth, Sabbah és Zworykin készülékei. Felsoroltak közül v. Ardenne az adásnál is alkalmazza a Braun-féle csövet, de csak mozgóképeket közvetít vele. Külön figyelmet érdemel Zworykin, aki Ikonoszkop nevű adójával nemcsak mozgóképet, de tetszőleges tárgyak képét is közvetíteni tudja. Zworykin a mágneses úton vezérelt Braun-féle cső belsejében ú. n. fotocellamozaikat helyez el, amely fémlemezből, szigetelő mikralapból és caesiummal bevont ezüstszemcsékből áll. A fotocellamozaikat a katódsugár tapogatja végig, amikor is a fénybehatás arányában vezetővé lett elemi fotocellákon keresztül áramkör záródik. Az

áram erőssége minden pillanatban arányos az illető elemi fotocella vezetőképességével és így a keletkező áram a képfelbontásnak megfelelően ingadozó erősségű lesz. A vevőkészülék, az ú. n. Kineszkóp, a felfogott impulzusokat egy másik mágnesesen vezérelt Braun-féle cső zög-zugos irányban kitérített katódsugarával a cső foszforeszkáló ernyőjén képpé állítja össze. A szinkronizálás külön áramlökésekkel történik. Babits a fentihez hasonló távolbalatót szerkesztett, azonban a mágneses kitérítés helyett elektrosztatikusan vezérli a katódsugár-oscillográfot és a fotocellamozaik helyett fényelemmozaikot használ. (Babits, A távolbalatás fejlődésének újabb irányai. Budapest, 1934. Manfred v. Ardenne, Fernsehempfang 1935.)

Tea. A T.-termelés nagyságának megállapítása csaknem teljesen lehetetlen, mert a legfontosabb termelő országoknak nincsen megfelelő termelési statisztikájuk és a belső fogyasztás is ismeretlen. A legnagyobb termelő országok kivitele a következő volt 1930—34 között átlag évente: Brit-India 150—170 millió kg, Ceylon 100—110 millió kg, Holland-India 60—65 millió kg, Kína 40—55 millió kg, Japán 10—12 millió kg. Magyarország T.-behozatala érzékeny fokmérője az ország vásárlóképeségének:

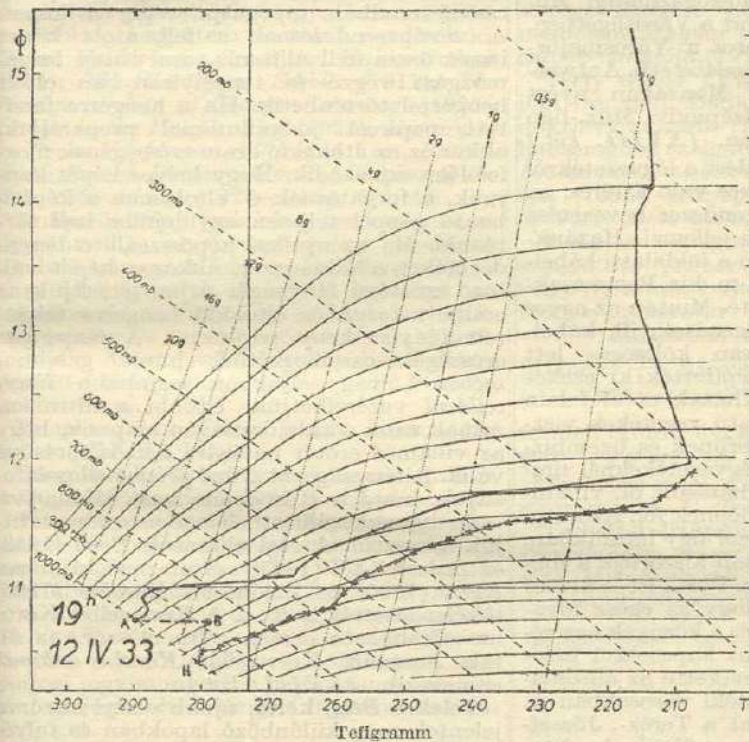
Év	Teabehozatal	
	Mennyiség q	Érték P
1926	2.859	1.529.544
1927	4.011	2.525.880
1928	4.092	2.619.524
1929	3.790	2.285.900
1930	2.655	1.442.970
1931	2.966	1.326.600
1932	2.225	839.765
1933	2.036	511.816
1934	2.163	608.000

Az értéknek a behozott mennyiségnél is meredekebb csökkenését a világgiazi teáarak nagy esése okozta, amelyek 100—120 millió kg-os eladatlan készletek nyomása alatt 1929 óta 45%-kal csökkentek. (XVIII. köt.)

*Teaszertartás (Chano-yu). Kínában kifejlődött, majd Japánban különösen elterjedt szokás. Egy esése tea-elköltsége baráti körben, külön e célra szolgáló kis kerti épületben (Chashitsu). Célja: elvonulás és szellemi emelkedettség árán szabadulás a mindennapi élet hitványságától, elmélyedés egy kiváló műtárgy szemléletében, mely rendszeren a házaeska fiulkéjében (Sokonoma) felakasztott, néhány vonásból álló tusfestmény. A T. a szemlélődő chan-(jap. zen-) buddhizmusnak köszönheti kifejlődését, mely viszont a taoizmusnak a buddhizmusra gyakorolt hatása folytán jött létre. A T.-ra meghívott vendégek kis kerti épületben várnak az adott jelre, mely a chashitsuba hívja őket, hol a házigazda előírt szertartásokkal szolgálja fel a teát. A T. nagy hatást gyakorolt a japáni művészet, különösen a fazekasság, a tusfestés, a kertművészet, a virágültetés és -elrendezés fejlődésére. (L. Japán kertművészet.) Kínában, hol buddhista szerzetesek terjesz-

tették el a teát, a VIII. sz.-ban, a Ming-korszakban megszűnt a T. divatja. Japánban viszont nagyon fellendült. Yoshimasa shogun rendeletére fogalmazta meg szabályait Shuko, a híres chajin („tea-ember”, szakértő). Fénykorát a XV—XVI. sz.-ban, Sen Rikyu és Kobori Yershiu szakértők alatt élte, kik a kert- és fazekasművészet nagy irányítói is voltak s fellendítették a Seto, Shigaraki, Rak, Takatori stb. műhelyeket, hol a T. szellemének megfelelő barna, vörösbarna stb. mázas cserépedényeket készítették. (Chaire-teatartó, chavan — teáscsésze, mizuzashi — víztartó stb.). A japáni teakerámika első mintái a kínai Chien yao (jap. temmoku) név alatt ismert, okkersárgába és sötétkékre játszó barna mázas porcellán- és kemény-cserépkészítmények voltak.

(1932—33) az európai sajtóban is nagy visszhangot keltett. E mozgalom hívei a „technokraták”, minden eddigi gazdasági és politikai rendszert károsnak ítélnék s technikusok által szervezett és irányított tervgazdaságot követelnek. Meglepo statisztikai adatok által (amely statisztikai adatok később nagyrészt hamisaknak vagy tendenciózusan elferdítetteknek bizonyultak) rámutattak a technokraták arra a nevezetes tényre, hogy a gépitemelés szédületes fejlődése a mai társadalmi rendben a munkanélküliség növekedését és az életstandard romlását okozza, ahelyett, hogy az emberiség javát szolgálná s éppen ezért a társadalomnak gyökeres átformálására van szükség. A mozgalom kezdeményezője Howard Scott amerikai mérnök.

Tefigramm

***Technikolor**, a színes filmfotografálási eljárás egyik szabadalmának neve. Lényegében a háromszínrendszer leegyszerűsítéséből áll ez a módszer: a felbontás csak 2 színe, vörösre és zöldre történik és így a pozitív filmszalag is csak kétféle festésű részből tevődik össze. A színek hűsége igen kétséges, mert az egész képen a vörösös tónus uralkodik. Nagyon jól bevált azonban a színes trükkfilm-fényképezésben (Silly Symphonies) ez a rendszer, mert ott nem kívánalom a valóság hű színvisszaadás.

***Technokrácia** (görög, a. m. a technika uralma), Amerikából kiindult gazdasági és társadalmi mozgalom, amely rövid ideig

***Tefigramm**, N. Shaw által kezdeményezett ábrázolási mód, amely a szabad légkör hőmérsékleti és nedvességi viszonyait, valamint egész hőenergia-elosztását van hivatva feltüntetni. Nagy fontossága van a légkörben végbemenő termodinamikai folyamatok vizsgálatánál. Az ábra egy 1933 ápr. 12-én végzett légkörkutató mérés T.-ja.

Teghze Gyula, jogbölcseleti író, egyetemi tanár, újabb műve: *A munka nemzeti és nemzetközi védelme* (1932). (XVIII. köt.)

***Teghze Gerber Ferenc**, egyetemi tanár, sz. Szinérváralja, 1872 dec. 13. 1896—27. a legfőbb állami számvevőszéknél működött, majd 1927. mint ennek elnöke nyugalmába vonult. Jelenleg a budapesti egyetemen az államszámviteltan előadója. Főbb művei:

A devalváció (1921); *Az állami költségvetés* (1926); *Általános államszámviteltan* (1927); *A magyar állami számvetési rendszer módosítása az 1924. IV. tc. alapján* (1929).

† **Téglás Géza**, kir. törvényszéki bíró, 1926. a Gyorsírás-, Szépirás- és Gépirásintókat Vizsgáló Állami Bizotts. ügyvezető alelnöke. 1928. rendezti a Budapesten tartott nemzetközi gyorsíró-kongresszus kiállítását. Újabb művei: *Zarándoklás a magyar gyorsírás történetéhez* (1928); *Új adatok a magyar gyorsírás történetéhez* (1930). (XVIII. köt.)

Teherán, Perzsia fővárosa, (1931) 320.000 lak. Nagy szikratáviró állomás.

***Tejpor** (szárastej), megszáritott és felaprózott tej, amelyet igen magas hőfokon készítenek, de emellett nem veszíti el enzim és vitamin tartalmát. Tej, valamint különböző áruk (puddingpor, tejsokoládé, tejkaramella stb.) készítésére használják. Egy kg T. mintegy 5.200 kal. tápértékkel bír, vagyis kb. 60 tojással vagy 3½ kg közepesen zsíros marhahússal egyenlő tápértékű. A teljestejből készült T. zsirtartalma 25—30%.

Tel Aviv, palesztinai város, (1934) 85.000 lak. Mezőgazdasági és ahhoz csatlakozó kémiai és természettudományi intézetei vannak.

Teles Ede, szobrász, mintázta *Szent László* és *III. Károly* szobrát a Millenniumi emlékművön. A háború után egy ideig Hollandiában élt, onnan visszatérve készítette el *Alpár Ignác* domborművét a Mezőgazdasági Múzeum falán és emléksobrát a Városligetben, a *Hüvelyk Matyi* kútszobrát a Városmajorban, a *Jászberényi Hősök emlékt* stb. Antwerpenben, Drezdában és Monzában nyert díjakat. Több műve a Szépműv. Múz.-ban és a főváros tulajdonában. (XVIII. köt.)

Telefon. Az újabb fejlődést a légvezetékkről a földalatti kábelrendszerre való áttérés, az automatikus kapcsolási rendszer bevezetése és a távkábelek kiépítése jellemzi. Hazánkban a főváros belterületén a földalatti kábelrendszerre való áttérést a m. kir. Posta csaknem teljesen keresztülvitte. Miután az egyes házakhoz külön kábelelágazások, ill. kábel-fejek kiépítése túlságosan költséges lett volna, csak helyenként építették ki ezeket és az egyes házakhoz a házak utcai falain megerősített domburkolatú vezetékek visznek. Ez a rendszer célszerűnek és üzembiztosnak mutatkozott, a légvezetékelnél mutatkozó káros indukciós hatások, pl. villámcsapások esetén, itt nem lépnek fel. Az automatikus kapcsolási rendszer úgy hazánkban, mint külföldön fokozatosan kiszorítja a manuális rendszert. A m. kir. Posta itt is úttörő munkát végzett azzal, hogy az egész fővárosi távbeszélőhálózatot és a környék egy részét egyetlen automatikus kapcsolású hálózatban egyesítette, de bevezette az automatikus rendszert egyes vidéki városokban is. A fővárosban ezidőszent a Teréz-, József- és Krisztina-központok működnek 20—20.000 csatlakozással, továbbá a Belváros- és Lipót-központok 10—10.000 csatlakozással. A nemzetközi távkábel a m. kir. Posta kiépítette az osztrák határtól Budapestig és innen tovább Szegedig. (XVIII. köt.)

Telefotografia olyan eljárás, illetve berendezés, amelynek segítségével képeket távirati úton lehet továbbítani. A továbbításhoz a képet le kell tapogatni, pl. úgy, hogy azt először hengerre veszik fel, amelyen sűrű csavarvonalban végigvezetik a henger forgatása közben a villamos tapogató érintkezőt. Ha a kép, ill. rajz vonalai az áramot nem bocsátják át, míg az üresen maradt részek az áram számára vezetők,

akkor, valahányszor a tapogató érintkező vonalhoz ér, az áram egy pillanatra megszakad. A távirójelek tehát áramszaggatásokból állanak. Ezzel az eljárással csak vonalas rajzok közvetíthetők, árnyalatok azonban nem. Ha az egyszemű érintkező helyett mikrofontapogatót használunk és a továbbítandó képet domborműszerűen készítjük el, akkor a mikrofon ellenállás változásainak megfelelően az árnyalatok is átvihetők. Az újabb eljárások fénysugarat használnak a tapogatóhoz és pedig vagy úgy járnak el, hogy az átlátszó képet hengerre feszítik és átvilágítják, amikor is a fényérzékeny szelencella a hengeren belül foglal helyet, vagy pedig a visszavert fényt hasznosítják fotocella alkalmazásával. Ez utóbbi esetben a fénysugár szintén hengerfelületen fekvő, de nem átlátszó képre esik, a fénysugár pedig csavarvonalban tapogatja végig a képet. A vevőberendezésnek a felbontott képet ismét össze kell állítania, ami ismét forgómozgást végző és tengelyirányban eltoló hengerrel történhetik. Ha a hengerre feszített papíros jódkáliummal preparáljuk, akkor az az áthaladó áram erősségének megfelelően színeződik. Hogy helyes képet kapjunk, a forgatásnak é eltolásnak a képfelbontó géppel teljesen egyidejűleg kell történnie. Ha az optikai képösszeállító berendezéseket alkalmazzuk, akkor a képet változó erősségű fénysugár útján létesítjük az említett forgó és eltolódó hengerre felszerelt fényérzékeny papírosra. A fénysugár erősségét oszcillográffal, húros galvanométerrel, vagy újabban leginkább *Kerr-cellával* vezérelhetjük. Utóbbi a nitrobenzolnak azon a tulajdonságán alapszik, hogy az villamos erőter hatására kettős törésűvé válik. A fénysugarat *Nicol prizma*val polárosítjuk, majd a *Kerr-cellán* való áthaladása után keresztbeállított *Nicol prizma* vetítjük keresztül. A régi eljárások *Bain* (1843) és *Bakerwell*-től (1847) származnak, újabban *Korn* (1900) és különösen *Karolus* (1926) tökéletesítették a T.-t. A *Kerr-cellát* *Karolus* alkalmazta erre a célra először, az általa használt *Kerr-cellát* *Karolus-cellának* is nevezik. (XVIII. köt.)

Telekes Béla, költő, újabb versei elszórva jelentek meg különböző lapokban és folyóiratokban. Zsoltárfordításai sajtó alatt vannak. Irt egy nagy drámai költeményt Rákócziáról, melyet a budapesti rádió adott elő az 1935-i Rákóczi-ünnepnek során. 1935. Baumgarten-díjat kapott. (XVIII. köt.)

Teleki Pál gróf, államférfi, ny. miniszterelnök, geográfus, egyetemi tanár, a felsőház tagja. Újabb művei: *Általános gazdasági földrajz* (1927); *Európaról és Magyarországról* (1934). (XVIII. köt.)

Televízió, I. *Távvaltatás*, XXI. köt.

Teller Miksa, jogi író, ügyvéd 1935-ig a budapesti Ügyvédi Kamara választmányának tagja, 1935. a m. kir. Kúria ügyvédi Tanácsának tagja. A Jogtudományi Közlöny

és az Ügyvédi Közlöny szerkesztője. Újabb művei: *Bíráló vélemények a Magánjogi Törvénykönyv Javaslatáról*, *A közszerzemény a Magánjogi Törvénykönyv Javaslatában*, *Adalékok a Magánjogi Törvénykönyv Javaslatáról öröklési és házassági jogának bírálatához*, *Az ügyvédi probléma alapvető kérdései.* (XVIII. kötet.)

Tellyesniezky Kálmán, orvos, egyetemi tanár, megh. önkeze által 1932 febr. 10. (XVIII. kötet.)

Temesváry János, történétíró, újabb művei: *Az erdélyi püspökök címerai* (1930); *Hét erdélyi püspök végrendelete* (1931); *Az erdélyi püspöki szék betöltése 1596—1897* (1932). (XX. kötet.)

***Temperley, Harold**, angol történétíró, szül. Cambridge, 1879 ápr. 20. A világháborúban vezérkari szolgálatot teljesített és 1919. résztvett a párizsi béketárgyalásokon. 1930. a cambridgei egyetem tanárává nevezték ki. Művei: *Frederic the Great and Kaiser Joseph* (1915); *The History of Serbia* (1917); *The Foreign Policy of George Canning* (1925); *Europe in the 19th Century* (1927); *History of the Peace Conference of Paris* (6 kötet., 1920—1924); *British Documents on the Origins of the War 1898—1914* (1926—34-ig, 9 kötet.).

***Temperöntvény** (másként *kovácsolható*, v. *lágú* öntvény), olyan vasöntvény, amelynek kiinduló anyaga a fehérn kristályosodó, az ú. n. fehérnyersvas. A kihűlt öntvényt azután homokban vagy oxigént leadó anyagokban (vasére és reve) tartósan izzítják, temperálják. A temperált öntvény húzószilárdsága 30—35 kg mm², nyúlása pedig 3—10% szokott lenni.

Temple János, festő, megh. Bécs, 1931 dec. 1. (XVIII. kötet.)

Tengelic nk. Tolna vm. központi j.-ban, (1930) 3500 lak. Neve 1931-ig: *Gindli-család*.

***Tengerészrendtartás**, a magyar tengeri kereskedelmi hajók személyzetének szolgálati rendtartásáról szóló 1934. XIX. tc. hatályon kívül helyezett Mária Terézia T.-át, az ú. n. Editto politico di navigazione mercantile-t a T.-t modern alapokon szabályozza. Rendezi a hajószemélyzet szolgálati és magánjogi jogviszonyait, a hajóparancsnok magánjogi jogkörét, a tengeri fegyelmi és büntetőjogot.

***Tentamen inventum studiosam in elementa matheseos... introducendi**, Bolyai Farkas híres munkájának címe. (L. *Bolyai*, III. kötet.)

Terestyénjáki k. és **Rábakövesd k.** 1928. egyesültek **Jákja** néven.

Teresesényi György, író, az Új Idők c. folyóirat főmunkatársa, az Új Magyarország c. napilap munkatársa, újabb művei: *Hősök* (1930); *Lesz, ahogy lesz* (1932); *Lélek* (1933); *Aranyhomok* (1934) regények. (XX. kötet.)

Térey Gábor, művészettörténeti író, megh. Baden, 1927. (XVIII. kötet.)

Térey Sándor, író, újabb művei: *A vasúti üzletszabályzat magyarázata*, *Az elmebeteg jogvédelme*, *A nemzetközi magánjog egységesítése*, *Törvénytervezet az idegenforgalom szabá-*

lyozásáról. Szépirodalmi művei: *Fehér hegedű*, *Berg Kristóf lelkiismerete*, *A Föld lelke*. Lofordította Baudelaire, Verlaine, Rilke és Villon verseit. (XVIII. és XX. kötet.)

Térffy Béla (Komáromi), jogi író, igazságügyminiszteri titkár, újabb művei: *A magyar igazságszolgáltatás történeti fejlődése* (francia nyelven az Acta Juris Hungarici-ben); társszerzője *A magyar közjog* c. mű I. kötetének; a Közigazgatási Törvénytarban az Országos Levéltárra, a Közigazgatási Bíróságra s a Hatásköri Bíróságra vonatkozó joganyagot összegyűjtötte. Társszerzője az *Új Döntvénytárnak*. (XX. kötet.)

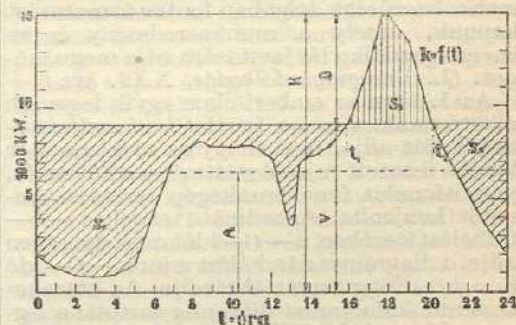
Térffy Gyula (Komáromi), jogi író, mint az I. fiz. oszt. jellegével felruházott kir. kiriai tanácselnök s az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő ügyosztályának főnöke, megh. 1929. márc. 7. Utolsó művei: *Igazságügyi Zsebtörvénytar* s a társszerzőségében megjelent *Magyar törvények és egyéb jogszabályok mutatója* (1928). (XVIII. és XX. k.)

***Térffy Gyula (Viléz Komáromi)**, ügyvéd, jogi író, szül. Budapest, 1895 jún. 13. Jogi doktorrá avatták 1919. 1919—21. a nemzeti hadseregben szolgált. Nevezetesebb munkái: *Igazságügyi zsebtörvénytar* (1930); *Honvédelem* (1933); *Közjog* (1932., Némethy Imre és Térffy Béla társszerzőkkel).

Terhelés (átlagos), mechanikai munkát szolgáltató primér vagy szekundér motor, vagy ily motor hajtotta közlőmű vagy elektromos generátor vagy elektromos erőmű — t — időközben való W munkaszolgáltatásának $\frac{W}{t}$ hányadosa. Valamely évben ($t = 8760$ órában) $W = 43.000.000$ KW-órát termelt erőmű évi átlagos $T \cdot e \frac{8760}{W} = 4900$ KW. (XVIII. kötet.)

***Terhelési csúcs**, a terhelési diagramm maximum-pontja. L. *Terhelési diagramm*.

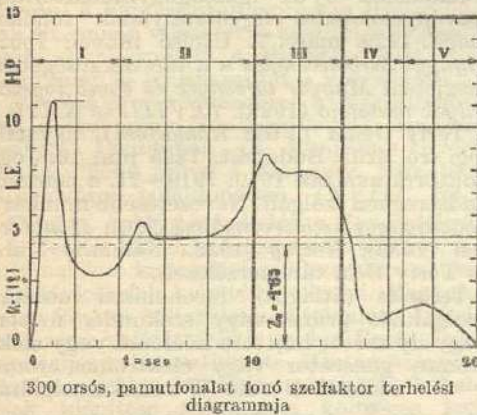
***Terhelési diagramm**, egy-egy munka vagy szerzőgép, vagy ezek sokaságának hajtására, járművek stb. továbbítására szükséges munkateljesítménynek (pillanatnyi terhe-

Elektromos erőmű terhelési diagrammja

lések) egymásutánját az idő függvényeként ábrázoló görbe vonal. A hajtásra szükséges teljesítmények mérésére a hajtómotor vagy közlőmű és a munkagép vagy jármű hajtott tengelye közé iktatott mechanikai dinamo-

méter (szíj- vagy torziós d., Bánki d.-je stb.) vagy elektromótoros hajtás esetén az e. m. felvette energiaterjesítményt mérő berendezés szolgál, mely a terhelések egymásutánját az idő függvényeként feljegyző — rajzoló vagy fényképező — regisztráló berendezéssel van ellátva. A T. pontos felvételeinek lehetősége alapfeltétel arra, hogy a munkafolyamatokat megismerhessük, szabályozhassuk és gazdaságossá tehesük. E tárgykörre vonatkozó ismereteink azóta bővültek, azóta tudjuk a gyakorlatban valamennyi munkafolyamatot folytonosan ellenőrizni, amióta — az elektromos munkaátvitel ténylegességével — a hajtó elektromotorok áramkörébe iktatott mérőkészülékek segítségével lehet-

séggé vált, hogy a terhelési diagrammokat és a munkafogyasztást szabatosan és egyszerű módon felvehessük.

Az egyes szerszám- és munkagépek, közlekedési eszközök, stb., vagy ezek sokaságának hajtására szükséges teljesítmények egymásutánját állandóan megfigyelve, egyes ipari gépcsoportok, gyártási folyamatok, elektromos erőművek T.-jait felvéve, a szerszám- és munkagépek egyéni hibái, a kezelő munkások egyéni befolyása, az egész munkafolyamat célszerűsége dolgában fontos útmutatást kapunk, amely a munkaeredmény és az energiagazdálkodás javítására adja meg a módot. (L. *Energiagazdálkodás, XXI. köt.*)

Az 1. ábra az emberi elme egyik legszebb alkotásának, a szálás fonalat fonó szelfaktorának T.-jét adja, úgy ahogy az elektromótor körébe iktatott rajzoló wattméter a 300 órsós, pamutfonalat fonó munkagép terhelési menetét lerajzolta. Az ordináta tengely a k -terhelést lóerőben, $a-t$ — időt másodpercben adja, a diagramm a terhelést mint a t -idő $k = f(t)$ függvényét ábrázolja. Az ötszakaszos munkafolyamat 20 mp-ig tartott; a legnagyobb terhelés $KW_0 = 11.3$ lóerő (1 lóerő mp-ként 75 kg munkaterjesítmény) a legkisebb zérus volt. Az ötszakaszos munkafolyamat munkaszükséglete — a diagramm

és az időtengely határolta terület $W = \int_0^{20} k(t) dt$

$f(t) = 93$ lóerőmásodperc, vagy — minthogy egy lóerőóra 3600 lóerőmásodperc — $\frac{93 \cdot 20}{3600} = 0.517$ lóerőóra, az átlagos terhelés pedig $Z_v = \frac{W}{20} = 4.65$ lóerő volt.

A 2. ábra nagyobb középeurópai város és környékét ellátó elektromos erőmű T.-jét mutatja az év legnagyobb terhelési napján. A napi maximum $K = 15.000$ KW, a napi munkaszolgáltatás $W = \int_0^{24} f(t) dt = 154.800$ KW-óra, az átlagos terhelés $A = \frac{W}{24} = 6450$ KW.

Az elektromos erőmű gépi és elosztóberendezési legnagyobb teljesítőképességét és beruházási költségét a K maximum szabja meg; a tőketerhekből és egyéb állandó költségéből a termelt KW órát terhelő hányad annál kisebb, minél nagyobb a termelt W , minél nagyobb az $\frac{A}{K}$ terhelési tényező. Ebből látható, mily nagy gazdasági érdek fűződik ahhoz, hogy az $\frac{A}{K}$ terhelési tényező minél jobban közelítse meg az egységet. A T. kedvező alakulása és a nagy terhelési tényező a vízierők hasznosítását is nagyban megkönnyíti. Az ábrán látható, $V = 9000$ KW ordinátával húzott vízszintes vonal a várost ellátó vízerőműnek a T. felvétele napján észlelt — 24 órán át állandó — teljesítményét, a $V \cdot 24 = 216.000$ KW órányi terület pedig a vízierő aznapi egész munkaszolgáltatóképességét adja. Ez a $(V-A) \cdot 24 = 216.000 - 154.800 = 61.200$ KW/órával nagyobb, mint az elektromos erőmű fogyasztó körzetében aznapon igényelt W energiamennyiség, de a T. alakulásánál fogva a t_1 és t_2 24 időközben a vízierő munkaszolgáltatásából a ferdén árnyékolt $S_1 + S_2$ területtel egyenlő munkamennyiség kihasználatlanul elfolyik, és a t_1 t_2 időközben — amidőn $k > V$ — más energiaforrásból, calorikus csúcsműből (l. *Osúcsmű*) kell az S_3 energiamennyiséget ellátnunk, vagy a $k < V$ terhelések idején költséges napi tároló medencébe kell az S_2 területnek megfelelő vizet tárolnunk abból a célból, hogy a K maximumra méretezett vízimotorokkal a t_1 t_2 időközben is a vízierőmű munkájával láthassuk el az energiaszükségletet.

Az energiagazdaságtan megállapításai szerint az elektromos erőművek terhelési tényezője nő, amint az erőmű-ellátta fogyasztók sokasága és sokfélesége növekszik és a körzeti évi energiafogyasztása, a körzeti lakosságának elektromos energiahányada gyarapszik. Az e. e. hányad viszont az eladott kilowattórák átlagos egységárának csökkenésével szoros korrelációban nő.

Az energiagazdálkodás javítására, az elektromos energia és mechanikai munka termelési költségeinek és átlagos árának csökkentésére, az energiaforrások gazdaságosabb

kihasználására szolgál, ha a rossz terhelési tényezővel drágán dolgozó kis erőműveket megszüntetve, az energia termelést korszerű, egymással együttműködő, nagy erőművekbe összevonjuk és a termelt energiával nagy közös szétosztó-rendszerekben a fogyasztók minél nagyobb sokféleségét látjuk el.

***Terhelési tényező**, valamely —t— időközben szolgáltatott mechanikai munka vagy elektromos energia szolgáltatásából kiszámított —A— átlagos terhelés és az időközben észlelt —K— legnagyobb terhelés $\frac{A}{K}$ hányadosa.

***Terhességi reakció.** *Aschheim és Zondek* eljárása szerint a terhesség már legkorábbi szakában (8—10 nappal az első hősám elmaradása után) felismerhető. E módszert az a körülmény teszi lehetővé, hogy a pete megtelepedése a méhben az agyfűgglék (hipofízis) elülső lebenyét igen erős prolaktin-terhelésre (l. *Sexuálhormonok, XXI. köt.*) készíti s e hormon jórésze a vizeletben kiválasztódik. Minthogy e hormon kellő mennyiségben a nemi szervekben jellemző ivarzásos változásokat okoz, jelenléte állatkísérletek alapján felismerhető. E célból az étterrel és eukorral méregtelenített vizeletnek 0.5 cm³-ét fecskendezik több éger bőre alá, két egymásutáni napon 3—3-szor. 72 óra eltelte után a petefészék tüszőiben pontoszerű vérzés és sárgatartó-képződés látható. Terhesség mellett bizonyít, ha csak egy állaton is létrejött e hatás.

***Térhullámok**, a rádió-adóantenna által kisugárzott energiának az a része, amely nem a föld felszíne mentén terjed tovább, hanem meredeken felfelé haladva az ionoszférára (Heaviside-réteg) tükröző hatása folytán körül ismét vissza a föld felszínére. Ez utóbbi is visszaveri a sugárzást, úgyhogy az zeg-zugos vonalban járja körül a földet.

Terkán Lajos, csillagász, az állami csillagvizsgáló főosztály vezetője, újabb műve: *Verbesserte Form des Kaiserlichen Verfahrens in der Photogrammetrie der Kleinen Planeten* (1934). (XX. köt.)

Térképészeti intézet, l. *Állami térképészeti intézet, XXI. köt.*

***Termékletlenítés** alatt a szaporodási képesség mesterséges megszüntetését értjük. Végrehajtható operatív beavatkozással, esetleg oly módon is, hogy újabb műtét esetén a szaporodási képesség ismét helyreálljon. A röntgen útján végrehajtott termékletlenítés nem eléggé megbízható, ezért nem is alkalmazzák. Hasonlóképpen kísérletek tárgyát képezi a hormonokkal való T. is.

A német kormány 1933 júl. 14. kiadott rendeletével a T.-t megengedi mindazokban az esetekben, amikor az orvosi tudomány véleménye szerint feltehető, hogy az utódok súlyos testi vagy lelki hibában szenvedők lesznek. Ilyenek gyanánt említi e rendelet a gyengeelméjűséget, epilepsziát, vitudáncot, örökölt süketiséget, vakságot stb. Megengedhetőnek mondja a T.-t súlyos alkoholizmus esetén

is. A T. kimondása e célból rendszeresített egészségügyi bíróságok kötelessége. Súlyos szexuális eltérésekben szenvedőket az 1933 nov. 24. rendelet értelmében kasztrálni lehet. (L. még: *Sterilitatis procuratio, XVIII. kötet.*)

***Termikus analízis**, fémötvények megmerevedésének és egyéb átalakulásainak rendszeres vizsgálatára szolgáló kísérleti módszer. Lényege az, hogy a vizsgálandó ötvénysorozatnak (pl. Au—Ag) olyan ötvényeit állítjuk elő, amelyekben az alkotórészek szükség szerint (pl. 10%-onként) változnak; ezeket az ötvényeket külön-külön megolvastjuk, aztán lehülés közben alkalmas hőmérsékletmérő eszköz segítségével szabályos időközönként megállapítjuk az elegy hőmérsékletét. A hőmérsékletnek az idővel való változását jelentő lehülési görbét így felrajzolhatjuk, amelyen a megmerevedéskor, átalakuláskor felszabaduló olvadáshő, ill. átalakulási hő töréspontokat idéz elő. A töréspontok jelölte megmerevedési, átalakulási hőmérsékleteket aztán diagrammá egyesítjük (egyensúlyi diagramm).

Terry, Ellen Alice, angol színésznő, megh. *Small Hythe* (Kent grófs.), 1928 júl. 21. (XVIII. köt.)

Tersánszky J. Jenő, író, újabb művei: *Margarétás dal* (1928); *Kakuk Marci a zendülő között* (1934); *Kakuk Marci vadász-kalandja* (1934); *Szerenád* (1934); *Cigányok* (Nemzeti Színház); *Képek könyve* (Vígyszínház). (XVIII. köt.)

Területenkívüliség. Angolok, amerikaiak és néhány más tengeri hatalom 1842. területenkívüliséget kapott Kínában. Ettől kezdve külföldiek személye és tulajdona nem volt a kínai jognak alávetve. Az utóbbi időkben azonban igyekeznek az új kínai állam a T. kényelmetlenségétől és terheitől szabadulni. Néhány állam (Szovjet-Oroszország, Németország, Olaszország és Svédország) önként lemondott T.-éről, a többiekkel a tárgyalások folyamatban vannak. (XVIII. k.)

***Tervgazdaság**. A tervszerűség lényegében hozzátartozik a gazdálkodás fogalmához. Minden gazdasági tevékenység szükségképpen tervszerű. De nagyobb gazdasági egységeknek teljes, átfogó terv alapján való megszervezése csak a XIX. sz. szocialista gondolkodóinak elméleteiben jelentkezett. Gyakorlatban először a világháború alatt a hadviselő államok, különösen a központi hatalmak voltak kénytelenek a hadviselés érdekében szigorú T.-i intézkedéseket életbe léptetni, ez az ú. n. háborús kényszergazdálkodás. A háború utáni átmeneti gazdálkodás visszavezetett az individualisztikus gazdálkodás módszereihez, de megmaradt bizonyos fokig az állami beavatkozás és irányítás, ami azután az 1929 után kibontakozó világválságban ismét T.-i kísérletek felé terelte a gazdaságpolitika menetét. (L. *Intervencionizmus, Irányított termelés, XXI. köt.*)

A német háborús T. vezetőinek köréből sarjadt ki a tervszerű gazdaságszervezés első

kidolgozott elmélete. Walther Rathenau, Moellendorf és Wissel készítette el a német gazdasági élet számára, hogy miképpen lehetne a tervszerűtlen gazdálkodást egységes gazdasági tervvel pótolni. Wissel, mint birodalmi gazdasági miniszter 1919. javaslatot is tett a T. kiépítéséről, de a kormány az indítványt elvetette.

A T.-i törekvések másik gyökere az orosz állami gazdálkodás tanulságaiból ered. (Lásd: *Oroszország és Ötéves terv, XXI. köt.*) Itt valószínűleg meg az egész gazdasági életre kiterjedő egységes tervet, amely még a nem államilag irányított gazdasági ágak működését is a T.-i rendszerhez kapcsolta. Részben ennek az orosz T.-i kísérletnek a sikere, részben a világgazdasági válság kényszerűségei bizonyos fokú T. megvalósítására ösztönzik a legtöbb államot. Így erősen T.-i színezete van a Roosevelt-tervnek, mely a hitelélet, mezőgazdaság és ipar állami irányítását valósítja meg. Törökország négyéves ipari terv megvalósítását tűzte maga elé. Belgiumban 1935 március végén alakult kormányzat olyan gazdasági terv keresztülvitelére, amelynek legfőbb eszközei a hitel ellenőrzése és az ipar egységes átszervezése. De majd minden országban erősödik a tervszerűség elve a vámpolitikában, kényszerkartellek létesítésében, a hitelélet és az ipari termelés állami felügyeletében és a mezőgazdaság irányításában. A gazdasági tervezés, a társadalmi irányítás fokozatosán gazdálkodási alapelvvé növekedett a politikai berendezésektől függetlenül, szemben a XIX. század egyéni vállalkozásra és egyéni tervezésre épített gazdasági rendszerével. A modern társadalomgazdaság életének úgy látszik a tervgazdálkodás válik egyre nagyobb mértékben az alapjává.

Irodalom: Rathenau, W., *Die neue Wirtschaft* (1918); Wissel, R., *Praktische Wirtschaftspolitik* (1919); Fleissig, A., *Planwirtschaft* (1930); Chamberlin, W. H., *The Soviet Planned Economic Order* (1931); Schiff, W. A., *Die Planwirtschaft und ihre ökonomische Hauptprobleme* (1932); Penyő Kornél, *A tervgazdaság* (1934); Ujlaky Nagy Árpád, *Tervgazdálkodás* (1934).

Tetőtleni Ármán, jogtudom. író, ügyvéd, megh. 1928 nov. 4. (XVIII. köt.)

Teutsch Frigyes, evang. teológus, újabb művei: *Geschichte der Siebenbürg. Sachsen*, (4-ik, befejező kötet, 1926); *Die Geschichte der ev. Kirche in Siebenbürgen* (I—II., 1921—1922); *Kirche und Schule der Siebenbürg. Sachsen in Vergangenheit und Gegenwart* (1923, 2. kiad.). (XVIII. köt.)

Tevel nk., Tolna vm., völgyeségi j., (1930) 2423 lak. Kovács k. és Tevel nk. 1928. T. néven egyesültek.

*Tevfik, Rusdi bey, török államférfi, szül. Szmirna, 1881. Katonai orvos volt és az ifjú-török mozgalom híve. 1918 nov. 1. nyíltan Kemál pasa mellé állt, akihez azóta meleg barátság fűzi. 1922. egészségügyi miniszter-helyettes lett, 1925 márc. 3. óta külügy-miniszter.

Textilipar. Magyarország textilipara csak a háborút közvetlenül megelőző években kezdett kifejlődni. 1913. a termelés értéke

193 millió arany koronaértéket képviselt, amelynek 40-8%-a maradt az ország területén belül. 1913. a gyárak száma 312 volt, 1920. pedig 125. A textilipar azóta óriásit fejlődött. 1933. az országban 299 textilgyár volt, amelyek az 1913. évi 16.092 létszámmal szemben 52.756 munkást foglalkoztattak. 1933. a termelés értéke 337.683.000 P. volt. Ennek 4%-a kivitelle került. (XVIII. köt.)

A hazai textilipar fejlődésével párhuzamosan a gépipar gyártása is nagy lendületet vett. A hazai gyártmányok közül főleg a Hofherr-Schranz-Clayton-Shuttleworth magyar Gépgyári Művek Rt. textilgépei említenők meg, többek között a forgattyús, gyapjúszövőszék használatos szövőszékek. A szebb mintázás előzése céljából a szövőszékeknel 5—6-féle vetelőfal alkalmazása válik lehetővé azáltal, hogy a gép mindkét oldalán 5—5, illetve 6—6 rekeszes vetelőfal van felszerelve. Ugyancsak a szebb mintázást célozza a nyűstkeretekbe foglalt egyes láncfonalcsoportok emelése és süllyesztése. A nyűstkeretek mozgatóját a géppel egybeépített nyűstösgep végzi.

A selyemszövetek mintázásánál különleges szerkezetű nyűstösgepre van szükség. A kettős emelő, körhagyós géppel a platínák és az azokba kapaszkodó kések emelik a nyűstöt és rugóhatás vissza azokat eredeti helyzetükbe.

Bolyhosgép, 30 vagy 36 hengerral, pamutszövetek, úgynevezett flanellek bolyhosására. A tüfelületet képező kártokkal bevont 30, vagy 36 henger forgatására szereljük. Forgás közben a fonál szálait a kártok kitépik és a felületet bolyhosá teszik.

A szövésnél a szöveteket különböző anyagokkal kezelik, amelyeket a megszövítt áruból el kell távolítani. Erre a célra szolgálnak a mosógépek, amelyeknél vezetőhengerek segítségével a szövetet állandóan mozgásban tartják és míg egyrészt a szövetet szappanos, meleg vízbe áztatják, másrészt facsaróhengerek segítségével a nedvességet a szövetből kinyomják és végül öblítővízzel a szövetet tisztára mossák.

Thaisz Lajos, botanikus újabban különösen a rétek és legelők növényzetével foglalkozott gazdasági szempontból, munkái: *Az alföldi gyepek fejlődéstörténete és azok minősítése gazdasági szempontból* (1921); *A magyar talaj gyepesítése* (1927). (XVIII. köt.)

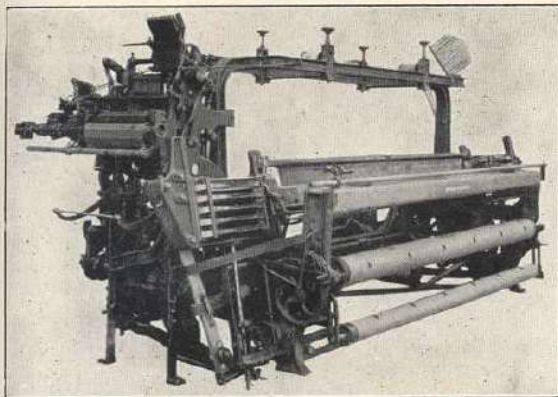
*Thälmann, Ernst, német kommunista politikus, szül. Hamburg, 1886 ápr. 16. Eleinte szállítómunkás volt, később pártalkalmazott. 1924. első ízben a birodalmi gyűlés tagja. 1925. a Vörös Frontharcos Szövetség fővezére lett, egyúttal a párt vezetőségébe is beválasztották. 1925. és 1932. őt jelölte a kommunista párt az elnökválasztásokon elnöknek. 1933. a birodalmi gyűlés épületének felgyújtásával kapcsolatban a Hitler-kormány letartóztatta.

Tharaud, Jérôme és Jean, francia írók, újabb műveik: *La Rose de Saron* (1927); *La Chronique des frères* (1929); *La Reine de Palmyre* (1929); *L'Oiseau d'or* (1931). A zsidókról írtak hét történelmi és politikai tanulmányt: *Causerie sur Israël* (1926); *La Palestine* (1930). (XVIII. köt.)

*Theremin, Leo, orosz mérnök, szül. 1896. Az elektromos hangszertechnika feltalálója. 1927—28. Európa-szerte nagy feltűnést keltett aeterophon és aërophon elnevezésű éterzenegépeivel, amelyekben nagyfrekvenciájú rezgések interferenciája révén keletkezik zenei hang.

*Thérive, André, val. nevén Roger Puthoste, franc. író, sz. Limoges, 1891 jún. 18. 1929 óta a *Temps* kritikusa. Versei: *Poèmes d'Aminte*

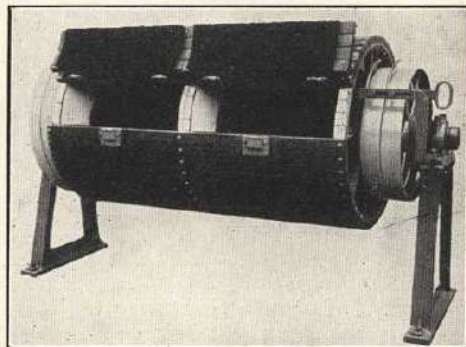
KELMESZÖVŐ GÉPEK

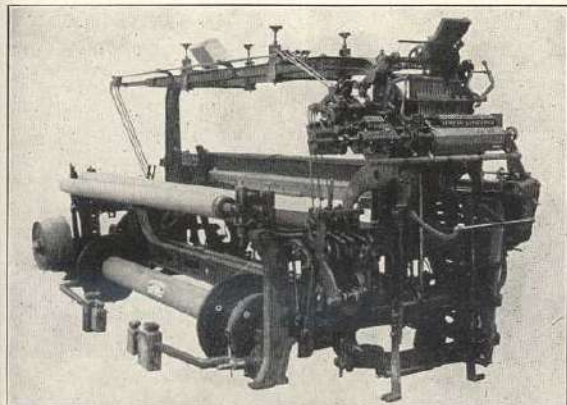
Forgantyús szövőszék mindenféle szövet számára.
Ütőszerkezet és nyűstősgép-oldal (előnézet)

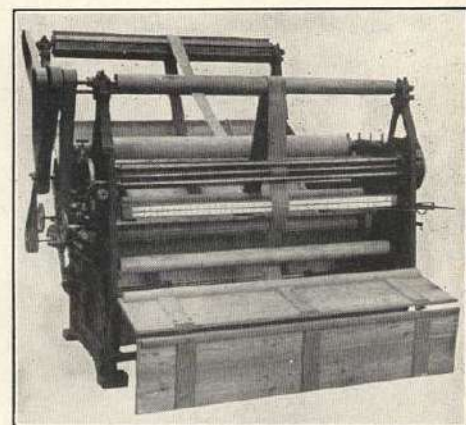
Bolyhozógép

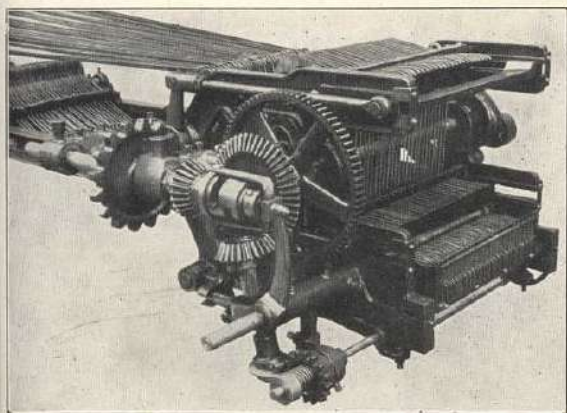
Csévéfényező dob

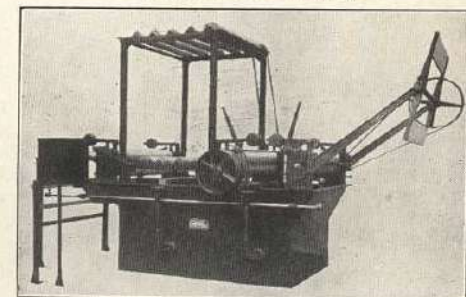
Forgantyús szövőszék minden szövet számára, vetélő-
váltó és nyűstősgép-oldal (hátsónézet)

Szélességben mosógép

Nyűstősgép

Indanthren-festőgép

(Hofherr-Schranz-Clayton-Shuttleworth magyar gépgyári művek archívumából)

(1922), regényei: *Le Voyage de M. Renan* (1922); *Le plus grand Péché* (1924); *Le Retour d'Amazon* (1925); *Sans âme* (1928); *Le Charbon ardent* (1929); *Anne* (1932); tanulmányai: *Opinions littéraires* (1926); *Georges Dukamel* (1926); *Le Parnasse* (1929); *Querelles de langage* (1929).

Theunis, Georges, belga államférfi, 1927. a Népszövetség világgazdasági konferenciájának elnöke, 1929. a nemzetközi kereskedelmi kamara elnöke lett. 1934 nov. 13.—1935 márc. ismét miniszterelnök. (XVIII. k.)

***Thibaudet, Albert**, francia irodalomtörténész, szül. Tournus (Saône et Loire), 1874 ápr. 1. 1925 óta a genfi egyetem tanára. A legújabb francia irodalomról és filozófiáról ír: *Gustave Flaubert 1821—80* (1922); *Trente ans de vie française* gyűjtőcím alatt írta: *Les Idées de Charles Maurras* (1920); *La Vie de Maurice Barrès* (1921); *Le Bergsonisme* (1923); *Paul Valéry* (1923); *Intérieurs* (1924); *Le Liseur de romans* (1925); *La République des professeurs* (1927); *Les Idées politiques de la France* (1932).

Thim József, orvos és történész, újabb munkái közül figyelemreméltóak a hazai szerbek mozgalmait feltáró kutatásai. Két kötetben adta ki *A magyarországi 1849-i szerb fölkelés történetét* (1930). (XVIII. k.)

Thomas, Albert, francia politikus, a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal elnöke, megh. Párizs, 1932 máj. 7. (XX. k.)

Thomsen, Wilhelm L. P., dán nyelvész, megh. Kopenhága, 1927 máj. 13. (XVIII. k.)

Thorozkai-Wigand Ede, főiskolai tanár, az Országos Irod. és Műv. Tanács tagja. A milánói diploma d'Onore-t s a párizsi és a Saint Louis-i világkiállítás ezüstérmét, a Képzőművészeti Társulat építészeti nagydíját, a magyar és olasz állami nagy aranyérmét nyerte. Újabb műve: *Architectura*. (L. Thorozkai-Wigand, XVIII. k.)

Thorsøe, Alexander, dán történettudós, megh. Kopenhága, 1920 nov. 10. (XVIII. k.)

Thürndorf, Ernst, német pedagógus, megh. Auerbach, 1926 ápr. 11. (XVIII. k.)

Thureau-Dangin, François, francia asszológus, 1928. nyugalomba vonult, 1928—31. a mezopotámiai Arszlan Tao és Tell Ahmár melletti ásátások vezetője. Újabb műve: *Esquisse d'une histoire du système sézagésimal* (1932). (XVIII. k.)

***Thurnwald, Richard**, német szociológus és etnográfus, szül. Bécs, 1869 szept. 18. 1919—23. Halle-ben, 1925. Berlinben volt egyetemi tanár. Bentazta a Salamon-szigeteket, Új-Guineát, Kelet-Afrikát, Ausztráliát. Művei: *Die Gemeinde der Banaro* (1921); *Die menschliche Gesellschaft* (5 köt. 1933).

Thuróczy Mihály Kornél, a magyar betegápoló irgalmasrend tartományi főnöke, megh. 1928 febr. 6. (XVIII. k.)

Thümmel, Wilhelm, német református teológus, megh. Jena, 1928 aug. 9. (XVIII. k.)

***Ticharich Zdenka**, magyar zongoraművész-nő, zeneszerző, szül. Vukovár, 1900 szept. 26. Csodagyermek volt. 1916 óta hangversenyz Olasz-, Német-, Francia-, Angolországban, Skandináviában, Amerikában. 1919. Kerner dirigálta szimfóniáját.

Tichy Kálmán, író, festő és grafikus. *A négy évszak* c. a. saját képeivel illusztrált könyvet írt, amely Berlinben 1927. jelent meg. Jelenleg a rozsnói múzeum igazgatója. (XVIII. k.)

Tien-cin, kínai egyezményes kikötőváros, (1929) 1,388.747 lak. 1930. a külföldi behozatal értéke 133.2, a kínai kivitel értéke 71.6, az összes kivitel értéke pedig 110.2 millió tael volt.

Tiere, Nestor de, flamand drámaíró, megh. Brüsszel, 1922 máj. 10. (XVIII. k.)

Tiflisz, a transzkaukázusi Gruz szovjet-állam fővárosa, (1931) 347.855 lak., elővárosaival együtt 383.127 lak.

Tigerstedt, Robert, finn-svéd fiziológus, megh. Helsinki, 1923 dec. 2. (XVIII. k.)

Tille, Armin, német történetíró, újabb műve: *Thüringens staatl. Entwicklung* (1931). (XVIII. k.)

Tillmans, Hermann, német sebész, megh. Lipese, 1927 nov. 5. (XVIII. k.)

***Tilshová, Anna Mária**, cseh író, szül. Prága, 1873 okt. 11. Jelenleg u. ott egyetemi tanár. A kihalóban lévő prágai polgárságról írt impresszionista stílusú regényeket. Művei: *Egy régi család* (1923); *Megváltás* (1924); *Hősök* (1927); *Alma Mater* (1933).

Tinkó Imre, agrogeológus, szakíró, 1933. gazdasági főtanácsos, 1935. a Földtani Intézet igazgatója. (XVIII. k.)

***Tiokarbamid** (tiokuganyag), szintelen kristályokból áll, cianamidból, illetőleg méz-nitrogénből és ammoniumsulfidból keletkezik. Formaldehiddel műgyantát alkot, használják továbbá vulkanizálás gyorsítására is.

Tirpitz, Alfred von, német tengernagy, megh. Ebenhausen, 1930 márc. 6. (XVIII. k.)

Tisztességtelen verseny elleni védelemlről szól csehszlóvak viszonylatban az 1927: évi XVII. tc., a gyógyhelyek hirdetése körül az 1929: XVI. tc. 55. §-a. A bírói eljárás körében az ideiglenes intézkedések jogát a 23.800—1924. I. M. sz. rendelet szabályozza. (XVIII. k.)

***Titanic-konferencia**. A *Titanic* angol gőzös 1912. jéghegyvel ütközött össze és percek alatt elsüllyedt. A katasztrófának több mint 1500 áldozata volt. Ezzel kapcsolatban 1913. konferenciát hívtak egybe, amely egyezményt kötött az emberi élet fokozottabb védelmére. Ezt a közbejött világháború miatt 1929. Londonban megtartott konferencián fogadták el.

Titkos Ilona, színésznő, újabban a Vig-színház, Magyar Színház, Belvárosi Színház, Fővárosi Operett Színház és Andrassy-úti Színház színpadán lép fel. Újabb alakításai: *Két lány az utcán*, *Vacsora 8-ker*, *Arany-*

íjjá, Tovariss, A három sárkány, Lysistrata, Pirooska és a farkas, Randevu, Lánc, Játék a kastélyban, Valaki, Csók a tükör előtt, Csoda bár stb. c. darabok főszerepei voltak. (XX. köt.)

Tittóni, Tommasco, olasz államférfi, megh. Róma, 1931 febr. 7. (XVIII. köt.)

***Titulescu, Nicole**, román politikus, szül. Crajova, 1883. A párisi Sorbonne-on jogi doktorátust szerzett. 1912. a román kamara tagja. 1917. pénzügyminiszter. Ő írta alá a trianoni békét. 1920. ismét pénzügyminiszter lett és bevezette a jövedelemadót. 1922. egyidőben volt londoni követ és Románia népszövetségi képviselője. 1927 jún. 21. Bratianu külügyminiszterévé választotta. 1928 júl. 20. ismét londoni követ. Nagy eredménnyel képviselte országát az ú. n. optánstügyben. 1932 okt. 9. újból külügyminiszter és ebben a minőségében járt Varsóban, Belgrádban, Szófiában, Istanbulban, Athénben és Ankarában, ahol nemcsak országát, hanem a Kisántantot is képviselte. T. egyik pártjának sem tagja és Románia legkitűnőbb külpolitikai vezére. Számos jogi és gazdaságpolitikai cikkeknek és értekezésnek szerzője.

Tobler, Gustav, svájci történétíró, megh. Merlingen, 1921 júl. 9. (XVIII. köt.)

Togo, Heihachiro, japán tengernagy, megh. Tokió, 1934 máj. 30. (XVIII. köt.)

***Tojáskonzerválás.** A tojások romlási folyamatait az erőteljes, megszakítás nélküli hűtés hathatósan meggátolja. Ezen alapul az ú. n. hűtőházi konzerválás, amely valamennyi ismeretes konzerváló eljárás között a legjobbnak nevezhető. Ez vagy levegőben, vagy valamely e célra alkalmas gázközegben történhetik. Az alkalmazott hőfok, a tojások megfagyása veszélyének elkerülése végett, —1 C°-nál alacsonyabb nem lehet. Felső határul mintegy +5 C° jöhet tekintetbe. Eltorjodt T.-i mód a meszezés, amelynél a tojásokat erősen hígított mézstejbe rakják és abban hívós helyen tartják el. A T. további módja az, hogy alkalmas anyagokkal a tojáshéját bevonattal látjuk el, miáltal a héj nyílásai elzárattak a mikroorganizmusok behatolása elől. Bevonatul szolgálhatnak: enyv, gyantafélék, zsiradék, parafin, vízvívog stb. A friss tojás élettani állapotát és gasztrológiai sajátosságait hosszú időre teljes mértékben konzerválni az ismert eljárásokkal nem sikerült.

***Tojásporok**, a tojáskonzervek egyik csoportját alkotják. Zsíros tapintású, nyomásra összeálló, sárgaszínű, porszerű anyagok, hivatásuk a meleg évszakban feleslegben rendelkezésre álló friss tojások tápanyagait a téli évad részére konzerválni. Előállításukhoz a tojások teljes tartalmát vagy csak a tojássárgáját úgy használják fel, hogy azt mérsékelt hőfok mellett óvatosan beszárítják. Ennek megfelelően a T. szárazanyagának összetétele megközelíti a készítésükre felhasznált tojás-nyersanyag szárazanyagának összetételét. A teljes tojástartalomról készült T. szárazanyagának főbb alkotórészei a

következők (zárjelben a csak tojássárgájából készült): protein 47.8 (33.1) %, zsiradék 46 (64.1) %, szervesetlen anyag (hamu) 4.3 (2.1) %, lecitinfoszorsav 1.1 (1.7) %. — A T. pótszerei rendszerint kevésbé értékes utántzatok.

Tokio, Japán fővárosa, 1932. 82 község hozzácsatolása révén területe 553 km²-re növekedett, lakosságának száma 5,400,000. Egyes városrészeit a földrengés után egészen amerikai stílusra építették át.

***Tokody László**, egyetemi m. tanár, szül. Budapest, 1898 febr. 2. 1920. a József Nádor Műegyetem ásvány-földtani tanszékén tanársegéd, 1924. adjunktus. 1929. kezdve, mint középiskolai tanár működött. 1928. a Pázmány Péter Tudományegyetemen a kristálytan c. tárgykör m. tanára. Munkássága főként az ásványok geometriai és fizikai sajátosságainak megállapítására vonatkozik.

Toldy László, íjj., zeneszerző, egyetemi rendkívüli tanár, megh. 1929 márc. 20. (XVIII. köt.)

Toledo, az Északamerikai Egyesült Államok Ohio államában levő város, (1930) 290.718 lak.

Toller, Ernst, német költő, a Harmadik Birodalom fennállása óta külföldön száműzetésben él, újabb művei: *Feuer aus den Kesseln* (1930); *Quer durch. Reisebilder und Reden* (1930); *Nationalsozialismus, Eine Diskussion über den Kulturbankrott des Bürgertums* (1930). (XVIII. és XX. köt.)

Tolna vm., területe 3601 km², (1930) 269.194 lak., tényleges szaporodása a múlt népszámlálás óta 3466 lak., (1.3) %, népsűrűsége 74.8. A vm. lakosságából 201.663 (74.9%) magyar, 66.646 (24.8%) német, 66 szlovák, 58 román, 40 horv., 214 (0.1%) szerb, 17 bunyevác és 490 (0.2%) egyéb és ismeretlen nemzetiségű. Magyarul tud az összlakosság 91.3%-a. Vallás szerint: 192.586 (71.6%) róm. kat., 249 (0.1%) gör. kat., 38.527 (14.3%) ref., 30.750 (11.4%) ág. ev., 366 (0.1%) gör. kel., 5951 (2.2%) izr., 765 (0.3%) egyéb és ismeretlen vallású. Ír és olvas a vm. hat éven felüli lakosságának 91.2%-a. Foglalkozása szerint a vm. lakosságának 66.9%-a őstermelő, 0.7%-a bányász és kohász, 15.9%-a iparos, 3%-a a kereskedelem és az ipar körébe tartozó, 3.3%-a közlekedési alkalmazott, 3.3%-a a közszolgálat és a szabadfoglalkozások körében él, 0.5%-a véderő, 1.2%-a napszámos, 2.7%-a tőkés és nyugdíjas, 1.3%-a házi cseléd, 1.2%-a egyéb és ismeretlen foglalkozású. A vm. területéből (1933) 237.165 ha szántóföld, 3289 ha kert, 25.670 ha rét, 14.630 ha szőlő, 25.231 ha legelő, 32.078 ha erdő, 814 ha nádas, 21.354 ha terméketlen terület. Fontosabb mezőgazdasági terményei (1933, 1000 q-ban): búza 1087.6, rozs 337.3, árpa 266.5, zab 236.8, szemes tengeri 924.2, burgonya 900, cukorrépa 247, must 225.885 hl. Állatállománya (1933, 1000 drb.-ban): szarvasmarha 80.9, ló 37.8, sertés 106, juh 50.8. Közúti hálózatának hossza (1933) összesen 922 km,

abból kiépített 667 km, és pedig 144 km állami, 503 km törvényhatósági, 8 km községi és 12 km vasúti hozzájáró. Vasútvonalainak hossza (1933) 263·6 km. Rádió vevőkészülékeinek száma (1933): 5472. Az 1932—1933 tanévben a vm. területén működésben volt: 51 rendes kisdudóvó, 9 állandó, 1 nyári menedékház, 242 elemi mindennapi, 138 általános továbbképző, 62 gazdasági továbbképző, 2 önálló gazdasági népiskola; 15 iparostanonciskola, 16 polgári iskola, tanítónőképző, 4 reálgimnázium, felsőkereskedelmi iskola, gazdasági szakiskola és ipari és bányászati szakiskola.

***Tolnai Sándor** (írói neve *Torday Sándor*), szül. Budapest, 1908 dec. 3. 1930 óta a Délibáb c. színházi hetilap szerkesztője. Főbb művei: *Kater Florián* (legendák); *Der umgeschliffene Stein* (versek). Számos cikket, elbeszélést, színházi beszámolót írt.

Tolnai Simon, könyvkiadó, a Tolnai-nyomdávalatalt igazgatója. Újabb nagy kiadványai: *Műveltség útja I—XV.*, *Világháború története I—XII.* (XVIII. köt.)

Tolnai Vilmos, irodalomtörténész, pécsi egyetemi ny. r. tanár. 1934. a Magyar Tud. Akadémia r. tagja. Újabb művei: *Halhatatlan magyar nyelv* (1928); *A nyelvújítás elmélete és története* (1929); *Magyarító szótár a szükségtelen idegen szavak elkerülésére* (1929); *A tiszta magyarság szótára* (1932); *Szily Kálmán nyelvtudós* (1933); *A Madách-kérdés körül* (1934); *Tour d'ivoire* (1934). (XVIII. és XX. köt.)

Tolnay Kornél (*Dunaszentgyörgyi*), mérnök, államtitkár. Résztvett az istanbuli villanytelep építésében, 1926. az Orsz. Ipar-egyesület elnöke lett. (XVIII. köt.)

***Tomán, Karel** (valódi nevén Antonin Bernáček), cseh költő, szül. Kokovice, 1877 febr. 25. Első verseskötete 1898. jelent meg. 1928. adta ki összegyűjtött verseit 8 kötetben,

Tomcsányi Gyula, erdész, miniszteri tanácsos, megh. Budapest, 1923. (XVIII. köt.)

Tomcsányi Móric (*Tomcsányi*), jogtudós, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia I. tagja, nemzetközi döntőbíró, a felsőház tagja, a Népszövetség közigazgatási bíróságának bírja. Új műve: *Magyar közigazgatási és pénzügyi jog* (1933). (XVIII. és XX. köt.)

Tomori Jenő, író, megh. Budapest, 1929 nov. 25. (XVIII. köt.)

***Tompa nk.**, Bács-Bodrog vm., bácsalmási j. (1930) 5483 lak. 1922. alakult a *Szabadka* városhoz tartozott *Tompa* pusztából.

Tomszk, nyugatszibíriai város, (1931) 100.749 lak. Rádióadóállomás.

Tonelli Sándor, író, a szegedi kereskedelmi és iparkamara titkára. Újabb művei: *Emberi problémák* (1927); *Ultonia, egy kivándorló hajó története* (1929). (XX. köt.)

Tordai Anyos, író, tanár, a bajai reál-gimnázium igazgatója, a Szent István Akad. tagja. Újabb művei: *Imre királyfi* (1930); *Szent Imre Emlékkönyv* (1930. Harsányi Lajossal). (XX. köt.)

Torday Árpád, orvos, író. 1928. egyetemi rk. tanár. 1934. egészségügyi főtanácsos, közközházi főorvos. Újabb művei: *A tüdő és az emésztőszervek rákja* (1932); *A légutak heveny fertőzéses bántalmai* (1932); *Gyümölcs, mint táplálék* (1935). (XVIII. és XX. köt.)

Torday Emil, afrikai utazó, megh. London, 1931 máj. 9. (XVIII. köt.)

Torday Ferenc, orvosíró, az állami gyermekmenhely kórházi főorvosa, egyetemi rk. tanár, egészségügyi főtanácsos, a Budapesti Orvosi Ujság szerkesztője, újabb művei: *Egészségügyi, csecsemő-, gyermek- és anyavédelem* (1927); *Az újszülött élet-, kór- és gyógytana* (1928); *Gyermekgyógyászati vennygyűjtemény* (1930); *Gyermekbelgyógyászat* (1935); *Gyermekdiagnostika* (1935). (XVIII. köt.)

Torino (*Turin*), olaszországi város Piemontban, (1931) 597.260 lak. Egyetemének 1929—30. 1880 hallgatója volt.

Tormay Béla, a m. kir. Postatakarékpénztár vezérigazgatója, szül. Budapest, 1881. aug. 9. 1920. miniszteri tanácsos, 1926 óta a m. kir. Postatakarékpénztár vezérigazgatója. Külkereskedelmi, hitelügyi és a postatakarékpénztárra vonatkozó cikkei és tanulmányai a Magyar Statisztikai Szemle c. folyóiratban és napilapokban jelentek meg.

Tormay Cecile, író, újabb művei: *A csallóközi határy, A tulsó parton, Az ősi küldött* c., a tatárjárás idejében játszó történeti regény-ciklus részei. (XVIII. köt.)

***Tormay Géza**, kereskedelemügyi államtitkár, szül. 1879. 1919. kormánybiztosi minőségben rendezte a Budapesti Közuti Vasút és a Budapest Környéki HÉV ügyeit. A magyar idegenforgalomfejlesztése terén rendkívüli érdemeket szerzett.

Tornai Gyula, festő, megh. Budapest, 1928 nov. 24. (XVIII. köt.)

Tornyai János, festő, 1934. állami aranyérmert kapott, 1935. a Szinyei Társaság tagjává választotta. (XVIII. köt.)

Torontál vm., Csanád és Arad vm.-vel egyesített vm. Területe (1930) 272 km², (1930) 18.583 lak. A vm.-re vonatkozó adatok Csanád, Arad és T. vm. adataiba vannak befoglalva. *Térképét* I. Jász-Nagykun-Szolnok vm.-nél.

Toronto, canadai város Ontarióban, (1931) 631.207 l., a canadai repülőközlekedés középontja. Kikötőjének áruforg. 1930—1931. 4.61 millió tonna volt.

Torziós inga, I. *Eötvös Lóránd báró VI. k.*

Totemizmus. A T.-ra vonatkozó újabb ethnológiai felfogás nagyjából három főirányban mozog.

A *Gräbner* és *Foy*, később pedig W. *Schmidt* által képviselt „Kulturkreislehre” a T.-t egy meghatározott őskori kultúra — komplexum, az exogam — patrilinearis, azaz nemzetségen kívül házasadó és a leszármazást apai ágon számító kultúra alkotó részének fogja fel és ahol nem ide tartozó kultúrelemekkel kombinálva találja, ott az őskultúrák keveredését tételezi fel

A londoni *funcionális* iskola (Malinowski követői) és az amerikaiak jóformán feltevése-mentes álláspontot foglalnak el. Beérik a jelenségek pontos leírásával és pl. a T.-nál legfeljebb más társad. jelenségekkel adódó kölcsönhatásában, azaz funkcionálisan vizsgálják. Hipotéziseik destruktívek, szerintük nincs „totemizmus“, illetve minden nép T.-a más és más eredetű és mást jelent az adott társadalomban. Pszichológiai magyarázatot egyedül a pszichoanalízis próbál adni. A „Totem und Tabu“-ban Freud gyermekneuroziszok klinikai megfigyeléséből kiindulva megállapítja, hogy az állatfaj, amelyet a primitívek is igen gyakran apa-apjuknak mondanak, voltaképpen az apa-szimbóluma. A primitívek, akik időnként megölik és megeszik a különben félve tisztelt és került állatot, az apával kapcsolatos tudattalan konfliktust, az Oedipus-komplexumot vetítik ki totemjeikre. Az egy totembeli nővel való házasság tilalma jelenti az incesztusvágyak elfojtását. 1925. *Roheim* az ausztráliai népek T.-át boncolgatva, először igazolja részletesebben Freud felfogását. Későbbi, már helyszíni tapasztalatokon alapuló műveiben a középausztráliai totemisztikus ritusok fallikus jellegét mutatja ki.

A csurunga egy két végén hegyes, ovális, jelekkel ellátott fadarab, vagy egy ugyanolyan, de két végén legömbölyített kő, a totemisztikus klán generációját összetartó nemző erő jelképe. (XVIII. köt.)

Irodalom: W. Schmedt, *Totemismus viehzüchlerischer Nomadismus und Mutterrecht* („Anthropos“, X/XI, 1915, 1916); A. L. Kroeber, *Anthropology* (1923); A. Goldenweiser, *History, Psychology and Culture*, (1933); S. Freud, *Totem und Tabu*, (1912); G. Roheim, *Ausztráliai Totemismus*, (1925); U. a., *A csurunga népe*, (1932) U. a., *The Riddle of the Sphinx* (1934).

Tóth Aladár, a Pesti Napló és a Nyugat zenekritikusa, az angol Musical Courier és a francia Revue Musicale számára is írt tanulmányokat; főleg Bartók és Kodály szellemében. 1930. Szabolcsi Bencével a Zenei Lexikont szerkesztette. (XX. köt.)

***Tóth Árpád**, zongorapedagógus, szül. Budapest, 1872., megh. 1932 febr. A debreceni áll. tanítóképző tanára volt, de új tanítómódszerének érvényrejuttatásáért Budapestre költözve, 1908—1920. a Fodor-zeneiskolában tanított, utóbb a Nemzeti Zenedében. Könyvei: *Zongoratechnika, Zongoramethodika*.

***Tóth Endre**, teológus tanár, egyházi író, szül. Hajdúszoboszló, 1899. Teológiát tanult Pápán és Utrechtben. 1923. kaposvári hitoktató-lelkész. 1924 óta pápai teol. tanár. Főbb művei: *Hamel Bruininax a soprani országgyűlésen* (1926); *A pápai ref. egyházmegye története* (1927); *Mándi Márton István élete* (1931); *A pápai ref. templom története* (1932); *A dunántúli ref. egyházkerület statisztikája* (1934); *A református prédikáció* (1935).

***Tóth Géza**, meteorológus, szül. Nyitra, 1901 aug. 14. 1925. tanársegéd a Mü-

egyetem I. sz. matematikai tanszékén. 1927. a Meteorológiai Intézet tisztviselője. 1934. a Meteorológiai Intézet adjunktusa és a légkör kutató-osztály vezetője. A Nemzetközi Légkörkutató Bizottság tagja és a Meteorológiai Társaság titkára. Meteorológiai szakcikkei *Az Időjárás* c. szakfolyóiratban jelennek meg.

Tóth Gyula, kémikus, a kémiai intézet igazgatója, gazdasági főtanácsos, megh. 1932. (XVIII. köt.)

Tóth Imre, színész, a Nemzeti Színház igazgatója, megh. Budapest, 1928 aug. 23. (XVIII. köt.)

Tóth István, orvos, bp.-i egyetemi ny. r. tanár, újabban a Rómában székelt olasz gynaekológiai társaság és a budapesti kir. orvosszövetség tb. tagja. Ez utóbbinak négy éven át elnöke volt. (XVIII. köt.)

Tóth István, szobrász, alkotta a szegedi székesegyház portikusának és belsejének márványból való szobrai, domborműveit, ugyanitt Révai Miklós reliefjét a Nemzeti Pantheonban. Meghalt 1934. (XVIII. köt.)

Tóth János, politikus, megh. 1929 dec. 23. (XVIII. és XX. köt.)

Tóth Károly, a szegedi Ferenc József Tud. egyetem tanára, megh. 1928 okt. (XVIII. és XX. köt.)

***Tóth Lajos (Tőrei)**, ref. teológiai tanár, szül. Léva, 1882. 1909. lelkész Zólyomban. 1920. hitoktató Budapesten, 1921 óta teol. tanár Pápán. 1931. Debrecenben teol. doktori fokozatot nyer. Főbb művei: *A zólyomi ref. missziói egyház története* (1913); *A próféták lelkivilága* (1926); *Az Írás kritikai vizsgálása* (1927); *A páskha eredete és történeti fejlődése* (1931); *Ószövetségi bevezetés* (1933).

Tóth Lajos, egyetemi tanár, 1919—20. az egyetem prorektora, 1934—35. rektora. A Magyar Tud. Akadémia lev. tagja. A debreceni Tisza István Tud. Társ. elnöke, a reform. egyet. zsinat és konvent r. tagja. Újabb művei: *Magyar magánjog: Dologi jog* (1930); *Öröklési jog* (1932); *Kötelelem fogalma* (1933); *Abszolút és relatív magánjogi jogviszonyok* (1934. Akadémiai székfoglaló); *Magánjogunk kodifikációjának időszerepe* (1934. Rektori székfoglaló). (XVIII. és XX. köt.)

Tóth László, író és hírlapíró, a katolikus lapvezetők nemzetközi bizottságának tagja, a Magyar Újságírók Egyesületének és az Újságírók Szanatórium Egyesületének alnöke, az Újságírók Fegyelmi Tanácsának elnöke, a Pázmány Egyesület főtírkára, a Nemzetközi Újságíró Szövetség végreh. biz. tagja. Újabb művei: *Különös kérés* (1926); *Májusi szivárvány* (1931); *A tehetségtelen* (1933); *Ami erősebb nálunk* (1934). (XVIII. köt.)

Tóth László, történész, egyet. tanár, újabb művei: *Zwei Berichte des Wiener Numism. Garampi über die kirchlichen Verhältnisse um 1776* (1926); *Bonfini in Ungheria* (1927); *A jubileumi búcsú kihirdetése Magyarországon 1776-ban* (1928); *Analecta Bonfiniana* (1929);

Magyar volt-e a III. Calixtus ellenpápa? (1930); *Verancsics Faustus csanádi püspök és emlékiratai V. Pál pápához a magyar katolikus egyház állapotáról* (1933); *Vogelsang és a magyar konzervatív politika 1867 után* (1933); *Tamulmányok a szegénységi vita forrásainak történetéhez XXII. János pápa korában* (1934). (XX. köt.)

Tóth Mike (Mihály), jezsuita író, megh. Kalocsa, 1932. (XVIII. és XX. köt.)

Tóth Tihamér, egyet. ny. r. tanár, pápai kamarás, a budapesti közp. papnevelő-intézet kormányzója, az egyetemi templomban tartott szentbeszédeit több kötetben kiadta (*Krisztus királysága, A tízparancsolat, A hiszekegy*). (XVIII. és XX. köt.)

Tóth Zoltán, egyetemi c. ny. rk. tanár, 1927. a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Újabb önálló művei: *Attila's Schwert* (1930); *A huszárok eredetéről* (1934). (XVIII. köt.)

Tótszentpál kk. és Varjaskér kk. 1929. *Somogy-szentpál* néven egyesültek.

Toulon, franciaországi város, (1931) 133 ezer 263 lak. Katonai repülőtere Istres-ben van.

Toulouse, délfranciaországi város, (1931) 194.564 lak.

Tóvölgyi Elemér, orvos és író, egészségügyi főtanácsos, egyetemi m. tanár. Hazai és külföldi szaklapokban több mint száz cikke jelent meg. A rádióban számos orvosi szakelőadást tartott. (XVIII. köt.)

***Townsend, John Sealy Edward**, angol fizikus, szül. Galway (Írország), 1868 jún. 7. 1900. az oxfordi egyetem fizika tanára lett. 1897. elsősíben sikerült folyadékok és gázokban levő ionok elektromos töltését lemérnie. Foglalkozott a gázok ionizálásával és az elektronok mozgásával gázokban. Kísérleteinek eredményeiből a gázkiszülés elméletét dolgozta ki. *The Theory of Ionisation of Gases by Collision* (1910); *Electricity in Gases* (1915); *Motions of Electrons in Gases* (1925).

Tőkés Anna, színésznő. Rövid ideig a Víg-színház, 1925 aug. 25 óta a Nemzeti Színház tagja, ahol Solness építőmesterben *Wangel Hilda* szerepét játszotta, 1927. a Magyar Színház tagja volt, azután visszatért a Nemzeti Színház kötelékébe. Jelenleg a Víg-színház tagja. (XX. köt.)

***Töreky Géza**, a budapesti kir. kúria másod-elnöke, szül. Baja, 1873 máj. 1. 1900. egri kir. alügyész. 1903—15. az igazságügyminisztériumban teljesített szolgálatot. 1915. a budapesti kir. ítélőtáblához, 1921. a kir. kúriához bírónak neveztetett ki. 1922. a büntetőtörvényszék másod-elnöke, majd 1926. annak elnöke lett. 1934. a kir. kúria másod-elnöke, a felsőház tagja. Elnöke az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület budapesti osztályának, az Országos Bírói és Ügyvédi vizsgáló bizottságnak pedig h. elnöke. Számos dolgozata jelent meg hazai és külföldi jogi szaklapokban.

***Török István**, ref. teol. tanár, szül. Tiszasszár, 1904. 1931 óta teol. tanár Pápán, 1931. a debreceni egyetemen teol. doktori fokozatot

szerezett. Főbb munkái: *A Barth-i teológia elméleti és gyakorlati lelkesítő szempontból* (1931); *Barth Károly teológiájának a kezdetei* (1931); *Luther és a Biblia* (1934); *Egyház és politika* (1935).

Török Lajos, orvos és író, egyetemi c. rk. tanár, újabb művei: *Störungen der Blut- und Lymphströmung der Haut* (1928); *Urticaria. Urticaria rigmentosa* (1928); *Soins de la peau* (1924). (XVIII. köt.)

Török Mihály Miklós (Kadicsfalvi), publicista, a Nemzeti Újság külpolitikai szerkesztője. Újabb műve: *Az egyházpolitikai harc története 1846—1906*. (XVIII. köt.)

***Török helyesírási és nyelvreform.** Az oszmán-törökök, az iszlám hit hatása folytán, az arab írásjegyeket fogadták el és hétszázéves irodalmuk ezen az íráson jutott kifejezésre. Az arab írásjegyeket fogadták el az összes mohamedán államok is. Az új török állam, a köztársaság, négy év előtti rendeletével megszüntette az arab írásjegyek használatát és a latinbetűs írásmódot rendelte el. A latinbetűs átíratás, amely az ural-altáji török nyelv nyelvtani szerkezetének és hangtani sajátosságainak is megfelelőbb, minden nagyobb zökkenő nélkül tudott meghonosodni és ma már az iskolákban a latinbetűs átírás van bevezetve, így jelennek meg a hírlapok és az összes nyomtatványok. Az átírás megállapítása nagyobb részt fonetikai alapon történt, de nem mindig következetesen és nem azzal a tudományos módszerrel, amelyet ilyen messzire kihatás mellett megkövetelt volna. A fonetikai kiejtés mellett az etimológiai származás is kiütközik és míg egyhelyt a népi kiejtést fogadták el, másutt az irodalmi kiejtés jutott érvényre. Az átírás egyébként is a török nyelvújítás, illetve nyelvtisztítás kérdésével függ össze és a latinbetűs átírás csak akkor válhatik véglegessé, ha a török nyelv végleg megtisztul arab és perzsa szóelemeitől. A mai átírást átmenetinek kell tekinteni.

***Török művészet.** Ősi monádák szerint, melyek a Zend Avestában tükröződnek, Irán lakóival elkeseredett harcot vívtak a turániak. E harcias lovasnépek közt kell keresnünk a törökség őseit, kiknek élete hasonló volt a főképpen Herodotoszból ismert euráziai lovasnépekéhez. E népek nagy részéről azt se tudjuk, hogy iráni (árja) vagy turáni (török) volt-e. Annál kevésbé lehet különbséget tenni művészi készítményeik közt. A legrégebbi török népösszetétel, a hsziungnu (az európai hunok őse), az ókori Kína é.-i és é. ny.-i szomszédja volt. Egykori területéről (Észak-Kína, Ordos, Mongolország) olyan bronztárgyak ismeretesek, melyeken megállapítható a távol Keletig érvényesülő iráni hatás, Európában otthonos hallstatti elemekkel együtt. A népvándorlás folyamán különösen sok iráni hellenisztikus művészeti elem érvényesült a Nyugat-ázsiaiába és Európába vonult törökfajta népeknel. (Hunok, avarok.) Az altájvidéki török birodalom művészete bevallottan kínai

hatás alatt fejlődött. (Kül Tegin és Bilge Khan síremléke, 731—735.) Az említett régi török népek művészeti hagyományát a különböző népeknek odaítélni végtelenül kockázatos, mert hasonló bronz-, ezüst- és arany-, ruha- és övdíszek a Dunától a legtávolabbi Keletig minden törökjárta területről ismeretesek. Motívumaik részben közel-, részben távolkeletiek. Legeredetibb török készítmények a vastárgyak, melyek közt ezüsttel kiverett kengyelek is vannak a hun- és avar-korból. Prizkoszból tudjuk, hogy gyapjuszőnyegek, hímzett (vagy festett) szövetek és díszes fafaragványok is készültek a hunoknál. (Attila palotája.) A nagyszentmiklósi aranyelet török feliratos edényei iráni hellenisztikus jellegűek.

Az iszlám törökség a perzsa művészetet sajátította el, de továbbfejlesztette különösen irányban. Virágzó művészet fejlődött ki a szeldzsukok alatt Perzsiában és később Kis-Ázsiában is. A régi szeldzsuk birodalom emléke a mecset és minarett Aniban (1072—1100). Kis-Ázsia legfontosabb műemlékei: az oszlopos Ala-Eddin mecset Konyarában (1219—36), a Kara Tai meszre (1251—52) és az Inse Minare (XIII. sz. 2 fele), u. o., a Csiftedünare Szivaszban és a nagy mecset Divrigiben (1299). Az Oszmán uralkodóház alatt Kis-Ázsiában kezdődik a nagyszabású, kupolás belső térkiképzést eredményező építészeti, mely azonban a XV. sz. közepétől kezdve az óriás dsámik építését eredményezte. Ulu Dsami (1421) és Yesil dsami (1420—23) Brusszában, II. Mohammed dsámija (Krisztodulosz műve, 1463—70), Beyazidiye (Hair ed-Din műve 1501—07) Sáh Szadeh (1543—48), Szulejmanije (1550—56), Mihdima, Rüsztm pasa dsámik Istanbulban és a Szelimije (1568—74) Edirnében, valamennyi a törökök legnagyobb építőművészetétől, Szinántól, a Jeni Valide (Khodsa Khászim műve, 1614—63), az Ahmedije Agha műve, 1609—16) stb. Istanbulban. Valóságos gyöngyei még az újtörök építészeti az ú. n. Kiöskök (kioszk), mint a Csirili Kiösk (Kemal ed-Din műve, 1466) és a Bagdad Kiösk a régi Szeraiiban (1634—89), valamint a közutak (szebil), ugyancsak Istanbulban. Az iszlám díszítő művészete, a palmetta és az inda meg az ősi keleti felgánsnak megfelelő, egymást egyensúlyozó elöntétes mértani idomokból kifejlesztett ékítmény különösen nagyvonalú stílussá fejlődött a törökök kezén. A kisázsiai török szőnyegek (Usák, Bergama, Jordsz, Ladik stb.) élénk színezésükkel és nagyszerű gyapjúminőségükkel tűnnek ki. Arannyal áttört vörösbárony szövegeteiről lett híres Üszküdar (Skutari). A keménycserép készítésében két központ, Isznik (türkisz, kék, zöld, sárga, ibolyaszínű mázak) és Kúthaja (vörös, zöld, kék színek) lett világhírű. A török ötvösművészetet az arany és a drágakövek pazar felhasználása jellemzi. A török miniatűr-festészet jelentőségét túlszárnyalta a szíprás. Ernst Diez: *Die Kunst der islamischen Völker*

(Handbuch d. Kunstgeschichte), Heinrich Glück und Ernst Diez: *Die Kunst des Islam* (Propyleen), Barát—Éber—Takács: *A művészet története.*

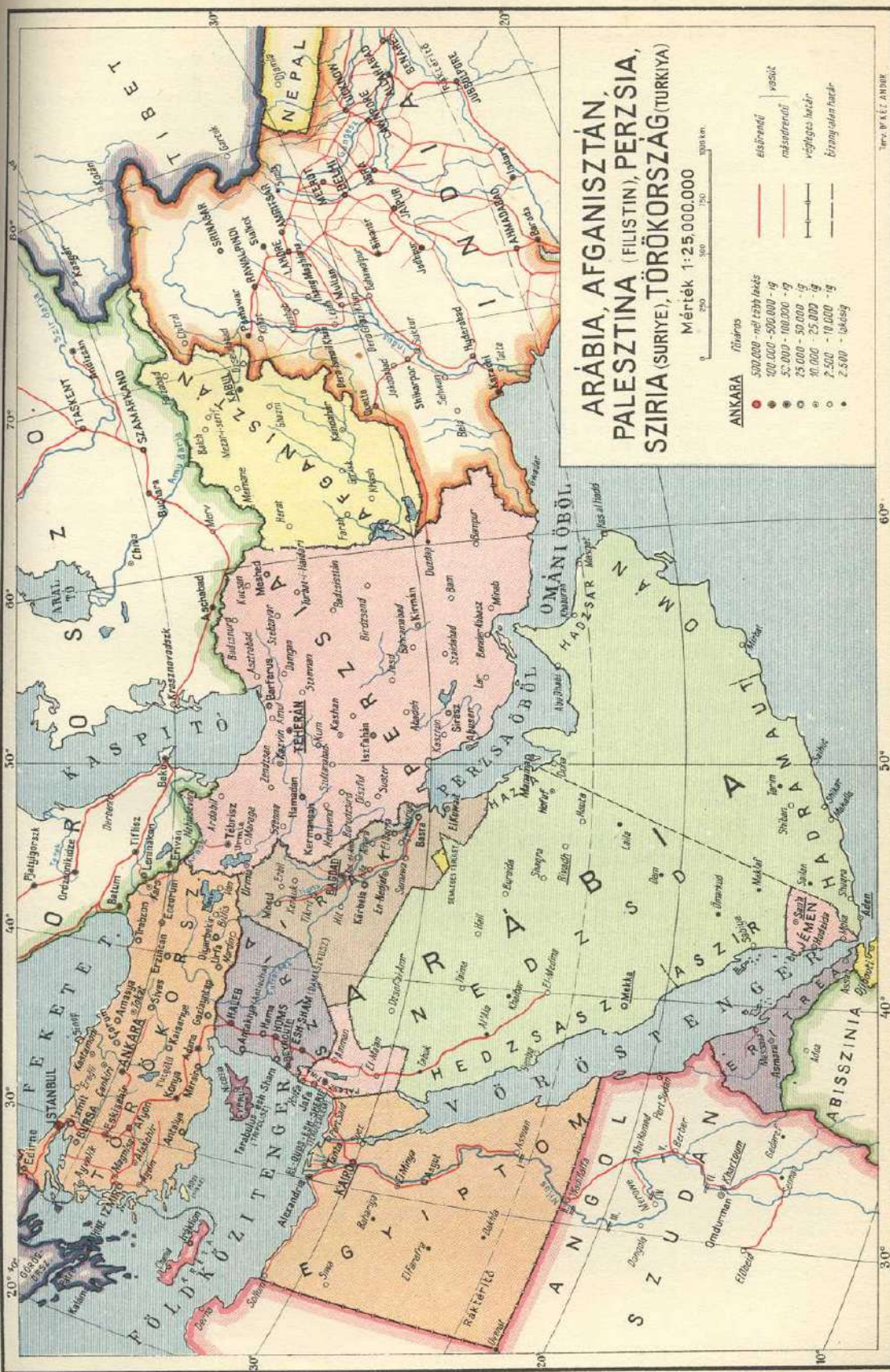
Törökország, köztársaság, (1934) kb. 18

millió lak., abból 86,4% török, 8,7% kurd, 1% arab, 0,9% görög, 0,7% cserkesz, 0,5% örmény, a többi albán, bulgár, zsidó és tatár. Fontosabb mezőgazdasági termékei (1930., 1000 q-ban): búza 27.876, árpa 16.302, szemes tengeri 5181, rozs

3546, rizs 375, burgonya 1438, cukorrépa 2469, gyapot 656, dohány 380. Állatállománya (1931., 1000 db.-ban): juh 11.762, kecske 3777, angorakecske 3455, szarvasmarha 4869, szamar és öszvér 922, ló 481, tevé 80, bivaly 494. Bányatermékei (1931): kőszén 1,62 millió t, krómérc 28.325 t, ezüst-tartalmú ólomérc 15.508 t stb. Vasútvonalainak hossza (1930) 6444 km. Kereskedelmi hajóparkja (1931) 173.570 tonnatartalmú. Külkereskedelmi forgalmában (1932) a behozatal értéke 86 millió, a kivitel értéke 101 millió török font volt. Fontosabb behozatali cikkei: gyapotárúk, gyarmatárúk, gabona és liszt, fémek, selyemárúk, közlekedő eszközök, ipari olajok és zsírok stb., fontosabb kiviteli cikkei: dohány, gyapot, mazsola, tojás, ópium, szőnyeg, füge stb.

Története. Törökország a görög háború diadalmas befejezése után legfőbb feladatának az állami, társadalmi, gazdasági és kulturális élet modernizálását tekintette. Ezen a téren valóban nagy eredményeket ért el, melyek azonban nem mindig állottak összhangban a nemzet igényeivel és gondolkozásával. Nevezetesebb újítások voltak: a svájci polgári törvénykönyv átvétele (1926 febr. 17.), új büntető törvénykönyv életbe léptetése (márc. 3.), új polgári perrendtartás bevezetése (1927 jún. 18.), az egyház és állam elválasztása (1928 ápr. 9.), a latinbetűs írás (máj. 8.) és az arab számjegyek bevezetése (máj. 20.) s legújabbban új családi nevek kötelező felvétele. Természetes, hogy a nép maradi része rossz szemmel nézte ezt a túlságosan gyors ütemű és a hagyományos török gondolkodással nehezen összeegyeztethető haladást. Az elégtelenség több ízben kisebb-nagyobb összeesküvése és forradalmi megmozdulásra vezetett. *Musztafa Kemal* pasa azonban, aki mint köztársasági elnök (újra megválasztva 1927 nov. 1. és 1931 máj. 4.) ügyszólván korlátlan hatalommal intézte az állam sorsát és Izmet pasa miniszterelnök kíméletlenül elfojtottak minden ellenkezést. Különösen az iszlám érdekében támasztott mozgalmakat üldözték szigorúan. Pl. 1931 febr. 3. nem kevesebb mint 28 embert végeztettek ki vallási összeesküvés címén. Más természetű volt a határszéli kurdok megmozdulása, akik perzsa bizta-

**ARÁBIA, AFGANISZTÁN,
PALESZTINA (FILISTIN), PERZSIA,
SZIRIA (SURIYE), TÖRÖKORSZAG (TURKIYA)**

Mérték 1:25.000.000

- ANKARA** főváros
- 500.000 -nél több lakos
 - 200.000 - 500.000 - ig
 - 50.000 - 100.000 - ig
 - 25.000 - 50.000 - ig
 - 10.000 - 25.000 - ig
 - 7.500 - 10.000 - ig
 - 2.500 - 6.000 - ig
- elsőrendű vasút
— másodrendű vasút
— végleges határ
— átmenetileg határ

Térkép készítője: DR. B. B. B.

tásra 1930 májusában Erzerumban valóságos forradalmat támasztottak. A török kormány júl. 9. ultimátumban követelte Perzsiától a felkelők támogatásának megszüntetését s mikor ez nem használt, rendszeres hadműveletet kezdett a lázadók ellen. A hadműveletek során győztes csapatai Perzsiába is benyomultak (aug. 12.) s minden ponton vérbe fojtották a kurdok ellenállását. A török-perzsa határ végleges rendezése azonban csak az 1932 jan. 23. aláírt teheráni szerződésben következett be.

Gazdasági szempontból a szervezetlenség okozott legtöbb gondot a megijült állam vezetőinek. Ipari téren úgyszólván a semmiből kellett új iparágakat előteremteniök. Elsősorban az ipar fejletlensége okozta, hogy az állami költségvetés még az 1932/33. évi előirányzatban is több mint 38 millió font deficitet tüntetett fel. Ezt a roppant hiányt a kormány részben adóemeléssel, részben a külföldi kifizetések ideiglenes felfüggesztésével igyekezett fedezni; másrészt 1933 aug. 1-től kezdve fokozatosan szakított az addig követett áruosere-rendszerrel s helyette a kontingentálás rendszerére tért át. A magyar, német, osztrák és francia kereskedelmi szerződést már ilyen alapon kötötte meg.

Politikai tekintetben főleg szomszédaival igyekezett jó viszonyt tartani Törökország, Perzsiával 1926 ápr. 22. semlegességi, Afganisztánnal pedig 1928 máj. 16. barátsági szerződést kötött. Még nagyobb odaállással ápolta a barátságot az orosz szovjettal; 1925 dec. 17. semlegességi, 1927 márc. 11. kereskedelmi szerződést kötött vele, 1929 dec. 17. megújította a semlegességi szerződést, 1930 jan. 17. a Párizsi Kommun és Profintern nevű orosz hadihajóknak megengedte a Dardanellákon való áthaladást, 1931 márc. 8. pedig szerződést írt alá a feketetengeri orosz-török flottakészültség kölcsönös csökkentésére. Franciaországgal a szíriai határ megállapítása érdekében folytatott ismételt tárgyalásokat. E tárgyalások eredményeként jött létre az 1926 jún. 1-i megállapodás és az 1930 febr. 3-i barátsági szerződés. Olaszországgal is iparkodott jóbarátságban lenni. *Tevfik Rüzsdí* bej külügyminiszter 1928 ápr. 3. Milánóban tisztelgett Mussolini előtt s néhány héttel rá (máj. 30.) aláírta az olasz-török semlegességi, egyeztető-eljárási és döntőbírósi szerződést. A legújabb időben a Balkán-államokkal került élénk diplomáciai összeköttetésbe; 1933 szept. 15. Görögországgal, okt. 17. Romániával, nov. 27. pedig Jugoszláviával kötött barátsági és meg nem támadási szerződést. Sőt a Szalonikiben 1933 nov. 5. megnyílt negyedik balkáni konferencián éppen török részről vetették föl a balkáni blokk megalakításának gondolatát. Magyarországgal szemben az új török állam eleinte barátságos magatartást tanúsított. 1929 jan. 5. semlegességi és döntőbírósi szerződést kötött vele, melyet 1933 okt. 23. újabb öt évre meghosszabbított; 1930 márc. 23. pedig *Walkó* külügyminiszter

ankarai látogatása alkalmával kereskedelmi szerződést írt alá. A legutóbbi időben azonban meglehetősen elhidegült a viszony s 1934 decemберében a marsailiei merénylet népszövetségi tárgyalásakor *Tevfik Rüzsdí* bej már ellenünk foglalt állást.

***Török zene.** Közép-Ázsiától a görög szigetékig hallhatni török népi zenét: kezdetleges pentaton (öthangú) strófákat és hosszú, recitáló, cikornyákkal ékesített keleti ízi dallamokat, amelyeket leginkább a nálunk ismert román sirtókhöz hasonlíthatni. Évszázadok óta vándorolnak a türk népek közt kobzos énekesek, de az európai török háborúk hosszú ideje alatt a nyugati zene erősen hatott a török városi zenére. Viszont a török tábori zene rikoltó fafúvói (*török sip*), trombitái, kis és nagy dobjai, csilingelő érchangszerei és visszhangos réztányérai alakították ki Nyugaton a T. fogalmát. Az 1923. Sztambulban létesített áll. zeneiskola (*Dár-ül-elhán*) tanárai: *Dsemál Resid*, *Ekrém Berzím*, *Mahmud Raghib* fonográffal gyűjtenek népdalokat és mozgóképekben veszik fel a nép táncait s tanulmányozzák a török és a rokon arab és perzsa zenét.

Irodalom: A Dár-ül-elhán népének gyűjteményei (eddig 15 kötet); *Mahmud Raghib*, *Description d'orgues données par quelques anciens auteurs turques* (1929); *A. Gastoné*, valamint *E. Borrel*, *La musique turque* (1930); *Emno Littmann*, *Türkische Musik aus Kleinasien* (1899); *S. Melchian* et *K. Gardachian*, *Chants populaires de la province de Van* (Páris, 1928); *Rauf Yekta*, *La musique turque* (Lavignac, Encyclopédie de musique, V. 1922); *R. Lachmann*, *Die Musik in den tunesischen Stätten* (1923).

***Törvénykezés egyszerűsítése.** Célyszerűségi szempontok, valamint különösen az államháztartás háború utáni helyzete által megkövetelt takarékoskossági érdekek büntető eljárásjogunk nagymérvű egyszerűsítését követelték meg. Már régebbi törvények (1921. évi XXIX. tc., 1928. évi X. tc.) bevezették a kir. törvényszék, mint egyesbíróság hatáskörét, jelentékenyen egyszerűsítették és időbelileg rövidebbé tették a nyomozás és vizsgálat szakát, korlátozták a vádiratos eljárást, sőt lehetővé tették tettenkapás esetén vádirat kibocsátásának mellőzését is, valamint a perorvoslati eljárás körét is erősen megszüktették s a tanácsülési elintéztést a felsőbíróságoknál kiterjesztették. Emé törvényi rendelkezéseket fejleszti tovább, illetve egészíti ki a törvénykezés további egyszerűsítéséről, a bíróságok tehermentesítéséről s az eljárás gyorsabb és így olcsóbb lefolytatásáról rendelkező legújabb törvényünk (1930 : XXXIV. tc., életbel. 1931 jan. 1.)

Töry Emil, építész, megh. 1928 máj. 30. (XVIII. köt.)

Törzs Jenő, színész, 1925 aug. 21. a Víg-színházhoz szerződött, közben visszatért a Magyar Színházhoz, majd 1928-tól újra a Víg-színház tagja lett, de 1932-től ismét a Magyar Színház tagja. (XVIII. köt.)

Tözsde. A T. szerepe a legújabb gazdasági fejlődésben bizonyos fokig megszűnt. A nemzetközi pénz- és áruforgalom akadályainak elszaporodása, a belső gazdálkodás irányítását célzó állami törekvések egyaránt

kisebbitik a T.-i feladatok körét. Így a határidőüzletet több országban tilalmazzák, vagy megkötik és csak bizonyos időszakokra korlátozzák, v. több árura nézve teljesen megszüntetik (pl. arany- v. külföldi kifizetések stb.). Ugyancsak üldözik egyes államokban az arbitrás-üzletet, amelyek a különböző tőzsdék ártelődásainak kiegyenlítését volnának hivatva elősegíteni. A gabonahatáridőüzletet — ami a magyar gazdasági élet szempontjából döntő fontosságú — újonnan az 1930. évi XXII. tc. szabályozta. (XVIII. köt.)

Tragor Ignác, Vác történetének írója, takarékpénztári igazgató, Pest vm. tb. főjegyzője, a Gyöngyössi István Irodalmi Társaság tagja, újabb művei: *Vác vidámsága* (1923); *Vác az irodalomban* (1926); *Vác története* (1927); *Vác multja és jelene* (1928); *Vác műemlékei és művészei* (1930); *Váci hősök* (1933); *Vác az elbádóművészetekben* (1934). (XVIII. köt.)

Transkel, bennszülött rezerváció a Dél-Afriakai Egyesült Államokban, 49.351 km² területtel és (1921) 1.023.000 lakossal. (Ebből 21.620 fehér.) A bennszülöttek még a régi törzsi szervezetben élnek és a föld köztulajdon. T.-nak saját parlamentje van, korlátozott önkormányzattal. Főhelye: *Umtata*.

***Transzfer**. Többféle értelemben használják. 1. Általában fizetések átutalása, rendszerint a távirati vagy kábel útján való átutalás (1. Cable transfer). 2. A világháború után merült fel a jóvátételi fizetések átutalásának problémája. Egyrészt, hogy miképpen tudja az átutaláshoz szükséges értékeket az adós ország előteremteni, másrészt, hogy milyen módon lehet ezeket az értékeket aranyban, v. ennek megfelelő árumennyiségben, az egyik nemzetgazdaságból a másikba juttatni megrázkódtatások nélkül. 3. Átvitt értelemben a végrehajtást szenvedett adósok lefoglalt vagyontárgyainak elszállítása.

***Transzfermatorium**. A jóvátételi átutalások felfüggesztése. 1931. a közép-európai pénzügyi válság során a külföldi hitelezőkkel való megegyezés alapján az adós államok kénytelenek voltak fizetéseiket beszüntetni, hogy a valutájuk értékét megvédelmezzék a teljes leromlástól. Magyarországon ekkor állították fel az ú. n. transzferalapot, amelybe pengőértékben történnek a befizetések, de az átutalást csak az ország pénzügyi egyensúlyának megóvásával fokozatosan teljesítik. 1934 nov. 30. a transzferalap állománya 64.6 millió P készpénz és 53.7 millió P kincstárjegy volt, amit az állam a transzferalappal fölvetett kölcsönök fejében helyezett letétbe. A transzferalappal szemben fennálló tartozások ugyanebben az időpontban 23.81 millió P-re rúgtak.

Transzformátor alatt, a gyakorlatnak megfelelően, csak a Zipernovszky—Déri—Bláthy-féle 1885. évi szabadalom elvén épült készülékeket érte, az utolsó évtized alatti fejlődés egyrészt a veszteségek csökkentésére,

másrészt az üzembiztonság fokozására irányult, mindkettő a teljesítőképesség növelését téve lehetővé. A veszteségek csökkentése különösen a vastestben számottevő, amelynek felépítéséhez (főleg Si-mal) ötvözött olyan (rendszerint 0.35 mm vastag) vaslemezeket használnak, amelyek vesztesége 50 per-on 1.0~1.1 watt/kg. Ennek folytán a T.-ok hatásfoka általában megközelíti, de nagy egységekben meg is haladja a 99%-ot. Az üzembiztonságot, rövidzárlati túláramokozta nagy mechanikai igénybevételek ellen a tekercsek megfelelő elrendezésével és erőteljes lefogásával, túlfeszültségi hullámok elektrosztatikus igénybevételei ellen pedig a szigetelésnek megfelelő lépcsőzésével növelik. Az olajnak nem gyúlékony szigetelő folyadékkal való helyettesítésére (pyranol) a kísérletek még folyamatban vannak. Víz-hűtés helyett nagy egységeknél is mindinkább használják a bordás hűtőtesteket mesterséges légárammal, amelyet a T. hőfokától függően önműködőleg vezényelt léfolytatók szolgáltatnak. Teljesítőképesség terén a háromfázisú egységek elérték a 100.000 KVA-t; a legnagyobb üzemi feszültség 288.000 V. földtel nullapontú csillagkapcsolásban. (Boulder Dam, Am. Egy. Áll.) Németországban 380.000 V.-ra szigetelt T.-ok is készültek, de ezek egyelőre Δ -be kapcsolva csak 220.000 V.-tal vannak üzemben.

A nagy vezetékhalózatok üzemi szükségleteinek kielégítését célozza legújabbban a T.-ok terhelés alatti feszültségabályozása, amit vagy a T. tekercselésének többszörös megcsapolásával, vagy külön segéd T.-ral (Ganz—Ratkovszky) és megfelelő távműködésű kapcsolószerkezettel oldanak meg.

A különleges célokat szolgáló T.-ok között igen elterjedtek az aránylag kis szekundárfeszültségen nagy áramerősséget szolgáltatató hegesztő és fűtő T.-ok. (XVIII. köt.)

Transzjordánia, angol ellenőrzés alatt álló terület, (1927) 260.000 lak.

***Transzkontinentális út**, nemzetközi útvonal, amelynek két végpontja London, ill. Istanbul. Az út terve az *Alliance Internationale de Tourisme*-tól származik (1931); az út vonala eredetileg a következő volt: London, Dover, Calais, Brüsszel, Köln, Frankfurt, Nürnberg, Prága, Szatmár, Kolozsvár, Bukarest, Edirne, Istanbul. A Magyar Touring Club angol támogatással elérte, hogy az útvonalat részben módosították és pedig olyképpen, hogy az Magyarországon is keresztül halad. Prágától indulva az útvonalat következőképpen módosul: Bécs, Budapest, Szeged, Belgrád, Szófia, Edirne, Istanbul. A T. meghosszabbítását is tervezik, egyfelől egész Afrikát keresztezve Fokvárosig, másfelől Perzsián és Indián át Kalkuttáig.

Trautmann Henrik, egyetemi tanár, megh. 1932 dec. 16. (XVIII. és XX. köt.)

***Traven, B.**, Mexikóban élő német író álneve, aki kiletét nem fedi föl. Exotikus tárgyú regényeket írt, amelyekben élesen

ostorozza a gyarmati viszonyokat és a kapitalista társadalmi rendszert. Művei: *Das Totenschiff* (1926., magyarul: *Halálhajó*); *Der Schatz der Sierra Madre* (1927., magyarul: *Aranyásók*); *Die Brücke im Dschungel* (1928); *Die weiße Rose* (1931., magyarul: *A fehér rózsza*); *Baumwollpflücker* (1932., magyarul: *Gyapotszedők*).

***Trebitsch-Lincoln, Ignác Timotheus**, kalandor, szül. Magyarország, 1879 ápr. 4. Kezdetben New Yorkban és Londonban protestáns prédikátor, 1910. az angol alsóház tagja lett. 1915. nyilvánosságra hozta az angol hadikémkedés titkait, ezért a háború végéig fogva tartották. A Kapp-puccs idején Berlinben tűnt föl. Utóbb Kínában szerepelt, mint buddhista szerzetes és a polgárháborúban is szerepet játszott. 1929. ismét Európában jelent meg, mint buddhista szerzetes. Életét *The Autobiography of an Adventurer* (1931) címen írta meg.

***Treccani, Giovanni**, olasz iparos, mecénás, szül. Montichiari, 1877 jan. 3. 1924 szept. 18. óta a szenátus tagja. Az olasz textilszakma legjelentősebb képviselője. A képzőművészet legkiválóbb alkotásait gyűjtötte. 1923. Párizsban megvette Zita királynőtől 5 millió líráért az ú. n. Borso d'Este bibliát és az olasz államnak ajándékozta. 1925. megalapította az *Istituto Giovanni Treccani*-t, amely a 36 kötetre tervezett *Enciclopedia Italiana*-t adja ki.

Tree, Herbert Beerbohm, angol színész, 1. *Beerbohm Tree*, XXI. köt.

***Trefán Leonard**, ferencrendi szerzetes, hitbuzgalmi író és szónok, szül. Kézdiszentkereszt, 1875. Az erdélyi Szt. Ferences sajtó és irodalom fejlesztése körül alapvető érdemei vannak. Ő alapította a *Hírnök* és a *Katolikus világ* c. lapokat. Tíz évig az erdélyi Szt. Ferenc-rend tartományfőnöke volt. Művei: *Táborhegyi fényben* (1911); *Élő vizek mellett* (1926); *Első péntek* (1931).

Treitz Péter, agrogeológus, a m. kir. Földtani Intézet főgeológusa, megh. 1935 febr. 20. (XVIII. és XX. köt.)

***Trend** (angol: *irányozva lenni valami felé*). A legújabb statisztikai és konjunktúra-kutatásoknál nagyfontosságú a T.-vonal, irányvonal kiszámítása. Módszere olyan görbe vonal szerkesztése, amely nem az egyes részletadatokhoz simulva a folytonos ingadozást mutatja, hanem a törvényszerű, állandóbb irányzat kimutatására szolgál. Rendszerint a legkisebb négyzetek elvének alapján rajzolják meg a T.-vonalat. (Lásd: Jordán K.: *A trendvonal kiszámítása* (1930); Sipos S.: *Jordán trendszámítási módszerének gyakorlati alkalmazása* (1930).

***Tresić Pavičič, Ante**, horvát költő és diplomata, szül. Lesina, 1867 júl. 10. A világháború alatt internáltak, 1920—27. Madridban, Lisszabonban és Washingtonban volt jogszólvá követ. Lírai verseket írt: *Rózsák és jácintok* (1900); *A gondolatok és érzelmek hullámai* (1903); *Kék virágok* (1928); *A vég-*

telenség hullámai (1934), írt elbeszéléseket és drámákat is.

Trevelyan, George Macaulay, angol történétíró, legújabb művei: *Must England's Beauty perish?* (1929); *England under Queen Anne* (1930); *Ramillies and the Union with Scotland* (1932); *Sir George Otto T., a Memoir* (1932). (XX. köt.)

Trevelyan, George Otto, Sir, angol író és politikus, megh. Cambo (Northumberland), 1928 aug. 17. (XVIII. köt.)

Trieszt (Trieste), olaszországi kikötőváros, (1931) 249.574 lak. Kikötőjének forgalma (1932) 10·8 millió tonna.

Trikál József, 1932—33. a budapesti Pázmány Péter egyetem rektora, 1933 őszén a II. o. érdemrend tulajdonosa. Közben megjelent önálló művei: *A lélek rejtett élete* (1930); *Az okkultizmus bölcséleti szempontból* (1931); *Az új ember* (1932). (XVIII. köt.)

***Trine, Ralph Waldo**, amerikai filozófus, szül. Mt. Morris (Illinois), 1866 szept. 9. Emerson tanítványa, akinek tanait sok népszerű írásában hirdette. Legnépszerűbb — németül is megjelent — művei: *Life Books* (1896); *In Tune with the Infinite* (1897); *The new Alinement of Life* (1913); *The Higher Powers of Mind and Spirit* (1917); *My Philosophy and my Religion* (1921); *The Power that Wins* (1929).

***Trinkler, Emil**, német Ázsia-kutató, szül. Bréma, 1896 máj. 19., megh. u. o., 1931 ápr. 19. 1923—24. beutazta Afganisztánt, 1927—28. pedig *de Terra* és *Bosshard* társaságában Közép-Ázsiát. Utazásairól számos műve jelent meg.

Tripolisz, Olaszországhoz tartozó észak-afrikai gyarmat, (1931) 540.580 lak., abból 30.866 európai. Miután Olaszország 1929. a Kirenaikában kitört felkelést leverte, korábbi terveinek megfelelően, hogy a gyarmat határait egészen a Csad-tóig kiterjessze, 1930. megszállotta Murzukot, leverte a folytonosan nyugtalankodó szennuszikat és 1931. megszállotta Kufrát. Vasútvonalainak hossza 252 km. Külkereskedelmi forgalmában (1932) a behozatal értéke 160·6, a kiviteli értéke 29·3 millió líra volt. Fontosabb behozatali cikkei (1929): textilárak, liszt, ásványi olaj, gépkocsik, árpa, cukor, tea stb., fontosabb kiviteli cikkei: állati bőrök, halolaj, szivacs, dohány, gyapjú, datolya stb.

***Triptik** (fr. *triptique*), határátlépési engedély géperejű járművek számára, amely vámmentes határátlépést tesz lehetővé. Nagyobb autókлубok állítják ki. (Magyarországon a *Kir. Magyar Automobil Club*.) Minden vámterület részére külön T.-re van szükség, ezért, aki több államon kíván átutazni, ú. n. *Carnet de Passage*-t vált.

Trockij, Nikola, orosz államférfi, egyre élesebb ellentétbe került az uralmon lévő irányzattal és 1928 jan. összes hivatalaitól megfosztották, a kommunista párt kongresszusa a pártból kizárta és a turkesztáni határra száműzték. 1928 szept. ismét kérte felvételét a kommunista pártba, de kérel-

mét elutasították. 1929 jan. 20. ellenforradalmi tevékenység miatt Törökországba száműzték. 1931 apr. Prinkipo szigetére költözött, 1932 febr. megfosztották orosz állampolgárságától. Több ízben tett kísérletet arra, hogy az európai államokba betutázási engedélyt kapjon, de eredménytelenül. Rövidebb ideig Franciaországban, Svájcban és Dániában élt, de amint felfedezték kilétét, el kellett hagynia az országot. Újabb művei: *Die wirkliche Lage in Russland* (1928); *Mein Leben* (1930); *Geschichte der russischen Revolution* (1931). (XVIII. köt.)

Trócsányi József, 1923. a sárospataki ref. teológiai akadémián a jogi ismeretek, közgazdaságtan és egyházjog tanára. A főiskola joggyűjtemény igazgatója és gazdasági választmányának elnöke. (XVIII. köt.)

Trócsányi Zoltán, író, hírlapíró, 1928—32. az Új Barázda c. néplap felelős szerkesztője és a Magyar Szemle segédszerkesztője. 1934. tanügyi tanácsos a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban. Újabb művei: *Magyar régiségek és furcaságok I—VI.*, *A régi java I—III.* Számos tanulmányt írt orosz írókról és fordított. (XVIII. és XX. köt.)

Troelstra, Pieter Jelles, hollandi szocialista politikus, meghalt Hága, 1930 máj. 12. (XVIII. köt.)

Trolleybusz, 1. *Elektrobusz*, XXI. köt.

Tröltsch, Walter, német közgazdász, megh. Marburg, 1933 febr. 23. (XVIII. köt.)

***Trubeckoj, Nikolaj Szergejevics herceg**, orosz nyelvész, szül. Moszkva, 1890 apr. 16. 1925 óta Bécsben a szláv filológia tanára. Munkássága főképpen a szláv nyelvek történetére torjod ki; az északkaukázusi nyelvek nyelvtanát ő kutatta föl. A fonológia egyik megalapítója.

***Trubeckoj, Pável Petrovics herceg**, orosz szobrász, szül. Intra (Itália), 1866 febr. 16. Önmagát képezte és főképpen Párizsban tevékenykedett. Művei: impresszionista stílusban készült állat- és arcképsobrok (Tolsztoj, Rodin stb.). Ő készítette el III. Sándor cár leningrádi lovasszobrát.

Trumbié, Ante, horvát politikus, 1928. a Radics-párthoz csatlakozott. (XX. köt.)

***Trypaflavin**, diamido-akridinmetilklorid, vízben oldható, sárga kristálypor. Fertőtlenítőszer, sebek, mandulák ecsetelésére és befecskendezésre is használják fertőző betegségeknel.

***Tucholsky, Kurt**, német író és hírlapíró, szül. Berlin, 1890 jan. 9. Írói álnevei: *Theobald Tiger*, *Ignaz Wrabel*, *Peter Panter*, *Kaspar Hauser*. 1927—33. szerkesztette *Die Weltbühne* c. folyóiratot, pacifista és marxista eszméket hirdetett és elkeseredetten harcolt a német nemzeti érzés és hagyományok ellen. Önálló tanulmánykötetei: *Rheinsberg, ein Bilderbuch für Verliebte* (1912); *Der Zeitsparer* (1914); *Das Lächeln der Mona Lisa* (1929).

***Tudattalan**. Lelki működésünk szintere sokkal terjedelmesebb, mint a közvetlenül tudatosán észlelhető, a tudat megvilágítása

mellett lefolyó lelki folyamatok területe. Lelki folyamataink belső folytonosságát is T. (vagyis a közvetlen tapasztalástól ment, nem tudatos) lelki folyamatok bekapcsolódása tartja fenn. *Sigmund Freud* a T. lelki élet feltárásával alkotta meg a pszichoanalízis tudományát. Szerinte a tudatossághoz való erőviszony szempontjából kétféle T. van. Az egyik fajta könnyen válhat tudatossá (ez a tudatelőttes), a másik csak nagy ellenállások leküzdése árán, ez a dinamikai értelemben vett tulajdonképpeni T. A dinamikus T. az én felépítésében külön helyet foglal el az ú. n. T. rendszerben. Ennek a T. rendszernek sajátos tartalmai vannak: az elfojtás letéteményesei (Ödipusz-komplexum, kasztráció-komplexum stb.). Működésmódja ősi, archaikus jellegű, benne elsődleges lelki folyamatok (sűrités, eltolás) uralkodnak, a tagadást, mint értelmi funkciót, az időt, mint élményeket rendszerző tényezőt nem ismeri. Hajtóereje az ösztönökből ered, aminthogy ez a T. rendszer áll az ösztönökről a legközvetlenebb kapcsolatban és mint ilyen az „Es”-nek, vagyis az ösztön-énnel egy részét alkotja. A T. megismerések legbiztosabb útja az álmok pszichoanalízisének vezet át. (S. Freud, *Die Traumdeutung*, magyarul is, 1934. és *Das Ich und das Es*, 1922).

Tula, szovjetoroszországi város, (1931) 191.209 lak., elővárosaival együtt 254.219 l.

***Tularémia**, a rágesálók pestishez hasonló járványos betegsége, amelyet legyek és kullancsok az emberre is átvihetnek. Először 1911. észlelték Kalifornia Tula-kerületében. Előfordul még Japánban, Oroszországban, Svédországban és Norvégiában is. Okozója a Machoy által felfedezett bac. tularense. Tünetei embernél: magas láz, mirigyduzzanat, fejfájás, hányás, kimerültség.

***Tumbler-kapcsoló**, olyan villamos kapcsoló, amelynél az áramkör megszakítását és zárását nem a kapcsolótengelynek egyértelmű 90 foknyi elfordításával, hanem egy kis fogantyúnak felváltva felfelé, ill. lefelé való átbillentésével eszközöljük.

Tunisz, 1. északafrikai francia protektorátus, (1931) 2.410.692 lak., abból 195.293 európai, 2.159.000 bennszülött, 56.000 zsidó, Fontosabb mezőgazdasági terményei (1931., 1000 q-ban): búza 2000, árpa 1800, zab 470, szemes tengeri 50, bor 700.000 hl, lenmag 10, faolaj 18.000 tonna, gyapjú 1·7, citrom 7, narancs 50. Állatállománya (1930., 1000 drb.-ban): 16 88·6, szamár 161·1, öszvér 40·8, szarvasmarha 498·1, juh 2460·7, kecske 1664·9, sertés 12·7, teve 155·8. Bányatermékei (1930., 1000 tonnában): vasérc 828, foszfát 3326, ólom 19, cinkérc 10, só 105, mangánérc 0·2. Vasútvonalainak hossza: 2063 km, távbeszélővonalainak hossza: 55.674 km, távírővonalainak hossza 11.021 km. Külforgalmi forgalmában (1933) a behozatal értéke 1837 millió, a kivitel értéke 746 millió frank. Fontosabb behozatali cikkei (1930): gyapatőrök, gépek, olajok, cukor,

gépkoeci, élő állat, tea, búza, gyapjú stb., fontosabb kiviteli cikkei: faolaj, gabona, foszfát, bor, vasérc, ólom, datolya stb. 2. T., az előbbi fővárosa, (1931) 202.405 lak., abból 87.205 európai. Rádióadóállomás.

Tunyoghi-Szücs Kálmán, jogi és közgazdasági író, miniszteri osztálytanácsos, résztvevő a kartell-törvény előkészítésében, a gazdaságtartozásokkal, a hitel szervezésével, az egykével, családvédelemmel és telepítéssel kapcsolatos jogszabályalkotásokban. Újabb művei: *A gyermek védelme a magánjogban* (1929) *A budapesti református nép száz esztendeje* (1932); *A gazdaságtartozások átmeneti rendezése* (1933); *Az adós gazdák szükségjoga* (1934). (XVIII. köt.)

***Turati, Augusto**, olasz fasiszta politikus, szül. Párma, 1888 aug. 25. 1908—14. szerkesztője, majd 1919—22. főszerkesztője a *La Provincia di Brescia* c. lapnak. Résztvevő a világháborúban és 1922. a *Marcia su Roma*-n és 1924. képviselő lett. 1926—30. a fasiszta párt főtitkára, 1931—32. a *La Stampa* szerkesztője, 1932. lemondatták valamennyi tisztségéről és kilépett a pártból. Írásai: *Ragioni ideali di vita fascista* (1927); *Una rivoluzione ed un capo* (1928); *Il partito ed i suoi compiti* (1929); *Un anno di vita del partito* (1930).

***Turati, Filippo**, olasz szocialista vezér, szül. Canzo, 1857 nov. 27., megh. Párizs, 1932 márc. 29. A *Critica sociale* és *La Lotta di Classe* c. szocialista folyóiratokat alapította. 1898. a milánói véres zavargások miatt 12 évi börtönrre ítélték, de 1900. amnesztiát kapott. 1912. nem tudta a reformszocialisták különválását megakadályozni. Minden erejével azon volt, hogy Olaszország ne avatkozzék a háborúba. A faszizmusnak nagy ellensége volt és 1926. Párizsba kellett menekülnie.

Turbinák. A gőzturbina világviszonylatban tapasztalható példátlan fejlődését az ipar, közlekedés, mezőgazdaság és háztartás felkocoztatás igényei idézték elő a világítási és motorikus áramszükséglet folytán, melynek következtében ma 50, 80, 160, 200 ezer KW-os gépegységek készülnek a nyugati államokban és Amerikában, anélkül, hogy ezzel a kivihetőség határát már elérték volna. De nemcsak városi áramfejlesztő központok üzemeinél, hanem hajók, szivattyúk, kompresszorok, ventilátorok, fűtőmunkálók, transzmisszióhajtógépei gyanánt jó termikus és mechanikai hatásfoka miatt mind fokozottabban használják. Noha újabb típusok az utolsó évtizedben alig épültek — általában a kiforrott Zoelly, AEG, Parsons, Curtis, Melius Pfenninger, Laval-féle szerkezetek használatosak — a tökéletesítésben főként az üzembiztoságot és jó hőkihasználást tekintve, valamint az 1 lóerőre eső egység-súly redukción szemponjtól a régihez képest óriási haladás tapasztalható. Nagy gőznyomások, 25—50 atm. kitűnő kondenzáció (96—97%-os vakuum), nagy túlterhelhetőség, kiváló alkatrészanyagok, sima járás és

üzemrentabilitás jellemzi az újabb gőzturbinákat, melyek 1—2—3 külön házzal épülnek — magas-, közép- és alacsony-nyomású fokozatokra osztva — lehetnek ellennyomásos-, megcsapolt-, fáradtgőz-, iker- stb. fajta gépek. A hatalmas újabbkori úszószállók az óceáni luxusgőzösök (Bremen, Europa német; Rex, Conte di Savoya olasz és a világ ezidőszerinti legnagyobb személygőzöse, a 160 ezer lóerős francia Normandie [1934]) óriási gőzturbinái 80—160 ezer lóerőt kifejtő gépkolosszusok. Az amerikai Saratoga repülőgépanyahajó tartja ezidőszerinti a világrekordot a gépi berendezésben, melynek turbóelektromos rendszere 200 ezer lóerő teljesítményt fejt ki, kb. 40 atm. gőznyomással. A mi kelenföldi villanyfejlesztő új központunk összteljesítménye 193.000 lóerő. A gépegységekben van olyan, amely egy-maga 18.000 lóerőt ad le. A maximális teljesítmény kb. 245 ezer lóerő. Hajóturbinák 1 lóerőre eső súlya kazánval és kazánvízzel együtt a korszerű gyártásban 70—90 kg. Stabil turbináknál (a legújabb Wagner-féle) e tekintetben már 12, sőt 9 kg-ra is lementek. Ha sikerül ezt a súlyt kb. 3 kg-ra lecsökkenteni, akkor már a repülőgép csavarhajtására is alkalmassá válik a T. Nálunk a Láng-gyár készít gőzturbinákat. Víziturbínák mai korszerű típusai (nálunk a Ganz-gyár készíti) a Francis spirál-, Pelton-, Bánki-, Kaplan- és propellerturbinák. Hazai vízierőtelepeink nagyobbbrésze elszakított területre jutván, Csonkamagyarországon a rendelkezésre álló vízierők kihasználása fokozatosan nagyon lecsökkent. Míg 1922. 100 lóerőnél kisebb telepünk (malom stb.) volt kb. 2021 (melyből vízikerekes telep volt 1920 és víziturbinás 101), addig 1927. ez a szám már 1350-re esett vissza. 100 lóerőnél nagyobb teljesítményű telepünk ma kb. 15 van, köztük legnagyobb a budapesti kereskedelmi kikötőé (6000 lóerő), azután Ikervár (2040), Gibárt (800), Tass (900), Felsődobra (544), Szt.-Gotthard (290), Sárvár (214), Putnok (216), Kapuvár (120), Pornóapáti (110), Magyaróvár (350), Szombathely (125) stb. 1933. 26 olyan vízierőtelepünk volt, mely villanyenergia eladással foglalkozik (XVIII. köt.)

***Turbinahajó.** Hajókon újabban hajtócsavar helyett más propulziós készülékeket is alkalmaznak, melyek turbina módjára fejtik ki a mozgóerőt. Ilyen a Kort-féle (Hannover). Ez a készülék görbített lapátokkal felszerelt turbina, mely nem a hajó farán, hanem a hajó fenékrészében levő esatorna belsőjében forog. A hajó testének két oldalán befelé szűkülő esatornák vezetnek a törzsbe, hol egy alagútban egyesülnek, mely a hajó tengelyirányában futva és a hajó farán fúvóka- (trombita-) szerűen kitágulva vezet ki. A két esatorna összetorkollásánál dolgozik a propellerturbina oly módon, hogy forgásával a vizet a hajó két oldalán levő esatornákra át beszívja és a fúvókán keresztül hátul rakétaszerűen kilöveli. A mozgó munkát tehát ennél a berendezésnél tulajdonképpen

a kétoldalt boaradó és hátul kilövelt vizsugar reakciós ereje végzi. Hasonló szerkezet a Schneider-Woith-féle is, mely egy függélyes tengelyre szerelt profilos lapátrendszer. Ezzel a készülékkel nemcsak hajtani, hanem a lapátok ellátásával kormányozni, sőt reverzálni is lehet, tehát a kormánylapát itt felesleges. A Bodeni-tavon járnak ilyen berendezésű személyszállító gőzösök. Ezek az újítások egyelőre nem szorították ki az általánosan ma is használt hajócsavarhajítást.

Turehányi Tihamér, történetíró, tanár, megh. 1930. (XVIII. köt.)

Turi Béla, prel. kanonok, országgy. képviselő, publicista, a Szent István Társulat alelnöke, a Szent István Akadémia tagja, újabb műve: *Ideiglenes közjogi berendezkedésünk természete* (1926). (XVIII. köt.)

***Turkesztán—szibériai vasút** (rövidítve: *Turkszib*), 1930. megnyitott új ázsiai vasútvonal, amely a turkesztáni gyapottermő területeket a nyugatszibériai és északkazakisztáni gabonatermő vidékkel van hivatva összekötni, legfőképpen azért, hogy a mindinkább gyapottermelésre berendezkedő turkesztáni oázisok kenyérmagvakkal való ellátását rövidebb úton biztosítsák. Az 1960 km hosszú (elágazásokkal együtt 2588 km) vasútvonal Arisznál ágazik ki az orenburg—taszkendi vasútvonalból és Szemipalatinzsknál csatlakozik a szibériai vasútvonalból már korábban kiágazó mellékvonalhoz.

Turkeve, megyei város Jász-Nagykún-Szolnok vm.-ben, (1930) 13.320 lak., tényleges szaporodása a mult népszámlálás óta 347 lak. (2.7%). Magasabbfokú tanintézte: áll. polg. fiú- és leányiskola. Üzemei: téglagyár, áramelosztó-telep, pamutszövőgyár, két gözmalom.

Turku, finn város, (1932) 68.460 lak., 1929. ünnepelte alapítása 700. évfordulóját. (L. régebbi neve *Abo* alatt, I. köt.)

Turku Pori (svéd nevén *Åbo Björneborg*), finn kormányzóóság, (1930) 520.576 lak.

Turóczy-Trostler József, tanár, író, újabban főképpen a XVI—XVIII. század magyar szellemi életének európai forrásaival és a magyar szellem európaizálódásának kérdésével foglalkozik. Számos tanulmányt írt, amelyek közül kiemelkednek: *Német irodalom* (1927), *Lessing és a felvilágosodás* (1927), *Mesenyomok a XVIII. század magyar irodalmában* (1927), *Geist und Literatur* (I—III, 1928—30), *Az országokban való sok romlásoknak okairól* (1930), *Ungarns Eintritt in das literarhistorische Bewusstsein Deutschlands* (1930—35), *Goethe und die neuere ung. Literatur* (1932), *Magyar Carstánusok* (1933), *Anfänge der ungarischen Persönlichkeitsdichtung* (1933), *A magyar nyelv feljederése* (1933), *A magyar szellemi élet forrásai a XVI. és XVII. században* (1933), *A magyar szellem európaizálódásának első formái* (1934), *Keresztény Hérkules* (1935) Szerkesztette a *Nyugat* kiad. megj. *Német Dekameron-t* (1935). (XVIII. köt.)

Tury Gyula, festő, megh. Budapest, 1932 dec. 8. (XVIII. köt.)

Tury Sándor Kornél, jogi író, 1926. a szegedi Ferenc József Tudományegyetemen a kereskedelmi és váltó jog ny. rk., majd 1928. ny. r. tanára, a Magyar Tudományos Akadémia megh. tagja. Újabb művei: *A biztosítási érdek szubjektív jellege* (1931); *Igazságellenes tényezők a jogban, kül. tek. a kereskedelmi jogra* (1935). (XVIII. és XX. köt.)

Tuszky Ödön, orvos-szakíró, újabb művei: *A serdülő kor orvosi és pedagógiai szempontból* (1932); *Die Kunst schlank zu werden u. es zu bleiben* (1932). Számos dolgozata jelent meg a Gyermekevédelem, Népegészségügy, Magyar Orvos, Közegészségügyi Értesítő stb. c. folyóiratokban. (XVIII. köt.)

Tutankhámon sírja. A holttest olyan ügyesen elfalazott helyiségben volt, amelyet rablók nem vettek észre s így a szorosan vett temetkezés eredeti érintetlenségében került napfényre, eltekintve attól a rongálódástól, amelyet maga a múmia akkor szenvedett, mikor első temetkezési helyéről, nagy titokban és gyorsan ide, a biztosabb helyre szállították. A helyiség megtalálása után három értékes koporsószekrényt és három koporsót kellett a felfedezőknél kibontani, amíg végre eljutottak ahhoz a 200 kg. aranyból vert koporsóhoz, melyben a király múmiája feküdt, s amely aranykoporsó minden idők egyik legszebb iparművészeti alkotása. A királyi múmia teljesen Ozirisz alakjára volt formálva; arcát és vállát 80 kg. súlyú arany álarc fedte, fején diadéma volt. A királyi testét számtalan rétegi burkolat fedte, amely tele volt ékszerekkel stb. Összesen 143 tárgy került ki a burkolatokból: diadéma, török, övek, ékszerek, amulettok. Közülük három darab vasból volt, ami igen fontos művelődéstörténeti tény. A leleteket a kairói múzeum őrzi. (XVIII. köt.)

Tuzson János (Polyáni), botanikus, egyet. tanár, újabb dolgozata: *Adatok a Magyar Alföld őskori növényzetének ismeretéhez* (1929). 1932. megindította az *Index Horti Botanici Universitatis Budapestinensis* c. folyóiratot. (XVIII. köt.)

Tüzérség. Lövegeinek ürmérete, hatása és rendeltetése szerint feloszlik:

Könnnyű tüzérség, mely 10 cm. ürméretű, könnyű ágyúkkal és könnyű tarackokkal van felszerelve. Gyors tűzkészültsége és nagy tűzgyorsasága képessé teszi főként élő, mozgó célok és páncélos járművek, hevenyészett erődítések leküzdésére, ellenséges tüzérség lefogatására, gáz- és ködlövedékek lövése. Lőtávolságuk 8—10 km.

A **közepes tüzérség** 10—20 cm. ürméretű ágyúkkal és tarackokkal van felszerelve. A könnyű tüzérséggel szemben lényegesen nagyobb hatás kifejtésére képes, de mozgékonyasága — főként a közepes taracké — lényegesen kisebb. Főként nagyobb lőtávolsá-

ságra (12—15 km.) és ott alkalmazzák, ahol nagyobb hatást kell kifejteni.

A nehéz tűzéréség 20—30 cm ürméretű lövegeit rendszerint gépkocsival vontatják. Tűzkészültségének előrése, miután a lövegek tüzeléséhez aljazat is kell, órákba, sőt napokba kerül. A legnehezebb romboló feladatokra, valamint messze irányuló ható, závaró és megsemmisítő tűzre alkalmazzák.

A legnehezebb tűzéréséghez a 30 cm-en felüli ürméretű lövegek tartoznak, amelyeket általában szétcszedett állapotban, vasúton szállítanak. Ugyanazon feladatokat oldja meg, mint a nehéztűzéréség, azonban sokkal nagyobb hatással. Legnagyobb lőtávolsága általában 15 km.

A tűzéréséghez tartoznak a közepes (10—20 cm ürméretű) és nehéz (20 cm-en felüli ürméretű) aknavetők is. Kis lőtávolságra (550—2500 m.) kiegészítik a közepes tűzéréség tüzet. A tűzéréség szállítási módja szerint feloszlik: *fogatolt tűzéréség, lovas tűzéréség*, ahol a kezelő legénység is lovasítva van, *hegyi tűzéréség*, ahol a lövegek részeikre szedve málhásállatokra vannak málházva és a gyalogságot bármely terepen követni tudják; *gépkocsiszó, gépvontatású és vasúti szállítású tűzéréségre*. A tűzéréség csapatteste az ezred vagy önálló tűzérosztály, mely két osztályból, egyenként 3—3 útegből áll. Az úteg a tűzéréség harcászati és tűzvezetési egysége. (XVIII. köt.)

*Tűzjelzés, a tűzelleni védelem egy része és a tűzéréség gyors közbelépését célozza. Régebben taracklövés, harangjelzés, vörös zászló, lámpás útján történt, ma elektromos csengő szölgál erre. 1848-ban Steinheil Münchenben rendezett be elsőnek egy villamos távirójelzőt, mely a figyelőtornyot a tűzéréség őrszobájával kötötte össze. Az első széles körben használt T.-i berendezést W. Siemens oldotta meg gyakorlati, célszerű kivitelben 1850-ben. Lényeges részei ennek a berendezésnek egy Morse-készülék, egy betűs

tárcsa, elem és földvezeték. A futómű kioltása után a tárcsa forogni kezd, egy áramkört zár, melybe be van kapcsolva a tűzéréség Morse-készüléke. Ilyen jelzők bizonyos számát vezetékhálózat köti össze a tűzéréséggel, melyeknél a tűz helyét, a jelzőszámát stb. regisztrálják. Siemens és Halske ezt a szerkezetet tökéletesítette csengőjelzőkkel, megfelelőbb vezetékhálózattal, drótszakadás esetén is biztos működéssel, több jelzés egyidejű befutása esetén is lehetséges főlvétellel és alarmébresztőkkel, az önkéntes tűzoltók lakásán való bekapcsolással, számindikátorral, a tűzjelzés számának és helyének automatikus jelölésére stb. látta azt el. A város területén a vezetékhálózat hoz csatlakozó nyilvános jelzők — a teljes berendezés mellett — (fali- és oszlopjelzők) úgy vannak elosztva, hogy távolságuk egymástól 300—600 m. Az utcasarkokon felállított jelzőket felismerhetően lámpákkal világítják meg. A nyilvános tűzjelzőkön kívül magánjelzők is vannak színházak, mozik, gyárak stb. részére. Ezeket a városi hálózatba kapcsolják be vagy pedig saját telepük van, melyek egy mellékvezeték útján egy a városi hálózatához csatlakozó jelzőt oldanak ki. A riasztást az üzem részére világítóablák v. mutató készülékek révén eszközlik. Ezen kzzel működtethető magánjelzőkön kívül minden tűztől veszélyeztetett helyen — raktárak, könyvtárak, fonódák — automatikus hőmérsékletjelzők (maximális és differenciál) vannak fölállítva, melyek könnyen olvadó (75°-nál) fémek alkalmazása útján tűz esetén áramkört zárva csengőjelzéseket adnak.

*Tzara Tristan, francia költő, szül. 1896. A dadaizmus egyik megalapítója. Igen tehetséges, gazdag fantáziával bíró költő. Művei: *25 Poèmes, Cinéma, Calendrier du Coeur Abstrait, Maison, Sept manifestes Dada*. Legutóbb megjelent verseskötetei: *L'Homme Approximatif, Où boivent les loups. Mouchoir de nuage* (színdarab, 1924).

U

*Ucsida, Yassuja gróf, japán államférfi, szül. Kumamoto, 1865. 1907. Bécsben, 1909. Washingtonban, 1914. Pétervárot követ, 1911—12. és 1918—23. külügyminiszter volt. Japán nevében aláírta a Kellog-paktumot. 1931. a Dél-Mandzsú vasúttársaság elnöke. 1932—33. Saito tengernagy kabinetjében ismét külügyminiszter.

Udet, Ernst, német repülőtiszt, a háború után Münchenben repülőgép-építéssel foglalkozott és 14 különböző modellt dolgozott ki. 1924 óta Európa nagyobb városaiban műrepülő-bemutatókat rendezett. *Piz Palù, Vihar a Mont Blanc felett, SOS Jéghegy* stb. c. filmek repülőjeleneteit ő játszotta el. (XVIII. köt.)

*Udržal, František, csehszlovákiai miniszterelnök, szül. D. Rovni, 1866 márc. 3. 1897. szabadelvű programmal az osztrák Reichsrat, tíz év múlva a cseh agrárpárt tagja és képviselői klubjának elnöke. 1908 óta tagja az osztrák delegációnak. 1921—1925, 1926—1929. nemzetvédelmi miniszter, 1929—1932. miniszterelnök a köztársaság 10. és 11. kormányában. A cseh agrárpártban Švehla mellett vezetőszerpet töltött be.

Udvarý Géza, festő, megh. 1932 febr. 4. (XIII. köt.)

Ufa, szovjetoroszországi város, (1931) 123.446 lak. Rádióleadóállomás.

*Ufa, a német *Universum-Film A. G.* filmgyár nevének rövidítése.

Ugoesa, az eredeti vm. területéből csak 0.1 km²-nyi kiterjedésű lakatlan terület maradt Magyarország határain belül és az közigazgatásilag Szatmár és Bereg vm.-hez van csatolva. *Térképét I. Hajdú vm.-nél.*

Ugron Gábor, politikus, v. b. t. t., ny. miniszter, 1926. a kaposvári kerület országgyűlési képviselője. 1931. az országgyűlési pénzügyi bizottság és az országos 33-as bizottság elnöke. Budapest szfv. törvényhatósági bizottságának örökös tagja. Az Országos Takarékpótlási Bizottság és az Országos Irodalmi és Művészeti Tanács elnöke. (XVIII. köt.)

Ugron István, diplomata. Stockholmban, Genfben és Prágában a gyakorlati keresztyén-ség világkongresszusán képviselte az erdélyi ref. egyházat. 1926. politikai okok miatt lemondott az Erdélyi Múzeum Egylet, az Országos Magyar Párt és a Hangya Szövetkezeti Központ elnökségéről. Jelenleg az erdélyi Ref. Egyházkerület vezető főgondnoka, a romániai Ref. Egyház országos zsinatának egyik elnöke. (XVIII. köt.)

Uhlenhuth, Paul, német orvos, 1921—23. Marburgban, 1923 óta Freiburgban egyetemi tanár. Legújabb műve: *Entwicklung der Chemotherapie mit besonderer Berücksichtigung der modernen Arsen- und Antimonbehandlung* (1934). (XVIII. köt.)

Uhlig, Karl, német geográfus és felfedező utazó, újabban a Németországon kívül élő németiséget tanulmányozza. E célból 1923. beutazta Romániát és Magyarországot. Újabb műve: *Die bessarabische Frage* (1926). (XVIII. köt.)

Uhlworm, Oskar, német orvos és botanikus, meghalt Bamberg, 1929 március 13. (XVIII. köt.)

Uj-Dél-Wales (*New South Wales*), az ausztráliai államszövetség egyik állama, (1932) 2,526.345 lak., abból egymagára a fővárosra, Sydneyre 1,256.230 lak. jut. 1929—30. 2.23 millió ha-nyi területe állott művelés alatt. Állatállománya (1930, 1000 drb-ban): juh 48.720, szarvasmarha 2686, ló 535, sertés 323.5. Ipara 137.2 millió font értékű árut állított elő. Vasútvonalainak hossza (1931) 9907 km, táviróvonalainak hossza 93.867 km, távbeszélő vonalaié 181.484 km. Külkereskedelmi forgalmában (1931) a behozatal értéke 26.3 millió, a kivitel értéke 31.4 millió font volt.

Uj-Fundland (*New Foundland*), észak-amerikai nagybritanniai domínium, (1931) 281.549 lak. Újabban igen erősen kifejlődött papirosipara. Halászatában 1931. 12.931 kis hajó 27.000-nyi személyzettel dolgozott és 62.624 tonna halat fogott. Vasútvonalainak hossza (1929) 1548 km, táviró vonalainak hossza 8400 km, távbeszélő vonalaié 3200 km. Külkereskedelmi forgalmában (1933) a behozatal értéke 15.1, a kivitel értéke 24.5 millió dollár volt. Legfontosabb kiviteli cikkei: a papiros, papirosanyag, hal és vasérc.

Uj-Guinea, 1. *Holland-U.*, (1930) 279.598 lak., abból 301 európai. 2. A régebbi *Német-*

U. az ú. n. U.-i territóriumhoz tartozik, a felkutatott területeken a bennszülöttek száma 197.048, az európaiaké 632. Fővárosa *Salamaua*. 1926. új aranytelepeket fedeztek föl, termelésük 1930—31. 132.000 font értékű volt. 3. *Angol-U.* (1933) 275.000 lak., ebből 1148 európai, 1929. 23.855 ha-nyi területen folytatott árteltvényes gazdálkodást. Behozatalának értéke (1932—33) 218.016, kivitelének értéke 275.866 font volt.

Uj-Hebridák, csendesóceáni közös francia és angol birtok, (1930) 45.808 lak., abból 951 francia, 254 angol, 2500 ázsiai. 617.000 ha francia és 129.000 ha angol tulajdon. 1932. a behozatal értéke 9.9 millió, a kivitel értéke 15.2 millió frank volt. Hajóforgalma (1932) 0.13 millió tonna.

Ujhelyi Nándor, író, megh. London, 1933 júl. (XVIII. és XX. köt.)

Ujj Béla Ferenc Mária, magyar származású bécsi zeneszerző, új operája: *François Villon*. (XVIII. köt.)

Ujkóvár kk.-et 1926. *Balassagyarmat* városához csatolták.

Ujpest, megyei város Pest-Pilis-Solt-Kiskún vm.-ben, (1930) 67.400 lak., tényleges szaporodása a mult népszámlálás óta 9936 lak. (17.3%). Magasabb fokú tanintézetei: 2 áll. polg. fiú- és 2 áll. polg. leányiskola, áll. reálgimnázium, áll. leányliceum, áll. fa- és fémipari szakiskola, áll. női ipariskola, áll. munkaiskola és áll. női kereskedelmi szaktanfolyam. Üzemei: kovácsolható vas- és acéllöntvény-, lánc-, vas- és fémipari cikkek-, fémcsavar- és vasáru-, cipépszerszám-, lakatosáru-, redőny-, sörét-, 4 gép-, 5 elektrotechnikai cikkek-, izzólámpa-, cementáru-, méshomoktégla-, furnir-, parketta- és tükörléc-, 29 bútor-, gomb-, lakberendezési- és csilláráru-, képeret- és léc-, faszerszám- és faáru-, 16 bőr-, 4 szőrmekikészítő-, bőrgépszij- és lószerszám-, fogkefe-, cérna-, pamutfonó- és szövő-, 3 kötött- és szövöttáru-, paszomány és szalagáru-, paplan- és ágynemű-, 6 cipő-, cipő- és hadfelszerelési-, papirlemez- és papir-, dobozáru-, kenyér-, cukorka- és csokoládé-, konzerv- és ecet-, szalámi- és kolbászáru-, 2 enyv-, szappan- és illatszert-, 2 szappan-, 2 kenőolaj- és zsiradék-, festék-, 2 gyógyszervegyészeti-, légyfogógyár, 2 fémöntőde, hajójavító műhely, áramfejlesztő, hajóácsstelep, lószőrfontóda, tejfeldolgozó, víz-mű stb.

***Ujpetre** kk., Baranya vm., baranyavári j-ban (1930) 1298 lakossal. Neve 1933-ig *Rácpetre* volt.

Ujvári Péter, író és publicista, a Magyar-Zsidó Lexikon szerkesztője, megh. Budapest, 1931 jan. 16. (XVIII. köt.)

Ujváry Ignác, festő, megh. Kisoroszi, 1927 júl. 4. (XVIII. köt.)

Ujvidék (*Novi Sad*), jugoszláviai város, 1929 óta a Dunai bánóság székvárosa, (1931) 63.966 lak.

Uj-Zéland (*New Zealand*), nagybritanniai domínium, (1932) 1,524.921 lak., abból 69.893 bennszülött maori. 1930. 7.76 millió

ha-nyi területe volt kihasználva, de abból 7-01 mill. ha legelő. Fontosabb mezőgazdasági terményei (1931, 1000 q-ban): búza 1769, árpa 180, zab 626, burgonya 1356, tengeri lile, gyapjú 124.600 tonna. Állatállománya (1934, 1000 drb-ban): ló 274, szarvasmarha 4301, juh 28.646, sertés 660. Bányatermékei (1930): arany 3577 kg, ezüst 12.947 kg, szén 1.389.000 tonna, barnaszén 1.187.000 tonna, stb. Vasútvonalainak hossza (1930) 5445 km, távíróvonalainak hossza 94.599 km, távbeszélővonalainak hossza 900.115 km. Külkereskedelmi forgalmában (1933) a behozatal értéke 20,5 millió, a kivitel értéke 32,8 millió angol font. Fontosabb behozatali cikkei: gépkocsi, ruha, gyapotáru, dohány, selyem, cipő, cukor, tea, gyapjúáru stb., fontosabb kiviteli cikkei: vaj, fagyasztott hús, gyapjú, sajt, állati bőrök, arany, fa stb.

Ukrajna, autonóm szovjetállam, 1930. Moldva szabadállammal együtt új közigazgatási kereteit megváltoztatták. Összesen 363 kerülete 1932 óta a következő területekbe van beosztva:

Területek	Kiterjedés km ²	Lakosság (1932)
Kharkov	75.587	6.302.500
Dnipropropetrovsk.....	73.149	4.032.200
Donjec	51.859	4.174.000
Kijev	76.606	6.618.000
Ogyessza	68.325	3.469.100
Csernyigov.....	41.234	2.785.900
Vinjlca	47.303	4.875.500
Moldva szabadállam ...	8.429	609.500
Ukrajna	441.492	32.866.700

Lakosságának 80,1%-a ukrán, 9,2%-a orosz, 5,4%-a zsidó, 1,6%-a lengyel, 1,4%-a német, 0,9%-a moldvai és 0,4%-a görög. 1934 óta fővárosa Kijev. 1932. izeembe helyezték a dnjeprostromi vízerőtelepet (810.000 lóerő). Ugyancsak elkészült a charkovi nagy traktorgyár is.

*Ulan Bator Khoto, régebben *Urga*, a Mongol népköztársaság fővárosa, kb. 30.000 lak. Az átalakulás óta orosz hatásra a város erősen átalakult, sok új és modern épülete (kaszárnyák, raktárházak, bankok, kereskedelmi képviselőtelek) keletkezett. U-t rendszeres repülő- és társasgépkocsijáratok kötik össze a szibériai orosz területekkel.

Ule, Willi, német író és geográfus, újabb művei: *Methoden der geographischen Forschung* (1923); *Quer durch Südamerika* (1924); *Physiogeographie des Süßwassers* (1924); *Die Erde und ihre Völker* (1928-29); *Mecklenburg* (1930). (XVIII. köt.)

*Ultrahangok, a mp-ként 20.000-nél nagyobb rezgészámu, fülünkkel már nem érzékelhető levegőrezgések. Kis intenzitással keletkeznek rövid acélpálcák rezgésénél, nagyobb intenzitással kvarckristályos, elektroncsöves rezgéskeltő segélyével állíthatók elő. Ily módon mp-ként 500.000 rezgést sikerült létesíteni. A nagy rezgésszám folytán törés-, visszaverődés- és elhajlás-jelenségeket könnyen előállíthatunk velük. Mikroorganizmusok U-kal történő besugárzással megölhetők.

*Ultrarövid hullámok a 10 m-nél kisebb hullámhosszúságú rádióhullámok. A hullámhossz csökkentésével javulnak az antenna sugárzási viszonyai úgy, hogy az U-kal igen csekély energiával és kisméretű antennákkal lehet jelentékeny távolságokra jelzéseket adni. A hullámhossz csökkenése azonban azt is eredményezi, hogy ez esetben egymás zavarása nélkül, több állomás dolgozhat egyszerre, mint a hosszabb hullámokon s így az a gondolat is felmerült, hogy a hírszóró adóállomásokat, amelyek számára az eddig használt 200—2000 m. széles hullámsáv keskenynek bizonyult, U-kon dolgoztassák. Ez ellen azonban az a körülmény szól, hogy az U-ok elsősorban csak egyenes vonalban terjednek, akárcsak a fénysugarak.

*Ultrasugárzás, I. *Athatoló sugárzás, XXI. köt.*

*Ultrópuk, Leitz (Wetzlar) által szerkesztett berendezés át nem látszó tárgyak mikroszkópiai vizsgálatára. Lényege az, hogy egy vízszintes oldalesőben elhelyezett izzólámpa fénysugarai lencsék által párhuzamossá téve és tükkörrendszer által eltérítve felülről jutnak a megvilágítandó tárgyra, de nem a mikroszkóptubuson keresztül, hanem azt körülölelően. A tárgyról visszaverődve jutnak az okulárcsőbe. Az U. lehetővé teszi a megvizsgálandó tárgy felületének előkészítés nélküli, közvetlen tanulmányozását.

Unamuno, Miguel de, spanyol író és tudós, 1930 febr. 4. kegyelmet kapott és visszatért Spanyolországba. Újabb művei: *Romancero del destierro* (1928); *Dos artículos y dos discursos* (1930); *El espejo de la muerte* (1930); *Agonia del Cristianismo* (1931); *Por vierras de Portugal y Espana* (1931); *Tres novelas ejemplares* (1931). (XX. köt.)

Undset, Sigrid, norvég írónő, újabb művei: *Gymnadenia* (1929); *Olav Audunsson* (1925—1927); *Etapper* (1929); *Den braendende busk* (1930); *Hellig Olav Norges Kinge* (1930); *Ida Elisabeth* (1932); stb. Magyarul megjelent: *A tavasz* (1930). *Pogány szerelem* (1933); *Kristin Lavransdatter* (3 köt. 1933); (XX. köt.)

Ung vm., közigazgatásilag Szabolcs vm.-vel egyesített vm. Adatai Szabolcs és Ung vm. adataiba vannak befoglalva. *Térképét l. Hajdu vm.-nél.*

*Ungarisehes Wirtschafts-Jahrbuch, közgazdaság-statisztikai évkönyv, amelyet főképpen a külföldi közönség tájékoztatására Gratz Gusztáv ny. külügyminiszter szerkeszt *Bokor Gusztáv* közgazdasági író segédletével és számos kiváló szakember közreműködésével. A gyűjteményes munka eddig megjelent 10 évfolyamát úgy a német nyelvű államokban, mint azokon túl is, forrásmunkának használják.

*United Kingdom (ang. *Egyesült királyság*), Nagy-Britannia és Írország (1921 óta Észak-Írország) közös neve. Rövidítése: U. K.

*Unna, Paul Gerson, német dermatológus, szül. Hamburg, 1850 szept. 8, megh. u. o.,

1929 jan. 29. 1919 óta a hamburgi egyetem r. tanára volt. Új alapokra fektette a bőrpatológiáját. A bőrbetegségek új kezelési módszereit fedezte fel. Róla van elnevezve az ulcus molle kórokozója, az Unna-Ducrey-féle bacillus. Főművei: *Histologischer Atlas zur Pathologie der Haut* (1897—1910); *Allg. Therapie der Hautkrankheiten* (1899); *Biochemie der Haut* (1913).

Unterberg Hugó, orvos, 1935. a Charité Poliklinika igazgató-főorvosa. Új műve: *A vese-kövek tünettana és gyógyítása* (1925). (XX. köt.)

Ur, romjainak feltárását a British Museum kezdte 1918—19 telén; 1922. a Pennsylvania-egyetem csatlakozott a munkához, melyet ettől kezdve Woolley Ch. Leonhard vezetett. Az eredmény az újkor egyik legnagyobb régészeti felfedezése: a Kr. e. IV. évezredben kifejlődött magasfokú summirműveltség van e helyen eltemetve. A leletek közt emberek és állatok ábrázolása, igen magas technikájú ötvösség, a boltozást már ismerő építészeti emlékek tűnnek fel. Igen nagyjelentőségű a királysírok megtalálása, amelyekben eddig nem ismert jelenetet láttak: a gazdag és szokásos tárgyi sírmelléleteken kívül ott találták szép sorjában egymás mellé fektetve a király és királyné egész udvartartását: 77 férfi és női holttestet. Kétségtelen, hogy nem erőszakkal ölték meg őket, hanem altatóval gyorsan ölé mérget adtak be nekik s lefektették őket az örök álmra. (XVIII. köt.)

Forr: Woolley, Ch. L., *Vor 5000 Jahren* 1930. — *Ur und die Sintflut*. 1930. (XVIII. köt.)

Ural vidék, szovjetországi közigazgatási terület az Ural D.-i részén, (1932) 1,804.100 km². Újabban nagy ipari telepekkel gyarapodott: magnitogorszki olvasztók, szverdlovszki gépgyár, cseljabinszki traktorgyár, szolikamszki kálibánya, beresznyiki kémiai ipartelepek. Azonkívül a régi ipartelepek is időszerűsítették és így az U. Szovjetországnak egyik legjelentékenyebb nagyipari területének van kiszemelve.

***Uránium-ólom**. Az urániumnak a fokozatos bomlása útján (l. *Radioaktív elemek*) végül is olyan atomfajta keletkezik, amely már nem rendelkezik radioaktív sajátságokkal (vagyis a maga részéről már nem bomlik tovább) és amely a kémiai viselkedésében teljesen azonos a közönséges ólommal, de az atomsúlya ez utóbbiéénál kisebb (t. i. 206, míg a közönséges ólom atomsúlya 207·2). Ez az U. (vagy más néven rádium G.) a hosszú geológiai korszakok alatt lassacskán felszaporodik az urániumtartalmú ércekben és kőzetekben, úgyhogy a kőzeteknek a 206 atomsúlyú ólom-tartalmából és az urániumtartalmából az illető kőzet geológiai korát ki is lehet számítani.

***Uránium X.**, az urániumnak a közvetlen bomlásterméke (l. *Radioaktív elemek*); vegyjele UX, bomlási félideje 24 nap. Nem egységes anyag, hanem két, egymásból közvetlen bomlás útján (bétasugárzás közben) kelet-

kező atomfajta tartalmaz: az egyik (az uránium X.) a tóriummal izotop, a másik (az uránium X₂) a protaktiniummal egyező (a tantálhoz hasonló) kémiai viselkedést mutat. Közönségesen az U. elnevezésen az uránium X₁-et értjük, amelyet pl. uranyl-nitrát oldatából egyebek közt úgy lehet elkülöníteni, hogy az oldathoz néhány milligramm vas-kloridot és azután annyi ammóniumkarbonátot teszünk, hogy a kezdetben keletkező uranylkarbonát ismét feloldódik. Az oldattól szűréssel elválasztható vashidroxid magával ragadja (adszorbeálja) az egyébként láthatatlanul csekély mennyiségű U.-et. (L. még *Urán*, XVIII. köt.)

***Uray István (Urai)**, államtitkár, szül. Budapest, 1882. Előbb a bécsi kabinetirodában udvari titkár, majd osztálytanácsos. 1920. visszatért Budapestre, ahol útmutatásai alapján alakult meg a magyar kabinetiroda, amelynek főnökhelyettese, majd államtitkára lett. 1935. miniszteri rangot nyert.

***Uray Margit (Urai)**, zongoraművész, szül. Arad, 1910 jún. 13. A rádió hallgatósága 1927 óta ismeri művészetét, specialitását 1929 óta tanítja Első Magyar Zenetanfolyamán. Számtalan hangversenyt adott nemcsak Budapesten, hanem vidéken is.

Uray Tivadar, színész, újabb szerepei: *Árva László király*, *Lavardan* (Constantin abbé), *Harsányi Béla* (Búzavirág), *Scapin* (Scapin csínyjei), *Ottó* (Bánk-bán), *Krisztyán Tódor* (Aranyember), *Berény Albert* (A túlbuzgó fiatalember), *Berengár* (Hat hónap), *Bastien-Lepage* (Baskirceve Mária), *Leló* (A hazug), *Raul* (Az utolsó szerep) stb. (XX. köt.)

***Urey, Harold Clayton**, amerikai kémikus, szül. Walkertown (Indiana állam). 1893. Niels Bohr-nak volt tanítványa. 1924. a John Hopkins egyetem magántanára, 1929. a new yorki Columbia egyetem kémia tanára. 1932. felfedezte a hidrogén izotopját, a nehéz hidrogént, amely felfedezéséért 1934. a kémiai Nobel-díjat kapta.

Uruga, régebben a kínai fennhatóság alatt állott Mongolia fővárosa volt, jelenleg Ulan Bator Khoto (XXI. köt.) néven a Mongol köztársaság fővárosa.

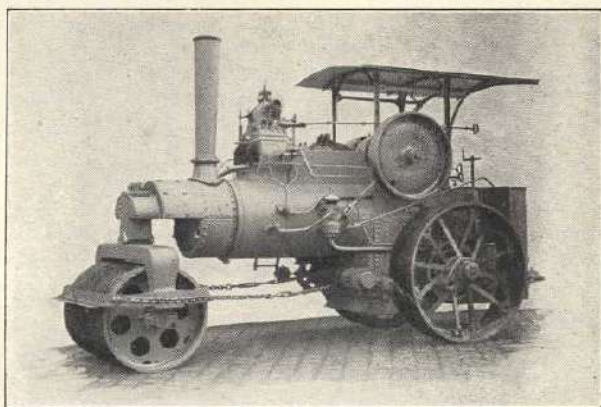
***Uriburu, José Francisco**, argentinai elnök, szül. Salta, 1868 júl. 20., megh. Párizs, 1932 ápr. 30. Berlinben, Londonban és Madridban volt katonai attasé. 1922. a hadsereg főfelügyelője, 1924. a hadiakadémia igazgatója lett. 1929 máj. 4., mint vezéreztrest nyugdíjazták. 1930 szept. 5. megbuktatta *Irigoyen* elnököt és az új elnök megválasztásáig ő töltötte be az elnöki tisztséget.

***Urnatemetők**. Néhány egészen szokatlan temetkezési módtól (fára kitevés) eltekintve, az emberiség történetében általában két, egymástól lényegesen eltérő temetkezési mód divott. Az egyik a hamvasztó is uralkodó korhasztó, a másik a hamvasztó temetkezés. A kettő közül a korhasztó az ősi és megfélelt a tovább élő holttest gondolatának. Később már a testtől független lélekekben

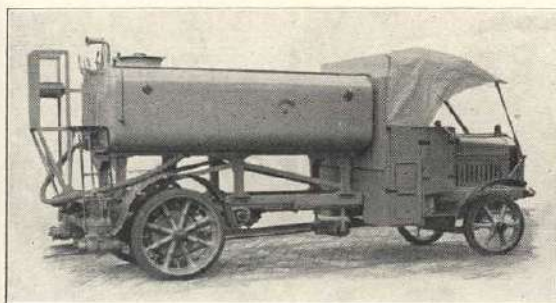
ÚTÉPÍTŐ GÉPEK

Kátrányfőző-üst (Mávag)

Gőz-úthengerlő (Mávag)

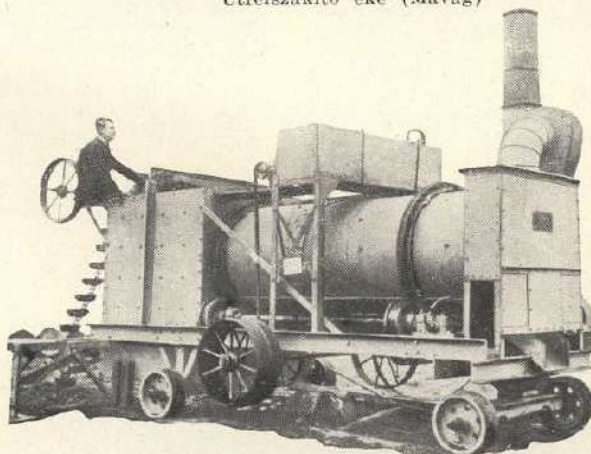

Öntöző és utcamosó-autó (Mávag)

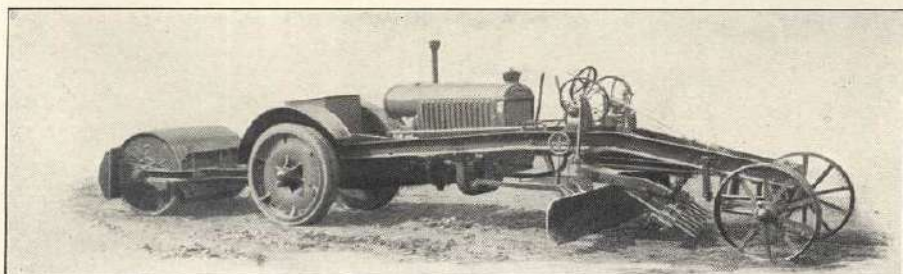

Útfelszakító eke (Mávag)

Angolszásági autóutak építésénél használt betonkeverő-gép

Lent: Útgyalu (Mávag)

hibettek s több szakember szerint éppen azért hamvasztották volna el a halottakat, hogy a lélek könnyebben elszakadhasson az élettelen testtől. Az első halottégetés urna-temetkezések visszanyúlnak az újabb *csiszolt kőkortig* (kb. Kr. e. 3000-ig). Attól fogva napjainkig, hol az egyik, hol a másik temetkezési mód divott. Az általában agyagból készített hamvvedrek vagyis urnák, rendszeren jóval díszesebbek, mint a megfelelő korú közhasználati edények. Ügylátszik, hogy a halottakat rendszeren ruhástul, ékszerestül máglyára tették s az összeszedett maradékokat helyezték el az urnákban. Egy-egy értékesebb holmit azonban gyakran külön az urnák mellé tettek. A hamvakat rejtő urnákat legtöbbször még fedővel is takarták le, sőt néha még kőlappal is. Általában $\frac{1}{2}$ —1 m-nyi mélységben szoktak rájuk akadni. Az U. virágkora Kr. e. 1500 és Kr. e. 500 közé esik.

Uruguay, délamerikai köztársaság, (1931) 1,940.000 lak. Fontosabb mezőgazdasági terményei (1931., 1000 q-ban): búza 1964, árpa 60, zab 499, szemes tengeri 529, alfafű 187, lenmag 724, burgonya 86, vaj 3·4, sajt 7·3, gyapjú 68.000 tonna, bor 409.000 hl. Állatállománya (1930., 1000 drb.-ban): ló 600, szarvasmarha 7128, juh 20.558, sertés 300. Vasútvonalainak hossza 2740 km, táviróvonalainak hossza 12.111 km, távbeszélővonalaié 110.600 km. Külkereskedelmi forgalmában (1932) a behozatal értéke 53·2 millió, a kivitel értéke 58·3 millió peso volt. Fontosabb behozatali cikkei (1930): nyersolaj és petróleum, cukor, gépkocsi, szén, burgonya, faolaj, fa, vas és acél stb., fontosabb kiviteli cikkei: fagyasztott hús és húskivonat, állati termékek, gyapjú, kenyérmagvak, állati bőrök, zsír és faggyú, ásványok stb.

Története. Az 1918. életbeléptetett alkotmány az elnöknek csak a kormányok és pártok fölött álló államfőnek kijáró jogokat hagyta meg, a kormányzást és törvényhozást a parlamentre és az ennek többségétől támogatott kormányra bízta. 1930 dec. 1-én a liberális Colorado-párti Terrát választották meg elnöknek a nemzeti Blanco-párti Herrerával szemben. 1931. alakult meg a köztársaság nemzeti bankja. Terra olyan rendszer életbeléptetését akarta, amely mellett a kormány feje maga az elnök. Ez irányú kísérletei ellen a Colorado-disszidensek 1933 ápr.-ban Baltasar Brum volt elnök vezetése mellett fegyveres fölkelést szerveztek, amelyet Terra leverte. Brum erre öngyilkos lett és Terra folytatta uralma kiépítését és tanácskozó bizottságot állított össze, amelyből a baloldali pártokat kizárta. Ez a bizottság aztán kidolgozta az új alkotmánytervezetet. Eszerint a miniszterek a köztársaság elnökének tartoznak felelősséggel és a parlament bizalmatlansági szavazata sem buktathatja meg őket. 1934 máj. 13. a népszavazás $\frac{2}{3}$ többséggel elfogadta a tervezetet. U. külpolitikája a külállamokkal

való békét tartotta szem előtt. 1925. csatlakozott a Népszövetség fakultatív záradékához. 1930 ápr.-ban Peru és Bolíviaközött közvetítette a megegyezést, amikor a kettő között megszakadt a diplomáciai kapcsolat. Még ugyanezen év októberében U. szakította meg a diplomáciai viszonyt Peruval, mert az U.-i követ visszahívását követelte, amikor ez menedéket adott a megbuktatott Leguia elnöknek, de a brazilai közvetítésére nov.-ben a Peruval való jóviszonya is helyreállt. 1932 márc.-ban Szovjetország visszahívta U.-ban volt képviselőjét, mert a hatóságok házkutatást tartottak a montevideói orosz kereskedelmi kirendeltség helyiségeiben. 1933 okt.-ben U. csatlakozott az Argentína és Brazília között létrejött támadást kizáró és döntőbírósi egyezményhez és a rio-montevideói paktumhoz.

*Uruk (szumirul: *Unug*, héberül: *Erech*), ma *Varka*, délmezopotámiai város, eredetileg az Eufrátesz egyik ága mellett feküdt. Kr. e. 3. és 4. évezredben többször volt főváros, egészen a hellén időkig fontos babilóniai város. A városnak 2·5—3 km átmérőjű alapja volt, középen feküdt az Anu és az Antu szentsége, valamint az Innin templom. A város nyugati részében emelkedett Szin-gasid király Kr. e. 2. évezredből származó palotája. A város alacsonyabb rétegeiben a legősibb babilóniai ékirással ellátott kőtáblákat találtak. Először 1854. ásták ki és J. Jordan 1912—13. vizsgálta meg tüzetesebben. 1928 óta egy német expedíció folytatja az ásásokat.

Utépítőgépek. Újabbban nagyon elterjedt az U. közül az útgyalu. Az utak alépitményének egyengetésére és javításnál útfelület simítására használják. Autószerű, hosszú gép. Elöl két vasvázás vezetőkerék, mely forgószármolyban kormányozható. Hajtó 9 hengeres motor, víztartánnyal, kipuffogócsővel, benzin- vagy olajszekrénnel. Hátul tömör gumikerekek és logvégén egy súlyos (1—1·5 t.-ás) öntöttvas simítóhenger van rászerezve. Az elülső, kimerítített alvázzész alatt van a gyalukéstartó, 8 drb. acélöntvény késsel, melyek a hántást végzik. A kések a vezetőülésből szükség mérvéhez képest föl- és leemelhetők. A kések kicserélhetők. A gyalulási sáv szélessége 1—1·5 m. (L. *Útgyalu*, XVIII. köt.)

Utrecht, hollandiai város, (1930) 153.884 lak.

Uzsora. Az U. bűncselekményének az 1883: XXV. tc.-ben foglalt régi szabályozása ellen több irányban hangzott el kifogás. A közgazdasági és szociális szempontból egyaránt igen kártékony U.-kriminalitás hatékonyabb és átfogóbb elnyomását célozza az új U. törvény (1932: VI. tc.).

A törvény meghatározása szerint U.-ás szerződés az oly szerződés, amelyben valaki a vele szerződő fél szorult helyzetének, könnyelműségének, értelmi gyengeségének, tapasztalatlanságának, függő helyzetének vagy a nála elfoglalt bizalmi állásnak kihalásá-

valkölsön nyújtása általában bármily szolgáltatás előlegezése fejében, avagy annak fejében, hogy a másik felet terhelő bármely kötelezettség teljesítésére halasztást enged, vagy a másik fél ellen fennálló valamely követelést módosítja vagy megszünteti; olyan vagyoni előnyt köt ki vagy szerez a maga vagy harmadik személy javára, amely a saját szolgáltatásának értékét feltűnően aránytalan mértékben meghaladja.

Uzsora vétségét követi el, aki az uszoras vagyoni előnyt oly uszoras szerződésben köti ki vagy szerzi meg a maga vagy harmadik személy javára, amelyben az előlegezett szolgáltatás tárgya pénz v. ingó. Büntetése: egy évig terj. fogház. A cselekmény büntett — büntetés 3 évig terj. börtön — ha a tettes uszora-szerződésekkel üzletszerűen foglalkozik, vagy ha az uszoras vagyoni előnyt színelvűt ügylet, váltó, közjegyzői okirat stb. alakjában rejtve köti ki.

A mellékbüntetések (hivatalvesztés, politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése) felül az eltélt engedélyhez kötött iparának vagy foglalkozásának gyakorlásától eltílt-ható, ha pedig külföldi: az országból kiutasítható.

Kimondja a törvény, hogy a kizsákmányoló ügyletre vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók bejegyzett kereskedők kölcsönös kereskedelmi ügyleteire.

Üdvös újítás, hogy az uszora megszűnt magánindítványra üldözhető büncselekmény lenni. A bűnvádi eljárás a törvény hatálybalépése előtt elkövetett uszora vétsége miatt is *hivatalból* indítandó meg. (XVIII. köt.)

Üdv hadsereg, az 1930—31. londoni konferencia az alkotmányt módosította, a tábornokot 73 éves korában nyugdíjazzák és nincsen korlátlan hatalma. 1930. évi statisztika: 83 országban 74 nyelven prédikálnak, 15.304 missziós állomása van 25.903 kiképzett tiszttel, 112.306 helyitiszttel (tiszteletbeli tagok), 34.544 felnőtt és 10.130 fiatalok zenészel. 130 időszaki lapjuk 1,768.595 példányban jelent meg, 24,429.845 ebédet osztottak ki. (XVIII. köt.)

Ügyvédi kamara. Az 1925: VIII. tc. 40. §-a az Ü. választmányának választását, az 1929: XXX. tc. 4.§-a az Ü. törvényhatósági bizottsági képviselőt, az 1930. évi XVIII. tc. 18. §-a Budapesti törvényhatósági bizottságában való képviselőt, az 1930. évi XXXIV. tc. 64. §-a az Ü. tartozási kimutatása alapján elrendelhető végrehajtást, az 1934: II. tc. az Ü.-nál a képviselői közgyűlést, a kamarai értekezletet, a kamarai tagdíj meg nem fizetésének következményeit, az 1934: XXIII. tc. az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet járulékeinak kamarai beszédését s az ügyvédi névjegyzékből való törlés eseteit szabályozza. (XVIII. k.)

Ürhajó, 1. Rakétamotor, XXI. köt.

*Üvegépítő anyagok, művegek, szerves üvegek, tulajdonkép műgyanták, rezinitek. Alapanyaguk karbolsav, fenolok, karbamid, aldehidek, cellulózeszármarékok stb., ame-

lyek légritkított térben polimerizálva, besűrítve átlátszó, üvegszerű termékeket adnak. Az ultrahugákat részben átbocsátják, s ezért istállók, baromfiólak fedésére, ablakozására használják. Hátrányuk, hogy szilárdáguk csekély, tehát a baromfiak csőrütése megsérti és tönkretesz azokat. Az üveget bizonyos esetekben, mint gombgyártásnál, gyöngykészítésnél, csatok, óraüvegek, díszműáruk készítésénél helyettesíthetik. Az iparban sokféle névvel (Pollopas, Cedra, Kíton, Biocell stb.) kerülnek forgalomba.

Üzbekisztán, nyugatturkesztáni autonóm szovjetállam, 1930 óta 71 körzetre és 9 független városra van felosztva. Fővárosa 1930 óta újra Taskent.

*Üzemgazdaságtan, mint a neve is mutatja, a gazdasági egységként szereplő üzemek, a vállalatok életmegnyilvánulásával foglalkozó tudomány. Az önálló gazdasági egységet képező üzemekre, a vállalatokra irányuló kutatás az, amely az üzemgazdaságtant (régében magángazdaságtannak is nevezték) a többi gazdaságtudománytól, az egy-egy társadalom gazdasági egyedei összességének életét vizsgáló közgazdaságtantól és a világ gazdasági törvényszerűségeit kutató világgazdaságtantól megkülönbözteti.

Az üzemgazdaságtan legismertebb felosztása a következő: I. Általános üzemgazdaságtan. II. Különleges üzemgazdaságtanok. III. Üzemgazdasági forgalomtan. Az általános üzemgazdaságtan foglalkozik mindazokkal a törvényszerűségekkel, amelyek *valamennyi* üzem gazdasági életében megtalálhatók. — Ezek: általános alapelvek, az üzem és a vállalat fogalma, a vállalati formák és a vállalati koncentrációk kérdései, a tőke, a munka és a szervezés szerepe és egymással való kapcsolata, az értékelés tana (különös tekintettel a helyes költségzámításra), a piac és az eladás kérdései, a vállalati eredmény megállapítása s az elszámolás tana. A különleges üzemgazdaságtanok viszont az *egy-egy üzem típusában*, az árukereskedelmi üzemben, a banküzemben, az ipari üzemben, a mezőgazdasági üzemben, a fuvarozó üzemben, a közigazgatási üzemben, a háztartási üzemben stb. megnyilvánuló törvényszerűségeket kutatják. Mind az általános, mind a különleges üzemgazdaságtan megegyezik abban, hogy vizsgálódásaik központjában az üzemem belüli élet áll. Az üzemgazdasági forgalomtan ezzel szemben az egyes üzemeknek a többiekkel való kapcsolatát, az üzemek közötti forgalom törvényszerűségeit kutatja. Az Ü. nem tévesztendő össze azokkal a gyakorlati ismeretekkel, amelyek, mint könyvvitel, kereskedelmi levelezés, kereskedelmi ismeretek, kereskedelmi számtan, a kereskedelmi gyakorlat céljaira szükséges tudnivalókat közlik.

*Üzemi tanács, olyan ipari vagy egyéb üzemknél fordul elő, amelyekben a termelés irányítását egészben vagy részben a munkásoknak és alkalmazotknak erre a célra megválasztott képviselője intézi. Az Ü. hatás-

köre kiterjedhet az üzemvezetés, a technikai berendezés kérdéseire, a munkafolyamat szabályozására, új munkások fõlvételére, régiak elbocsátására, a munkateljesítmény és munkabér megállapítására és munkásjóléti kérdésekre. Magyarországon Ü.-ok nincsenek.

***Üzemtudomány**, a tervszerû terelési módszerek üzemi alkalmazásának alapelveivel foglalkozik. Az Ü. a tudományos üzemvezetés elméleti tanának felel meg; meg-alapítójának Taylor tekinthetõ. Az Ü. a technikai kérdések üzemi összefüggéseit vizsgálja s a termelés tõkéletesítésére alkalmas eljárások (akkord, folyamatos munka, munkagép-pek célszerû átalakítása stb.) tõkéletesítésére törekszik. Az Ü., mint technikai üzemi disz-

ciplina, azokat a kérdéseket vizsgálja, amelyekkel a gazdasági beállítottsági üzemgazdaságtan (l. ott) nem foglalkozhat.

***Üzleti titok**. Az 1923: V. tc. 15. §-a szerint verseny céljára senkinek sem szabad a neki elárult vagy tilos úton tudomására jutott Ü.-ot a maga vagy más javára felhasználni, továbbá nem szabad a szolgálati vagy társasviszony tartama alatt az alkalmazottnak vagy üzlettársnak az e minõségénél fogva megtudott, vagy reábizott Ü.-ot elárulni vagy azt verseny céljára a maga vagy más javára felhasználni. A korlátozt felelõsségû társaságnál mûködõ hites könyvvizsgáló titoktartási kötelességét az 1930: V. tc. és a 45.000/1931. I. M. számú rendelet szabályozza.

V

Vác, megyei város Pest-Pilis-Solt-Kiskún vm.-ben, (1930) 20.960 lak., tényleges szaporodása a mult népszámlálás óta 1624 lak., (8.4%). Magasabb fokú tanintézetei: róm. kat. polg. fiú- és leányiskola, izr. polg. fiú- és leányiskola, róm. kat. gimnázium, róm. kat. hittudományi fõiskola, áll. bõripari szakiskola, róm. kat. nõi kereskedelmi szaktanfolyam. Üzemei: horganylemez-, 2 szövõkötõ-, téglá-, ecet-, cementáru-, jég-, vasöntõde- és radiátor-, mérõeszköz- és szerzár-, téglá-, tetõcserep- és betonáru-, fááru-, 3 bútór-, gomb-, vígognefonal-, 2 laska-, fényképezeti cikkek gyára, gózmalom, autós és gépjávitómûhely, áramelosztó.

***Vachek**, *Emil*, cseh író, szül. Königrätz, 1888. Számos naturalista regényt írt. Több regényét dramatizáltak és filmesítették is. Legismertebb cseh nyelven megírt regényei: *A kakasülõ* (1927); *A vér nem kiált bosszút* (1933).

***Václavék**, *Bedřich*, cseh irodalomtörténetszûdõs és kritikus, szül. Václavice, 1897. Jelenleg Olmützben könyvtáros. A marxista szociológiai módszerek képviselõje a cseh irodalomban. Érdekes és új szempontokból világította meg a cseh irodalom fejlõdését a XX. században (1934).

Vadai, egykori afrikai néger állam, mint ilyen teljesen megszûnt, területe *Francia Egyenlõtõi Afrika* gyarmatvidékéhez tartozik.

Vadász Miklós, grafikus, megh. Párizs, 1927 aug. 10. (XVIII. köt.)

***Vádemelés mellõzése**. A legalitás elvének bizonyos fokú áttörését kezdõ meg célszerûségi oknál fogva a törvénykezés egyszerűsítésérõl szóló törvény (Te). Kimondja ugyanis, hogy ha ugyanazt az egyént több büncselekmény gyanúja terheli, a kir. ügyészség mellõzheti ezek közül a vádemelést olyan büncselekmények miatt, amelyek figyelmen

kívül hagyása a megtorlás súlyát lényegesen nem befolyásolhatja. Ily esetben mellõzni kell a vádemelést, ha az ily büncselekmény felderítése és ítélettel eldöntése jelentékenyen késleltetné az ugyanazon terhelt ellen nagyobb jelentõségû büncselekmény miatt folyó eljárás befejezését (1930. XXXIV. tc. 105. §.)

***Vadevezõs-sport**. A sportokat ma már általában nemcsak a kiváló teljesítményeket felmutatók úzik, hanem az egészség ápolása céljából a nagy tömegek is. Azelõtt az evezés sportját az evezõs-klubok keretein belül úzték, ma már tömegsport lett belõle. Vadevezõsöknek nevezik azokat, akik nem valamely evezõs-egylet keretén belül, hanem egyleteken kívül úzik az evezés sportját.

Vadnai Béla, közzgazdasági író, szül. 1897. A kötött gazdálkodás idejében kormánybiztos volt, 1922. a Pénzüntézeti Központ igazgatója lett. Fõbb mûvei: *A biztosítás és perének technikája*, *A kenyér problémája*, *A magyar mezõgazdasági termelés értéke*, *A világháború gazdasági okai*. 1920—32. a Közzgazdasági Enciklopédiát szerkesztette.

Vadnay Tibor, 1928. mint népjóléti államtitkár nyugalomba vonult. (XVIII. köt.)

Vágó Béla, színész, megh. Budapest, 1931 jan. 31. mint a Magyar Színház fõrendezõje. (XVIII. köt.)

Vágó László, építész, megh. 1932. (XVIII. köt.)

Vágó Pál, festõ, megh. Jászapáti, 1928 okt. 15. (XVIII. köt.)

Vagyonadó, I. *Jövedelem- és vagyonadó*, XXI. köt.

Vaihinger, *Hans*, német filozófus, megh. 1933. (XVIII. köt.)

Vajda Zsigmond, festõ, megh. Budapest, 1931 máj. 22. (XVIII. köt.)

Vajda-Voevod, Alexandru, román politikus, 1928—30. belügyminiszter, 1932 jún.—október, és 1933 febr.—november havában miniszterelnök és belügyminiszter; közben 1932. külügyminiszter is. Az 1935 elején megindított „numerus valachicus“ mozgalom miatt a pártvezetőség felmentette a nemzeti parasztpárt erdélyi és bánáti szervezetének elnöki tisztétől. (XX. köt.)

Vajna Ferenc (Pávai), geológus, 1930. a Földtani Intézetben működik, mint főbányatanácsos-főgeológus. Geológiailag megállapította a hajdúszoboszlói, szegedi, karcagi, debreceni, lillafüredi és a Rudasfürdőnél fúrt három új kút hévívízű gyógyforrásainak és több helyen ezekkel kapcsolatos földgáz-kutaknak helyét, úgyszintén a pest-szenterzsébeti konyhasós-vízű kút helyét is, és több helyen kivizsgálta a régebbi fúrások konyhasós, jódos-brómos vizeit. A geológia, hidrologia, közgazdaság, geográfia, etnográfia és zoológia körébe vágó nagyszámú tanulmányai hazai és külföldi szaklapokban jelentek meg. (Pávay-Vajna, XV. köt.)

Vajthó László, tanár, lírikus és esztétikus, a Napkelet és a Protestáns Szemle munkatársa. Munkái: *Magyar költők* (antológia); *Ma magyar Múza* (antológia, 1930). Szerkeszti a *Magyar irodalmi ritkaságok* című sorozatot. (XVIII. köt.)

Választások. A kormányzó az 1931. évi július 18.-ra Budapest székesfővárosba egybehívott országgyűlést az 1933. évi XXIII. tc.-ben gyökerező jogánál fogva 1935 márc. 5-én feloszlatta és berekesztettnek nyilvánította. Ugyanekkor új országgyűlést hirdetett és mindkét ház tagjait 1935 ápr. 27-re hívta egybe. A szükségessé vált országgyűlési képviselői választásokat az 1925. évi XXVI. tc. alapján 1935 március 31-től április 11-ig tartották meg. Az alapválasztásokon megválasztott képviselők névsora, amely a többes mandátumokról való lemondások révén módosulni fog, a következő:

Alföldy Béla dr. (Nemosilivési), orvos, az OTI alelnöke, szül. Temesvár, 1877. NEP* bácsalmási kerület. (XXI. köt.)

Almásy Imre (Zsadányi és Törökszentmiklósi) gróf, nagybirtokos, szül. Törökszentmiklós, 1896. NEP, rétsági kerület.

Almásy László dr., ügyvéd, 1929 óta két ciklusban a képviselőház elnöke, szül. Jászberény, 1869. NEP, pomázi kerület.

Andrásházi-Kasnya Béla, festőművész, szül. Budapest, 1888. Független kisgazdapárti, gyomai kerület. (XXI. l.)

Angyán Béla dr., nyug. igazságügyi államtitkár, szül. Budapest, 1885. NEP, békési kerület. (XXI. köt.)

Antal István dr., ügyvéd, miniszteri tanácsos, a miniszterelnökség sajtóosztályának vezetője. NEP, Jászberényi kerület. (XXI. köt.)

Balogh Gábor dr. (Vitéz Gyulafehérvári), ügyvéd, szül. Kolozsvár, 1883. NEP, nagybajomi kerület.

Bánó Imre, földbirtokos, szül. 1890. NEP, igali kerület.

Bánághy György dr. (Vitéz), gyakorlati orvos, a Turul Szövetség örökös fővezére és primus nestora, szül. Óbony, 1890. NEP, magyarkaniszi kerület.

Bárczay Ferenc, földbirtokos, aranyarkantyús vitéz, szül. Kassa, 1875. NEP, csurgói kerület.

Bárczay János dr., földbirtokos, szül. 1900. NEP, gönci kerület.

Baross Endre dr. (Bellusi), a Borászati Lapok főszerkesztője és kiadótulajdonosa, szül. Budapest, 1869. NEP, pillsvörösvári kerület.

Baross Gábor (Bellusi), nyug. postatakarékpénztári vezérigazgató, szül. 1884. NEP, sátoraljai helyi kerület.

Béldi Béla, okleveles közgazdiga, szül. 1903. NEP, siklósi kerület.

Benárd Ágoston dr. (Szilóagyi), nyug. miniszter, szül. 1880. NEP, veszprémi kerület.

Beniczky Elemér, földbirtokos, szül. 1872. NEP, pétervásári kerület.

Berg Miksa, báró. dr., abonyi földbirtokos, szül. Kapuvár, 1895. Független kisgazdapárti, abonyi kerület.

Besseney Zénó dr., szül. Míglic, 1880., földbirtokos nyug. fősztolgabíró. NEP, Budapest II. (északi) kerület.

Bétfülén István gróf, nyug. miniszterelnök, földbirtokos, szül. Gernyeszeg, 1874. Pártonkivüli, nagykanizsai kerület. (XX. és XXI. köt.)

Bíró György (Vitéz), nyug. ezredes, szül. 1883. NEP, alsótenyái kerület.

Bíró Pál dr., kereskedelmi főtanácsos, a Rimamurány-Salgótarján Vasmű R. T. vezérigazgatója, szül. Budapest, 1881. Pártonkivüli, ózdi kerület.

Bobory György (Vitéz), földbirtokos, nyug. főispán, szül. Jászberény, 1883. NEP, tiszafüredi kerület.

Bornemisza Géza, m. kir. kereskedelmi miniszter, szül. Munkács, 1895. NEP, kaposvári kerület. (XXI. köt.)

Brandt Vilmos, nyug. főispán, szül. Dénes, 1888. NEP, törökszentmiklósi kerület.

Brogli József, nyug. jegyző, a Jegyzők Orsz. Árvaház-Egyesületének főigazgatója, szül. Romonya, 1879. NEP, szalántai kerület.

Buchinger Manó, szociáldemokrata párttitkár, könyvtő, szül. Nyitra, 1875. Szociáldemokrata, Budapest III. (déli) kerület. (XX. és XXI. köt.)

Bud János dr., egyetemi tanár, nyug. kereskedelmi miniszter, szül. Drágomérfalva, 1880. NEP, békéscsabai kerület. (IV., XX. és XXI. köt.)

Cseh-Szombathy László dr., a Bethesda-kórház belgyógyász főorvosa, szül. Pápa, 1894. Független kisgazdapárti, nagyigmándi kerület.

Csicsery-Kónay István (Vitéz Csicsery), nyug. vezérkari alezredes, szül. Budapest, 1885. NEP, kaposmérői kerület.

Csik József dr., apátplébános, szül. Muzsila, 1891. NEP, budapestkörményi listavetető.

Csikvándi Ernő, földbirtokos, gazdasági főtanácsos, szül. Győr, 1878. NEP, győrszentmártoni kerület.

Csilleg András dr., orvos, nyug. népjóléti államtitkár, szül. Budapest, 1883. Keresztényszociális és gazdasági párt, Budapest I. (budai) kerület. (XX. és XXI. köt.)

Csizmadia András, kisbirtokos, szül. Orosháza, 1872. NEP, orosházi kerület.

Csoőr Lajos, az Igazság és a Kisiparosok Lapja főszerkesztője és kiadótulajdonosa, szül. Aszód, 1893. Pártonkivüli, turai kerület.

Czermann Antal dr., miniszteri tanácsos, szül. Mór, 1885. NEP, móri kerület.

Czirák Antal, bortermelő-nagykereskedő, szül. Pécs, 1888. Független kisgazdapárti, pécsváradai kerület.

Darányi Kálmán dr., m. kir. földművelésügyi miniszter, szül. Budapest, 1888. NEP, balatonfüredi kerület. (XXI. köt.)

Diány Lajos, földbirtokos, szül. Alsódabas, 1901. Független kisgazdapárti, alsódabasi kerület.

Drobní Lajos dr., ügyvéd, szül. Győr, 1885. Reformnemzedék, győri kerület.

Brodzy Gyula, lapszerkesztő, szül. Bajta, 1885. NEP, kiskomáromi kerület. (XX. és XXI. köt.)

Dulin Jenő dr., ügyvéd, szül. Budapest, 1889. Független kisgazdapárti, szekszárdi kerület.

Eher Antal dr., a Magyar-Olasz Bank vezérigazgatója, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara elnöke, szül. Budapest, 1872. Pártonkivüli, nyíregyházi kerület. (XXI. köt.)

Eckhardt Tibor dr., nyug. miniszteri tanácsos. Független kisgazdapárti, kápolnai kerület, ezenkívül Nemzeti Front, Miskolc és független kisgazdapárti, Keoskmet. (XX. és XXI. köt.)

Endre Zeigmond dr., nyug. fősztolgabíró, szül. Kiskunfélegyháza, 1865. NEP, gödöllői kerület.

Ernst Sándor dr., apostoli főjegyző, pápai prelátus, nyug. népjóléti és munkügyi és vallás- és közoktatásügyi miniszter, szül. Galgóc, 1870. Keresztény gazdasági és szociális párti, budapestkörményi kerület. (VI., XX. és XXI. köt.)

Erődi-Haraszti Tihamér dr., ügyvéd, kormányfőtanácsos, szül. Fiume, 1885. NEP, tiszafüredi kerület.

Esterházy Mária gróf, volt miniszterelnök, földbirtokos, szül. Majk, 1881. Keresztény gazdasági és szociális párti, tapolcai kerület. (VI., XX. és XXI. köt.)

Esztergályos János, párttitkár, szül. Dunafehérvár, 1873. Szociáldemokrata párti, pécsi kerület. (IX. és XXI. köt.)

* NEP = Nemzeti Egység pártja

Fábiny Béla dr., nyug. törvényszéki bíró, ügyvéd, szül. Tállya, 1889. Független nemzeti demokrata párti, budapestkörnyéki kerület. (XX. és XXI. köt.)

Fabiny Tihomér dr., m. kir. pénzügyminiszter, ügyvéd, szül. Hísnóváz, 1890. NEP, pécsi és Budapest II. (északi) kerület. (XX. és XXI. köt.)

Farkas Elemér dr., földbirtokos, szül. Hercegfalva, 1886. NEP, hercegfalvai kerület.

Farkas Géza (Farkasfalvi), földbirtokos, nyug. huszárvezetés, császári és királyi kamarás, szül. Rimaszombat, 1874. Pártonkivüli, szikszói kerület.

Farkas István, a Szociáldemokrata Párt főtitkára, cipész-mester, szül. Tihany, 1869. Szociáldemokrata párti, Budapesti III. (déli) kerület.

Fellner Pál, gyáros, szül. Budapest, 1893. NEP, tatai kerület.

Festetics Domonkos gróf, földbirtokos, szül. Bakófa, 1901. NEP, szigetvári kerület.

Festetics Sándor gróf, nagybirtokos, szül. Dég, 1882. Magyar nemzeti szocialista párti, enyingi és debreceni kerület. (XX. és XXI. köt.)

Flandorffer Ignác, nyug. gazd. főfelügyelő, földbirtokos, szül. Sopron, 1878. Ker. szoc. és gazd. párti, csepregi ker. Fricke Valér, földbirtokos, szül. 1900. NEP, öttevényi kerület.

Friedrich István, volt miniszterelnök, szül. Malacka, 1883. Budapest II. (északi) kerület. (XX. és XXI. köt.)

Galánthay-Gleok Titádor (Vitéz), nyug. tábornok, szül. Vágocsa, 1872. Független Kiszgazdapárti, kalocsai kerület. (VIII., XX. és XXI. köt.)

Gallasz Ágost Rudolf, földbirtokos, szül. Rajka, 1896. Független Kiszgazdapárti, somorjai kerület.

Gergelyffy András dr., nyug. főszolgabíró, szül. Máriapócs, 1885. NEP, nagykállói kerület.

Gömbös Gyula (Vitéz Jákai), magyar királyi miniszterelnök, szolgálatonkívül altábornagy, szül. Murga, 1886. NEP, abádszalóki kerület és Szeged. (XX. és XXI. köt.)

Görgey István dr., min. osztálytanácsos, szül. Kohány, 1886. NEP, makói kerület.

Greesák Richárd dr., kormányfőtanácsos, ügyvéd, szül. Versce, 1895. Független Kiszgazdapárti, Óriszentpéter-németházyi kerület.

Gyömörey Sándor (Gyömörei és Tothvári), nyug. huszár-örnag, földbirtokos, szül. Ukk, 1871. Keresztény szocialis és gazdasági párti, zalanzentrői kerület.

Györfi Imre dr., ügyvéd, a Magyarországi Vas- és Fém-munkások Országos Szövetségének jogtanácsosa, szül. Körös-puszta, 1886. Szociáldemokrata párti, Debrecen.

Hadam Artur, földbirtokos, szül. Nagyecskány, 1881. NEP, adonyi kerület.

Hadnagy Domokos (Vitéz), nyug. tábornok, szül. Csokmány, 1879. NEP, lovasberényi kerület.

Hegedűs Kálmán dr., földbirtokos, ügyvéd, szül. Szolnok, 1877. NEP, jászapáti kerület.

Hellenbach Gottfried (Vitéz) báró. dr., kenderesi föld-birtokos, szül. Marabesztrica, 1892. NEP, kühgyeysi kerület.

Hertelendy Miklós (Hertelendi), nyug. huszárezredes, földbirtokos, gazd. főtanácsos, szül. Magyarencs, 1879. NEP, tabi kerület.

Hollitscher Károly, földbirtokos, szül. Budapest, 1878. NEP, zirci kerület.

Hóman Bálint dr., magyar királyi vallás- és közokta-tásügyi miniszter, szül. Budapest, 1885. NEP, székes-fehérvári kerület és a Budapest III. (déli) kerület. (X., XX. és XXI. köt.)

Hörvath Ferenc dr., kőgyáros, szül. Lövő, 1890. Füg-getlen Kiszgazdapárti, lövi kerület.

Hörvath Zoltán dr., ügyvéd, szül. Újvidék, 1880. Füg-getlen Kiszgazdapárti, kiskunfélegyházi kerület.

Hunyady Ferenc, a Kisbirtokosok Országos Földhitei-Intézetének vezérigazgatója, szül. Abony, 1874. NEP, szárdi kerület. (XXI. köt.)

Huszár Mihály, espereplébános, szül. Vasalja, 1874. Keresztényszocialis és gazdasági párti, sárvári kerület.

Huszovszky Lajos dr., ügyvéd, szül. Aranybánya, 1898. NEP, pacsai kerület.

Illés József dr., egyetemi tanár, szül. Huszt, 1871. NEP, gyalai kerület. (X., XX. és XXI. köt.)

Ivány Béla, volt földművelésügyi miniszter, szül. Folya, 1873. NEP, pásztói kerület. (kötet.)

Jenes András, gazdálkodó, szül. 1895. Földműves- és földmunkaspárti, jákóhalmi kerület.

Juresek Béla, földbirtokos, szül. Tiszatárján, 1893. NEP, sárbogárdi kerület.

Kállay Miklós dr., volt földművelésügyi miniszter, szül. Nyiregyháza, 1887. Pártonkivüli, kemecsel kerület. (XXI. köt.)

Karalláth Jenő dr., volt magyar királyi vallás- és köz-oktatásügyi miniszter, szül. Budapest, 1883. NEP, ipoly-szalikai kerület. (XX. és XXI. köt.)

Károlyi Viktor gróf, nagybirtokos, szül. Nagymágócs, 1902. NEP, mindszenti kerület.

Kélemen Kornél dr., ügyvéd, szül. Budapest, 1885. NEP, kunszentmiklósi kerület. (XXI. köt.)

Kenez Béla dr., volt kereskedelemügyi miniszter, egy-tanár, szül. Szolnok, 1874. NEP, szolnoki kerület. (XI., XX. és XXI. köt.)

Kenyeres János (Vitéz Nemes), nyug. huszárörnag, földbirtokos, szül. Nagyszalonta, 1889. NEP, karcagi kerület.

Kenyeres Miklós, műszaki tanácsos, szül. 1896. NEP, beregzsázi kerület.

Kéthy Anna, magántisztviselő, a Magyarországi Ma-gántisztviselők Szövetségének alelnöke, szül. Budapest, 1889. Szociáldemokrata párti, Budapest I. (budai) kerület. (XX. és XXI. köt.)

Klein Antal dr., nyug. főispán, szül. Gádor, 1885. Füg-getlen Kiszgazdapárti, tolnai kerület.

Knob Sándor dr., a Gyáriparosok Országos Szövetség-ének titkára, szül. Budapest, 1888. NEP, dorogi kerület.

Kolossváry László (Pármezei), földbirtokos, szül. 1898. NEP, ugodi kerület.

Kornis Gyula dr., nyug. államtitkár, egyetemi tanár, szül. Vác, 1885. NEP, váci kerület. (XI., XX. és XXI. k.)

Kozma Miklós (Vitéz Levaldi), m. kir. belügyminiszter, szül. Nagyvárad, 1884. NEP, szombathelyi ker. (XXI. k.)

Kő József (Vitéz), nyug. tábornok, szül. Vép, 1874. NEP, spronkórnyéki kerület.

Kölcsey István (Vitéz), földbirtokos, szül. 1893. NEP, felhőgyarmati kerület.

Krúdy Ferenc, nyug. min. tanácsos, nyug. főispán, szül. 1881. NEP, feleki kerület.

Krüger Aladár dr., ügyvéd, szül. Nagyvárad, 1878. NEP, soroksári kerület.

Kun Béla, hírlapíró, a Vásárhelyi Reggeli Újság tulaj-donosa és felelős szerkesztője, szül. Nagyvárad, 1878. Agrárellenzéki, Hódmezővásárhely.

Kühne Lóránd dr., gyárigazgató, szül. Moson, 1886. NEP, magyaróvári kerület.

Lakatos Gyula dr., ügyvéd, szül. Budapest, 1885. NEP, nagyszentmiklósi kerület.

Láng Boltsészár báró, nyug. altábornagy, szül. Buda-pest, 1877. NEP, királyhelmei kerület.

Láng Lénárd, Kiszgazda, szül. Mosonszentpéter, 1896. Független Kiszgazdapárti, neszideri kerület.

Lányi Márton dr., ügyvéd, nyug. főispán, szül. Bares-telep, 1882. NEP, tótkomlói kerület.

Lázár Andor dr., m. kir. igazságügyminiszter, ügyvéd, szül. Pápa, 1882. NEP, Szentcs és Debrecen. (XXI. köt.)

Lecl-Össy Árpád (Vitéz), ref. lelkész, szül. Kismarja, 1896. NEP, nagyszalontai kerület.

Létay Ernő, magánzó, szül. Kokad, 1878. NEP, bihar-nagybajomi kerület.

Lubács Béla, földbirtokos, szül. Rimaszombat, 1892. NEP, ónodi kerület.

Madaí Gyula dr., címzetes tanker. főigazgató, szül. Hajdubaház, 1881. NEP, hajdunásási kerület.

Makkai János, az Új Magyaraság munkatársa, szül. Erzsébetváros, 1905. NEP, nagykaposi kerület.

Makray Lajos (Vitéz), plébános, szül. Pécs, 1886. Nemzeti néppárti, tamási kerület.

Malasits Géza, szerelő-lakatos, szül. Budapest, 1874. Szociáldemokrata párti, Győr.

Mándy Sándor dr. (Kántorjánosi), földbirtokos, szül. Budapest, 1885. NEP, dárdai kerület.

Marasoni László, volt nagytétényi főjegyző, szül. Debrecen, 1884. NEP, nagytétényi kerület.

Máriássy Mihály dr., földbirtokos, szül. Szepeskörtvé-lyes, 1878. NEP, monori kerület.

Marschall Ferenc dr., földművelésügyi Államtitkár, szül. Temesvár, 1887. NEP, jánosalmi kerület.

Marton Béla (Berethé), földbirtokos, szül. Budapest, 1896. NEP, alberti kerület.

Marisekényi Imre (Vitéz), építész-mérnök, szül. Diós-győr, 1898. NEP, mezőkeresztesi kerület.

Matolecsy Máttyás, mérnök, közgazdasági és társadalom-politikai író, szül. 1905. NEP, nagykátai kerület.

Mayer János, nyug. földművelésügyi miniszter, szül. Kompolt, 1871. NEP, barcsi kerület.

Meccsér András (Vitéz), nyug. őrnagy, földbirtokos, szül. Vác, 1883. NEP, csengeri kerület.

Mogay-Meissner Károly, a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara titkára, szül. Segesvár, 1902. NEP, nádudvari kerület.

Molczar Lilla, földbirtokos, szül. 1898. NEP, garbócbogdányi kerület.

Meskó Rudolf (Felsőkubinyi), ny. főszolgabíró, szül. Csaca, 1878. NEP, gyömri kerület.

Mezey Lajos dr., ügyvéd, szül. 1892. NEP, kunszentmártoni kerület.

Mikolaj József, földb., szül. 1898. NEP, szécsényi ker.

Milofay István dr., az Új Magyarság főszerkesztője, szül. Nyírbátor, 1883. Pártonkívül, nagykőrösi kerület. (XIII. és XX. köt.)

Miskolczy Hugó (Géresi és Micskei), nyug. főszolgabíró, szül. Feketegyőrös, 1886. NEP, székelyhídi kerület.

Miskolczy István (Géresi és Micskei), földbirtokos, szül. 1885. NEP, derecskei kerület.

Miszey György, földbirtokos, szül. Lajosmizse, 1898. Független kisgazdapárti, lajosmizsei kerület.

Mocsáry Dániel, földbirtokos, szül. 1897. NEP, ráckevei kerület.

Molnár Imre dr., nyug. várm. főjegyző, szül. 1888. NEP, berettyóújfalui kerület.

Mózes Sándor dr., ügyvéd, szül. Nagyszobon, 1893. Független kisgazdapárti, kiskőrösi kerület.

Müller Antal, iparos, kereskedelmi tanácsos, szül. Mór, 1885. Kereszténypárti, budapesti III. (déli) kerület.

Nagy István dr. (Aradtófalvi, Vitéz), ügyvéd, szül. Nagyszobon, 1893. NEP, zalaegerszegi kerület.

Nagy István, földbirtokos, szül. 1888. NEP, letenyei kerület.

Nagy János dr., ügyvéd, szül. Kecskemét, 1893. NEP, mezőszéki kerület.

Németh Imre, a Magy. Orsz. Tudósító c. könyvnyomtatás napilap és a Válasz c. irodalmi folyóirat szerkesztője, szül. Kőszeg, 1893. NEP, kőszegi kerület. (XXI. köt.)

Némethy Vilmos dr., ügyvéd, szül. Bántornya, 1897. Független kisgazdapárti, zalabakcsi kerület.

Nirnsee Pál, nagybirtokos, szül. Győr, 1893. NEP, nagyvárosi kerület.

Nyiri István, gépészmérnök, gőzmalomtulajdonos, szül. Berettyóújfalui, 1887. NEP, biharkeresztesi kerület.

OcSI-Pálffy Dénes dr., gyáros, szül. Budapest, 1901. NEP, kőszthelyi kerület.

Pálffy-Daun József, gróf, dr., nagybirtokos, szül. 1892. NEP, váli kerület.

Patacsi Dénes, kisgazda, nyug. honvédelmi államtitkár, szül. Baranya-Szentdienes, 1877. NEP, szentlőrinci kerület.

Péchy László (Péchéújfalusi), nyug. főispán, földbirtokos, szül. Budapest, 1877. NEP, mátyásfalvai kerület.

Pekár Gyula dr., volt miniszter, író, szül. Debrecen, 1867. NEP, bonyhádi kerület. (XV., XX. és XXI. köt.)

Pesthy Pál dr., nyug. igazságügyminiszter, szül. Uzdorjad, 1873. NEP, gyónki kerület. (XX. és XXI. köt.)

Petainek József (Zrinográdi), gépészmérnök, szül. Zombor, 1896. NEP, paksi kerület.

Petracek Lajos dr., ügyvéd, szül. Beszterce, 1891. NEP, budapesti I. (budaí) kerület.

Petro Kálmán dr., ügyvéd, szül. Miskolc, 1888. Pártonkívül, egri kerület.

Petrovácz Gyula, építészmérnök, felsőbőrtőpariskolai tanár, kormányfőtanácsos, szül. Óbacea, 1877. Kereszténypárti, Budapest III. (déli) kerület. (XXI. köt.)

Peyer Károly, a Magyarországi Szakszervezeti Tanács főtitkára, szül. Városlőd, 1881. Szociáldemokrata párti, Budapest II. (északi) kerület. (XV., XX. és XXI. köt.)

Pinezh István dr., ügyvéd, szül. Sopronkertes, 1879. NEP, soproni kerület.

Pintér László, kanonok, szül. Sopron 1884. NEP, zurányi kerület.

Pintér József, pápai kamarás, szül. 1885. NEP, kiskunmajsai kerület.

Ploz István, gazdálkodó, szül. Aldebrő, 1878. NEP, hevesi kerület.

Pongrácz Jenő, gróf, földbirtokos, szül. Nagyvárad, 1890. NEP, gyulai kerület.

Pöcel István dr., új., ügyvéd, szül. Budapest, 1888. NEP, budapesti III. (déli) kerület.

Preszly Elemér, belügyi államtitkár, szül. Dunaalmás, 1877. NEP, ceglédi kerület. (XXI. köt.)

Propper Sándor, kárpitos, szül. Debrecen, 1877. Szociáldem. párti, bpestkörnyéki ker. (XV., XX. és XXI. köt.)

Putnoky Mór, földbirtokos, volt főispán, szül. Kelemer, 1866. NEP, putnoki kerület.

Radó Lajos (Szentmártoni), földbirtokos, volt felsőházi tag, szül. Répcelak, 1880. NEP, cellődmölki kerület.

Radványi Kálmán, báró (Radványi és Sajókazai) földbirtokos, szül. Sajókaza, 1887. NEP, edelenyi kerület.

Rajnisz Ferenc, hírlapíró, az OTI. nyug. aligazgatója, szül. 1893. Reformnemzedék, dobóvári kerület.

Rakovszky Tóbor dr., min. titkár, szül. Szenice, 1896. Független kisgazdapárti, kapuvári kerület.

Rassay Károly dr., volt igazságügyi államtitkár, az Esti Kurir főszerkesztője, szül. Orsova, 1886. Négy mandátumot kapott: Független Nemzeti Párt, Szeged; Szabadelvé és demokrata ellenék, Budapest mindhárom kerületében. (XVI. és XXI. köt.)

Rátz Kálmán (Nagygyeri), közgazdasági és társadalompolitikai író, nyug. huszárnagy, szül. Komárom, 1888. NEP, sárospataki kerület. (XXI. köt.)

Reisinger Ferenc, szül. Pusztahídvég, 1880. Szociáldemokrata párti, miskolci kerület.

Reményi-Scheller Lajos dr., a Bpest Székvárosi Községi Takarékpénztár R. T. vezérigazgatója, szül. Budapest, 1892. NEP, bajai kerület.

Riesz Adám, kisgazda, szül. 1897. Független kisgazdapárti, villányi kerület.

Ronkay Ferenc, bányatulajdonos, szül. 1886. NEP, sajószentpéteri kerület.

Rosner István, báró (Vitéz), földbirtokos, aranyaskantytis vitéz, NEP, vasvári kerület.

Rupert Rezső dr., ügyvéd, szül. Devecser, 1880. Nemzeti radikális Kossuth párti, Budapest II. (északi) kerület.

Sándor Pál, a Bpesti Közüti Villamos Vasút R. T. volt igazgatója, szül. Hódmezővásárhely, 1860. Szabadelvé és demokrata ellenék, Bpest II. (északi) ker. (XVI. köt.)

Sárkány Ernő (Mencelóvi), nyug. főszolgabíró, szül. Pilis, 1876. NEP, aszódi kerület.

Schandl Károly dr., nyug. földmívelésügyi államtitkár, az OKH. alelnök-vezérigazgatója, szül. Bakonybél, 1882. NEP, devecseri kerület. (XVI., XX. és XXI. köt.)

Schefftsik György dr., (Vitéz), tb. főszolgabíró, vármegyei főlevéltáros, szül. Szolnok, 1892. NEP, jászladányi kerület.

Schmidt Lajos, gőzmalomtulajdonos, szül. 1883. Pártonkívül, mohácsi kerület.

Sebestyén Kálmán dr., (Vitéz), ügyvéd, szül. Nagenyed, 1879. NEP, cseffai kerület.

Shvoy Kálmán dr., (Vitéz), nyug. altábornagy, szül. Budapest, 1881. NEP, szegedi.

Sigray Antal, gróf, földbirtokos, szül. Ivánc, 1879. Pártonkívül legitimista, kormendi kerület. (XVI. köt.)

Somogyváry Gyula, (Vitéz), a Magyar Rádió és Telefonhíradó R. T. irodalmi igazgatója, költő és író, szül. Fülep, 1895. NEP, csornai kerület. (XXI. köt.)

Sulyok Dezső dr., ügyvéd, szül. Simaházpuszta, 1897. NEP, pápai kerület.

Surgóth Gyula dr., nyug. ifjólétabíró, ügyvéd, szül. Dunaalföldvár, 1874. NEP, tatabányai kerület.

Strausz István, a legfőbb állami számvevőszék volt elnöke, szül. Barka, 1865. Pártonkívül, marcali kerület.

Szalay László, (Vitéz Álmási), földbirtokos, ny. főispán szül. Kasza, 1896. NEP, zsepeli kerület.

Széchenyi György, gróf, (Sárocsalételevidéki), földbirtokos, szül. Lábod, 1889. Keresztény párti, tokaji kerület.

Szedér János, mérnök, a MOVE alelnöke, szül. Szentcs, 1896. NEP, kiskundorozsmai kerület.

Szentpály László, mérnök, szül. 1894. NEP, kislvárdai kerület.

Szetsy István, ügyvéd, szül. 1871. Független kisgazdapárti, nagyatádi kerület.

Szily Márton (Nagysegéti), földbirtokos, szül. Budapest, 1902. NEP, sásdi kerület.

Szinyei Mersé Jenő dr., közalapítványi igazgató, min. osztálytanácsos, cs. és kir. kamarás, szül. Budapest, 1888. NEP, hatvani kerület.

Sztrauvaszky Sándor dr., nyug. belügyi államtitkár, szül. Balassagyarmat, 1882. NEP, sziráki kerület. (XX. köt.)

Tahy László (Tahvári és Tarkeői), miniszterelnökségi államtitkár, diplomata, szül. Eperjes, 1881. NEP, balassagyarmati kerület. (XVII. és XXI. köt.)

Takács-Holvas József, gróf, nyug. altábornagy, szül. Cellődmölék, 1876. NEP, Szentgotthárd és Budapest környéki kerület. (XXI. köt.)

Takács Ferenc, kömvérmester, szül. Hódmezővásárhely, 1893. Szociáldemokrata párti, hódmezővásárhelyi kerület.

Tasnádi Nagy András, vallás- és közoktatásügyi miniszteriumi államtitkár, szül. Budapest, 1882. NEP, hajdusoboszlói kerület.

Telekí János, gróf, nagybirtokos, szül. Koltó, 1896. NEP, regőcei kerület.

Telekí Mihály, gróf, nagybirtokos, szül. Budapest, 1896. NEP, kiskunhalasi kerület.

Temesváry Imre dr., műszaki főtanácsos, szül. Szeged, 1874. NEP, szeghalomi kerület.

Temple Rezső dr., nyug. belügyminiszteri h. államtitkár, szül. Budapest, 1874. NEP, bíai kerület.

Temple Rezső ifj., ügyvéd, a Földbirtokrendezés Pénzügyi Lebonyolítására Alakult Szövetkezet ügyésze, szül. Budapest, 1902. NEP, lengvélóti kerület.

Thuránszky Pál, földbirtokos, szül. 1890. NEP, nyírbátori kerület.

Tomesányi Vilmos Pál dr., volt igazságügyminiszter, egyetemi m.-tanár, földbirtokos, szül. Budapest, 1880. NEP, mezőkaszonyi kerület. (XVIII. és XX. köt.)

Tóth Pál dr., községi ügyvezető főorvos, szül. Szarvas, 1887. NEP, szarvasi kerület.

Törley Bálint, földbirtokos, szül. 1885. NEP, duna-vecei kerület.

Tórs Tibor, a Budapesti Hírlap fõmunkatársa, szül. Budapest, 1890. NEP, megyaszói kerület.

Turi Béla, prelátnak, esztergomi kanonok, szül. Esztergom, 1875. Keresztény párti, Esztergom, (XVIII. és XXI. k.)

Ujfalussy Gábor, (Vitéz Ujfalussy), nyug. altábornagy, cs. és kir. kamarás, szül. Nyírminálydi, 1877. NEP, nagy-károlyi kerület.

Ulain Ferenc dr., ügyvéd, szül. Nagyszében, 1881. Független kisgazdapárti, csongrádi kerület. (XX. köt.)

Urban Gáspár, báró, földbirtokos, szül. Arad, 1897. NEP, mezõtúri kerület.

Urbán Péter, báró, földbirtokos, szül. Sofronyapuszta, 1870. NEP, ekei kerület.

Usetty Béla dr., ügyvéd, szül. Budapest, 1887. NEP, budapesti III. (déli) kerület.

Uzonyi György dr., ügyvéd, szül. Hajduböszörmény, 1885. NEP, hajduböszörményi kerület.

Váry Albert dr., nyug. koronagyõszhelyettes, szül. Makó, 1875. NEP, szabadszállási kerület. (XIX. köt.)

Vásárhelyi Sándor, ny. fõszolgabíró, szül. Arad, 1891. NEP, battongyai kerület.

Vay Miklós, báró, földbirtokos, szül. Tiszalök, 1893. NEP, tiszalöki kerület.

Vázsonyi János dr., gyakorló ügyvéd, szül. Budapest, 1900. Szabadelvû és demokratikus ellenzék, Budapest III. (déli) kerület. (XXI. köt.)

Végyváry József dr., orvos, a Turul Szövetség fõvezére, szül. Mátészalka, 1903. NEP, nagylaki kerület.

Veres Zoltán, nyug. fõszolgabíró, szül. Losonc, 1886. NEP, salgótarjani kerület.

Vitéz Árpád, földbirtokos, szül. 1885. NEP, tornai kerület.

Vojnits Miklós, báró (Bujssai), ügyvéd, szül. Szabadka, 1895. NEP, tompai kerület.

Winkelher István dr. (Winkelsteini), kereskedelmiügyi államtitkár, diplomata, szül. Gyõr, 1890. NEP, gyõngyösi kerület. (XXI. köt.)

Welfl Károly (Németprónai), a fõudvarnagyi bíróság elnöke, udvari tanácsos, szül. Érsekújvár, 1874. Keresztény párti, Budapest három mandátuma. (XIX. és XXI. k.)

Weltner Jakab, volt vasúti hivatalnok, a Népszava szerkesztõje, szül. Budapest, 1873. Szociáldemokrata párti, Budapest II. (északi) kerület. (XIX. köt.)

Zichy János, gróf, nyug. vallás- és közoktatásügyi miniszter, vbtt., szül. Nagyláng, 1868. Keresztény gazdasági párti, Ipolyvári kerület. (XIX. köt.)

Zsindely Ferenc dr., pénzügyminisztériumi titkár, ügyvéd, kincstári fõtanácsos, író és költõ, szül. Kisvárdá, 1891. NEP, komáromi kerület.

Zsitvay Tibor dr., volt igazságügyminiszter, szül. Pozsony, 1884. NEP, két mandátuma: Kecskemét és Budapest I. (budai) kerület. (XIX. és XX. köt.)

Zsóry Lajos, nyug. fõszolgabíró, szül. Boldva, 1877. NEP, mezõkövesdi kerület.

Valentin, Veit, német történetrõl és politikus, újabb mûvei: *Friedrich der Grosse* (1927); *Die deutschen Farben* (1929); *Gesch. der deutschen Revolution von 1848—49.* (2 köt. 1930—32.) (XX. köt.)

Valera, Eamon de, ir államférfi, 1932 febr. 8. óta az ir szabadállam miniszterelnöke. (XVIII. és XX. köt.)

Valéry, Paul Ambroise, francia író, újabb mûvei tanulmányok: *Autre Rhumbs* (1927); *Notes sur la grandeur et la décadence de l'Europe* (1927); *Propos sur la Poésie* (1930), *Variété* (1930); *Regards sur le Monde actuel* (1931); *Moralités, Choses nues* (1932); *Discours en l'honneur de Goethe* (1933); (XX. k.)

***Valier, Max**, német technikus és szakíró, szül. Bozen, 1895 febr. 9., megh. Berlin, 1930 május 17. Feltalálta a rakéta-autót és -repülõgépet, amelyrõl könyvet is írt: *Raketenfahrt* (1930).

Valli, Luigi, olasz író, megh. 1933. Említésre méltók Dante tanulmányai, amelyekkel új, eredeti magyarázatokat fûz a Divina Commedia allegóriáihoz. (XX. köt.)

Valparaíso, chilei kikötõváros, (1930) 193.205 lak.

***Valutabűncselekmények.** A világháborút követõ pénzügyi eltolódások után a katasztrofális pénzromlás lehetõ elkerülése s a valuta értékbiztosítása érdekében számos állam alkotott megfelelő védelmi jogszabályokat, amelyek a rosszindulatú pénzromlás pönalizálását vezették be. A magyar törvényes rendelkezés a fizetési eszközökkel elkövetett visszaélésekrõl szóló törvény (1922: XXVI. tc.), amely szerint két évig terjedõ börtönnel és pénzbüntetéssel büntethetõ büntetett követ el: 1. aki a minisztérium vagy pénzügyminiszter tilalma ellenére külföldi fizetési eszközökkel üzérkedik; 2. aki a tilalom ellenére magyar koronát (pengõt) külföldre kínál (kijáráni); 3. aki a külföldre kivitt árú, értékpapír vagy egyéb vagyontárgy ellenértékéért járó ellenszolgáltatás tekintetében vállalt kötelezettség teljesítését fondorlattal megghiúsítja vagy kijátssza; 4. aki a külföldi fizetési eszközök kiszolgáltatására illetékes szervnél valótlan vagy koholt adatok szolgáltatásával v. tévedésbeeséssel szerez külföldi fizetési eszközt stb. Üzletszerúség, visszaesés vagy a magyar közgazdaság érdekének súlyos veszélyeztetése vagy sértése esetén a büntetés négy évig terjed. fegyház. A pénzbüntetésen felül az államkincstár javára, belátása szerinti összegig vagyoni elégtételt is állapíthat meg a bíróság.

Az 1931. év második felében beállott súlyos közgazdasági válság, a pénz stabilitását fenyegetõ veszélyek, majd a kötött devizagazdálkodás szükségessé vált bevezetése a valuta- és devizaforgalommal kapcsolatos visszaélések újabb alakjainak pönalizálására, új deliktumok kialakítására vezettek. Szigorú szankciókkal kellett biztosítani, hogy a külfölddel való mindennemû gazdasági forgalom valutáris vonatkozásban a Magyar Nemzeti Bank irányítása és ellenõrzése alá kerüljön. A fentemlített törvény szerkezetileg kerettörvény, szükséges volt azt számos új kormányrendelettel kitölteni. Az 1931: XXVI. tc., amely a gazdasági és hitelélet rendjének, továbbá az államháztartás rendjének biztosításáról szól, felhatalmazta a kormányt, hogy ily devizarendeleket kibocsásson s a rendeletek megszegését kihágásnak nyilvánítsa, s 2 hónapig terjedõ elzárással és pénzbüntetéssel büntessék. A külföldi fizetési eszközök és követelések bejelentésérõl szóló 1931: XXXII. tc. a bejelentési kötelezettség nem teljesítését vagy

tudva valótlán adat bejelentését 5 évig terj. fegyházzal, gondatlanság esetén 1 évig terj. fegyházzal rendeli büntetni.

Ez említett törvények alapján s azok ke-reteit kitöltő rendeletek száma igen nagy, azok tartalma gyorsan változó, maga a valuta-, illetve devizabüntetőjog kifejezet-ten a beállott gazdasági és pénzügyi válság-gal kapcsolatos s így részletei az állandó-ság jellegével aligha bírnak. Tartalmukból csak a következőket emeljük ki:

A minisztérium 1931. évi 4500. M. E. számú rendelete a *külfölddel való fizetési forgalom ellenőrzése és szabályozása tárgyá-ban* az első szakaszban kimondja: „A Ma-gyar Nemzeti Bank engedélye nélkül tilos: a) pengőnek külföldre kinalása (kiajánlása) vagy külföldre átutalása; b) akár pengő-értékre, akár külföldi értékre szóló hitel igénybevétele külföldön lakó személytől vagy külföldi cégtől, továbbá ilyen hitel nyújtása vagy meghosszabbítása külföldön lakó személy avagy külföldi cég részére; c) pengő befizetése, jóváírása vagy átutalása (készpénzben, csekkel, váltóval, utalvánnyal, takarékbetétí könyvvel, pénztárjeggyel stb.) külföldön lakó személy vagy külföldi cég javára, kivéve a külföldi értékre szóló érték-papírok lejárt kamatát vagy osztalékát.”

A 2. §. szerint a Nemzeti Bank engedélye nélkül tilos kivinni: a) belföldi vagy kül-földi pénzt, valamint akár pengőértékre, akár külföldi értékre szóló csekket, váltót, utalványt, általában bármely más pénzt helyettesítő eszközt; b) akár pengőértékre, akár külföldi értékre szóló értékpapírt, ka-mat- vagy osztalékszervényt; c) vert, vagy veretlen, fel nem dolgozott aranyat, ezüstöt, platinát. Mindezeknek a tilalmaknak vagy korlátozásoknak megszegése vagy kijátszása kihágás. A valutáris bűncselekmények meg-határozott esetei a törvénynek mint uszora-bírótság hatásköre alá tartoznak.

Vályi Sándor, jogi író és jogtudor, a buda-pesti kir. ítélőtábla alelnöke, 1932. kúriai tanácselnök és a budapesti kir. ítélőtábla társadalombiztosítási jogegységi tanácsának első elnöke. Hiteljog és szociálpolitika kő-rebé vágó tanulmányai jelentek meg. (XVIII. köt.)

Vályi Nagy Géza, költő, újabb költeményei: *Hinni kell!* (1920); *Költemények* (1921) és *Földem, népem* (1929). (XVIII. köt.)

Vámbery Rusztem, egyetemi tanár, krimi-nalista és Országos Függetlenségi Kossuth-Párt másodelnöke, a londoni *Howard Association* és a párizsi *Association Internationale Juridique* tagja. Újabb művei: *Kriminológia* (eszperantóul, 1922); *A panamáról* (1923); *Az élő múlt* (politikai téveszmék, társadalmi babonák, 1931); *Sajtóbilincsek és sajtórab-szolgák* (1930); *Háború és jog* (1932). 1925 óta szerkeszti a *Századunk* c. társadalom-tudományi folyóiratot. Több politikai jel-legű bűnügyben szerepelt mint védőügyvéd. (XVIII. köt.)

*Vámmentes kikötő, vagy szabadkikötő, amely a vámvonalon kívül van és ahol a ki-es berakodás vámmentesen történhet. Gya-korlati szempontból rendszerint csak a ki-kötők egyes részét jelölik ki vámmentes területtel, ilyen pl. a csepeli V. a budapesti-csepeli V. forgalma a következőképpen alakult:

Év	Érkezett	Elszállított
	q	q
1932.....	2,941.379	3,087.141
1933.....	3,288.458	3,226.488
1934.....	3,856.467	3,828.890

A budapesti V. közalajmedencéjének for-galma évi 600.000 q körül mozog.

*Vámmentes raktárak. Az átviteli (tran-sito) kereskedelem előmozdítását szolgál-ják. A V.-ban elhelyezett áru vámmentes marad, ha onnan kivitelre kerül ismét, de azonnal megterheli vámmal, ha az árut a belföldön adják el. A V.-ba beraktározott áru rendszerint a belső piac kedvező ár-alakulására várakozik, de lehetővé válik, hogy az áru vámköltség nélkül más piacra kerülhessen, ha a belföldön nem volt el-adható.

Vancouver, Kanadában, a Csendes-óceán partján levő kikötőváros, (1931) 246.593 lak. Kikötőjének forgalma (1930) 8.1 millió t.

*Vančura, Vladislav, cseh író, szül. Háj (Troppan mellett), 1891 jún. 23. Jelenleg Königsalban orvos. Expresszionista, lázas meseszövevény regényeket írt, amelyeket óriási szokásuk jelleméz. Művei: *Jan Markusl, a pék* (1924); *Harci- és kalászművek* (1925); *Margarethe Lazar* (1931); *Menekülés Buda-pestre* (1932).

Vándor Iván (Váradylona), író, újabb művei: *Kaland a hóban* (1927); *Andrea sze-rencsége* (1929); *Andrea találkozik az élettel* (1931); *Andrea arcát a nap felé fordítja* (1933); *Lopott lelkek* (1931), *A költő* (1932), *Kincs-kereső* (1934); *Melitta hét napja* (1934); *Láz* (1934). (XVIII. köt.)

*Vándor Kálmán, író és hírlapíró, szül. Szombathely, 1898 márc. 19. Mint újságíró Szombathelyen kezdte működését, majd 1921 óta az Ujság munkatársa, az irodalmi melléklet szerkesztője, színházi kritikusa. Főbb művei: *Egy az élet; Ezüsthajó asszony; Szerelmi házasság, Gólyalábú házikóban, Báthory Erzsébet, Asszonyvárók szigete, Késértet vitorlás, Colibri*. Színművei: *Péter és a nő, Épilógus, Garasok* (Kamara Színház), *Özvegy* (Varga Abrisné, Dr. Nikodémusz (Nemzeti Színház), *Bácsúbál* (Új Színház), *Dinasztia* (Kamara Sz.), *Mária asszony, Kormányvál-ság, Utolsó jársang, Induló* (rádió).

Vanhöffen, Ernst, német zoológus, megh. Legitten, 1918 jún. 14. (XVIII. köt.)

*Vannay János, zeneszerző és szakíró, szül. Arad, 1896. 1926 óta a nagykanizsai Városi Zenekola igazgatója és ottani szimfonikus zenekar vezetője. Zenekari művei, miséje dalsai, zongoraművei vannak.

*Van Vechten, Carl, amerikai író, szül. Cedar Rapids, 1880 júl. 17. Művei: *The Blind*

Bow-Boy (1923); *Firecrackers* (1925); *Parties* (1930); legismertebb: *Nigger Heaven* (1926), magyarul: *Néger mennycsország* (1934).

Várady Aranka, drámai színésznő, 1923. a Nemzeti Színház örökös tagja lett. (XIX. k.)

***Várady Imre**, egyet. m. tanár, szül. Nagybacsókerék, 1892 júl. 3. 1917—27. a szombathelyi áll. reáliskola tanára, majd a Római Magyar Intézet titkára, a római *Istituto per l'Europa* magyar nyelv- és irodalomtanára; a római Arcadia-akadémia lev. tagja. Főbb művei: *Gellért hazánkban* (1917); *A legújabb olasz irodalom* (1925); *Grammatica della lingua ungherese* (1930); *Az olasz irodalom kis válogatása* (1931); *L'Ungheria nella letteratura italiana* (1932); *La letteratura italiana e la sua influenza in Ungheria I—II.* (1933—34).

Várdai Béla, irodalomtörténész, újabb tanulmányai: *A százéves Manzoni regény* (1927); *Dürer Albert halálának 400-éves fordulója* (1928). Átdolgozta Horn-Rada: *Magyarországi Szent Erzsébet életrajza* (Serédi Jusztinián előszavával, 1931). (XIX. köt.)

Varga Jenő, közgazdász és kommunista politikus, Bécsből Moszkvába költözött, ahol egyetemi tanár és a Világgazdasági és Világpolitikai Intézet igazgatója lett. (XIX. köt.)

Varga József, műgy. tanár, okl. vegyész-mérnök, a bpesti műegyetemen a kémiai technológia ny. r. tanára a Magy. Tud. Akadémia lev.-tagja. Tudományos tevékenysége főleg a hazai nyersanyagokból előállítható folyékony tüzelőszerek gyártására irányul. (XIX. köt.)

***Varga Lajos**, zoológus, szül. Désaknán. 1890; az egyetemen 1910—14. Apáthy István mellett volt gyakornok, a világháborúban számos kitüntetést szerzett 1917. tanár a soproni honvéd-főreáliskolában ahol újabban ahazgató. A szegedi egyetem 1930. magántanárá habilitálta a hidrobiológiából. Nagyszámú dolgozata főként az édesvizek életével foglalkozik és különösen úttörő munkát végzett a Fertő mikroszkópos állatvilágának megismertetésében.

***Varga Nándor Lajos**, festő, szül. Losonc, 1895 jan. 1. 1925. utazási ösztöndíjjal külföldi tanulmányutat tett. 1931. a Képzőművészeti Főiskola tanára. Főbb művei: rézkarcok: *Ecce Homo*, *Ónarckép*, *Hinta*, *Éva teremtése*, *Chaos*; rézmetszetek: *Judith*, *Magdolna*, linoleum-metszetek: *Gyilkos*, *Vihar* stb. fametszetek: *Anya gyermekével*, *Andante*, *Magyar Mult* (történelmi sorozat); festmények: *Bűnbűvésés*, *Tavaszi felhők*, számos arckép és tájkép, rajzok, akvarellek.

Varga Oszkár, szobrász, töle van a Fórum-mozgó két kútfigurája és néhány síremlék a Kerepesi-temetőben. Két arcképe a Szépművészeti Múzeumban és Furulyázó fiúja a főváros tulajdonában. (XX. köt.)

† **Varga Zsigmond**, egyetemi tanár, egyházi író, 1933—34. a debreceni tudományegyetem rektora. Újabb művei: *A „diadéma” és „sztephanosz” használata az újtestamentumban* (1926); *Általános vallástörténet* (2 köt. 1932); *Az élet misztériuma* (1933). Sajtó alatt:

A vallástörténet alapvonalai, A vallástörténet kézikönyve. (XIX. köt.)

***Vargas Vila, José María**, spanyol költő és regényíró, szül. Bogotá, 1860 júl. 23., megh. Barcelona, 1933 máj. 13. 1904. Nicaragua követe Madridban, 1925 óta Barcelonában. *La Demencia de Job* (1915); *El Minotauro* (1916); *Vuelo de cisnes* (1917); *De los vinedos de la eternidad* (1917) c. regényei Zola, d'Annunzio és Nietzsche hatását mutatják és Spanyolországban nagyon olvasottak.

Vargha Damján György, ciszterci rendi áldozópap, pécsi egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia Állandó Nyelvtudományi és Irodalmi Bizottságának tagja és az általa alapított pécsi egyetemi *Szent Mór Kollégium* igazgatója. Újabb művei: *Clairvaux-i Szent Bernát a magyar kódexirodalomban* (1920); *Ave Rosa sine spinis, hymnus kódexeinkben* (1921); *Holland-magyar kódexirodalom párhuzamos szövegei* (1923); *Magyar és holland kódexirodalmi kapcsolatok* (1924); *Cicero-kódex a szécsényi Ferences-árda könyvtárában* (1925); *A Szent Imre-legenda szerzője* (1930); *Szent Imre-legenda szépségei* (1931); *Szent Imre problémák* (1932). (XIX. köt.)

Vargha Ferenc, büntetőjogász, koronagyógyász, a felsőház tagja, újabb művei: *Sok-e az ügyvéd* (1927); *A sérthetlenség pszichológiája a mentelmi jogban* (1929); *Az ügyvédkérdés* (1931); *Mentelmi jog és személyes szabadság* (1932). (XIX. és XX. köt.)

Vargha Gyula (Görzsönyi) költő, közgazdasági író, statisztikus, megh. Budapest, 1929 máj. 2. (XIX. köt.)

Vargha Imre, v. államtitkár, 1922-től a pénzügyminisztérium összes adóügyi osztályának vezetésével volt megbízva, irányította és vezette az adókra vonatkozó törvényszerkesztési munkákat s a különböző adóreformok végrehajtását. 1928-tól a József Nádor Műegyetemen mint tb. ny. r. tanár a pénzügyi jogot adta elő. 1935. államtitkári állása alól történt felmentésekor a magyar érdemkereszt I. osztályát kapta. (XIX. köt.)

***Variometer**, a rádiótechnikában használatos, két sorbakapcsolt tekercsből álló eszköz, amellyel valamely nagyfrekvenciájú áramkör önindukcióját folyamatosan lehet változtatni. Az egyik tekercs rendszeren a másik belsejében foglal helyet és elforgatható. Azonos menetirányú és tengelyirányú mellett az önindukció a legnagyobb, 180°-kal elfordítva a a legkisebb.

***Variot, Jean**, francia regényíró, szül. 1882. A legismertebb regényeit elszászi legendákból és történetekből merítette: *La Rose de Rosheim*, amelyet színre is átir, *Chroniques et légendes d'Alsace* (1927); *L'Alsace éternelle* (1929). Színdarabjait *Théâtre du Rhin* címen gyűjtötte össze, közöttük értékesebbek: *Le Chevalier sans nom*, *L'Aventurier* stb.

Varjaskér lk. és *Tótszentpál* kk. 1929. egyesültek *Somogyiszentpál* néven.

Varjú Elemér (Csekei), a Magyar Nemzeti Múzeum érem-és régiséggyűjtőjének v. igazgatója, m. kir. udv. tanácsos, 1920—33-ban a Ma-

gyar Nemzeti Múzeum képviselőjeként tagja volt a bizottságnak, amely Ausztriától visszakövetelt magyar műkincsek felől tárgyal. Átrendezte s újra felállította a Nemzeti Múzeum Történeti Osztályát. 1934. nyugalomba vonult. Újabb munkái: *A Szent Korona* (1922); *Führer durch die Sammlungen des Ung. Nat. Museums* (1928); *Legendae Sancti Regis Stephani, Sz. István kir. legendái* (1928); *Vezető a M. N. M. Történeti Osztályában* (1929); ugyanaz angolul és franciául (1930); *Szent István koporsója* (1930); *Műlapok a M. N. Múzeumban öröit régi rézm. dúcokról* (1932); *Magyar várak* (1933). Tanulmányai és cikkei az Archaeológiai Értesítő, Magyar Művészet, Századok, Turul stb. folyóiratokban és a Magyarország, Ujság stb. napilapokban jelentek meg. (XIX. köt.)

Varju János, történetíró, kegyesrendi tanár, megh. 1915 febr. 26. (XIX. köt.)

Várkonyi Hildebrand Szt. Benedekrendi áldozópap. 1929. a szegedi tudományegyetem ny. r. tanára. Számos cikke jelent meg a *Cselekvés Iskolája* s az általa szerkesztett *Magyar Pszichológiai Szemle* c. folyóiratokban. (XIX. és XX. köt.)

*Várkonyi Nándor, egyet. könyvtárnok, író, szül. Pécs, 1896. Főbb művei: *A modern magyar irodalom, a francia szellem, Paul Claudel, Reformáramlatok az új francia irodalomban, Peer Gynt és Weininger.*

Várnai Zseni, Peterdi Andor költő felesége újabb művei: *Im, itt az irás* (1928); *Kórus szopránban* (1931). (XIX. köt.)

Varró Istvánné, Pikker Margit, zongoraművész és pedagógus, újabb művei: *The Sense of Power in the Artist and in the Child* (1926); *Der lebendige Klavierunterricht, seine Methodik und Psychologie* (1928); *A zenei tehetség* (1930). (XIX. köt.)

Varsányi Emil, gépészmérnök, műegyet. rk. tanár, a felsőház tagja. 1934-ig az Orsz. Magy. Ipari Jelzőlogintézet rt. vezérgazdátója volt. Tagja az Iparoktatási Tanácsnak, a Középitési Tanácsnak, az Orsz. Ipartanácsnak s az Ipartanács állandó bizottságának. (XIX. köt.)

Varsányi Irén, színésznő, 1926 máj. vígszínházi tagságának 30 éves jubileuma alkalmából kormányzói elismerésben részesült. Megh. Budapest, 1932 okt. 17. (XIX. köt.)

Váry Gellért, klasszikus filológus, kegyesrendi tanár, megh. 1929 febr. 16. (XIX. köt.)

Vas, gyártásának tökéletesedése, minőségének nemesedése, alkalmazási területének növekedése tekintetében a legutóbbi évek jelentékeny haladásról tesznek tanúságot. A gyártás termelőberendezéseinek méretei és termelőképessége erősen növekedtek. A nyersvasgyártó nagyolvasztók (kohók) medenceátmérője elérte a 8 m-t és a legújabb szovjetoroszországi kohók magassága pedig a 30 m-t. A legnagyobb német és orosz nagyolvasztók naponként már 1200 t nyersvasat gyártanak kohóegységenként. A Martinacélgyártás legújabb termelőképeségei között — Amerikában — 450 t befogadóképességű ku-

mencék is vannak. Svédországban, Németországban és Amerikában sikerrel vezették be a nagyiparba a vasérből közvetlenül acélt gyártó termelési módokat, amilyenek pl. az Edwin- és a Wibergh-féle acélszivacs-gyártó módok. Ezeknek a közvetlen acélgyártásoknak az a lényegük, hogy a finomszemű vasére oxidjait szénmonoxidban dús gázokkal fémvassá színtik és a keletkezett finomeloszlású acélszalakat, mágneses elkülönítés után diszkoszalaku és hasonló nagyságú tárcsákká sajtolják. Ez a tárcsás acélszivacs a minőségi acélgyártásnak becses félterménye, minthogy fertőzmenyt egyáltalában nem, hanem legfeljebb némi felbontatlan vasoxidot és kevés kovasavat tartalmaz. Az acélgyártás területén a finomminőségű nemesacéloknak villamos, elsősorban ú. n. nagyfrekvenciájú kemencékben való gyártása jelent fontos újabb lépést. Ilyen villamos kemencéket a csepei és diósgyőri állami acélművek is járatnak. A kémiai acélnemesítés legújabb és legszebb eredményei egyes ötvöztött acélfajok rozsdálló, saválló és „tűzálló” tulajdonságainak lényeges javulásában, tökéletesedésében mutatkoznak. †

† A világ V.-termelése az utóbbi években a következőképpen alakult:

Világréz ország	1929	1930	1931	1932	1933
	termelés ezer tonnában				
Európa ¹	46.073	38.513	28.585	21.414	24.670
Ebből:					
Németbirod.	13.239	9.698	6.061	3.932	5.267
Franciaország.	10.362	10.072	8.206	5.537	6.324
Nagybritannia	7.711	6.292	3.833	3.631	4.190
Belgium	4.041	3.365	3.198	2.749	2.745
Luxemburg	2.906	2.473	2.053	1.960	1.888
Szarvidék	2.105	1.912	1.518	1.349	1.592
Oroszorszá.	4.347	5.001	4.871	6.179	7.133
É.-Amerika	44.486	33.087	19.196	9.085	13.098
Ebből:					
Egy. Államok	43.298	32.262	18.722	8.922	13.434
Világterm.	98.620	80.060	55.640	39.550	49.100

¹ Oroszország nélkül.

A V.-termelés alakulása az egész közgazdasági életre jellemző, így a világválságnak megfelelően jelentékeny visszaesést mutat. Csupán az orosz termelés mutat állandóan jelentékeny emelkedést.

Hazánk V.-érc-termelése és a termelési értékek a legutóbbi időszakban a következők voltak:

Év	Vasére-termelés q	Termelési érték ezer P-ben
1929	2.517.112	2.062
1930	1.573.320	1.297
1931	840.334	655
1932	528.640	581
1933	500.203	709

Magyarország a trianoni békeszerződés következtében az összes fontos vasbányáit elvesztette és így a nyersanyagot csaknem kizárólag behozatal útján kénytelen fedezni. V.-iparunk csökkenését a belső fogyasztás és a kivitel idézte elő. (XIX. köt.)

Vas vm., területe 3307 km², (1930) 275.021 lak., tényleges szaporodása a mult népszámlálás óta 7007 lak., (2,6%). Népsűrűsége 83,2.

A vm. lakosságából 258.171 (94%) magyar, 8062 (2.9%) német, 93 szlovák, 12 román, 3346 (1.2%) horvát, 10 szerb, 5327 (1.9%) egyéb és ismeretlen nemzetiségű. Magyarul tud az összlakosság 97.4%-a. Vallás szerint: 224.690 (81.7%) róm. kat., 186 (0.1%) gör. kat., 10.786 (3.9%) ref. 31.886 (11.6%) ág. ev., 7291 (2.7%) izr., 69 egyéb és ismeretlen vallású. Ír és olvas a vm. lakosságának 58.5%-a östermelő, 18.3%-a iparos, 3.9%-a kereskedő és a hitel körébe tartozó, 4.2%-a közlekedési alkalmazott, 4.1%-a a közszolgálat és a szabadfoglalkozási pályákon él, 1.3%-a véderő, 1.3%-a napszámos, 4%-a tőkés és nyugdíjas, 2.1%-a házi cseléd, 2.3%-a egyéb és ismeretlen foglalkozású. A vm. területéből 1933-ban 193.018 ha. szántóföld, 5245 ha. kert, 34.784 ha. rét, 1225 ha. szőlő, 14.276 ha. legelő, 66.139 ha. erdő, 7 ha. nádas, 16.032 ha. terméketlen terület. Fontosabb mezőgazdasági terményei (1933, 1000 q-ban): búza 758.791, rozs 460.928, árpa 363.207, zab 232.956, szemes tengeri 236.726, cukorrépa 335.948, must 12.699 hl. Állatállománya (1933, 1000 drb.-ban): szarvasmarha 99.7, ló 16.5, sertés 67, juh 11.1. Közúti hálózatának hossza (1933): összesen 1105 km, abból kiépített 1086 km és pedig 236 km állami, 507 km törvényhatósági, 332 km községi és 11 km vasúti hozzájáró. Vasútvonalainak hossza (1933) 390.7 km. Rádióvevőkészülékeinek száma (1933) 5002. Az 1932–33. tanévben a vm. területén működésben volt: 16 rendes kisdudóvó, 314 elemi mindennapi, 298 általános továbbképző, 5 gazdasági továbbképző népiskola, 11 iparos-, 2 kereskedőtanonciskola, 14 polgári iskola, tanítóképző, tanítónképző, 2 gimnázium, 2 reálgimnázium, reáliskola, 2 leányközépiskola, 2 felsőkereskedelmi iskola, hittudományi főiskola, gazdasági szakiskola stb.

*Vasady Béla (Tordai), dr. egyetemi tanár, ref. teológus, szül. Nagyvárad, 1902. 1925. pápai, 1929. sárospataki teol. tanár, 1934 óta a debreceni egyetem teol. fakultásának tanára. Főbb művei: *A valláspszichológia fejlődésének története* (1927); *Giergensohn Károly* (1930); *A hit és hitelenség pszichológiája* (a német Kant-Gesellschaft pályázatán díjat nyert, 1930); *A hit misztériuma* (1932).

Vasbeton. A V. elméletét jeles statikusok teljesen kidolgozták s így a vasbetétek méretezése és elhelyezése ma már pontos számítások alapján, vaspocékolás nélkül történik. A beton keverési arányát a kavics minőségét és szemnagyságát a M. M. és Ép. Egl. szabályzata írja elő. Épületeknél csak a tartószerkezetek, ú. m. pillérek és fűdémelek készülnek V.-ből, a falak ellenben csak kitöltő anyagból. Az ilyen monolit szerkezetek a földrengések vidékeken is beváltak. A legközelebbi párizsi világiállításra egy 1000 m magas V. torony építése van tervbe véve.

*Vaskeresztes kk., Vas vm., szombathelyi j. (1930) 723 lak. *Magyarkeresztes* kk. és *Németkeresztes* kk. egyesüléséből keletkezett 1929.

Vass Bertalan, író és tanár, kir. tanker. főigazgató, megh. 1935 jan. 9. (XIX. köt.)

Vass József, nagyrépost, politikus, miniszter, hirtelen megh. Budapest, 1930 szept. 8. Ő volt az első, akit a Klebelsberg Kunó kultuszminiszter által az egyetemi templom kriptájában létesített Nemzeti Pantheonba temettek. (XIX. köt.)

*Vass Vince, ref. lelkész, v. teológiai tanár, egyh. író, sz. Nemesócsa, 1889. Főbb művei: *Jézus bűnnélkülisége* (1913); *Vallási ismeretelmélet* (1915); *Vallás és erkölcs* (1917); *Baptizmus, nazarenizmus, methodizmus* (1925); *Ebben a világban, de nem ebből a világból* (1925); *A kereszténység világnézete* (1928).

Vastagh György, íj., szobrász, 1933. az állami nagy aranyérmes kapta Pállik Bélának a Kerepesi-temetőben lévő síremlékeért. A kairói mezőgazdasági múzeum részére mintázza a tenyészállat modelleket. Görgey Arthurról készített lovasszobrát 1935. állítják fel a budavári Bátyasétányon. (XIX. köt.)

Vasút. Az utóbbi években egyre erősebben nyilvánult meg az autós és a légi járművek versenye. A legtöbb államban a vasútvonalak hosszának fejlesztése abbamaradt és csaknem kizárólag sztratégiai vasutakra szorítkozik. Egyedül Oroszországban látunk komoly fejlődést. Az európai államok vasutainak főbb adatait a tufoldali táblázat tartalmazza.

Hegyi vasutak, az utolsó két évtizedben az automobilizmus terjedése és a tökehiány miatt nagyobb mértékben nem épültek. Svájcban a háború alatt három ilyen vasút építést fejezték be: a *Furka-Oberalp* vasutat 1915. (96.7 km.), a *Leuk-fürdőbe* vívő 11 km hosszú vasutat és a *Schöllenen* vasútját (Göschenen-Andermatt 3.6 km. 1917). Hegyvasutak építését az alagútépítés fejlettsége is feleslegessé teszi. Olaszországban az Appenineken át vezetett hegyvasút üzemeltetését úgy csökkentették, hogy Bologna és Firenze között új, 19 km hosszú alagutat fúrtak. A 120 millió lirába kerülő építési munka 12 év alatt kifizeti magát. Fogaskerekű hegyvasút csak a *Zugspitze* német oldalon épült. Nagyobb számmal (függő) drótkötél-vasutakat létesítettek. Ezeknél a vasutaknál a biztonság szerkezetek rendkívüli mértékben tökéletesedtek. Drótkötél-vasutaknál a drótkötélet a lehetőséghez képest a legerőteljesebben megfeszítik, kevésszámú tartó-oszlopot iktatnak be, hogy a pálya hosszszelvénye a kötélgörbéhez simuljon. A lebegő drótkötél-vasutaknál a hordókötélen szalad a 8 kerékű jármű, amelyet négyféle módon tudnak fékezni. A mozgást vontatókötél végzi, amely a fölfelé haladó kocsit húzza, lefelé pedig egyensúlyozza. Van segélykötél is, amely arra való, hogy üzemszavar esetén a pályán rekedt kocsit segélykocsival megközelíthesék. Lebegő drótkötél-vasutak a háború után az idegen- és sportforgalom céljaira főleg Ausztriában épültek nagyszámban.

Ország	km	ezer km ² -re számítva	Szállított személyek milliókban	Szállított teher millió tonnában	Mozdonyok	Személy-	Teher-
						kocsik száma ²⁾	kocsik
Ausztria	6.729	80·3	89	23·6	2.382	8.055	33.701
Belgium	9.750	320·3 ¹⁾	241	110·0	3.851	8.133	111.758
Bulgária	2.583 ²⁾	28·4	8	4·6	476	539	9.854
Csehszlovákia	13.873	97·0 ²⁾	194	82·6	4.297	9.313	104.681
Dánia	5.289	123·2	44	9·5	1.187	2.695	16.510
Észtország	1.250	26·3	9	2·6	211	440	5.623
Finnország	5.891	13·9	21	9·6	821	1.449	23.712
Franciaország ³⁾	43.717	78·9	797	531·2	20.183	35.501	524.748
Görögország	2.694	21·1	8	1·8	213	220	4.295
Jugoszlávia	10.133	40·6	46	20·3	2.619	3.574	58.576
Lengyelország	19.890	51·2 ⁴⁾	154	68·1 ⁴⁾	5.405	12.223	155.898
Lettország ²⁾	2.652	40·3	15	4·0	306	766	5.453
Litvánia	1.549	27·8	5	2·0	239	355	4.490
Magyarország	8.676	93·4	121	38·8	1.943	3.714	40.016
Nagy Britannia	32.835	135·8	1.318	831·0	21.555	49.077	668.868
Németalföld	3.677	107·4	59	22·7	1.228	2.844	31.197
Németország ⁴⁾	58.370 ¹⁾	124·5	1.820	395·0 ⁵⁾	20.473	61.131	607.526
Norvégia	3.835	11·8	18	11·6	568	1.410	13.002
Olaszország	22.151 ⁴⁾	71·4	105 ⁶⁾	65·3 ⁶⁾	6.221	8.257	141.762
Portugália	3.422	36·9	33	7·8	587	1.351	9.367
Románia	11.133	37·8	35	20·3	2.363	2.605	51.300
Spanyolország	15.895	31·5	117	48·1	2.845	4.644	68.779
Svájc	5.926	128·9	178	25·6	1.111	3.564	16.525
Svédország	16.585	37·0	70	43·4	2.287	3.988	51.517
Szovjetországi Szovjetország	77.631	3·7	709	254·3	—	—	—
Egyéb országok	6.726	29·5	—	—	—	—	—
Összesen ⁷⁾	391.000	14·7	—	—	—	—	—

1) Csak a 4800 km hosszúságú állami vasút adatai. 2) Ideiglenes adatok. 3) Ehhez jön kb. 20.000 km helyi érdekű vasút. 4) Danziggal együtt, de a Németország és Kelet-Poroszország közötti átmeneti forgalom nélkül. 5) A kisvasutak (1913-ban kb. 10.000 km) nélkül. 6) Csak a 16.200 km hosszú állami vasút adatai. 7) Szovjetországi Szovjetország adataival együtt. 8) A mozdonyok, személykocsik és teherkocsik az 1932. év adatai.

A legelső a *Zugspitze* osztrák oldalán 1924—1926 években. Az elért tengerszín feletti magasság 2805 m, a viszonylagos emelkedés 1581 m. Így látták el lebegő-vasúttal a legszebb hegyesücsöket; a *Raxalpet*-t 1536 méter tengerszín feletti magasságra; viszonylagos emelkedése 1003 m.; a *Pfänder*-t (Bregenz mellett): t. m. = 610 m. v. e. = 192 m; a *Feuerkogel*-t (Ebensee): t. m. = 1579 m. v. e. = 1110 m.; a *Schmittenhöhe*-t t. m. = 1947 m. v. e. = 1009 m.; a *Hafelkar*-t (Innsbruck): t. m. = 2258 m. v. e. = 1396 m stb.

Svájcban néhány szilárd pályatestű drótkötélvasút is épült. Ilyenek pl. a *Chantarella-Corviglia*: t. m. = 2459 m. v. e. = 480 m; a *Davos-Pasrenn*: t. m. = 2662 m. v. e. = 1100 m; a *Ritomsee*: t. m. = 1796 m. v. e. = 710 m; a *Gerschialp*-ról a *Trübsee*-hez vívő: t. m. = 1787 m. v. e. = 521 m stb. Épülőben van a *Säntis*-re vezető, amely 2054 m tengerszín feletti magasságot fog elérni és relatív emelkedése = 1684 m lesz.

Vaszary János, festő, 1920—32. a Képzőművészeti Főiskola tanára, újabban nemcsak itthon, hanem a külföldön is nagy sikerrel szerepelt. *Virágyöndület* c. műve az olasz állam, *Strand* c. képe a nürnbergi múzeum, *Tengeri fürdő* c. festménye a neri-i múzeum birtokába került. (XIX. köt.)

Vaszary Piroska, színésznő, 1929 jún 2. a Vígszínház szerződött, de visszatért a Nemzeti Színház kötelékébe. Főbb szerepei: *Marci* (Te csak pipálg, Ladányi), *Ferberné* (Lilla), *Maca* (Gazdag lány), *Lilla néni* (Új rokon), *Nyilas Pista* (Légy jó mind-

halálig), *Szüle* (Ének a búzamezőkről), *Stasia* (Valaki járt itt). (XX. köt.)

Vaszy Viktor zeneszerző, karnagy, szül. Budapest, 1903. A Zeneműv. Főiskolán nyert oklevelet, 1927. megkapta a Ferenc József-díjat, 1929 óta az Egyetemi Énekkarok karnagya, de a Filharmóniai Társaságban, a Székesfővárosi Zenekar élén is szerepelt. Írt misét, kisebb zene- és énekkari műveket.

Váth János (családi nevén *Horváth*), író, 1929. a Balatoni Szövetség V. *Munkái* címen adta ki regényeit, elbeszéléseit, rajzait. Újabb műve: *Déli harangzó* (1934. történeti regény) (XIX. köt.)

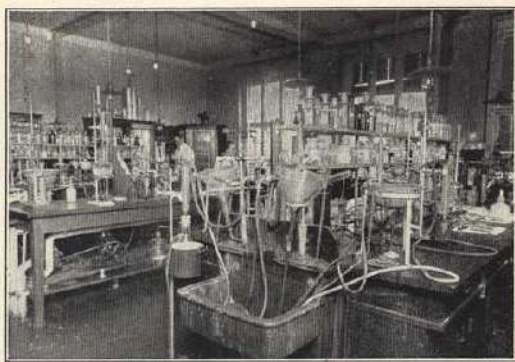
Vatikán állam (*Egyházi állam*). Amikor 1870 szept. 20. az olasz nemzet Rómát birtokba vette, a pápák nem fogadták el a Vatikán önállóságáról és külön államiságáról szóló garanciát, tiltakozásuk kifejezése-képpen pedig nem hagyták el az egyházi állam területét. Ennek a helyzetnek véget vetett a pápaság és a Mussolini-kormány közt létrejött megegyezés, amellyel 1929 febr. 11. a V.-ot visszaállították. Területe 0·44 km² és magában foglalja a Szt. Péter templomot, a vatikáni palotákat, kerteket, könyvtárat, levéltárat, múzeumot stb. Lakosságának száma (1930) 1025. Élén kormányzó áll. A pápai csapat 110 főnyi nemesi és svájci gárdából, palotaőrségből és esendőrségből áll. 1931. adták át a használatnak az új képtárt, a kormányzó palotát, törvényszéket, akkor he-

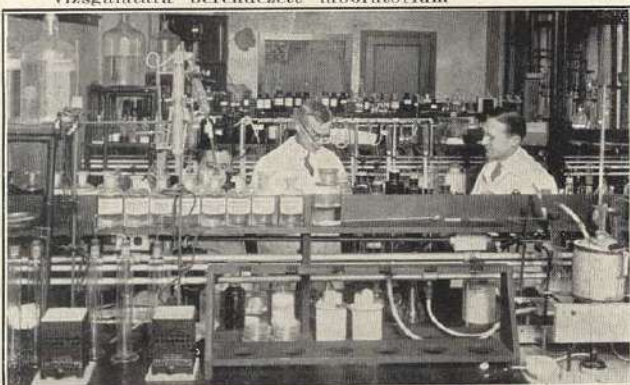
VEGYI LABORATÓRIUMOK

Kábelek szigetelésére szolgáló anyagok vegy-
vizsgálatára berendezett laboratórium

Laboratórium a berlini Kaiser
Wilhelm Institut kutatóintézet ké-
mial osztályán

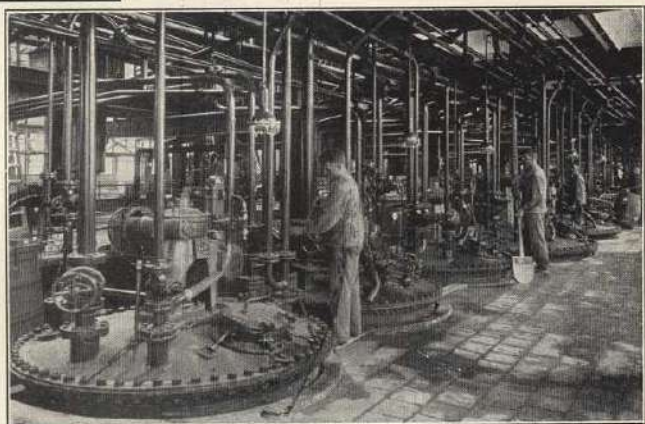
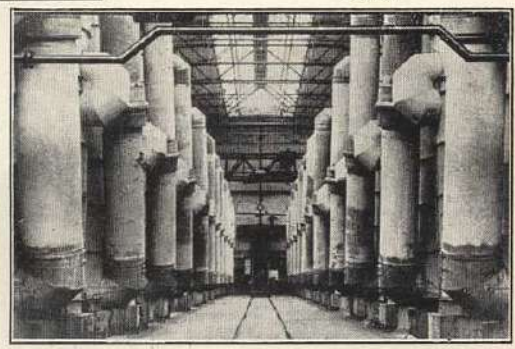

Kendall professzor bakteriológiai
kutató laboratóriuma (North-
western University, Evanstone,
Egyesült Államok)

Ammoniakgyártás. Az I. G.
Farbenindustrie leuna-i te-
lepén

Richter Gedeon vegyészeti gyár
r. t. (Budapest) laboratóriuma

Lakkfestékgyártás. Az I. G.
Farbenindustrie höchst-1 te-
lepén

(I. G. Farbenindustrie A. G.
Frankfurt a. M. archivumá-
ból)

lyezték üzembe a Marconitól felszerelt szikratávíró és leadóállomást. Pénznemei fémből (arany, ezüst, nikkell és réz) készültek.

***Vaugoin, Karl**, osztrák államférfi, szül. Hacking (Bécs, mell.) 1873. júl. 8. Hivatásos katonatiszt volt, a háborúban résztvett. 1921. hadügyminiszter, azóta csaknem valamennyi osztrák kormánynak tagja volt. 1929. alkancellár, 1930. szept.-nov. kancellár. Ő szervezte teljesen újjá az osztrák hadsereget. 1933. az osztrák szövetségi vasutak igazgatója lett és Miklas elnök gyalogsági tábornokká léptette elő.

***Vázsonyi János**, politikus, újságíró, szül. Budapest, 1900. máj. 19. 1918. szerkesztette az ifjúságnak a kormányhoz intézett memorandumát. A forradalom kitörésekor külföldre ment, Németországban és Svájcban újságírói tevékenységet fejtett ki. 1920. Bécsben az *Új Könyv* és a *Nagymagyarország* c. folyóirat segédszerkesztője. 1921. Budapesten az *Élet* lapok munkatársa. 1929 óta ügyvéd. 1930. törv.-hatósági bizottsági tag. 1917. a Magyar Színház, 1925. Forgács Rózsi Kamaraszínháza mutatta be egyfelvonásos színműveit.

Vázsonyi Jenő, gépészmérnök, a Máv. nyug. elnökigazgatója, felállította az államvasutak elektrifikálási osztályát és megindította a villamosítás munkáját és az állami tőzegtermelést. (XX. köt.)

Veesev Ferenc, hegedűművész Olaszországban telepedett le s ott megh. 1935. ápr. 4. (XIX. köt.)

***Védett birtok**. A gazdatartozások fizetésének újabb szabályozásáról szóló 14.000/1933. M. E. sz. rendelet szerint védett birtokká nyilvánítható az olyan ingatlan, amelynek telekkönyvileg bejegyzett és fennálló jelzálogos terhe a kataszteri tiszta jövedelem tizenötöszörös szorzatát, illetőleg házasság belfelteknlél a házadó alapjának négy és félszerezését meghaladja. Az alatt az idő alatt, amíg a védett birtokminőség fel van jegyezve, általában nem lehet a telekkönyvben újabb jelzálogjogot bejegyezni. A védett birtokos kötelezettségeit ez a rendelet és kiegészítő rendeletei tüzetesen meghatározzák; a tíz kat. holdnál kisebb védett birtokok adósságai még kedvezőbb rendezést nyertek. A V. hitelezői felügyelet alatt áll.

Vedres Márk, szobrász, a háború előtt és után hosszú ideig Firenzében élt, 1922. Budapesten rendezett gyűjteményes kiállítást. Ő alkotta a Kerepesi-temetőben levő Sarbócsiremléket. Több kisebb szobra a Szépműv. Múz. és a főváros tulajdonában. (XIX. köt.)

***Végerősítő**, úgy a rádió-adó-, mint a rádió-vevőkészülékek utolsó erősítőfokozata. Míg a készülékek megelőző fokozatai általában csak a feszültséget növelik, addig a V.-nek az a feladata, hogy a megelőző fokozatokban előállított vagy megerősített váltakozófeszültségnek megfelelő teljesítményt nyújtson az adóantenna, ill. a hangszóró számára.

Végh Gyula (Verebi), az Orsz. Magy. Iparmúv. Múzeum főigazgatója, 1934. nyuga-

lomba vonult. 1931. megkapta a II. oszt. magyar érdemkeresztet. Újabb műve: *Rariora et curiosa gr. Apponyi Sándor könyvtárában*. (XIX. köt.)

Végh Ilona (Verebi), szobrász és érmész, Rómában él, 1930. Budapesten dicséret elismerést nyert, 1933. Rómában gyűjteményes kiállítást rendezett. Nevezetesebb művei: atyjának, Végh Gyula főigazgatónak arcképe és a *Testa Romana*.

Végh János, főorvos, Budapest szföv. ny. tisztifőorvosa. 1926. a Népszövetség meghívására Londonba ment, hogy az ottani egészségügyi szervezeteket és intézményeket tanulmányozza. Utjáról Genfben a Népszövetség közegészségügyi ülésén számolt be, megszervezte a székesfővárosi alkalmazottak és az iskolaorvosi intézmények keretében létesített fogorvosi rendelőintézeteket. 1927. nyugalmába vonult. (XIX. köt.)

***Végtelen halmazok elmélete**, a matematikának G. Cantor német matematikusa (1845—1918) által megalapozott ágazata, amely nagyságrendi és egyéb különbségeket kíván tenni a végtelen egyes fajtái között. A halmaz fogalmán Cantor végezzszámú vagy végtelen sok egyed foglatatát, gondolati összefogását érti. Véges számú egyedből álló halmaz, az ú. n. *véges halmaz* pl. egy könyv betűinek, egy iskola tanulóinak összessége, vagy pl. a páros számok együttsége, mondjuk 10 és 100 között stb. Végtelen sok egyedet tartalmazó, ú. n. *végtelen halmaz* az egyenes pontjainak összessége, vagy az egész számok együttsége stb. A véges halmaz matematikai szempontból érdektelen; a végtelen halmaz fogalmának bevezetése viszont számos érdekes, meglepő és nagyfontosságú eredményhez vezetett. Így pl. Cantor-nak sikerült kimutatnia, hogy az egyenes pontjai „nagyobb” halmazt alkotnak, mint az egész számok összessége. A Cantor-féle halmazfogalom kezdetétől fogva éles kritika tárgya volt és bizonyos ellenmondásokhoz (*antinómiákhoz*) vezetett, mégis a V. a modern matematika legeredősebb és legtermékenyebb alkotásai közé tartozik. A magyar matematikusok közül főképpen König Gyula és König Dénes foglalkozott a V.-vel.

Vegyipar. A világháború előtt a V. termékei a legnagyobb mértékben világkereskedelmi cikkek voltak. Az olcsóbb árut jóformán minden állam termelte, a drágábbakra azonban csak egyes államok specializáltak magukat. A német V. például az egész világon híres volt és a világtermelésnek legnagyobb részét szolgáltatta. Lényegesen megváltozott a helyzet a háború alatt és után, amikor az egyes államok önállóságra törekedve, önálló V.-t fejlesztettek. Különösen vonatkozik ez a V. hadi részére, amelyet a kormányok bőségesen szubvencionálnak. Más ágai védővámokra támaszkodva, úgy ahogy, megállják helyüket. A vegyészeti ipar termékeire kivetett vámak az utolsó húsz évben csaknem minden államban meg-

kétszereződtek, de egyes államokban (Chile, Japán, Ausztrália, Egyesült Államok stb.) öt-tízszeresükre emelkedtek. Magyarország V.-a különösen nagy fejlődésnek indult. 1913. termelésének értéke 126.029 aranykoronát, 1933. pedig 178.931 pengőt tett ki. Ebből belföldön 82,7%, külföldön 3,5% került értékesítésre. Legnagyobb jelentősége a gyógyszeripari és vegyipari fejlődésének volt, amelyből a háború előtti csaknem teljes mértékben behozatalra voltunk utalva és jelenleg nagyobb összegű kiviteli többletünk van. (L. még: *Kémiai ipar, XI. köt.*)

Vekerdi Béla, tanár, író, új műve: *A matematikai földrajz elemei* (1927). (XIX. köt.)

Velence, olasz kikötőváros, (1931) 256.144 lak. 1933. adták át a forgalomnak a csaknem 4 km. hosszú, 228 ívből álló, V.-t a szárazfölddel összekötő egyetlen közúti hidját. Kikötőjének forgalma (1932) 9.6 millió tonna.

Venczell Béla, a m. kir. Operaház örökös tagja, 1930 szept. 1. nyugalomba vonult. (XIX. köt.)

Vendl Aladár, geológus, 1927. a József Nádor műegyetemen az ásvány- és földtan ny. r. tanára. 1922—25. az Anglo Persian Oil Company Magyarországon végzett geológiai felvételein vett részt. 1927. a Szent István-Akadémia, 1931. a Magy. Tud. Akadémia tagja. 1932. a Magyarhoni Földtani Társulat elnöke. Újabb művei: *A magyarországi riolit típusok, A kiscelli agyag, Geológiai kirándulások Budapest környékén* (Schafarzik Fer.-cel együtt), *Bpesti agyagterületek csúsásai, Über die Piroxenandesite des Cserhátgebirges, A szebeni és szászvárosi havasok kristályos területe* (XIX. köt.)

Vendrey Ferenc, színész, 1916. a Modern Színpadon, 1926. a Fővárosi Operett Színháznál működött, ahol 1929 márc. 17. ülte 50 éves jubileumát az *Aranykakas* e. bohózat Daxelmayer szerepében. 1935 febr. óta a Magyar Színház vendége. (*Viki*) Főbb szerepei: *Tschöll papa* (Három a kislány), *Lohonyai* (Tatárjárás), *Meyer* (Három pár cipő), *Rüder* (Diákélet). (XX. köt.)

Venezuela, délamerikai köztársaság, területe 1.020.400 km², (1932) 3.220.000 lak. Lakosságának 90%-a mulatt és zambo, 2%-a fehér és kreol, 5%-a fekete, 2%-a indián és 1%-a idegen. Mezőgazdálkodásában különösen a kávé- és kakaótermelésnek van nagyobb jelentősége. Állatállománya (1000 drb.-ban): ló 167,7, szarvasmarha 2.278, juh 113,4, sertés 512,0, kecske 2.154,7. Bányatermékei (1930, 1000 tonnában): kőszén 25, nyersolaj 20.427. Vasútvonalainak hossza 1.077 km., kereskedelmi hajóparkjának ürtartalma 62.827 tonna. Külkereskedelmi forgalmában (1932) a behozatal értéke 153,5 millió, a kivitel értéke 628,3 millió bolivar. Fontosabb behozatali cikkek: gyapotárúk, gépek, gépkocsik, vasárú, búzaliszt, szeszestalok stb., fontosabb kiviteli cikkek: nyersolaj, kávé, kakaó, bőrök, arany, cukor stb.

Története. Az elnöki tisztet V.-ban 1908—29. megszakítás nélkül Juan Vicente Gómez töltötte be. 1929. a kongresszus újra megválasztotta, de most nem fogadta el az elnökséget és csak a hadsereg fölött való parancsnokságot tartotta meg. Ekkor Juan Bautista Pérez-t választották meg, akit azonban már 1931. lemondásra kényszerítették és újra Gómez-t választották meg. V. résztvett a Népszövetség leszerelési tanácskozásain és 1931-ig tagja volt a népszövetségi tanácsnak. Csatlakozott a rio-montevideói paktumhoz.

Vérátömlesztés, I. Átömlesztés. (II. és XXI. köt.)

***Vércsoportok.** Az emberek nagy részének vörösvértestjeit más emberek legtöbbjének véredve (széruma) összetapadásra bírja (agglutinálja). A jelenség részletes vizsgálatával Landsteiner (1900) kimutatta, hogy a szérumban kétféle agglutináló anyag (agglutinin) létezik (*a és β*), melyek egyedül vagy együttesen fordulnak elő valamely egyén vérében, de hiányozhatnak is. Másrészt a vörösvértesteknek is kétféle tényezője lehet (*A és B*, ú. n. agglutinogének, receptorok), melyek csakis a hozzájuk tartozó agglutininnal reagálnak. Tehát az *A* receptorra *a* agglutinin hat, *B*-ra a *β* . — *A* és *B* is előfordulhat együttesen és hiányozhatik is. Minthogy (természetesen) valamely vér széruma nem tapasztja össze saját véresejtjeit, minden egyén szérumában csak azon agglutinin fordulhat elő, melynek receptora a vörösvértestben hiányzik. Ily módon az emberek 4 csoportra oszthatók, melyeket a vörösvérsejtek receptorjaival szokás jelölni. Az *O* csoport vértestjei ilyeneket nem tartalmaznak, ezeket tehát semmilyen vér-szérum sem csapja ki. A *V*. tehát:

A csoport jele	A vörösvértestek receptorai	A szérum agglutininjei
<i>O</i>	—	<i>a</i> és <i>β</i>
<i>A</i>	<i>A</i>	<i>β</i>
<i>B</i>	<i>B</i>	<i>a</i>
<i>AB</i>	<i>A</i> és <i>B</i>	—

A receptorok az egyén állandó és jellemző tulajdonságai, melyek a Mendel-féle szabályok szerint öröklődnek. Valamely vér csoportbeli hovátartozása a vérátömlesztésnél fontos. Csak olyan vér használható erre, melynek vörösvértestjeit a felvevő egyén vére nem tapasztja össze, tehát azonos vagy *O* csoportbeli. Az adott vér szérumának agglutininjei fölfigulnak s így nem károsak. Kiderült, hogy az egyének származékos eloszlása a népfajra jellemző s e módon még földrajzilag távolos népek közt is kitűnik a vérrokonság. A magyarság e tekintetben a törökhöz hasonló, a magyarországi sváb a németekhez, cigány az indiaihoz stb.

***Vérenkor.** Az ember s a legtöbb állat vére állandóan tartalmaz szőlőcukrot, amelynek töménységét a szervezet különböző szabályozó berendezései 0-1% körül igyekeznek tartani. Embereken a vércukorszint millipercenkben (ezredszázalék) kifejezve 80—105 közötti, amit modern eljárásokkal már 0-1 cm³-nyi, ujjhegyből vett vérben pontosan meg lehet határozni. Cukorbanja a vér cukortartalma megnő (súlyos esetben 400 fölé is), de diéta betartására, inzulin befecskendezésére lecsökken. Túlsok inzulin a V.-ot a normális alá süllyeszti, ami görcsöket okoz. Cukor bevételével ezek rögtön szüntethetők.

Verebély László (Vitéz), a m. kir. József Nádor Műegyetemen a villamosművek ny. r. tanára (1929), a Máv. villamosítási szaknánásadója az Országos Középítési Tanács és a Magyar Elektrotechnikai Egyesület alelnöke, Magyarország hivatalos képviselője az Energia Világkonferencia Nemzetközi Intézőbizottságában. 1923. kidolgozta az ú. n. dunántúli villamosítási tervet és 1924. Londonban tartott előadásával felhívta arra az angol szakkörök figyelmét. Így vált lehetségessé a bánhidai országos erőmű felépítése és a Máv. hegyeshalmi fővonalának villamosítása, amik nevéhez fűződnek. 1924 óta megjelent fontosabb munkái: *A m. kir. államvasutak villamosítási munkálatai* (1924); *Csonkamagyarország energiaforrásai és energiagazdálkodásunk feladatai* (1925); *Nagygőzerőművek korszerű berendezésének alapvonásai* (1925); *A dunántúli villamosítási terv* (1927); *A bánhidai erőmű közgazdasági jelentősége* (1930); *Tecendőink az energiagazdálkodás terén* (1932); *A Kandó-féle fázisváltós villamosítási rendszer* (1933); *Jedlik Anyos két úttörő találmánya* (1930, angolul is); *Die Grundzüge der Energiewirtschaft in Ungarn* (Wien, 1925); *Die elektrotechnischen Grundlagen eines neuen Phasenumformersystems* (Berlin, 1925); *Die Phasenumformelokomotive für 50 per. Wechselstrom* (Wien, 1926); *Die Elektrisierung der Linie Budapest—Hegyeshalom* (Berlin, 1932); *Main Line Electrification with 50 cycles A. C.* (Stockholm, 1933); *Betriebserfahrungen auf der mit 50 Hz. Wechselstrom elektrisierten Linie Budapest—Hegyeshalom* (Berlin, 1934); *Die Aufnahme des elektrischen Betriebes auf der Linie Budapest—Hegyeshalom* (Berlin, 1934). (XX. köt.)

Verebély Tibor, orvostanár, a Magyar Orvosszövetség, Budapesti Kir. Orvosegyesület, Igazságügyi Orvosi Tanács elnöke. Új munkája a *Sebeszet* négy kötetes tankönyve (XIX. köt.)

Verecs Endre, történétirő, újabb művei: *Kiadatlan akták és levelek román-magyar kapcsolataink történetéhez I—VIII.* (1929); *Rómán-magyar bibliográfia I—II., Gróf Kemény József történetirő* (1933); *A történetirő Báthory István király* (1933); *A moldvai csángók származása és neve* (1934). (XIX. köt.)

*Verecs Gábor, okl. gépészmérnök, szül. Kolozsvár, 1885. 1908. a Máv. szolgálatába lépett, 1925. a szegedi üzletvezetőség h., majd

igazgatója. 1930. kormányfőtanácsosi címet kapott. 1934. a Máv. igazgatóság kereskedelmi főosztályának igazgatója. A szegedi egyetem jogi karán a közlekedéspolitikai c. tárgykör előadója. Számos közlekedési és közgazdasági cikke jelent meg. Szeged törvényhatósági bizottságának tagja.

*Verecs Sándor, zeneszerző és tanár, szül. Kolozsvár, 1907 febr. 11. A budapesti Zene-művészeti Főiskolán Bartók és Kodály növendéke volt. 1930. a moldvai csángók földjén népzenei anyagot gyűjtött. Jelenleg mint zenepedagógus működik. Számos kamara és zenekari művet, ének- és gyermek-kórust írt.

*Verecsájev, Szmidovics Vikentij Vikentjevics orosz író álneve, szül. Tula, 1867 jan. 16. Első könyvében (*Egy orvos feljegyzései*) foglalkozásának érdekes lélektani rajzát nyújtja. Kisebb elbeszéléseiben az 1900-as évek intelligens ifjúságának lelki tanácstalanságával foglalkozik. További művei: *A háborúban* (1908), *Zsákutcában* (1924); *Puskín* (1926); *Fiatal évekből* (1927).

*Vérkép, a vér alkotóelemei, a vörös vértetek és különösen a fehér vérszettek milyen-ségének és mennyiségének leírása, mely számos betegségre és kórállapotra jellemző. Vérszegénységben a vörös vértetek száma fogy meg, avagy festék (haemoglobin-) tartalmuk csökken. Vészes vérszegénységben szabálytalan alakú, továbbá nagy és magvas (fiatal) alakok jelennek meg. Fertőző bajokban a fehér vérszettek szaporodnak meg. Akut bajokban inkább a leukocyták, elhúzódókban a lymphocyták. Megváltozik a sejtmagvak alakja, szemcsézete is. Eozin-nal festődő szemcséjű fehér vérszettek elős-ködők okozta bajokban szaporodnak meg.

Vernoleninszk (régebben Nyikolajev), ukrajnai kikötőváros, (1926) 101.182 lak.

Verona, északolaszországi város, (1931) 153.923 lak.

Verona, Guido da, olasz regényírő, újabb művei: *Mata Hari* (1927), *Cléo, robes et manteaux* (1927), *La canzone di sempre e di mai* (1931), magyarul újabban: *Olea divatszalon, Azyadeh, a sápadt asszony, Old meg a hajad Mária Magdolna.* (XIX. köt.)

*Verő József, kohómérnök, szül. Sopron. 1904 jan. 26. Tanársegéd a vaskohászati tanszéken. 1928. a metallográfia és fémtechnológia előadója a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományegyetem bánya-koh- és erdőmérnöki karán. Metallográfiai és technológiai cikkei hazai és külföldi szakfolyóiratokban jelennek meg.

Vérszettőzetapadás. A vörösvérszettek összetapadását (agglutinációját) bizonyos növényi eredetű, fehérjetermészetű anyagok is előidézhetik (ricin, abrin). Fontosabb azon anyagok (haemagglutininek) jelenléte a vérszettőzetben, mely idegenfajta vérből származó vörösvérszettek tapasztnak össze, amit azután szétesésük (haemolysis) követ. Idegen vörösvérszettek befecskendezése után az ily anyagok erősen megszaporodnak. Vannak

oly védőanyagok is, melyek ugyanazon fajta vörösvértetek összetapadását okozzák (iso-haemagglutininek). Ilyenek embervérben is előfordulnak. (L. *Vércsoportok, XXI. köt.*)

Vértes József, a székesfehérvári felsőkereskedelmi iskola igazgatója. Cikkeit a Budapesti Hírlap, Pesti Hírlap, Budapesti Szemle stb. közli. (XIX. köt.)

Vértes Marcell, grafikus, Párizsban telepedett le, ahol kiadta *Dancing és Les Maissons* c. litográfiai-albumait. (XX. köt.)

*Vértes O. József, pedagógus, szül. Török-szentmiklós, 1881 márc. 24-én. 1932. a pécsi egyetemen m. tanár. Főként pszichológiai és gyógyító-nevelői munkásságot fejt ki. Megszervezte az ideges gyermekek állami intézetét. Főbb művei: *A gyermeknyelv* (1905); *Gyógyító pedagógia és középiskola* (1912); *Wortgedächtnis* (1912); *Begriffsbestimmung der Heilpädagogie* (1928); *Ein unbekannter Heilpädagogie* (1918); *Das Gedächtnis der Blinden* (1920); *Az ideges gyermek* (1922); *Psychologie des nervösen Kindes* (1925) *Hisztériás gyermekek* (1930); *Behalten und Vergessen* (1931); *Das Gedächtnis taubstummer Kinder* (1932); *Assoziation und Intelligenz* (1932); *Nervöse Kinder* (1934); *Milieu és gyermeki lélek* (1935).

Vérteskozma kk. és Gánt kk. 1929. egyesültek Gánt néven.

Vértes Vilmos István, politikus, gépészmérnök, 1931. a politikai életből visszatért a kereskedelemügyi minisztériumba, ahol a vasuti műszaki osztályon miniszteri tanácsos. (XX. köt.)

*Vértesy Sándor (*Vértesaljai*), a kabinetiroda főnöke, szül. Budapest, 1870 febr. 15. Tanulmányait a bécsi Theresianumban a genfi és párizsi egyetemeken végezte. 1907. a pénzügyminisztériumban segédtitkár, majd 1917. államtitkár. 1927 óta a kabinetiroda főnöke. Államtitkári működése alatt jelentős tevékenységet fejtett ki a pénzügyi jog körébe tartozó kérdésekben és a törvényelőkészítő szaktanácskozásokban. Több ízben képviselte a kormányt külföldi pénzügyi tanácskozásokon. 1930. elnyerte az I. oszt. magyar érdemkeresztet. Számos külföldi magas kitüntetés tulajdonosa.

Vérzár Frigyes, orvos, egy. tanár. Újabb kutatásai főként a felszívódás élettanának, a bélbolyhok működésének, valamint a vitaminkutatásnak terén voltak eredményesek. A *Handbuch d. normalen und patholog. Physiologie*-ban (1926—32) a felszívódásról szóló fejezetet írta. A tihanyi Biológiai Kutató Intézet megszervezése körüli érdemeiért 1928. a II. oszt. érdemkeresztet kapta s ezen intézet II. osztályának igazgatója. 1929 óta a svájci Basel egyetemén az élet-tan tanára. (XIX. köt.)

*Vészírtérjesztés. A társadalom nyugalmanak, gazdasági életének felborítására, a közhatalom gyakorlásába és a közbiztonság rendjébe vetett közbizalom megrendítésére irányuló bűncselekményfaj, amelynek szülebbkorú büntetést érdemlősége csak a leg-

újabb büntetőjogi fejlődés során nyert felismerést. Míg régebben a magyar büntetőjog kihágásért csupán azt büntette, „aki harangok félreverése vagy másnemű vészjelzés által, tudva, hogy erre ok nem forog fenn, a lakosok nyugalalmát zavarja; vagy, aki a hatóságot valótlan vészírtérjesztéssel bejelentése által szándékosan félrevezeti” (Kbtk. 40. §), újabban a gazdasági és pénzügyi vészírtérjesztés is büntetés alá esik. Így két évig terj. börtönnel büntethető büntetést követ el, aki abból a célból, hogy a magyar korona (pengő) vásárlóerejét vagy nemzetközi forgalmi értékét rontsa, jobb tudomása ellenére az említett célra alkalmas valótlan hírt kóhol vagy terjeszt (1922. évi XXVI. tc. 1. § 5.). Továbbá már egész általánosan 1 évig terj. fogházzal büntethető vétséget követ el az, aki a gazdasági helyzetet vagy a hiteléletet károsan érintő hírt kóhol vagy valótlan ily hírt terjeszt (1931. évi XXVI. tc. 9. §). Hasonló büntetés alá esik az is, aki háború idején a hadviseléssel kapcsolatban vészírtérjesztéssel kóhol vagy valótlan hírt terjeszt (1930. III. tc. 80. §).

Vészi Margit, író, évek óta külföldön él, előbb Olaszországban, újabban Amerikában s innen küld tudósításokat, úti tárcákat Az Est-lapoknak. (XIX. köt.)

Veszprém, megyei város V. vm.-ben, (1930) 17.792 lak., tényleges szaporodása a mult népszámlálás óta 2206 lak. (14.1%). Magasabb fokú tanintézetei: áll. polg. fiú-, 2 róm. kat. polg. leányiskola, róm. kat. tanítóképző, róm. kat. gimnázium, áll. felsőkereskedelmi fiú-, róm. kat. felsőkereskedelmi leányiskola, róm. kat. hittudományi főiskola, áll. honv. altisztképző iskola. Üzemei: áramfejlesztő, áramelosztó, 3 téglá- és cseréparugvár, agyagáru, faáru-, halina- és pokróc-, kartonnyomó- és kékfestő-, szikviz- és gépgyár, vízmű.

Veszprém vm., területe 3966 km², (1930) 243.700 lak., tényleges szaporodása a mult népszámlálás óta 11.146 lak. (4.8%). Népsűrűsége 61.5. Lakosságából 220.625 (90.6%) magyar, 22.024 (9.4%) német, 512 szlovák, 11 román, 23 horvát, 16 szerb, 445 egyéb és ismeretlen nemzetiségű. Magyarul tud a vm. összlakosságának 98.1%-a. Vallás szerint a vm. lakosságából 167.036 (68.6%) róm. kat., 312 (0.1%) gör. kat., 44.689 (18.3%) ref., 25.340 (10.4%) ág. ev., 126 gör. kel., 5932 (2.5%) izr., 265 (0.1%) egyéb és ismeretlen vallású. Ir és olvas a vm. 6 éven felüli lakosságának 92.6%-a. Foglalkozás szerint a vm. lakosságának 62.9%-a őstermelő, 1.6% a bányász és kohász, 17.1%-a iparos, 2.9%-a kereskedő és a hitel körébe tartozó, 2.6%-a közlekedési alkalmazott, 3.7%-a a közszolgálat és a szabadfoglalkozások körében él, 1.1%-a véderő, 1.3%-a napszámos, 2.9%-a tőkés és nyugdíjas, 1.8%-a házi eszelő, 2.1%-a egyéb és ismeretlen foglalkozású. A vm. területéből 1933-ban 214.285 ha szántóföld, 4066 ha kert, 23.561 ha rét, 3151 ha szőlő, 39.093 ha legelő, 84.817 ha erdő, 478

ha nádas és 27.272 ha terméketlen terület. 1933. főbb mezőgazdasági terményei (1000 q-ban): búza 758'8, rozs 546'6, árpa 387'7, zab 162'8, szemes tengeri 523'3, burgonya 1026'7, cukorrépa 204'1, must 35.706 hl. Állatállománya (1933, 1000 darabban): szarvasmarha 80'5, ló 21'6, sertés 80'6, juh 38'3. Közúti hálózatának hossza összesen (1933) 1008 km, abból kiéptített 915 km és pedig állami 150 km, törvényhatósági 577 km, községi 181 km, vasúti hozzájáró 7 km. Vasútvonalainak hossza (1933) 355'3 km. Rádióvevőkészülékek száma (1933) 5956. Az 1932—33. tanévben a vm. területén működésben volt: 18 rendes kisdudóvó, állandó és nyári menedékház, 319 elemi mindennapi, 304 általános továbbképző, 5 gazd. továbbképző népiszkola, 10 iparos és 1 kereskedő-tanonciskola, 11 polgári iskola, tanítóképző-intézet, 3 tanítónőképző, 2 gimnázium, reál-gimnázium, 2 felsőkereskedelmi iskola, 3 hittudományi főiskola, 2 gazdasági szakiskola, ipari és bányászati szakiskola. *Térképét l. Fejér vm.-nél.*

Veth, Jan, hollandi festő és művészeti író, megh. Amsterdam, 1925 júl. 1. (XIX. köt.)

***Vibrafon,** a xylofonhoz hasonló hangszer. Mozgóállványa szerelt 37, hangerosztócsóval ellátott hangpalcából áll. A palcák alatt forgó hengerek vannak, ezek sebessége percenként 200—1000-ig változtatható. Ezáltal tompább és nyújtottabb hangok keletkeznek, mint a xylofonnál. Pedállal a hangzás megszüntethető. Hangterjedelme 3 oktáv.

***Vickers-Armstrong-Koncern,** az angol hadiipar legnagyobb vállalkozása, amely 1927. alakult. Alapítókéje 18.364 millió font. Magában foglalja a hadifelszerelési cikkek gyártásán kívül a hadihajó- és repülőgépgyárak legnagyobb részét. Székhelye London.

***Victor János,** ref. lelkész, egyházi író, szül. Budapest, 1888. 1924. teol. tanár Budapesten, 1933 óta a Budapest-külsőlipótvárosi egyház lelkésze. Főbb művei: *A házasszeretet eszménye, Az egyén problémája, A csodák természetessége, Jézus istensége, Jézus ónarcképei, Lelki dolgok, Világosság útja, A Szentek Szentjében, Ösendes vizék mellett I—II., Canterbury Anselmus realizmusa* (1924). *Térj magadhoz drága Sion* (1932); *Ó és mi* (1932); *Boldog rabság* (1934);

Victoria, Hongkong angol koronagyarmat kikötője, Peak-kel együtt (1930) 577.500 lak.

Viczán Ede, vizimérnök, miniszteri tanácsos, megh. 1931 szept. 19. (XIX. köt.)

Viczán István, jogi író és politikus, 1926. országgyűlési képviselő, 1931. c. államtitkár. 1931. óta Budapest törvényhatósági bizottságának örökös tagja és Pest vm. törvényhatósági bizottsági és kisgyűlési tagja. *Harc a destruktív ellen c.* most rendező sajtó alá parlamentari beszédei. (XIX. köt.)

Vidakovich Kamill, orvos és író, 1921 óta a szegedi-tudományegyetem sebészeti klinikájának igazgatója. (XIX. köt.)

Vidal, Paul Antoine, francia zeneszerző, megh. Párizs, 1931 ápr. 9. (XIX. köt.)

***Vidéki városok kulturális szövetsége,** Debrecen, Miskolc, Szeged, Nyiregyháza kezdeményezésére 1928. alakult a vidéki városok kulturális élete fejlesztésére 1929—32. Gróf Klebelsberg Kuno vezette, első elnöke dr. Magoss György debreceni polgármester, igazgatója dr. Kuthy Sándor. A szövetség kapcsolatot létesített a kisebbségi kulturális egyesületekkel, a külföldi városzövetségekkel és a magyar kulturális propagandát sikeresen szolgálta külföldön. Tizenhat kiadványa közt vannak a Népszövetség és a Nemzetközi Városzövetség elé terjesztett javaslatok a kulturális egyesületek nemzetközi szövetségéről (1930); továbbá *A városépítés időszeri kérdései* (1931); *Osztrák-magyar és olasz-magyar kulturális szövetség tervezete* (1933). stb. Hivatalos lapja a *Városkultúra*.

Vidéky Emül, műgyetemi m. tanár, 1926. a közgazdasági egyetemen a műszaki enciklopédia megh. előadója. 1931. a székesfővárosi iparrajziskola igazgatója. A svéd kir. Északi esillagrend tisztii keresztjének tulajdonosa, a Ganz-gyár tudományos műszaki tanácsadója. Újabb művei: *The rationalisation of the spur-gears* (1933); *Törökországi halandok a világ-háborúban* (1933). (XIX. köt.)

***Vidmar, Milan,** mérnök-tanár, jugoszláv sakknagyemester, szül. Laibach, 1885 jún. 22. Nyertes a köv. sakkversenyeken: 1908. Prága, 1910. San Sebastian, 1917. Bécs, 1918. Berlin, Kassa, 1922. London, 1930. Szliács.

Vidor Dezső, színész és rendező, 1931 óta az általa szervezett m. kir. operaházi emlékgyűjtémény (múzeum) öre. A Magyar kir. Operaház c. műve sajtó alatt van. (XIX. köt.)

Vidor Marcel, költő, újabb verseskötete: *Csello.* Egyfelvonásos színdarabja: *Az élet királya.* Ezekon kívül számos tanulmányt írt Hollandia irodalmi, művészeti és gazdasági életéről. A *Biztosítási Szemle* c. folyóirat szerkesztője. (XIX. köt.)

Viebig Klara, l. Cohn Klara. (XX. és XXI. köt.)

Vielé-Griffin, Francis, francia költő, újabb művei: *Le Domaine royal* (1923); *La Sagesse d'Ulysse* (1925); *Saint-François aux poètes* (1927). (XIX. köt.)

***Vierkandt, Alfred,** német szociológus és filozófus, szül. Hamburg, 1867 jún. 4. 1890 óta a braunschweigi gimnázium tanára. 1925. a berlini egyetem filozófia és szociológia tanára. Művei: *Naturvölker und Kulturvölker* (1896); *Stetigkeit im Kulturwandel* (1908); *Gesellschaftslehre* (1923); *Der Dualismus im modernen Weltbild* (1923); *Der geistig-sittliche Gehalt des neueren Naturrechts* (1927); *Handb. der Soziologie* (1931).

***Vigantol,** D-vitamint tartalmazó olajos gyógyszerkészítmény. Előszéróttel alkalmazták általánosságban csukamájolaj helyett. Hazai D-vitamin készítmények a Devitol, Viosterin, Halsterin, Halivitan.

***Vigeland, Gustav,** norvég szobrász, szül. Mandal, 1869 ápr. 11. Kezdetben teljesen Rodin hatása alatt állott és alkotásaiban az

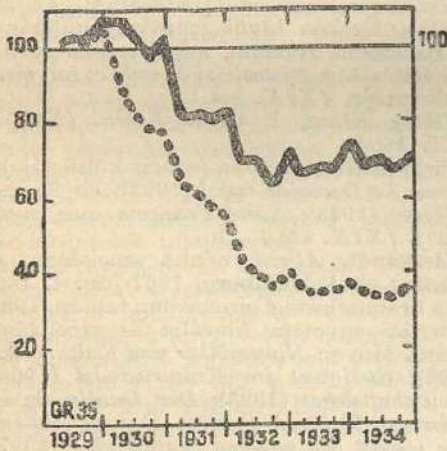
emberi élet és a szerelem tragikumát dolgozta föl. Később azonban nyugodtabbá vált fölfogása és a naturalizmusról áttért a zárt, monumentális formákra. Legkiválóbb művei az oszlói nemzeti múzeumban vannak elhelyezve.

Vigh Gyula, geológus, 1922. m. kir. osztály-geológussá nevezetett ki. Munkaköre az Északnyugati Kárpátokra, a Gerecsehegységre és a Börzsönyi hegyekre terjedt ki. Főleg juratanulmányokkal foglalkozik. (XIX. köt.)

*Vigouroux, Fulcrain Gregoire, bibliakutató, szül. Nant (Aveyron), 1837 febr. 13., megh. Issy (Párizs mell.) 1915 febr. 21. 1864—1902. Párizsban a Saint-Sulpice szeminárium és az Institut Catholique bölcsezet és szentírás tanára, utána a pápai biblia-bizottság titkára Rómában. Konzervatív tudós nyílt szemmel az új problémák és eredmények iránt. Főművei: *La Bible et les découvertes modernes* (magyarul: A biblia és az újabb felfedezések Palesztinában, Egyiptomban és Asszírriában) 4 köt. (1877—82); *Manuel biblique* (1879, sok kiadás); *Dictionnaire de la Bible* (5 köt. 1894—1912).

Vikár Béla, író, újabb költői munkái: *Rusztaveli* (a grúz eredetiből, Zichy Mihály 26 képével, 1916); *La Fontaine összes meséi* (1926); *Nevető rímek* (1932); *Kalevala* (jubileumi kiadás 1935); *Nevető rímek*, új sorozat (1935); *Die Hero- und Leander-Sage* (1935). (XIX. köt.)

Világforgalom (V. kereskedelem) A világgazdaság kereskedelmi forgalmát döntő módon meghatározza a gabonatermelésnek, a nyorsanyagok termelésének és az ipari termékeknek az alakulása. A világháború után a V. csakhamar elérte, sőt erősen meghaladta

— A világforgalom mennyisége.
 A világforgalom értéke.

az 1913-as forgalmat, azután ez a fejlődés az 1929-es válság idején megtört és a V. mélyen a háború előtti színvonal alá zuhant. Ezt a hullámvonalat természetesen ezer más tényező is módosította, leginkább az áralakulás: olesőbb árakon bizonyos határig nagyobb

lehet a V. mennyisége (volumen), de az árak állandó hanyatlása később már a V. összecsugorodását jelzi. Az alábbi tábla a V. hullámzását mutatja 1900-tól. A forgalom mennyiségének kiszámítása pénzben, az árúk 1913-as árszínvonalának arányértékén történt, mert a súlyra nem mérhető (darab, pár, folyóméter) cikkek beszámítása így könnyebb és csak így lehet a különböző fajtájú árukat közös nevezőre hozni.

Világkereskedelem 1930—1933:

Év	Érték milliárd P	Mennyiség milliárd P (nemzetközi áruindex alapján 1913=100)
1900	112.0	134.0
1905	152.1	162.1
1910	179.0	184.1
1913	218.2	218.2
1920	395.1	174.9
1921	256.3	173.5
1922	273.8	191.4
1923	290.2	197.8
1924	325.5	223.4
1925	365.0	238.4
1926	351.0	240.9
1927	349.1	265.2
1928	379.9	272.4
1929	386.9	283.4
1930	311.5	256.1
1931	223.5	221.6
1932	137.6	180.3
1933	136.1	181.4

Jellemző, hogy az értékadatok mennyivel érzékenyebbek, ami onnan ered, hogy a V. mennyisége bizonyos alapanyagok állandó forgalma következtében kevésbé tolódhat el, míg az árúk értékelése erősebb kilengéseknek van kitéve. Érdekes, hogy a V. érték 1920. volt a legmagasabb, mennyiségben pedig alig haladta meg az 1929-es forgalom 60%-át. Az értékelésnek ezt a természetellenes kiugrást a világháború után bekövetkezett jószághiány idézte elő.

1934-ről még nincsenek végleges összefoglaló adatok, de az év első háromnegyedének eredményei alapján megállapítható, hogy a V. mennyisége legfeljebb 1%-al növekedett, míg az értékelés 4%-al visszaesett.

Nagyjelentőségű eltolódások álltak be a V. megoszlásában is. Az alábbi táblázat az egyes földrészek és a legfontosabb országok százalékos részesedését mutatja a nemzetközi kivitelen és behozatalban:

A nemzetközi áruforgalomban való százalékos részesedés:

	1900	1913	1933
Európa			
Bevitel	70.3	84.0	60.5
Kivitel	61.0	58.2	51.8
ebből:			
Anglia			
Bevitel	21.8	16.1	16.8
Kivitel	15.2	14.0	10.8
Németország			
Bevitel	13.4	12.9	8.1
Kivitel	11.8	13.1	10.2
Franciaország			
Bevitel	8.8	8.2	9.0
Kivitel	8.5	7.3	6.4
Afrika			
Bevitel	3.7	3.6	5.6
Kivitel	2.0	3.2	4.0

	1900	1913	1933
Ázsia			
Bevétel.....	9.0	10.8	14.9
Kivétel.....	10.0	12.1	16.3
Amerika			
Bevétel.....	14.5	19.2	17.0
Kivétel.....	24.2	24.0	23.5
ebből:			
Egyesült Államok			
Bevétel.....	7.8	8.9	9.3
Kivétel.....	15.6	13.4	11.8
Ausztrália			
Bevétel.....	2.5	2.4	2.0
Kivétel.....	2.2	2.5	3.5

A legjellegzetesebb tünetek: Európa világgazdalmi arányának állandó csökkenése, Ázsia jelentékeny mértékű előretörése, Afrika részesedésének következetes emelkedése és az amerikai kiviteli részesedés hanyatlása. Amerika már nem egyedüli nagy nyersanyagellátója a világgazdaságnak. Ki kell emelni azonban, hogy Amerika 1926—29. a nagy konjunktúra idején a V.-i bevétel 23—34%-át és a kivétel 28—29%-át bonyolította le. Az Egyesült Államokban 1926-ban érte el a V.-ben való részesedés a tetőpontot 13.6 százalékos beviteli és 16%-os kiviteli aránnyal.

***Világ gazdasági konferencia.** A világgazdasági helyzetnek nyomása alatt 1925. francia-résznél indítványozták egy V. egybehívását. A Népszövetség tanácsának meghívására 1927. május 4—23-án Genfben gyűlt össze 50 állam és több nemzetközi szervezetnek 194 kiküldöttje és 157 szakértője. A V. gazdaságpolitikai határozatai nagyrészt elméleti téren mozogtak, de közvetlenül megvalósult a konferencia eredményeképpen a Népszövetség gazdasági bizottságának szélesebb alapokra fektetése. Ez a bizottság azóta állandóan feldolgozza a világgazdaság jelenségeit és kiadványai megkönnyítik a világgazdasági változások áttekintését.

***Világidő v. univerzális idő,** olyan idő-meghatározás, amely, ellentétben a helyi idővel, az egész Földre vonatkozik s így a csillagászati események rögzítésére szolgálhat. V. gyanánt már a római (1883) és a washingtoni (1884) konferenciákon a greenwichi időt jelölték ki; e megállapodás azonban általános érvényűvé csak 1925. jan. 1-én vált. (L. még: *Zónaidő, XIX. köt.*)

Világító festékek. A nappali fény kék és ibolya, de leginkább ibolyántúli sugarainak hatására főképpen kalcium-, stroncium- és barium-oxidok, szulfidok (kén), továbbá kismennyiségű kálium-, nátrium-, általában alkalicímek kloridjainak és réz-, mangán-, valamint bizmut-sók nyomainak jelenlétében sötétben is világítanak. Ezen keverékek a V., másnéven luminoforok, amelyek az anyagok 800° körüli hőmérsékleten való kiizzítása útján állíthatók elő. V. sárga-, narancs-, zöld-, kék-, vörös- és ibolyaszínű fény kisugárzására állíthatók elő, fenti alkotórészekon kívül litium, rubidium, cézium, tallium és más fémek hozzáadásával. (XIX. k.)

Világ városok. A legújabb statisztikai adatok szerint a milliós lélekszámot a következő városok haladják meg:

Város	A népszámlálás éve	Lakosság
1. Nagy-London.....	1931	8,203,942
2. New York.....	1930	6,930,446
3. Tokió.....	1932	5,400,000
4. London.....	1931	4,397,003
5. Berlin.....	1933	4,190,847
6. Moszkva.....	1933	3,572,000
7. Chicago.....	1930	3,376,438
8. Sanghaj.....	1931	3,269,114
9. Párizs.....	1931	2,891,020
10. Leningrád.....	1933	2,839,000
11. Oszaka.....	1930	2,453,573
12. Buenos Aires.....	1931	2,214,702
13. Philadelphia.....	1930	1,950,961
14. Bécs.....	1930	1,865,780
15. Detroit.....	1930	1,568,662
16. Calcutta.....	1931	1,485,582
17. Rio de Janeiro.....	1931	1,468,621
18. Nagy-Budapest.....	1930	1,421,397
19. Tien-csin.....	1931	1,387,462
20. Peiping (Peking).....	1927	1,297,718
21. Sydney.....	1930	1,238,660
22. Los Angeles.....	1930	1,238,048
23. Varsó.....	1931	1,178,914
24. Bombay.....	1931	1,161,383
25. Hamburg.....	1933	1,125,025
26. Glasgow.....	1931	1,088,417
27. Kairo.....	1927	1,064,567
28. Róma.....	1934	1,045,088
29. Barcelona.....	1932	1,041,865
30. Mexico.....	1931	1,029,068
31. Budapest.....	1930	1,019,907
32. Melbourne.....	1930	1,018,200
33. Milánó.....	1934	1,013,023
34. Birmingham.....	1931	1,002,603

(XIX. köt.)

Vildrac, Charles, francia költő, újabb művei: *Le Pélerin* (1923); *Mad. Béliard* (1925); *Poèmes de l'Abbaye* (1925); *Prolongements* (1931). (XIX. köt.)

***Villamos művek** (*Budapest székesfővárosban*). Budapest fő- és székfőváros, de részben a környék lakosságának is világítási és egyéb házi áramszükségletét, továbbá kis-, közép- és nagyipara világítási és erőszükségletének jelentékeny részét a Budapesti Székesfőváros Elektromos Művei látják el.

Hazánk e legnagyobb villamos vállalatának 1934. évre vonatkozó néhány jellemző adatát az alábbiakban közöljük:

termelt évi összes árammennyiség.....	289.323.000 kWó
kábelhálózat hossza.....	2.035 km
légvezetési hálózat hossza.....	950 km
az Elektromos Művek által fenntartott közvilágítási lámpák száma.....	23.495 db

Budapest Székesfőváros Elektromos Művei három áramfejlesztő-teleppel rendelkeznek. Ezek közül a legjelentősebb és a legkorszerűbb a lágymányosi holt Dunaág mellett épült, ú. n. kelenföldi telep; teljesen korszerű berendezése az áramfejlesztő-technika fejlettségének legmagasabb fokán áll. A telep teljesítőképessége 130.000 kilowatt. Az összes magyarországi telepek ennél lényegesen kisebb teljesítőképességűek. Berendezése, gazdaságossága és műszaki tökéletessége európai viszonylatban is elsőrendű.

***Villamosságügyi törvény, az 1931. XVI. tc.** A villamos energia fejlesztéséről, vezetéséről.

ról és szolgáltatásáról. Életbe lépett 1934 okt. 1. Célja az ország vill. energiagazdálkodásának korszerű alapokra fektetése és rendszeres fejlesztésének előmozdítása. Egyfelől megszünteti az eddigi szétágazó rendszertelenséget és helyébe központi ügykezelést és egységes megszervezést léptet; másfelől érvényesíteni kívánja az ésszerű és takarékos energiagazdálkodás elveit és ezért előnyben részesíti a vízierők és a silányabb minőségű tüzelőszerek hasznosítására irányuló terveket és kimondja a villamosművek együttműködésének és csatlakozásának kötelezettségét. Vezérgondolata az, hogy az ország vill. energiaellátását kb. 50 évre elsősorban a magánvállalkozásnak tartja fenn, de állami ellenőrzés és irányítás alá helyezi s megszabja azokat a jogokat és kötelezéseket, amelyek mellett villamosmű létesíthető és üzemben tartható. Az engedélyidők lejártá után az erőművek tulajdonos-vállalataik kezén maradnak, ellenben a távvezetékek az államra, a helyi elosztóhálózatok pedig a községekre, ill. városokra hárulnak. A magyar V. tehát a vill. energiaellátást fokozatosan az állam, ill. a közületek jogkörébe vezeti át. (L. még: *Elektrifikálás, XXI. köt.*)

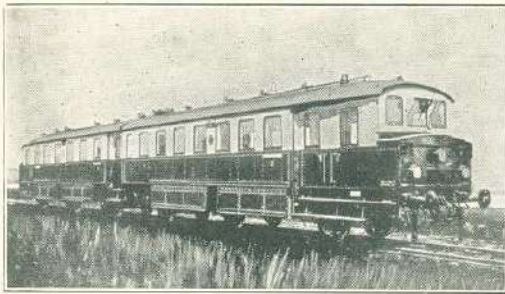
Villamosvasút. a század fordulóján még csak a városi és helyi érdekű forgalomban játszott szerepet, azóta azonban a fővasutak üzemében is mindinkább tért hódít.

Történelmi fejlődés. Fővasúton villamosmozdonyos vontatást először a Baltimore-Ohio vasúttársaság alkalmazott 1895. a baltimorei (Am. Egy. Áll.) pályaudvarait összekötő alagútszakaszon. A 600 Voltos e. á. berendezés a közúti V. akkori szokásos elemeiből volt összeállítva és így, bár történelmi jelentőségű, úttörőnek nem nevezhető. Európában a nagyvasút-jellegű V.-ak sorát 1899. a svájci Burgdorf—Thun-i vasút nyitja meg, a munkavezetéken 750 Voltos 40 per. háromfázisú hajtóenergiával. Az első nagyfeszültségű és ma is használt rendszerű, tehát valóban úttörő vasútvillamosítás dr. Kandó Kálmán nevéhez fűződik, akinek tervei szerint a Ganz-gyár 1900—02. az olasz Valtellina-vonalat 3000 V. 15 per. háromfázissal villamosította és ezzel megvetette alapját az ú. n. „sistema italiana“-nak, amelyet a felsőolaszországi vonalak villamosításánál kiterjedten alkalmaznak. 1901—03. folytatók Németországban a Studiengesellschaft kísérletei Marienfelden és Zossen között, hol 10.000—15.000 V. 48 per. háromfázisú árammal hajtott 90 t súlyú gépkocsikkal 214 km/óra sebességet értek el. Egyfázisú villamos energiát használó berendezéssel közel egyidőben Németországban (1903. Niederschöneweide—Spindlersfeld 25 per.), Svájcban (1904. Seebach—Wettingen 50 per., majd 15 per.) és az Am. Egy. Áll.-ban (1904. Cincinnati & Indianapolis Traction Co. 25 per.) kezdtek foglalkozni. A V. fejlődésére döntő befolyású volt New York állam 1903. rendelete, amely megtiltotta, hogy New York város területére 1908. VII. 1. után

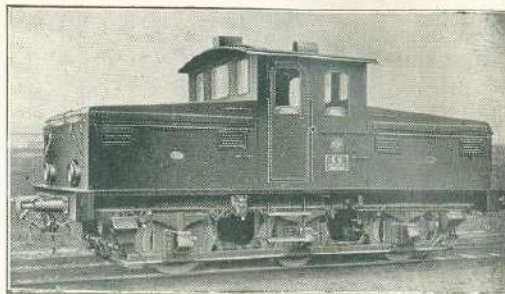
gőzmozdonyok fussanak be. Ennek következtében villamosította New Yorkba torkoló vonalait 1906—07. a New York Central R. R. (600 V. e. á.) és a New York, New Haven & Hartford R. R. (11.000 V. 25 per. egyfázis). Európában a V. komoly fejlődése 1910. veszi kezdetét; ekkor indult meg a villamos üzem Olaszország ú. n. Giovi vonalán (3300 V. 15 per. háromfázis), Svájcban a Lötschberg vonal első szakaszán (16.000 V. 15 per. egyfázis) és Németországban Dessau—Bitterfeld között (15.000 V. 16²/₃ per. egyfázis). A világháború éveit alatt a V. fejlődése az Am. Egy. Államokra szorítkozott, ahol 1915. a Norfolk & Western Railway szén-szállító vonalának legnehezebb szakaszát villamosították fázisátalakított mozdonyokkal (25 per. egyfázis-háromfázis) és 1915—17. a Chicago, Milwaukee, St. Paul Rwy transzkontinentális vonalának összesen 1054 km hosszú két szakaszán vezették be a villamos üzemet (3000 V. e. á.). A háború után a takarékos energiagazdálkodás és a gazdasági önállóság elveinek uralomra jutása folytán a vasutak villamosítása világszerte erőteljes lendületet nyert és pedig oly irányban, amely már nem korlátozza a villamos üzemet egyes vonalszakaszok különleges forgalmi feladatainak megoldására, hanem kiterjeszti fővonalak összefüggő hálózataira. Legelől halad e tekintetben Svájc, amelynek fővonalairól a gőzmozdonyok teljesen kiszorultak és egész vasúti hálózata hosszának 66%-a, forgalmának pedig 85%-a villamos üzeműre van átalakítva. A V. e. nagyarányú ténfoglalása felszínre hozta a villamosvasúti üzem energiaszükségletének közecélű villamosművekből való közvetlen ellátását. Ezt az eddig használt villamosítási rendszerek nem teszik lehetővé, minthogy a munkavezetéken a villamos energiának oly különleges fajtáit használják, amelyek más fogyasztók céljaira nem alkalmasak. A gazdaságosság szempontjából döntő fontosságú feladatot elsőnek dr. Kandó Kálmán oldotta meg, a róla elnevezett Kandó-féle 50 periódusú fázisváltós rendszerrel. 1917—18. kidolgozott tervei szerint a Ganz-gyár először egy kísérleti mozdonyt épített, amelyet a MÁV a Budapest ny. p. u.—Dunakeszi—Alagi vonalszakaszon próbált ki. (Első menet 1923 X. 31.) A kísérletek sikeres befejezése után a MÁV, a Magyar Dunántúli Villamossági R. T. által rendelkezésére bocsátott kölcsönökkel, 1931 tavaszán Kandó-rendszerű mozdonyokkal megkezdte a Budapest keleti p. u. Hegyeshalom-i fővonal villamosítását. A közforgalmú villamos üzem Komáromig 1931 IX. 12., Hegyeshalomig 1934 X. 23. indult meg. A nagysikerű úttörő magyar munka külföldön hasonló törekvéseket váltott ki és 1935. a Deutsche Reichsbahn kezd kísérletezni (Höllentalbahn) 50 per. v. á.-ra tervezett különféle rendszerű (Krupp-féle fázisváltós, higanygőzegenirányítós, kommutátoros motoros) mozdonyokkal. Még ha a megoldások valamelyike sikerre vezet is, a

VILLAMOS VASUTAK

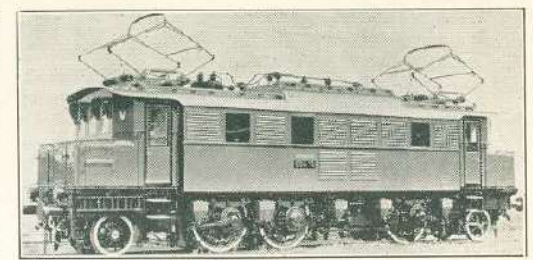
A Deutsche Reichsbahn akkumulátoros iker-gépkocsija

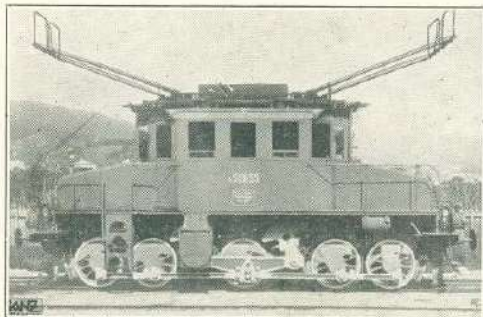
A Deutsche Reichsbahn akkumulátoros rendező-mozdonya

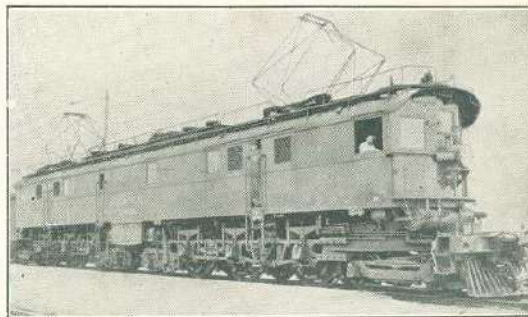
A New York—New Haven & Hartford R. R. 600 V. egyenáramú mozdonya

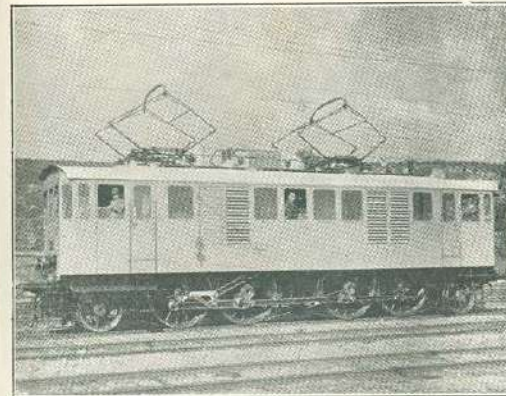
A Deutsche Reichsbahn 16.000 V. 16% per. 1. f. mozdonya

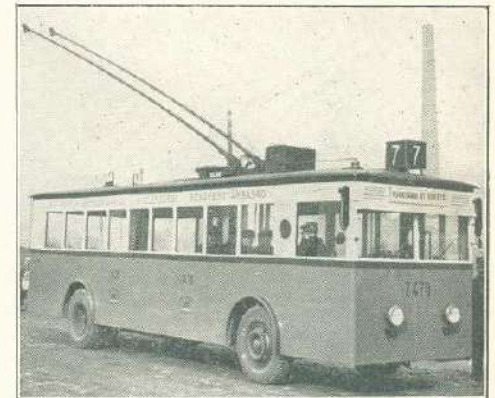
Az Olasz Államvasutak 3300 V. 15 per. 3. fázisos ú. n. Giovi tehervonati mozdonya

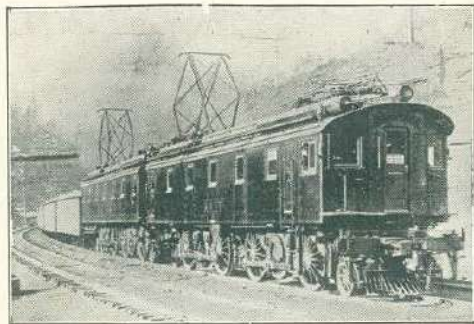
A Chicago, Milwaukee & St. Paul Railway 2000 V. e. á. gyorsvonati mozdonya

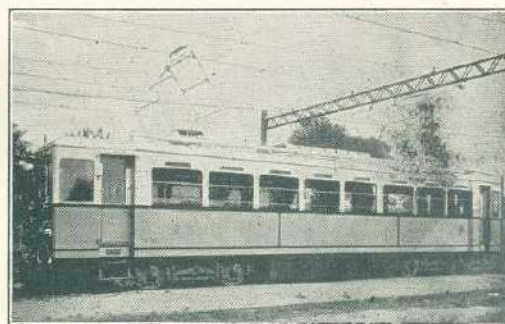
A MÁV 16.000 V. 50 per. Kandó-féle fázisváltós gyors- és tehervonati mozdonya

Trolleybus, felső vezetékkel, sínek nélkül közlekedő villamos társasköci Óbudán

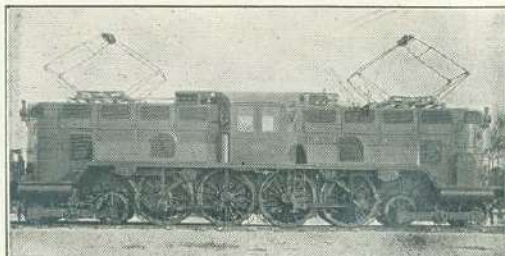
A Norfolk & Western Railway 22.000 V. 25 per. fázisátalakító tehervonati mozdonya

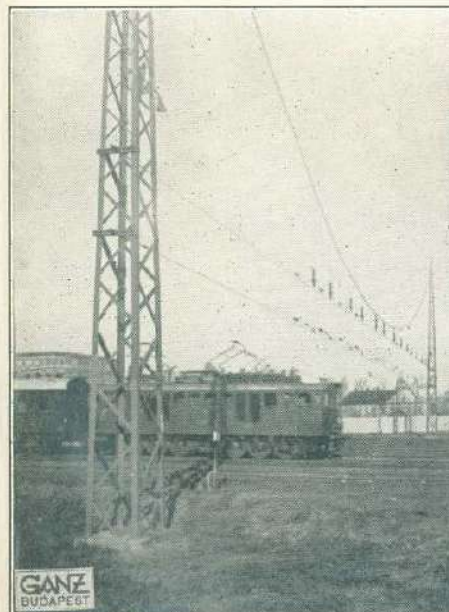
A B. H. É. V. 1000/1200 V. egyenáramú gépkocsija

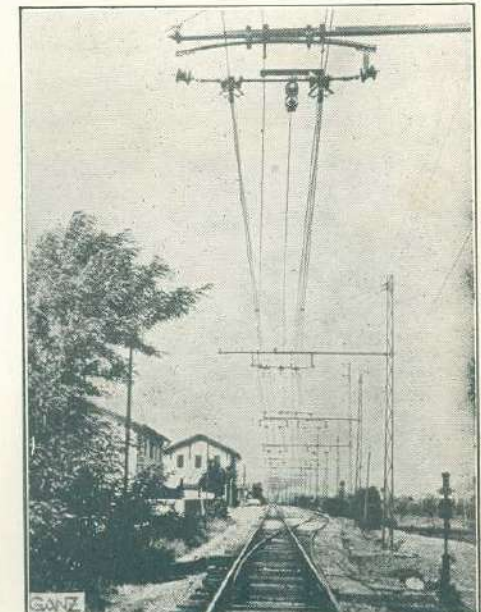
A Schweizer Bundesbahnen 16.000 V. 16% per. 1. f. Gotthard kettős mozdonya

A Paris—Orleans-i vasút 1500 V. e. á. gyorsvonati mozdonya

A MÁV 16.000 V. keresztláncos felsővezetéke állomásokon

Az Olasz Államvasutak 3300 V. kétmunka-vezetékű keresztelfüggesztési felsővezetéke

magyar mérnökök több mint másfél évtizeddel megelőzték a külföldöt.

A *V.-ak terjedelmére* nézve pontos és egyértelmű statisztikai adatok felállítása nehezségbe ütközik, egyrészt, mert a munkák általában folynak, másrészt, mert a fő- és helyi érdekű villamosvasutak közti határt, elmosódottságánál fogva, az egyes országokban különbözőképpen értelmezik. Az 1933—34. évről vonatkozóan a hozzávetőleges helyzet a következő volt:

Az egész Földön villamos üzemben volt 21.005 km vonal és 43.385 km vágány, 4458 mozdonyal és 7398 gépes kocsival. Ebből

	vonal km	vágány km	mozdony	gépes kocsi
egyenáramú	10.105	20.820	1.700	6.386
váltóáramú	10.810	22.565	2.758	1.012

A terjedelmesebb villamos üzemmel rendelkező országok szerint részletezve:

<i>Európa</i>	vonal km	vágány km
Anglia	900	2.012
Ausztria	844	1.430
Franciaország	2.200	4.009
Hollandia	131	470
Magyarország	192	520
Németország	1.560	3.999
Norvégia	236	398
Olaszország	2.118	4.055
Spanyolország	555	1.138
Svájc	2.406	4.852
Svédország	2.078	3.258
Szovjetországi	219	260
Egyéb	102	169
Összesen	13.600	26.570
<i>Ázsia</i>		
India	358	1.099
Japán	351	1.150
Jáva	128	265
Mandzsúria	127	255
Összesen	964	2.769
<i>Afrika</i>		
Délafrikai Egyesült Államok	319	668
Marokkó	311	382
Egyéb	110	141
Összesen	740	1.191
<i>Amerika</i>		
Északamerikai Egyesült Államok ..	3.811	9.292
Brazília	359	511
Chile	352	601
Egyéb	738	1.245
Összesen	5.260	11.649
<i>Ausztrália</i>	441	1.206

A V. ma már többé-kevésbé közismert *előnyei* rövidesen összefoglalva a következők:

A villamosüzem gazdaságosságának alapja a hajtóenergiában elérhető igen nagy megtakarítás. Pl. a hegyeshalmi vonalon egy egytkm. vontatási munka gőzmozdonyokban átlag 320 kalóriát, ellenben villamosvontatással a bányai erőműben (tehát az összes erőátviteli veszteségeket beleszámítva) 28 wattórát, vagyis csak 104 kalóriát fogyaszt. Amazt a legjobb magyar szenekből, emezt égőpalából.

A *villamosmozdonyok* kívülről készen kapják a hajtóenergiát és nincsenek az ürszelvény és a tengelynyomás által korlátozott

méretű gőzkazán teljesítőképességéhez kötve. Szerkocsijuk nincsen és annak helyét hasznos súly foglalhatja el. A vontatott súly és az összsúly közötti arány kedvezőbb. A sebesség növelésével a hatások nem romlik és a felső sebességhatárt a pálya viszonyai szabják meg. (A hegyeshalmi vonalon 100 km/óra, külföldön 100—160 km/óra.) Forgatónyomatékok egyenletes, mozgó tömegeik tökéletesen kiegyensúlyozhatók, amiért is tapadási súlyuk jobban kihasználható és a pályára gyakorolt hatásuk kedvezőbb, ami viszont a megengedhető tengelynyomásnak kb. 15%-kal való növelését teszi lehetővé. Mindezen okoknál fogva a teljesítőképességet jóformán csak a vonóhorog teherbírása korlátozza és villamosmozdonyokkal ugyanazon a pályán nagyobb vonatsúlyt nagyobb gyorsítással és nagyobb sebességgel lehet vontatni, mint gőzmozdonyokkal. Ez a forgalom korszerű követelményeinek kielégítésén kívül a vonal teljesítőképességének növelését jelenti, ami különösen egyvágányú pályán nagyjelentőségű és sok esetben a második vágány kiépítésének szükségességét hosszú időre kitolja.

A villamos hajtóerőnek azonban nem eszupán az az előnye, hogy mozdonyokban szinte tetszőleges mértékig összpontosítható, hanem ellenkező irányban az is, hogy kiváló sajátosságainak csorbítása nélkül, kis egységekben is alkalmazható. A *villamos gépes kocsik* sebesség, egyenletes járás, túlterhelhetőség, rázás-, zaj- és szagmentesség tekintetében minden más vasúti gépes jármű fölött állanak és rendszerint az üzemi és fenntartási költségek tekintetében is előnyösebbek. Egyedülálló rendkívüli előnyük, hogy egy vezérállásról többes vezérlésre kapcsolhatók, tehát, pótkocsikkal vegyesen, tetszőleges nagyságú vonatosságok könnyű alakítását és vontatását teszik lehetővé, ami, különösen a helyi személyforgalom hullámzásaihoz való gyors és gazdaságos alkalmazkodás tekintetében oly rugalmasságot jelent, amely sem mozdonyos vontatással, sem más gépes járművekkel meg sem közelíthető.

A *V. üzembiztonsága* nagyobb a gőzvasutakénál. A vezető tiszta, zárt fülkében ülve, időjárástól védve, füst által nem zavarva, kényelmes szolgálatot teljesít és így egész figyelmét a pályára és a jelzésekre fordíthatja. Hegyi pályákon, völgyekben a rendes fékberendezéshez még a villamosfékezés járul, ami az üzembiztonság fokozásán felül egyéb előnyöket is biztosít. A villamosfékezés a villamosmotorok ama sajátosságán alapszik, hogy azok a lefelé guruló vonat súlyát hajtva, generátorokká válnak és a mozgó vonat energiáját villamosenergiává alakítják át, ami természetesen a vonat megfelelő fékezését vonja maga után. Az így fejlesztett villamosenergiát a vezeték-hálózat veszi fel és másutt (pl. a hegyekben levő ellenvonaton) hasznosítja. Az energiavisszaadással történő, ú. n. ha-

szonfékezés, tehát az erőműből vett energia mennyiségét és költségét csökkenti és, mivel a vonat nyitott féktuskókkal gurul, igen számottevő megtakarítást eredményez a féktuskók, a kerékaabroncsok és a sínek kopásának csökkenése, valamint a felépítmény kémelése következtében is.

Mint hogy a villamosmozdonyoknál nincs felfűtés, tűz- és kazántisztítás, salakozás, vízvételzés, szénrakodás stb., *üzemkészségük* sokkal nagyobb a gőzmozdonyokénál. Ezért az ugyanazon forgalom lebonyolítására szükséges gőz- és villamosmozdonyok száma a tapasztalat tanúsága szerint úgy aránylik, mint 2:1, sőt 3:1. Ennek folytán, bár a villamosmozdonyok természetesen jóval drágábbak, mint a gőzmozdonyok, végeredményben valamely vonal üzeméhez szükséges villamosmozdony-állomány kevesebbe kerül, mint az egyenértékű gőzmozdony-állomány.

A kényelmesebb szolgálat, a jobb kihasználhatóság és a kevesebb mozdony következtében a mozdonyvezetői létszám csökken. Helyettesítendő a fűtő és oldalsó kenővel felhelyezhető. A tágas vezérfülkében helyet foglalhat a vonatvezető, úgy hogy a mozdonyon egy szakember — a mozdonyvezető — is teljes biztonságot nyújt. Elmaradnak a fűtőházi nehéz munkák és mivel a füstmentesség folytán a vonatszerelvények kívül-belül sokkal tisztábbak maradnak, a villamosvontatás a *személyzeti költségekben* több irányban is számottevő megtakarítást eredményez.

Ha még hozzátesszük, hogy a tapasztalat szerint a villamosmozdonyok karbantartási költsége mozdonykm-enként kisebb a gőzmozdonyokénál, hogy nincs szükség a drága hengerolajokra, hogy a villamosfűtés jobban szabályozható és gazdaságosabb a gőzfűtésnél, hogy elmaradnak a tűzkárok, akkor nagyjából felsoroltuk azokat a főbb tényezőket, amelyek a villamosüzem gazdaságosságát biztosítják, illetve azokat a megtakarításokat eredményezik, amelyek a villamosberendezésekbe (mozdonyok, felső vezeték-hálózat, állomások stb.) befektetett jelentékeny tőkék szolgálatát lehetővé teszik.

Mindezekhez járul végül az utazóközönség nagyobb kényelme és a korszerű forgalmi követelmények sokkal tökéletesebb kielégítése, amire a vasút egyéb vonatkozásban gyakran még akkor is jelentékeny áldozatokat hoz, ha azok közvetlen jövedelmezőségéről szó sem eshetik. A helyes alapokon végzett villamosítás azonban nagy köz- és energiagazdasági, valamint forgalmi előnyein kívül, kimutathatóan hasznosítható befektetés.

A *V. rendszeri*. A mozdonyon használt áramnem szerint megkülönböztetünk: 1. egyenáramú, 2. háromfázisú, 3. egyfázisú, 4. átalakítós rendszert és ezeken belül ismét különféle változatokat.

1. Az *egyenáramú* rendszer lehet: a) akkumulátoros, b) kisfeszültségű (500—1000 V.), c) nagyfeszültségű (1500—5000 V.).

a) Az *akkumulátoros* járművek (mozdonyok és gépekocsik) hajtóenergiájukat tárolt alakban magukkal viszik.

E tekintetben a gőz-, vagy hógépes járművekhez hasonlítanak, de amíg ezeken az energia szén, ill. folyékony tüzelőszerek alakjában van tárolva, addig az akk. járműveken közvetlenül villamoság fejlesztésre alkalmas vegyi-energia alakjában. E sajátosságából következők az akk. járművek közös két jellemző tulajdonsága, ú. m. az aránylag nagy súly és a korlátozott menetkörzet, ill. teljesítőképesség. Az akkumulátorok vagy ólom-, vagy Edison-féle vasnikkel akkumulátorok, a vasúti üzem követelményeknek megfelelő különleges kivételben. Az ólomakkumulátorok nehezebbek és kényesebbek, de beszerzési költségük kisebb és hatásfokuk jobb. Az Edison-akkumulátorok könnyebbek, a vasúti üzemet jobban tűrik (rázás, túlterhelés, rövidzárlat), hosszabb élettartamúak, de viszont drágábbak (80%-kal több cella) és rosszabb hatásfokuk következtében töltési költségük nagyobb. A villamos berendezés rendszerint 300 V.-os e. á. soros motorokból áll és részleteiben az e. á. közötti V.-éhoz hasonlít. Akk. mozdonyoknál csak helyi szolgálatban, tolatásra és rendezésre használnak főleg ott, ahol vagy a gőzmozdonyokat fűstjük és fűveszelységük miatt mellőzni kell (pl. nagy műhelyek, lőporgyárak, fafelek stb.), vagy a felsővezeték-hálózat kiépítése aránytalanul nagy költséget okozna és az üzeme se volna előnyös (pl. villamosított vonalhoz csatlakozó nagy rendezőpályaudvar, számos váltóval és rakodóval). Akk. gépekocsik helyiérdekű forgalomban mindenütt jól használhatók, ahol olcsó villamosenergia áll rendelkezésre, de a forgalom sűrűsége oly kicsi, hogy felsővezetékös villamosítás gazdaságosabb volna. A korszerű akk. kocsik fajlagos súlya 457 kg/ültsely, menetteljesítménye 200—300 km, vagyis menetkörzetének sugara (a töltőállomástól) 100—150 km. Az akk. gépekocsik különösen Németországban és az Am. Egy. Államokban terjedt el.

b) A *kisfeszültségű e. á.* rendszert általában a közötti és helyiérdekű V.-on, gépekocsis üzemben használják, de előfordul nagyvasúton is (New York Central R. R. 600 V. e. á.). A vasúti állomásokból jövő 500—1000 V. feszültségű áramot könnyebb forgalom esetén tápvezetékekkel megerősített felsővezetéknek, nehéz forgalom esetén a vágány mentén 20—30 cm magasságban haladó szigetelt harmadik sínen vezetik a járművekhez. Az első esetben a jármű tetején elhelyezett rudas áramszedők, az utóbbiban az alvázról oldalt kiálló csúszásarúknak szolgálnak az áram bevezetésére. A hajtófelszerelés teljes vonali feszültségre készült, segéd-sarkos soros motorokból áll, amelyek fordulatszámát és ezzel a jármű sebességét, soros és párhuzamos kapcsolással és a mágnesmező gyengítésével (süntölésével) változtatják. Az indításra és gyorsításra fémes előtétellenállások szolgálnak. A motorok a járműtengelyekhez rendszerint fogaskerék-áttételt útján, ritkábban közvetlenül, vagy rudazattal hajtják.

c) A *nagyfeszültségű e. á.* rendszer a legnehezebb fővasúti vontatásra alkalmas. Szabványosság lett feszültsége 1500 V. és 3000 V., ami e. á. generátorok számára nagy, energia-átvitelre ellenben kicsiny. Ezért az állomások felszerelése költséges és kényes, kölcsönös távolsága korlátozott. 1500 V. esetén az állomásokon motorgenerátorok helyett újiban higanyszögvegyülrányítókát alkalmaznak, ami lényegesen javítja a viszonyokat. A felsővezeték a szükséges nagy keresztmetszetek miatt nehezebb és drága (rendszerint 2 × 100 mm² keményvezék Iker-munkavezeték és kb. 200 mm² rézdróny tápvezeték). A mozdonyok és gépekocsik segéd-sarkos soros hajtómotorral 750—1000—1500 Volt feszültségre készülnek, úgy hogy pl. 3000 V. esetén két, három, vagy négy állandán sorbakötött motor alkot egy kapcsolási-egységet. A sebességszabályozás ez egységek soros és párhuzamos kapcsolásával, valamint mezőbűtléssel, az indítás és gyorsítás előtétellenállásokkal történik. A segédberendezéseket (szellőztetők, légsűrítők, fűtés, világítás stb.) biztonság kedvéért rendszerint kisebb feszültséggel táplálják, amelyet motorgenerátor szolgáltat. A gépi felszerelés általában egyszerű, de a kapcsolóberendezés nehezebb és az előtétellenállások terjedelmesek. Az áramviszanyeréses fékzés a motoroknak dinamokká való átváltása útján könnyen és tökéletesen megoldható, de különleges berendezést és kapcsolási módot kíván, tehát nem önműködő. A n. e. á. rendszert az utolsó húsz év alatt számos nagyszabású V.-on alkalmazták. Eredeti 3000 V.-os alakjában főleg a tengereken túl, de legújában Olasz-, Spanyol- és Szovjetországban is használják. Az 1500 V.-os megoldás Franciaországban, Angliában, Belgiumban és Csehszlovákiában honosodott meg.

2. A *háromfázisú rendszer* hajtóenergiája 3000—3600 V. 15—16², per. háromfázisú áram, amely vágányonként két, egymástól szigetelt munkavezetékkel tesz szükségessé. Harmadik fázisvezeték a sín. A mozdonyok két, három fázisú indukciós-motorral vannak felszerelve, amelyek közvetlenül (tehát transzformátor nélkül) a vonalra kapcsol.

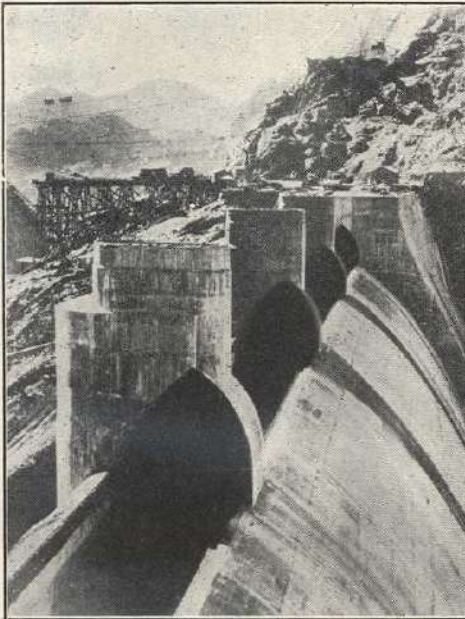
VILLAMOS ERŐMŰVEK I.

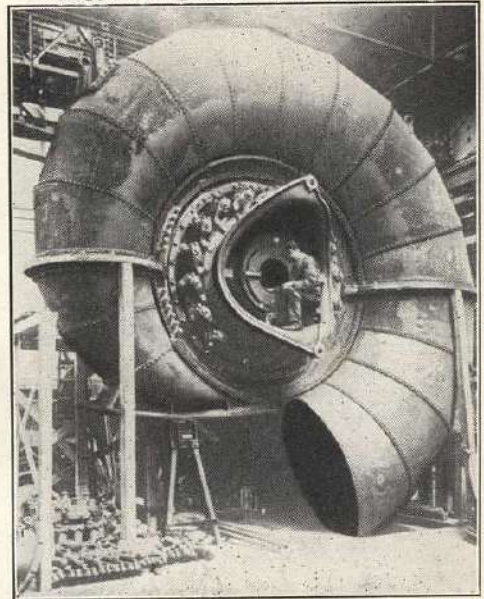
A Pacoima-gát San-Fernando-nál Kaliforniában

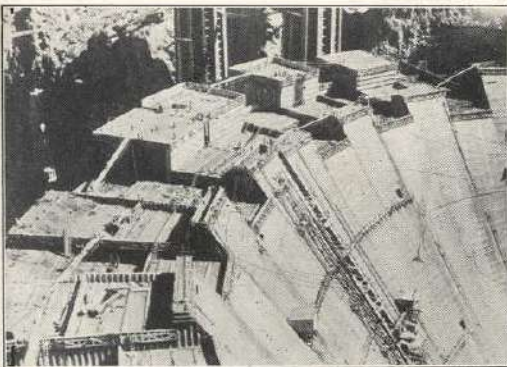
A Coloradó-folyót felduzzasztó Boulder-gát (Hoover Dam). A folyó medrének cement-alapja az építkezés első szakaszában

Részlet a kész Boulder-gát egy szakaszáról. A Colorado vízmagasságának szabályozását 35 m magas acélkapuk emelésével, vagy süllyesztésével érik el

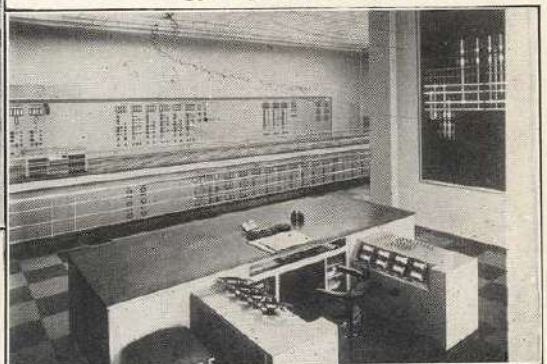

A pfrombach-i (Dél-Németország) óriás erőmű egyik spirál-turbinája

A Boulder-gát 200 m magas fala Nevada fölött. A hozzácsatolt erőmű 1 millió LE teljesítményű turbinákkal van felszerelve

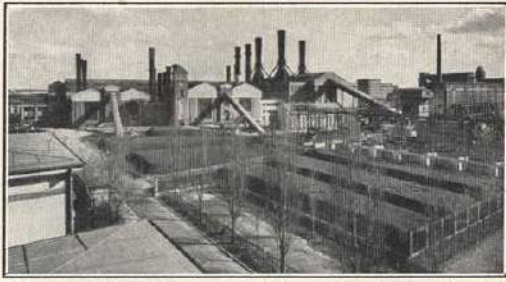
A rajna-westfáliai elektromos erőművek áramhálózatának központja. A jobboldali falon ábrázolt hálózati tábla az egyes vonalak megterhelését jelzi

VILLAMOS ERŐMŰVEK II.

(BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ELEKTROMOS MŰVEI)

A székesfőváros kelenföldi nagy áramfejlesztő telepének látképe

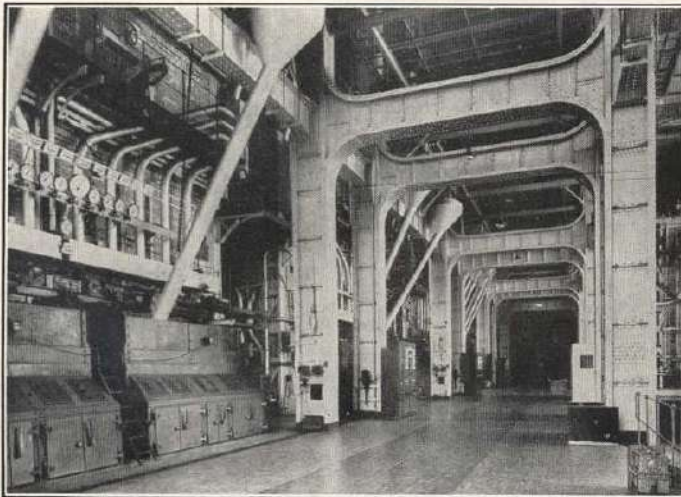
A telep gépterme

A sinterem közép folyosója a telep 30 KV-os kapcsolóházában

A 30 KV-os kapcsolóház vezénylőterme

A 3. sz. kazánház fűtőfolyosója

(Budapest székesfőváros elektromos műveinek archívumából)

hatók. Fordulatszabályozás: lánccs és párhuzamos kapcsolással, vagy sarokszámváltóval. Gyorsítás: rendszerint önműködően szabályozott folytatékindítóval. Minthogy az indukciós-motorok fordulatszámja a terheléssel alig változik, a sebességnek állandó lépései vannak. (pl. 25—50—75—100 km/ó.). A mozdony a beállított sebességgel állandóan tartja, függetlenül a vonatsúltyól, a pályaviszonyoktól és az egyéb külső körülményektől. Ez forgalmi szempontból nagy előny, mert a kiszabott menetidők pontos betartását biztosítja. Végmenetben vagy kisebb sebességinél fokra kapcsolóskor az áramvisszanyeréses fékezés mind a segédberendezés és külső beavatkozási kényszer nélkül magától következik be, ami hely- vagy dombvidéki pályán az üzembiztonságot növeli. A 3 f. mozdonyok szerkezete és kezelése az összes más rendszerű villamos mozdonyok között a legegyszerűbb. A 3 f. mozdonyok könnyűk és olcsók, fajlagos teljesítőképességük legnagyobb (pl. a Kandó-féle Gr. 050 olasz mozdonyoké 33 Le/t). Ezekkel a mozdonyokkal rejő nagy előnyökhöz szemben áll a kettős munkavezetékek kétségtelen hátránya, ami egyszerű a vezetékfeszültséget korlátozza, másrészt, különösen váltók felett, bonyolult, kényes és drága szerkezetekre vezet. Ezért e különben nagyszerű úttörő rendszer első hazájára, Felsőolaszországra, maradt korlátozva (kereken 1700 km, 850 mozdony).

3. Az egyfázisú rendszer alatt azt a megoldást értjük, amelyben a mozdonyok és gépeskoosk egyfázisú kommutátoros motorokkal vannak felszerelve, amelyek a nagyfeszültségű munkavezetékkel transzformátor útján kapják a hajtóenergiát. A felsővezetékhalózatot tápláló állomások egyfázisú transzformátorokkal vannak felszerelve, tehát egyszerűek, olcsók és üzembiztosak. A szabványosított vezetékfeszültség Európában 15.000—16.000 V. (az Északamerikai Egyesült Államokban 11.000 V.), aminek következtében az állomások egymástól nagy távolságra helyezhetők és az egész felsővezeték szerkezet egyszerű, könnyű, olcsó és üzembiztos (a munkavezeték 100 mm², tápvezeték rendszerint nem szükséges). A vasúti áram periódus számát Európában 15—16 $\frac{2}{3}$ per-ra (az Északamerikai Egyesült Államokban 25 per-ra) szabványosították, az egyfázisú kommutátoros motorokban nagyobb per-on fellépő és még le nem győzött nehézségek miatt. A motorok régebben igen változatos szerkezetűek voltak; ma már általában a komponált soros motort használják, eltölt fázisú segédmezővel, esetleg a kommutátoron ellenállás-összekötésekkel. Kapocsfeszültségük 800—1200 V., amelyet a mozdonytranszformátor szolgáltat. A sebességabályozás a kapacitásfeszültség változtatásával történik és ezért veszteségmentes. Az egyfázisú rendszerben tehát a motorok soros jellege mellett a sebesség bizonyos határokon belül teljesen szabályozható. Az egyfázisú rendszer a legnagyobb teljesítőképességű mozdonyokra és a többvezetelésű gépeskooskra egyaránt teljesen kidolgozott és kiforrott rendszer, amelynek azonban az az alapvető hátránya van, hogy különleges kísérletűsült váltóáramot kíván, amelynek csak a vasút céljaira való fejlesztése és átvittele a villamosítás tökéleteségletét erősen megnöveli és gazdaságosságot rontja. Mindazonáltal Európában a legelterjedtebb villamosítási rendszer, amely Németország, Svájc, Ausztria, Svédország és Norvégia V.-ain kizárólagos uralomra jutott. (Kereken 7060 km., 1450 mozdony.)

4. Az átalakítású rendszerek alatt azokat értjük, amelyekben a motorok és a munkavezeték árammeme különböző, tehát a villamosenergia a mozdonyon elhelyezett készülékben átalakításra megy át. E rendszereket az a törekvés hozta létre, hogy megtartsák az 1. f. r.-ből az egyszerű nf. munkavezeték, de kikiszóbboltassák az aránylag nehéz és kényes 1. f. kommutátoros motort. Dr. Kandó ehhez tovább még azt a követelményt fűzte, hogy a villamosvasútnak szervesen bele kell illeszkednie az ország általános villamosítási rendszerébe. Az átalakítás természetét szerint megkülönbözteljük: a) egyfázisú v. á.-ról egyenáramra, tehát áramátalakító; b) egyfázisú v. á.-ról többfázisú v. á.-ra, tehát fázisátalakító mozdonyokat.

a) Az áramátalakítás gondolata 1906-ig, a Seebach-Wettingeni első próbamozdonyig nyúlik vissza, amely azonban éppúgy elszigetelt kísérlet maradt, mint a francia Auvert—Ferrand á. a. mozdonya 1911. Újában a megoldás ismét előtérbe került. Az amerikai Detroit, Toledo & Ironton vasút 1925., a New York, New Haven & Hartford vasút 1926. állított szolgálatba 22.000 ill. 11.000 V. 25 per. 1. f. v. á. munkavezeték alatt szinkron 1. f. motor-dinamóval és erről táplált e. á. motorokkal felszerelt óriási mozdonyokat. 1931. az Osztrák Szöv. Vasutak 16.000 V. 16 $\frac{2}{3}$ per. vonal számára készült két 1.800 Le-s különleges szinkron-átalakító mozdony.

Végül a Deutsche Reichsbahn 50 per. kísérleti vonalán (Höllentalbahn) higanngőzeget-irányítós megoldással foglalkozni kísérletezni.

b) A fázisátalakítás gondolata az amerikai Westinghouse gyárból indult ki, amely azt 1913. a Norfolk & Western nehézsúlyú szénvasút 3.320 Le. mozdonyain alkalmazta először. Ezek az ú. n. *split-phase* mozdonyok transzformátorral, Ferraris—Arno elvű szinkron fázisosztóval és kf. indukciós motorokkal vannak felszerelve és ezért rendkívül nehézek. (244 t.). Fajlagos teljesítőképességük csak 13.6 Le/t. A kedvezőtlen szinkronfázisosztó helyett 1917. a Pennsylvania, 1922. a Norfolk & Western és 1924. a Virginian vasútnak szállított óriási mozdonyokon szinkron-fázisosztót alkalmaztak.

A fejlődés ezen irányához kapcsolódik Kandó Kálmán ú. n. *fázisváltós* rendszere, amely zseniális megoldási részletével lehetővé tette a munkavezetéknek szabványos 50 per. 1. f. v. á.-mal való táplálását, vagyis a vasúti üzemnek az országos villamosművek hálózatára, egyszerű nagyfogyasztóként való közvetlen rákapcsolását. A Kandó-féle megoldás veleje a mozdonyon elhelyezett, gyorsan forgó (50 per. 1500 ford/perc), különleges szerkezetű és szabályozású szinkron-gép az ú. n. fázisváltó, amely egyben transzformátor és motorgenerátor. E célból állórészén két egymástól független tekercselése van: az egyik közvetlenül a 16.000 V. munkavezeték és a föld közé kapcsolt egyfázisú tekercselés, amely az egyenárammal gerjesztett forgórészt mint egyfázisú szinkronmotort hajtja, a másik önmagában zárt tekercselés, amely megfelelően elhelyezett kivezetések útján, a forgórész indukáló hatása következtében, 850—1300 V. feszültségű 3—4—6 fázisú áramot szolgáltat a mozdonyt hajtó indukciós-motor (v. motorok) részére. Az egyenáramú gerjesztést önműködő készülék úgy szabályozza, hogy egyszerű a motorok a terhelés tág határai között mindig a legjobb hatásfokúknak megfelelő feszültséget kapják, másrészt a munkavezetékkel levett áram fáziseltolása zérus ($\cos \varphi = 1$) vagy kissé előreléte. Minthogy a mozdonyt indukciós-motor (v. két motor) hajtja, az indítás folyadékellenállással, a sebességváltoztatás lépésesen, sarokszámváltóval történik (két motor esetén lánccapcsolással) történik éppen úgy, mint a háromfázisú mozdonyokon. Ugyanezért fennáll az önműködő áramvisszanyeréses fékezés is. A teljesen újszerű elvi és szerkezeti megoldás következtében a Kandó-féle fázisváltós mozdonyoknak számos, egészen egyedülálló előnye van, amely mind az energiaszolgáltatás, mind a vasútiüzem szempontjából nagyjelentőségű és a gazdaságosságát fokozza. Az előbbiek közé tartozik, hogy: primer $\cos \varphi = 1$; a feszültségese 50 per. dacára kicsi a fázisváltó rövidzárási árama kisebb a teljes terhelésnél. Az utóbbiak közül említésre méltó: a feszültség-ingadozás elleni érzéketlenség, ami az állomástávolság növelését engedi meg; a gépi berendezés nagyfokú kihasználásának lehetősége; ami legjobban visszatükröződik abban, hogy pl. a hegyszemlelő vonalon közlekedő mozdonyok fajlagos teljesítőképessége 24.4 Le/t.

A fázisváltó és a motor *Schön* és *Punga* által kidolgozott szellemes összeépítése szolgáltatja a Krupp-féle 50 per. megoldás alapját. Ebben a motor állórész egyfázisú, főforgórész háromfázisú tekercseléssel van ellátva. A kettő közti tág légrése szabadon forgó segédforgórész van betolva, amelyen egyrészt rövidrezárt tekercselés, másrészt e. á. gerjeszthető mágnesetekercsek foglalnak helyet. Ha a segédforgórész, — amely mint 1. f. szinkron-motor indul, — az e. á. gerjesztés bekapcsolása után szinkron fordulaton jár, az eredő mágnesmezőben a főforgórész mint háromfázisú indukciós-motor forog és mint ilyen egy második indukciós-motorral lánccsba is kapcsolható. E rendszer alapján eddig csak kisebb ipari-mozdonyok készültek; a Höllental-vasuton azonban egy nagyvasúti jellegű Krupp-mozdony kipróbálását is tervezték.

V. *energiaellátása*. Minthogy az először kifejlesztődő fővasúti villamosítási rendszerek olyan árammemet (15—16 $\frac{2}{3}$ per. 3 f. 1 f.) használnak, amely egyéb fogyasztás (világítás és ipar) céljaira nem alkalmas, régebben az a felfogás uralkodott, hogy a V.-nak saját tulajdonukban levő külön erőművekkel és távvezetékekkel kell bírniok. Az ilyen külön vasúti villamosművek létesítése és üzemeltetése súlyos teherként nehezedik a V.-ra, annál inkább, mert a biztonság nagyfokú tartalékkésztséget kíván, az átlagterhelés nem

nagy, ellenben a terhelésváltozások hirtelenek és a terheléslökések az átlaghoz képest erősek. A viszonyokat gőzerőművekben gőztárolókkal, e. á. V.-nál akkumulátor-telepekkel szokás javítani. A korszerű törekvés oda irányul, hogy a V.-ak közélső villamosművektől szerezzék be energiászükségletüket, mint bármely ipari nagyfogyasztó. Ez történhetik vagy úgy, hogy az erőműben a vasút céljaira külön generátorokat állítanak fel (kazántelep vagy vízművi rész közös), amely esetben a külön távvezeték szükségessége tovább is fennáll (pl. a bajor V.-nál), vagy úgy, hogy a közhasználatú távvezetésekre kapcsolják rá azokat az alállomásokat, amelyek megfelelő átalakítókkal felszerelve, a különleges vasúti áramot szolgáltatják (pl. a svéd és a francia V.-nál). A célt legyszerűbben és leggazdaságosabban csak a szabványos áramnemmel dolgozó villamosítási rendszer oldhatja meg, amelynek jelenleg egyetlen sikerült és kipróbált megoldása a hegyeshalmi vonalon alkalmazott Kandó-féle fázisváltós rendszer.

V. *vezetékrendszere* a villamosenergiának a vágányhálózat mentén való elosztására és a járművekhez való juttatására szolgál. E célra e. á. vasutakon kb. 1000 V. feszültségig a járósínekkel párhuzamosan futó, szigetelt harmadik sínt is alkalmaznak, de e megoldás biztonság okából csak elzárt pályatesten van helyén (pl. földalatti vagy magasvasutakon). Általában felső vezeték használatos és pedig — a 3 f. rendszer kereszt-felfüggesztésű kettős munkavezetékétől eltekintve —, jelenleg kizárólagosan láncfelfüggesztésű megoldásban.

V. *mozdonyait* futóművük jellege szerint szokás megjelölni, a futótengelyek számára számokat, a hajtott tengelyek számára nagybetűket használva. Pl.:

2B 2B közös alvásban elől-hátul két-két futótengely, középen két-két csatlórúddal kapcsolt hajtótengely;

1C+1C két rövidrekapcsolt alváz (számoly), mindegyik egy futó- és három kapcsolt hajtótengellyel;

1D₀1 közös alvásban elől-hátul egy-egy futótengely, középen négy nem kapcsolt (egyshajtású) hajtótengely.

A hajtott tengelyek és a hajtómotorok viszonya szerint megkülönböztetünk:

1. egyshajtást, amidőn az egymástól független tengelyek mindegyikét külön motor (vagy motorpár) hajtja; a motorok lehetnek a) az alvásban, a tengelyek körül vagy között, b) az alváz fölött elhelyezve; az erőátvitel viszonylagos elmozdulást megengedő szerkezettel és fogaskerekkel történik;

2. többeshajtást, amidőn a hajtott kerékpárokat csatlórudak kötik össze; a motorok félig vagy egészen az alváz fölött vannak elhelyezve és a csatlórudak láncát vagy előtétengelyen keresztül, vagy közvetlenül, fogaskerék áttétellel, vagy rudazattal hajtják (Kandó-keret).

A villamosmozdonyok vezérlése a vezérfülkében elhelyezett vezérkapcsoló útján történik, amely villamos-, légnyomásos- vagy rudasátvitel segítségével a mozdonyszekrényben levő főkapcsolókat működteti. A mozdonyok egyéb felszerelése: a parallelogramm (pantograf) áramszedők; a főáramszakitó, a szellőztetők, a légsűrítők, a fűtési és világítási transzformátorok, a szabályozók és a mérőműszerek.

A korszerű fővonali villamosmozdonyok ú. n. egyórás teljesítőképessége egy egységben rendszerint 2000—4000 lóerő. Ha ennél nagyobb teljesítőképességre van szükség, két félmozdonyt kapcsolnak össze egy egységgé.

V. *gépeskocsijai* lényegileg ugyanolyan felszerelések, mint a mozdonyok, de természetesen könnyebb kivitelben. A hajtás mindig egyszahajtás, az alvásban (számolyban) elhelyezett egy-két motorral. A gépeskocsi vezérlése mindig olyan, hogy csatlókábelek segítségével több gépeskocsi egy vezérellásról, ill. vezérkapcsolóról közösen vezérelhető. A gépeskocsi teljesítőképessége a vontatandó pótkocsi száma és súlya szerint kb. 500—1200 lóerő között változik. (VI. köt. *Elektromos vasút és Elektromos vontatás.*)

A képtáblák ábráinak magyarázata:

A következő ábramagyarázatokban használt betűjelzések jelentése a következő: H = teljes hossz ütközők között mm, Szs = szolgálati súly t, Ts = tapadó súly t, V = legnagyobb megengedett menetsebesség Km/ó, N = egyórás teljesítőképesség lóerőkben (Le).

1. ábra. A Deutsche Reichsbahn akkumulátoros iker gépeskocsija. (AFA.) H = 29.020 mm. Szs = 70 t. Üőhely 88. Állóhely 39. Akkumulátor 168 cella, 220 Kw/3 óra. Meneteljesítmény 200—250 Km. V = 64 km/ó.

2. ábra. A Deutsche Reichsbahn akkumulátoros rendezőmozdonya (AFA.). Akkumulátor 160 cella, 141 Kw/3 óra. H = 8530 mm. Szs = 42 t. N = 110 Le. Indítási vonóerő 6000 kg. V = 8-6 km/ó.

3. ábra. Az Olasz Államvasutak 3300 V. 15 per. 3 f. ú. n. Glövi tehervonati mozdonya (Kandó-Westinghouse). Jelleg: OEO. H = 9500 mm. Szs = 60-2 t. V = 44 km/ó. N = 2000 Le. Két motor Kandó-háromszöggel.

4. ábra. A Chicago, Milwaukee & St. Paul Rwy. 3000 V e. á. gyorsvonati mozdonya (Westinghouse). Jelleg: 2C₁+1C₂. H = 27.000 mm. Szs = 249 t. Ts = 152 t. V = 105 km/ó. N = 4260 Le. Hat félmagasan elhelyezett ikermotor fogaskerék-áttétellel.

5. ábra. A Norfolk & Western Rwy. 22.000 V. 25uper. fázisátalakító tehervonati mozdonya (Westinghouse). Jelleg: (1B + B₁) + (1B + B₁). H = 32.207 mm. Szs = 244-6 t. Ts = 199 t. V = 45 km/ó. N = 3320 Le. Két ikermotor fogaskerék-áttétellel és előtétengellyel.

6. ábra. A B. H. E. V. 1000—1200 V. e. á. gépeskocsija (Ganz). Üőhely 64. H = 16.000 mm. Szs (üresen) = 31 t. V = 50 km/ó. N = 440 Le. Négy ú. n. közúti felfüggesztésű soros motor fogaskerék-áttétellel.

7. ábra. A Schweitzer B. B. 16.000 V. 16 2/3 per. 1 f. Gotthard kettős mozdonya (BBC). Jelleg: (1B₁+B₂) + (1B₀+1B₁). H = 34.000 mm. Szs = 245-1 t. Ts = 163 t. V = 100 km/ó. N = 7500 Le. (80 km/ó). Nyolc félmagasan elhelyezett motor, fogaskerék BBC. közlőművel.

8. ábra. A Paris—Orléans vasút 1500 V. e. á. gyorsvonati mozdonya (Ganz). Jelleg: 1BB1. H = 16.040 mm. Szs = 128 t. Ts = 72 t. V = 130 km/ó. N = 4200 Le. Négy motor Kandó-keretes hajtóművel.

9. ábra. A New York, New Haven & Hartford B. R. 600 V. egyenáramú mozdonya (General Electric Co.). Jelleg: B₀+B₀+B₀×B₀. H = 17.323 mm. Szs = 120.5 t. V = 137 km/ó. N = 2640 Le. Nyolc hajtómotor az alvásban.

10. ábra. A Deutsche Reichsbahn 16.000 V. 16 2/3 per. 1 f. mozdonya (AEG.). Jelleg: 1C₁. H = 15.120 mm. Szs = 92 t. Ts = 60 t. V = 130 km/ó. N = 3000 Le

Három fémagasan elhelyezett motor fogaskerékáttétellel és Kleinow-féle rugós közelművel.

11. ábra. A MÁV 16.000 V. 50 per. Kandó-féle fázisváltós gyors- és tehervonati mozdony. (Ganz-MÁVAG). Jelleg: 1D1. H = 13.830 mm. Sz = 93·8 t. Ts = 67·2 t. V = 100 km/ó. N = 2500 Le. Egy motor az alváz fölött, Kandó-keretes hajtóművel.

12. ábra. A Deutsche Reichsbahn 16.000 V. 16 2/3 per. 1 f. gépeskocsi-vonatjegye. Ülőhely gépeskocsiban 75, pótkocsiban 78. Sz = íresen: gépeskocsi 63·5 t. pótkocsi-40 t. V = 75 km/ó. N = 1120 Le. Négy ú. n. közötti felüggesztésű soros motor fogaskerékáttétellel.

13. ábra. A MÁV 16.000 V. keresztláncos felsővezetéké állomásokon.

14. ábra. Az Olasz Államvasutak 3300 V. kétmunka-vezetékű keresztfelüggesztésű felsővezetéké.

Irodalom: Verébly, *Fővasutak villamosításának fejlődése külföldön, I—II. kötet*, Verébly, *Az Olasz Államvasutak villamosítása*, Verébly-Klein, *A Kandó-féle villamosítási rendszer*.

Villamos világítás. A régebben alkalmazott fémzálas lámpákat spiráldrótos Wolframszálas lámpák váltották fel, a spirálozás folytán ugyanis ugyanakkora fogyasztás mellett a szál hőfoka magasabb, a kisugárzott fény erősebb és fehérebb. A fémzálas porlóadását az üvegburának gázzal való megtöltésével csökkentik, a töltéshez argon, ill. nitrogén gázt használnak. Az ilyen lámpák gyertyafényenkénti fogyasztása már csak 0·5—0·7 watt. Legújában (1934) kétszeresen spirálozott szálú, ú. n. duplaspirál lámpákat hoztak forgalomba, amelyeknek gazdaságossága még kedvezőbb. A reklámvilágítás terén a ritkított neongázzal töltött világító csövek léptek előtérbe, az országutak, autóutak világítására pedig igen kis fogyasztású sárga fényű nátriumgőz és kék fényű nagynyomású higanygőz lámpákat szerkesztettek. (L. *Elekt. világítás, VI. és Neonfény, XXI. köt.*)

***Vilt Tibor**, szobrász, szül. Budapest, 1905 dec. 15. 1928. az Ernst Lajos-díjat, 1933. pedig a székesfőváros Ferenc József-díját nyerte el. 1929. gyűjteményes kiállítása volt a Tamás-Galériában. Tőle van a Ferencesek pasaréti templomának homlokzatán Szent Ferenc és Szt. Antal domborműve. Női fejei a Szépművészeti Múzeumban és a Fővárosi Múzeumban vannak.

Vineze Frigyes, a budapesti Kereskedelmi Akadémia igazgatója, újabb művei: *A szaknevelési gondolat fejlődése a modern szakoktatásügynek a XIX. század közepe táján történeti kialakulásáig* (1930); *A középfokú kereskedelmi szakoktatásügy hazánkban és a külföldön, a XIX. század ötvenes éveitől napjainkig* (1935). (XIX. köt.)

Vineze Zsigmond, zeneszerző, karnagy, újabb művei: *Aranyhattyú* (operett) s a Móra Ferenc mesejátékához írott zené; *Az arany-szörű bárány* (Szeged, 1932); Ő alkalmazta zenekarra Kacsóh Pongrácnak a Bakonyi Károly János Vitéz-éhez készített zenéjét. Legnépszerűbb dalaink egyike a *Szép vagy Magyarország*, V. műve. (XIX. köt.)

Vinkler János, egyet. tanár, jogi író, újabb műve: *A magyar igazságszolgáltatási szervezet és polgári peres eljárás a mohácsi résztől 1848-ig* (1927). (XIX. köt.)

Vinnen, Karl, német festő, megh. München, 1922 ápr. 18. (XIX. köt.)

***Viski Károly** (*Reteghi*), etnográfus, tanár, szül. Torda, 1883 ápr. 14. Mint tanár Nagyszalontán, Tordán, Újpesten, Budapesten működött. A Magyar Nemzeti Múzeum őre a Néprajzi Múzeumban, a Közyűjtemények Országos Főfelügyelőségének előadója. Magyar nyelvtudománnyal és néprajzzal foglalkozó tanulmányai és cikkei a *Nyelvészeti Füzetek*, *Magyar Népművészet* és a *Magyar Népművészet Kincsháza* c. folyóiratokban jelennek meg. Tanulmányai nagy részét német, francia, angol, holland, finn és észt nyelvre is lefordították.

***Visszaesatolás**, elektroncsöves rádiókapcsolás, amelynél az anódkörben keletkező, felerősített nagyfrekvenciájú áram segítségével vezéreljük ugyanannak az elektroncsönek a rácását. Ez a vezérlés ismét ugyanolyan nagyfrekvenciájú áramot idéz elő az anódkörben, úgy, hogy az így kapcsolt elektroncső rezgéskeltetővé válik. A rezgések frekvenciája az anód, vagy a rácskörbe kapcsolt kondenzátor és tekeres méreteitől függ.

Viszota Gyula, irodalomtörténész, ny. tanker. kir. főigazgató, 1932. a M. Tud. Akadémia rendes tagja lett. Újabb művei: *Gróf Széchényi István írói és hírlapi vitája Kosuth Lajossal I—II.* (1927—30); *Gróf Széchényi István naplói III—IV.* (1932—34); *Gróf Széchényi István elmeállapota és halála* (1934); *Gróf Széchényi István utolsó éve Döblingben* (1934); *A Széchényi ház története* (1935); *A kortársak Széchényi Hiteléről* (1935) stb. (XIX. köt.)

Vita Emil, közgazdasági író, ny. szék.-főv. tanácsnok. 1920 végén a fővárostól nyugalomba vonult s több évig a Belvárosi Takarékpénztár osztályvezetője volt. 1926. a törvényhatósági bizottság tagja lett s különösen közgazdasági kérdésekkel foglalkozik. (XIX. köt.)

***Vitamin-készítmények.** Az életfenntartás szempontjából nélkülözhetetlen vitaminok szerepe a gyógyászatban napról-napra fontosabbá válik. V. et újában pl. csecsemők és gyermekek ellenállóképességének fokozására, az angolkóron kívül több fejlődési rendellenesség gyógyítására, továbbá a sebkezelésnél is alkalmaznak. Ilyenek a Cevita, a Szentgyörgyi kristályos állapotban előállított C-vitaminja (ascorbinsav), Devitol, Vios-terin tiszta D-V. ek, az A-vitamint tartalmazó Halivitan, a Wetol és Vulnovitanban A- és D-vitamin van, E-vitamint a Profecundin tartalmaz. A Toldinban kalóriadús tápanyagokon kívül A- és D-vitamin van. Ezen hazai gyógyszereken kívül számos külföldi V. is forgalomban van (Vigantol stb.).

Vitaminok (más néven járulékos táptápanyagok, *vitaminok, nutramin, kompletin*), az élethez szükséges oly anyagok, melyeket az állati és emberi szervezet létrehozni nem tud s csak kívülről vehet magához. Már a mult század első felében mutattak kísérleteket arra, hogy fehérje, zsír, szénhidrát, só és víz még nem elegendők az állati élet fenntartására (*Liebig*, 1840). A század végén

derült ki, hogy egyes betegségeket bizonyos tápanyagok hiánya hoz létre. A XX. század elejétől (Stepp, Hopkins) alakult ki a vitaminok fogalma, s épültek ki róluk rohamlépésben ismereteink. Ma már a nélkülöz-

hetlen vitaminok egész sorát ismerjük. Jelölésükhöz az ABC betűi használatosak. Előfordulásukról a mellékelt táblázat tájékoztat.

Az A-vitamin szintelen, zsírnemű anyag. Képlete $C_{20}H_{30}O$. Szerkezete is pontosan

A főbb vitaminok előfordulása

(— = hiányzik, — + = néha előfordul, + = kimutatható, ++ = jelentős mennyiségben tartalmazza, +++ = bőségesen tartalmazza, ++++ = legfontosabb forrás.)

Szám	Anyag	A	B ₁	B ₂	C	D	E
<i>Gyümölcs :</i>							
1	alma	—	++		++	—+	
2	körte	—	+		+	—+	
3	szilva	+	+		+	—+	
4	szőlő	—	+		+	—+	
5	eper	—	—		++	—+	
6	narancs	+	++	+	++	+	+
7	citrom	+	++		++	+	
8	banán	+	+	+	+	—+	++
9	díó	+	+		—		+
10	mogyoró	—	++	++	—		
<i>Zöldséjélek :</i>							
11	paradicsom friss	++++	++	+	+++	+	
12	" főtt	++	++		+++		
13	sárgarépa friss	++++	++	+	+++		
14	" főtt	++	++		++		
15	káposzta friss	++	+++	+	++	+	
16	" főtt	++	++		+		
17	főlk	++	+		++	+	
18	hagyma	—+	++	+	++		
19	burgonya nyers	++	+++	+	++		
20	" sült vagy főtt	—	++		++		
21	bab zöld	++	+	+	++	—+	+++
22	borsó	++	++		+	—+	
23	lencse	++	++	++	+	—+	
24	paraj (spenót) friss	+++	+++	++	+++	+	
25	saláta friss	++	++	+	+++	+	+++
26	ugorka	—	++		++	+	
27	gomba (champignon)	+	++		++	+	
28	paprika	+	++	+	—	+	
29	bab (érett) mag	++	+++		+++	+	
<i>Gubonaneműek :</i>							
30	tengeri	++	++	+	—	—	+
31	búza	+	+++	+	—	—	+
32	árpa	+	+++		—	—	
33	rozs	+	+++		—	—	
34	rizs	—	++	+	—	—	+
35	" hántolt	—	—	—	—	—	—+
36	kávé friss	—	+		—	—	
37	búzakenyér	+	—+		—	—	—
38	rozsenyér	—	++	+	—	—	—
<i>Cukorfélék :</i>							
39	méz	—	+	—	—	—	—
40	cukor (tisza)	—	—	—	—	—	—
<i>Élesztő :</i>							
41	sör	—	+	+	—	—	—
42	sörlesztő	—	++++	+++	—	—	—+
<i>Tojás :</i>							
43	tojás	+++	+++	++	—	+	++
44	tojásfehérje	++	++	++	—	—	—
<i>Tejtermékek :</i>							
45	tej (tehén), nyári	+++	++	++	++	+	—
46	" " téli	+	+	++	—	—	—
47	" " aludt.	+	+	++	+++	—	—
48	anyatej	++	+	+	++	+	—
49	vaj, nyári	+++	—	—	—	+	++
50	" téli	+	—	—	—	—	—
51	sajt	++	+	+	—	—	—
<i>Zsírok :</i>							
52	margarin	—	—	—	—	—	—
53	szalonna	+	—	—	—	—	—
54	csukamájolaj	+++	—	—	—	++++	++
<i>Hús :</i>							
55	hús (marha)	+	+	++	—+	—	++
56	hús (disznó, sózott)	—	—	—	—	—	++
57	vese nyers	+++	+++	+++	+++	—	—
58	máj	+++	+++	+++	+++	—	++
59	lép	+	+	+	++	—	++
60	fehérmáj	+	++	+	—	—	++
61	agyvelő	+++	+++	—	—	—	—
62	tüdő	—	+	—	—	—	—
63	vér	—	+	+	+	—	—

ismeretes, főként Karrer vizsgálatai alapján (1931—33). Közeleli rokonságban áll a carotinnal, a sárgarépa és kajszinbarack festékanyagával, mely két vízmolekula felvételével két A-vitaminmolekulára hasadhat. Ez a szervezetben is bekövetkezik, s ezért a carotin (ugyanígy a kukorica festékanyaga kryptoxanthin is) az A-vitamin helyettesíteni képes a táplálékban. Fialat patkány számára már napi 17 (0.001 mg.) A-vitamin elegendő. Hiányában visszamarad a fejlődés, a nyálkahártyák fertőzésre hajlamossá válnak, a szem szaruhártyája megbetegszik (xerophthalmia), mely vakulásra vezethet. Már előbb is látászavarok jelentkeznek a recehártya hiányos működése miatt.

Hántolt rizen élő, déli és keletázsiai népek gyakori betegsége a beri-beri, mely izomgyengeséggel kezdődik s ideggyulladások, bénulások mellett szívgyengeség és víznyelő kifejlődésével vezet halálhoz. *Eijkman* holland orvos már 1896. felismerte, hogy oka valami anyag hiánya a táplálékban. Ezen anyag a B₁-vitamin, vízben oldható, lúgos hatású vegyület. Képlete *Windaus* sz. $C_{12}H_{16}N_4OS.H_2O$. Hiánya a tüneteket, úgy látszik, a szénhidrátanyagcsere zavara révén hozza létre.

A régebben egységesnek tartott *B-vitamin*-ból újabban több, vízben oldható vitamint különítették el. A B₂-nek nevezett vitamint (az amerikai irodalomban G-vitamin) hiánya egyik oka a pellagra nevű, egyoldalú táplálkozásokról fellépő népbetegségnek, mely súlyos bőrgyulladással, hasmenéssel és elbutulással jár. A B₃ és B₄ vitaminok ugyancsak a fiatal állatok fejlődéséhez nélkülözhetetlenek. Újabban e csoportból még további 3 tényezőt (B₅, R, Y) is megkülönböztetnek, melyek mind a növekedéshez szükségesek.

A *C-vitamin* hiánya a skorbutot okozza, mely hajások, utazók régi veszedelme. Súlyos bőrvérzésekből, bénulásokból áll, melyek halálosak lehetnek. A C-vitamin (ascorbinsav), savi természetű, erős oxigénkötő (redukáló) szénhidrát ($C_6H_8O_6$). E vegyületet *Szent Györgyi* Albert 1928. az állati mellékvesében és több növényben fedezte fel. 1932. a paprikából nagy mennyiségben sikerült előállítani s ekkor bizonyította be, hogy azonos a C-vitaminnal. Szerkezetét *Haworth* eldítette ki (1933), ugyanő mestersegesen is előállította. A levegőn melegítve hatástalanná válik. A sejtlegzésben van fontos szerepe.

Gyakorlatilag a *D-vitamin* a legfontosabb, melynek hiánya az angolkórt (rachitisz) okozza, melyben a csont mészszegény, hajlékony és a növés elmarad. A csukamájolaj gyógyítóhatását nagy D-vitamintartalma okozza. Kiderült, hogy e vitamin a zsírnemű szterinek közé tartozik s a növényergoszterinből keletkezik napfény és ultravioleta sugárak hatására. Ez magyarázza a sugárzás rachitisz-ellenes hatását. E vita-

mint is *Windaus* állította elő kristályosan (D₂). Összetétele az ergoszterinnel azonos: $C_{28}H_{44}OH$ és szerkezetben is hasonlít hozzá.

Az *E-vitamin* a szaporodás vitaminja. Hiánya a hím állat ondóképzését, terhes nőstényen a magzat fejlődését gátolja meg, már a méhen belüli elhalását okozva (*Evans*, 1922). Maga a vitamin zsírnemű vegyület. Tisztítása, alkotának felismerése eddig nem sikerült biztossággal.

A *H-vitamin* (Hautfaktor: *György*, 1931) a burgonyában, zöldségben, élesztőben, tejben, májban, vesében fordul elő. Vízben oldható, nitrogéntartalmú, kénmentes, a B₂-vitamintól különböző anyag. Hiánya bőrgyulladást és gennyedést okoz, különösen zsírdús táplálás mellett.

Különböző fajok vitaminjai nem azonosak. Így a patkány számára az ascorbinsav nem vitamin, mert maga is képezni tudja, míg a rokon tengerimalac különösen rászorul. A szervezet normális működéséhez valamennyi vitaminjának felvétele szükséges. A vitamintáplálás relatív elégtelensége, mely az életet közvetlenül nem veszélyezteti, erőtlenné tesz s fertőzésekkel szemben gyengévé. A baj sokszor csak későbbi nemzedékeken tűnik elő. A szükséges vitaminneműség sokszoros (több 100 vagy 1000-szeres) adagai mérgező hatásúak lehetnek. (XIX. k.)

**Vitla és csórló*, oly helyhez kötött emelőgép, amely a lángra vagy kötélre függesztett terhet emeli. Az emelőművet leginkább kerékmű-áttétellel hajtott dob alkotja, melyre a kötél felcsavarodik. Vitlát alkalmaznak gözekéknél, továbbá drótkötéllel v. lánccal vontatott bányakocsik (csillék) mozgatására is és drótkötélpályáknál.

**Vitorlázó repülés*, a levegőnél súlyosabb gépekkel végrehajtott repülés, amelyeknél a felhajtó erőt nem motor, hanem légáramlatok szolgáltatják. Már a legrégebbi időkben észrevették, hogy bizonyos madarak percekig lebegnek, sőt emelkednek a levegőben anélkül, hogy egyetlen szárnyesapást tennének. A legismertebb ilyen madarak az albatrosz, a gólya és a focsko. A repülőgépeknek ahhoz, hogy vízszintes vagy emelkedő repüléseket végezheszenek, motorra van szükségük, amely a nehézségi erőn felül szükséges segéderőt szolgáltatja. Ezt pótolják a vitorlázó repülőgépeknél a fölfelé irányuló légáramlatok. A gépek aszerint, ahogy a felhajtó erőt képviselő légáramlatok ereje növekszik vagy csökken, süllyednek vagy emelkednek. Síkságon is állandóan fölfelé emelkednek a légáramlások, de fokozottabban vonatkozik ez hegyes vidékekre, ahol a légáramlások fölfelé törése sokkal nagyobb. Éppen ezért ilyen vidékeken a legkönnyebb a V. A hátrány azonban az, hogy távolsági repülés hegyes vidékeken alig lehetséges. Ki lehet használni a föld melegkísugárzása révén keletkező légáramlásokat is. A meleg levegő helyét hidrogén foglalja el és ezáltal állandó fölfelé lefelé irányuló légáramlások keletkeznek. Ezek kihasználása az ú. n. *felhőrepülő* fel-

data. A felhőrepülés révén nagy távolságokat repültek már be. Hasonló módon használták ki egyes repülők a nagyvárosok kötőmegeiből kiáramló meleget. Ez azonban igen nagy ügyességet követel, mert a rendelkezésre álló légrétegek terjedelme nagyon csekély. A vitorlázó repülőgépek sík terepen nem tudnak elindulni, ezért rendszerint motoros repülőgépekkel vontatják őket egy bizonyos magasságig. Ezt — megfelelő terepen — autövontatással is pótolni lehet. A vitorlázó repülőgépeket elsősorban nagy szárnyterjedelmük jellemzi. Anyaguk többnyire fa, mert a minél kisebb súly elérése a cél. A V. megalapítója *Otto Lilienthal* német repülő, aki tapasztalatairól könyvet adott ki. A világháború egy időre csökkentette a V. jelentőségét, de újabban igen nagy fejlődésnek indult. 1931. *Beardmore* kanadai repülő átrepülte a *La Manche* csatornát. Az időtartam világrekord birtokosa *Curt Schmitt* német repülő, 36 ó. 40 p., a távolsági repülés pedig az ugyancsak német *Günther Groenhoff*, 265 km. *Magyar rekordok*: magasság: 1140 m (Molnár Árpád), időtartam: 10 ó. 7 p. (u. a.), távolság: 35-39 km (Formanek Lajos).

***Vivanti, Annie**, olasz író, szül. London, 1868 febr. 2., Giosuè Carducci tanítványa volt, akinek vezetése alatt írta meg első verseit. Sokat utazott. Regényei többnyire önéletrajyszerűek. Novellákat és drámákat is írt. Művei: *Lirica* (G. Carducci előszavával 1890); *Marion, artista di caffè-concerto* (regény, 1891); *I divoratori* (regény, 1911); *L'Invasore* (színmű, 1916); *Vae victis* (regény, 1917); *Zingaresca* (elbeszélések, 1918); *Terra di Cleopatra* (regény, 1925); *Fosca, sorella di Messalina* (regény, 1931).

***Viziakna** (*folyami és tengeri*), lényege egy nagymennyiségű (néha több száz kg) robbanóanyaggal töltött vessédeny, melyet a vízfenéken, avagy, mint úszóaknát a vízszíne alatt, megfelelő mélységben lehorgonyozva, helyeznek el. Ha az ellenséges hajó az akna fölé kerül, a parton levő figyelő villamos gyújtással felrobbantja az aknát s vele a hajót. Ez a megfigyelt akna. Ha pedig V. a hajótest által érintve, önműködően robban fel, érintőaknának nevezik.

Kikötők bejáratait, fontos hajózási útvonalakat, folyamok medrét szökták háború esetén elzárni ilyen aknáknéha egész rendszeret alkotó soraival. Ezek akna- vagy folyamárazak. Folyókon kisméretű ú. n. sodoraknákat is alkalmaznak, ezeket a folyó sodrára bízzák s az aknák aztán akkor robbannak, ha valamely úszótestbe ütköznek. Tengeren ilyen szabadjára eresztett akna alkalmazását nemzetközi egyezmény tiltja. Mindezek ellenére háborúk alatt, sőt néha jóval utána is, történnek szerencsétlenségek horgonyukról elszakadt aknákkal, melyek néha így semleges vagy ártatlan kereskedelmi hajók pusztulását okozhatják. (L. még: *Akna, I. k.*)

Vizváry Mariska, színésznő, 1924 jún 21. megülte 25 éves jubileumát, amikor arany-

gyűrűvel tüntették ki. Újabb szerepei: *Zsani néni* (Nem élhetek muzsikaszó nélkül), *Édes Gergelyné* (Lilla), *Juci* (A házasságok az égben kötöttek), *Törökne* (Légy jó mindhalálig) stb. A Rádióban felolvasásokat tart a magyaros konyhárol. (XIX. köt.)

***Vladár Gábor**, kir. kúriai tanácselnök, a m. kir. igazságügyminisztérium törvény-előkészítő ügyosztályának főnöke, magánjogász, szül. 1881. Résztvett a Magánjogi Törvénykönyv Javaslatára és számos törvény s rendelet megalkotásában. Nagyobb tanulmánya: *A hatályos jogszabályok hivatalos összegyűjtése* (1933).

Vladivosztoz, kelet-szibériai kikötőváros, (1931) 140.000 lak. Szikratáviró-állomás.

Vlahutá Sándor, román költő, megh. 1919. (XIX. köt.)

***Vodák, Jindrich**, cseh irodalmi és színikritikus, szül. Lissa, 1867. Eleinte középiskolai tanár, majd nemzetgyűlési képviselő volt, jelenleg nyugalomban van. Nagyszámú könyv- és színikritikája jelent meg harminc éven át a *Čas* és a *České Slovo* c. lapokban. Kritikáiban széleskörű műveltségéről, realista életfelfogásáról tesz tanúságot.

Vogel, Hugo, német festő, megh. Berlin, 1934 szept. 26. (XIX. köt.)

Vogt, Friedrich, német germanista, megh. Marburg, 1923 okt. 28. (XIX. köt.)

Vogt, Johan Herman Lie, norvég geológus, egyetemi tanár, megh. Drontheim, 1932 jan. 3. (XIX. köt.)

Voinovich Géza, esztétikus és író, a Kisfaludy Társaság másodelnöke és a Nemzeti Színház kormánybiztosa. A Corvin-koszorú tulajdonosa. Újabb művei: *Arany János életrajza*, *Emberek-árnyékok*, *Képek a nagy képeskönyvből*, *Lidérc*, *Letört ág* (XIX. és XX. köt.)

***Voisin, Charles** (szül. Lyon, 1882 júl. 12, megh. 1912 szept. 26) és **Gabriel** (szül. Belleville-sur-Saône, 1880 febr. 5), francia repülőgépkonstruktőrök. Gabriel V. 1902—04. kezdett repülőgépszerkesztéssel foglalkozni. 1904. Blériot-val repülőgépgyárat alapított, amelybe öccse is belépett. Számos nagy eredményt elért repülőgépmodell készíttettek. Charles autóbaleset áldozata lett. A háború után áttért az autógyártásra.

Vojnović, Ivo, horvát drámaíró, megh. Belgrád, 1929 aug. 30 (XIX. és XX. köt.)

Volbach, Fritz, német zeneszerző, újabb műve: *Handbuch der Musikwissenschaft* (1926—1930). (XIX. köt.)

Volgai német szovjetállam (hivatalos neve: *Volgai németek autonóm szocialista szovjetkötársasága*). 1918 okt. 19. alakult meg, mint *Volga német-munkaközösség* Szaratov és Szamara kormányzóságok részeiből. 1924 febr. 20 óta szabadállam. 1928 óta gazdaságilag az Alsó-Volgai járáshoz tartozik. (1931) 622.655 lak. 66% német, 20% orosz, 12% ukrainai. Ipara csak kevésse fejlett és főképpen háziipar.

***Vollnszklj, Akim**, Lvovics *Flekszer*, orosz író írói neve, szül. Sitomir, 1863, megh. Leningrád, 1926 júl. 6. Művei: *Orosz kritiku-*

sók (1896); *Leonardo da Vinci* (1900); *A Karamazovok birodalma* (1901); *A nagy harag könyve* (1904). Élete utolsó éveiben főképpen a tánc és a balett esztétikai problémáival foglalkozott. *Az orosz balett problémái* (1923); *Az öröm könyve* (1926).

Volgens, Georg, német botanikus-utazó, megh. Berlin, 1917 jan. 11. (XIX. köt.)

Volkman, Hans von, német festő, megh. Halle a. d. S., 1927 ápr. 29. (XIX. köt.)

***Volkshund für das Deutschtum im Auslande**, a külföldön élő németység érdekeinek képviselőjére alakult 1881. Működési köre Csehország, Morvaország, Szilézia, Karintia és Erdély volt. Később az ausztriai hasonló célkitűzésű egyesület is beleolvadt. Jelenleg 9200 iskolát és egyéb kulturintézményt tart fenn Németországon kívül. 1933. 26 országos szövetség, 3013 felnőtt-, 13.931 iskola-csoportja volt. Székhelye Berlin.

Vollmoeller, Karl Gustav, német költő és drámaíró, újabban eltért a neo-romantikus irányzattól. Művei: *Cocktail* (vigjáték, 1930); *La paiva* (dráma, 1931). (XIX. köt.)

***Volpe, Gioacchino**, olasz történetíró, szül. Paganica, 1876 febr. 16. 1906. Milánóban, 1924. Rómában lett egyetemi tanár. 1924—1929. képviselő. Az új Olaszország kimagasló történetírója. Művei: *Il medioevo italiano* (1923); *Momenti di storia italiana* (1925); *Corsica* (1927); *L'Italia in cammino* (1927); *Il medioevo* (1927); *Guerra, dopoguerra e fascismo* (1928); *Fascismo* (1932).

Vorländer, Karl, német filozófiai író, megh. Münster, 1928 dec. 6. Utolsó művei: *I. Kant, der Mann und das Werk* (2 köt. 1924); *Von Machiavelli bis Lenin* (1925). (XIX. köt.)

Voronyezs, szovjetoroszországi város, — (1931) 161.570 lak. Rádióadóállomás.

***Voronoff, Szergej**, orosz orvos, szül. Voronyezs, 1866 júl. 15. 1917 óta a párizsi egyetemen a kísérleti sebészeti laboratórium igazgatója. Nevezetesen megfialító kísérletei majommirigy átültetésével. Főműve: *Etude sur la vieillesse et la rajeunissement par la greffe* (1926).

Votják terület, autonóm szocialista szovjetköztársaság, 1920 nov. 4. alakult Vjatka kormányzóság egy részéből. 1929 óta a nizsnij—novgorodi járáshoz tartozik és új neve *Udmurt terület*. Lakóinak száma (1926) 756.264, melyből 52% votják, 43% orosz, 2% tatár. A lakosság földműveléssel foglalkozik, ipara csupán az izevszki fegyvergyárra és kohókra szorítkozik, egyebütt fejletlen. Fővárosa: *Izevszk*.

Vörös Cyrill, kegyesrendi tanár, matematikus, 1935. nyugalomba vonult, újabb művei: *Maximális térfogatú hexaéderek a Bolyai-féle geometriában* (1930); *A tetraéder térfogata a Bolyai-féle geometriában* (1935). (XIX. köt.)

Vörös Kereszt. A magyar V. újabb időben újabb munkakört vállalt a *Nemzetközi Segélynyújtó Egyesület* itteni feladatainak megszer-

vezésével. Ennek célja a kölcsönös segítség az egyes népeket sújtó elemi csapások (föld-rengés, árvíz stb.) alkalmával nemzetközi segélyezés útján. Az e tárgyban alkotott nemzetközi egyezményt a *Nemzetközi Segélynyújtó Egyesület* alapszabályaival együtt az 1929. XI. tc. iktatta törvénybe. 1935 januártól kezdve *Magyar Vörös Kereszt* címen újra kiadja régi havi folyóiratát. (XIX. köt.)

***Vrba, Jan**, cseh író, szül. Klenež, 1889. A nyugatcsehországi paraszttéletről merítette regényeinek tárgyát, melyek multat és jelent egyaránt felölelnek. Művei: *Isten malmai* (1917); *Lázadás* (1923—26). Az erdei életet írja le több kötetében: *Az erdő* (1917); *A természet könyve* (1920); *A hegy* (1923).

***Vuchetich Máttyás** (*Csenei és Brinyei*), szül. 1767, megh. 1824. A pesti egyetem kiváló büntetőjogász professzora 1808—1824. Szakján kívül előadója volt a hűbérjognak és a római jognak is. Ő az első hazai büntetőjogi irodalomban, aki tisztán közjogi jellegűnek tartja a büntetőjogot. Számos fogalom elhatárolásában filozófiai mélységeket keres és Feuerbach hatása alatt, de minden téren a magyar viszonyoknak megfelelő bűncselekmény-meghatározásokat ad *Institutiones Iuris Criminalis* 1819. című kézikönyvében, mely a legelső tudományos értékű büntetőjogi kézikönyvünk. Összeállította az első magyar büntetőtörvényt gyűjteményt a *Conspectus legum criminalium apud Hungaros* címmel. *Elementa Iuris Feudalis* címmel a hűbérjog vezérfonalát adta nagyon jó tankönyvben. Az egyetemi autonómia megvédése körüli küzdelemben is nagy szerepet játszott és munkásságának eredménye volt a Ferenc császár által kiadott 1815 évi *intézközléval*, mely újra körvonalozta az egyetemi büntető jurisdíciót. Életrajza *Jencs Árpád* tollából 1932. jelent meg.

Vu-Üsang, Hupé kínai tartomány székvárosa, (1929) 600.000 lak.

Vu-hu, kínai egyezményes város, (1929) 103.706 lak.

Vuk Mihály, okl. gépészmérnök, bölcsész-doktor, a József Nádor Műgyetem ny. r. tanára, a földművelésügyi Állandó Felülbíráló Tanács, valamint az Árelemző Bizottság tagja. Főbb művei: *Élelmiszerek kémiai technológiája* (1926); *A magyar búzaliszt összetétele* (1929); *Élelmiszerek vizsgálata* (1934, Sándor Zoltánnal). (XIX. köt.)

***Vutkovich Sándor**, író, szül. Pécs, 1869 szept. 2. Jogi tanulmányait Bécs, Párizs és Berlin egyetemén végezte. 1894. a pozsonyi jogakadémia, majd a pozsonyi egyetem tanára. Főbb művei: *A művészeti felelősség* (1894); *A párbaj* (1895); *A felsőházak szervezete a főbb államokban* (1896); *Párizsi emlékeim* (1900); *Oroszországi útiemlékeimből* (1902); *Kötelező szavazás* (1906); *Wahlpflicht* (1906); *Miért Wien és miért nem Bécs? Alkotmányjog*.

Vutskits György, zoológus, a keszthelyi prem. gimnázium nyug. tanára, megh. 1929 okt. 21. (XIX. köt.)

W

***Waddington, Albert**, francia történetírő, szül. Strassburg, 1861 dec. 23. 1896 óta a lyoni egyetem tanára. Művei: *La République des Provinces-Unies, la France et les Pays-Bas espagnols 1630—50* (2 köt. 1895—97); *Le grand électeur Frédéric Guillaume de Brandebourg* (2 köt. 1905—08); *Histoire de Prusse* (2 köt. 1911—22).

Waddington, Richard, francia politikus és történetírő, megh. Rouen, 1913 jún. 26. (XIX. köt.)

***Wagner, Cosima**, Richard W. felesége, Liszt Ferenc leánya, szül. Como, 1837 dec. 25., megh. Bayreuth, 1930 ápr. 1. Wagner Richard a második férje volt (az első *Hans v. Bülow*), 1870 lett a felesége. Házasságukból két leány és egy fiúgyermek származott. Cosima asszony tetterejének, kitartásának és rendkívüli ügyességének köszönhető, hogy a bayreuthi ünnepi játékok gondolata valóra vált. Férje halála után 1908. ő volt az ünnepi játékok művészi vezetője. Houston St. Chamberlainnel 1888—1908 között folytatott levelezése 1934. jelent meg.

Wagner Géza, festő és grafikus, a Nemzeti Szalonban rendezett I. Balatoni Kiállításon a nemzetközi díjat, a III-on a földművelésügyi minisztérium államdíját, majd 1934. rendezett Balaton-Tárlaton a TESZ. nagy aranyérmét nyerte. Újabb művei: *Egyetemi templom* (olajfestmény); *Notre Dame* (akvainta); *Bibliát olvasó öreg úr* (pasztell). 1920 óta munkássága főként a Balaton festésére szorítkozik. (XIX. köt.)

Wagner, Hermann, német geográfus és statisztikus, egyetemi tanár, megh. Göttingen, 1929 jún. 18. (XIX. köt.)

Wagner, Paul, agrárkémikus, egyet. tanár, megh. Darmstadt, 1930 aug. 25. (XIX. k.)

Wagner, Peter Josef, német zenetudós, megh. Freiburg i. Br., 1931 okt. 18. (XIX. k.)

Wagner, Siegfried, német zeneszerző, megh. 1930 aug. 4. Kéziratban maradt dalművei: *Rainulf, Die heilige Linde*. Könyvek róla: Paul Pretzsch: *Die Kunst S. W.-s* (1919); O. Daube: *S. W. u. sein Werk* (1925). Özvegye Winifred Williams (szül. 1896 jún. 23) Karl Klindworth (1830—1916) egykori Liszt tanítvány nevelt leánya, vezeti tovább a bayreuthi ünnepi játékokat. (XIX. köt.)

Wagner von Jauregg, Julius, osztrák orvos-tanár, 1927. Nobel-díjat kapott. Műve: *Verhütung und Behandlung der progressiven Paralyse durch Impfmalaria* (1931). (XIX. k.)

Wahlner Aladár, bányajogász, megh. Budapest, 1930. (XIX. köt.)

Walcott, Charles Doolittle, amerikai paleontológus, megh. Washington, 1927 febr. 9. (XIX. köt.)

Walden, Herwarth, német expresszionista író, drámái: *Weiß* (1917); *Kind* (1918); *Trieb* (1918); *Menschen* (1918); *Glaube* (1920); *Sünde* (1920); *Die Beiden* (1920); *Erste Liebe* (1920); *Letzte Liebe* (1920). Regényei: *Das Buch der Menschenliebe* (1916); *Die Härte der Weltenliebe* (1917); *Unter den Sinnen* (1919); *Költeményes kötet: Im Geschweig der Liebe* (1925). Elméleti és kritikai művei: *Kunst-kritiker und Kunst*. (XX. köt.)

Wälder Gyula műépítész, műegy. ny. r. tanár, újabb építészeti alkotása a BSZKRT Alkafa-utcai palotája, a balassagyarmati pénzügyigazgatóság, a Ciszterciák budai gimnáziuma és rendi épületei, a gyöngyösi víztorony, Szófiában a magyar követéség palotája, az egri pénzügyigazgatásügyi épület, postaház, siketnéma intézet stb. (XIX. köt.)

***Wallace, Edgar**, angol író, szül. Greenwich, 1875., megh. Hollywood, 1932 febr. 10. Katona volt, majd újságtudósító. Fialtal korában verseket írt, később detektív- és kalandregényeket kezdett írni s ezek sikere arra készítette, hogy specializálja magát ebben a műfajban. Bámulatraméltó termékenységgel gyártotta az ilyen könyveket s óriási közönségre tett szert mindenütt a világon. Könyveinek nagy része magyar fordításban is megjelent. Drámákat is írt részben saját regényei nyomán.

Wallach, Otto, német kémikus, egyetemi tanár, megh. Göttingen, 1931 febr. 26. (XIX. köt.)

Wallshausen Zsigmond (Cselenyi), festő, eddig tíz gyűjteményes kiállítást rendezett Budapesten és Párizsban. Számos külföldi tárlaton vett részt (Berlin, Nürnberg, Vence, Varsó stb.). Linoleummetszetekkel és rézkarcokkal is foglalkozik. Több műve a Szépműv. Múzeum és a Fővárosi Múzeum tulajdonában van. Irodalommal is foglalkozik. Főbb munkái: *Senkémber János, Jula* (ólommetszet-illusztrációkkal). (XX. köt.)

Wallasz Jenő, író és hírlapíró, 1927. az Újság c. napilap főmunkatársa lett. Újabb művei: *Bankárok* (1926); *Fehér telkek* (1927); *Golf klub* (1928). (XIX. köt.)

Walloth, Wilhelm, német regény- és drámaíró, megh. München, 1932 júl. 8. (XIX. köt.)

***Walpole, Hugh**, angol író, szül. Auckland (Új-Zéland), 1884 márc. 13. Egyike a legnagyobb tekintélyű és népszerűségű angol regényíróknak. Leghíresebbek *Jeremy and Hamlet* és *Jeremy at Crale*, továbbá *The Portrait of a Man, with Red Hair* (1925); *Wintersmoon* (1928); *Ruge Herries* (1930); *Varessa* (1933) stb. c. regényei, melyek a kamasz korban levő angol ifjúság tipikus képét adják. Magyarul: *Egy vöröshajú ember arcképe, Jeremiás és Harmer John pinkösdí*

királysága c. regényei jelentek meg. 1935. indult meg a *Herries-család* c. regényciklus a is magyarul. Kiseb elbeszélései több kötetben jelentek meg.

Walter, Bruno, német karmester, 1925. a berlini opera, 1929. a lipcei Gewandhaus karmestere. 1933. felbontotta európai szerződéseit és a newyorki filharmonikusok élére állott. (XIX. köt.)

Walther, Johannes, német geológus, egyet. tanár, újabb művei: *Bau und Bildung der Erde* (1925); *Die Methoden der Geologie als historischer und biologischer Wissenschaft* (1926); *Geologie der Heimat* (1926); *Goethe als Seher und Erforscher der Natur* (1930). (XIX. köt.)

Warburg, Emil, német fizikus, megh. Grunau bei Bayreuth, 1931 júl. 28. (XIX. köt.)

***Warburg, Otto Heinrich**, német fiziológus, szül. Freiburg i. B. 1883 okt. 8. 1914 óta a Berlin-Dahlem-i Kaiser Wilhelm Institut für Biologie-n működik. 1930 óta mint igazgató. Főképpen a rákbetegséggel és a szövetanyagcsere kérdésével foglalkozik. Utóbbiért kapta 1931. a Nobel-díjat. Művei: *Über d. Stoffwechsel der Tumoren* (1926); *Über d. katalytischen Wirkungen der lebendigen Substanz* (1928).

***Ward, Francis Kingdon**, angol tiszt és utazó, szül. Cambridge, 1885 nov. 6. 1910 óta többször beutazta Nyugat-Kínát és Északkelet-Tibetet, 1914 és 1919 között Kína és Birma határvidékét, 1924. Tibet belsajét, 1928. Asszamban, 1929. Francia-Indokínában járt. Művei: *On the Road to Tibet* (1910); *The Land of the Blue Poppy* (1913); *In Farthest Burma* (1921); *The Mystery Rivers of Tibet* (1923); *The Riddle of the Tsangpo* (1926); *Plant Hunting in the Wilds* (1931); *The Loom of the East* (1932).

Ward, Robert de Courcy, klimatológus, megh. Cambridge, 1931 nov. 12. (XIX. köt.)

Washington, I. Az Északamerikai Egyesült Államok egyik, a Csendes óceán mentén fekvő állama, területe 179.032 km², (1930) 1,563.000 lak., népsűrűsége 8·7. Lakosságából 6840 néger, 23.624 ázsiai és 11.253 indián. Állatállománya (1932, 1000 drb.-ban): ló 161, szarvasmarha 615, juh 750, sertés 238. 1930. 70.904 farma 2·54 millió ha-nyi területet tartott művelés alatt. Bányatermékeinek értéke (1930) 20·1 millió dollár. Ipara (1930) 795·6 millió dollár értékű árut állított elő. Vasútvonalainak hossza (1930) 8919 km. villamosított vonalainak hossza 1455 km.

Wasmann, Erich, német zoológus, jezsuita atya, megh. Valkenburg (Hollandia) 1931 febr. 27. (XIX. köt.)

Wassermann, Jakob, német író, megh. Altaussee, 1934 jan. 1. Újabb művei: *Der Fall Maurizius* (regény, 1928); *Eitel Andergast* (előbbi folyt. 1931); *Lebensdienst, Studien und Betrachtungen* (1928); *Cristoph Columbus, der Don Quichote des Ozeans* (1929); *Bula Matari* (Stanleyről, 1932); *Lukardis* (dráma, 1932); *Selbstbetrachtungen* (1933); *Kerkhovens dritte Existenz* (1933). Művei közül újabban magyarul megjelentek: *Faber vagy az elveszett*

évek (1925); *Laudin és családja* (1926); *A Maurizius-ügy* (1929); *Eitel Andergast* (1932); *Bula Matari. Kalandos utazások* (1933); *Kerkhoven harmadik élete* (1934). (XIX. köt.)

***Watson, John Broadus**, amerikai pszichológus, szül. Greenville, 1878 jan. 9. A baltimorei John Hopkins-egyetemen a kísérleti és összehasonlító lélektan tanára volt 1908—20. W. a behaviorista lélektani iskola legnevezetesebb képviselője. Főbb művei: *Animal Education* (1903); *Behavior: An Introduction to Comparative Psychology* (1914); *Psychology from the Standpoint of a Behaviorist* (1919); *Behaviorism* (1925).

Watson, William, Sir, angol költő, újabb művei: *Poems Brief and New* (1925); *Selected Poems* (1928). (XIX. köt.)

Webb, Sidney, angol szocialista, 1929—30. gyarmatügyi miniszter és Passfield of Passfield Corner lordja. Újabb művei: *English Poor Law History* (2köt. L. 1927—29); *Methods of Social Study* (1932). (XIX. köt.)

Weber, Arthur, tanár és sajtóreferens, megh. Berlin, 1928 aug. 19. (XIX. köt.)

***Webster, J. MacDonald**, skót ref. lelkész, szül. Angus (Skócia), 1860. 1895-től 1914-ig a budapesti skót (zsidó) misszió lelkésze. 1915. az Egyesült Skót Szabad Egyház szervező titkára, 1918. a gyarmati, kontinentális és zsidó ügyek vezetője, 1929. a skót egyház egyesülésekor az egyház központi hivatalában a Tengerentúli osztály vezetője. A háború után, mint a Magyar Segély Alap titkára 26.000 fontot gyűjtött a magyar inségesek segélyezésére. 1920. a budapesti teol. akadémia tb. principálisává, 1923. a debreceni egyetem tb. teol. doktorává s 1931. a pápai teol. akadémia tb. tanárává választották. Munkái: *Evangéliumi beszédek* (1911); *Magyarországi Szent Margit skót királyné* (1935).

Wedgwood, Josiah Clement, angol politikus, művei: *Indo-British Commonwealth* (1924); *History and Adventures of a Labour M. P.* (1924); *The Seventh Dominion* (1927); *Local Taxation in the Empire* (1928). (XX. köt.)

Week-end-ház, I. Hétfégi pihenőház, XXI. köt.

Wegener, Alfred, geofizikus és meteorológus, 1930. kiadta az J. P. Koch-al 1912—13. évi grönlandi útja észleléseinek feldolgozását. Ezután a *Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft* támogatásával újabb grönlandi expedíciót szervezett. 1929. előzetes expedícióban végzett helyszíni tanulmányokat a főexpedíció munkaprogramjának végleges kitézése előtt. Maga a főexpedíció 1930—31. ment végbe s nagy tudományos sikerrel járt; W. azonban közben a jégmezőkön lelte halálát 1930 nov. végén. Az expedíció történetét tárgyaló *A. W.-s letzte Grönlandfahrt* c. könyvet özvegye adta ki (1931). (XIX. köt.)

Wegener, Georg, német geográfus és utazó, újabb művei: *Im innersten China* (1926); *Ein neuer Flug des Zaubermantels* (1926); *Fliegt mit!* (1928); *China* (1930). (XIX. köt.)

*Wegener, Kurt, német meteorológus és geofizikus (A. Wegener bátyja), szül. Berlin, 1878 ápr. 3. Számos expedíció vett részt (1909—10. Samoa, 1912—13. Spitzbergák). Őcece halála után ő vette át a német Grönland-expedíció vezetését. 1932 óta a gráci egyetemen a geofizika és meteorológia tanára. Fontosabb művei: *Die Grundlagen des Segelfluges* (1923); *Klima und Kultur* (1930). Egyike a legelső közt, akik a repülőgépet a légkörkutató szolgálatába állították; sokáig végzett repülőgépes légkörkutató felszállásokat a lindenbergi obszervatórium repülőgépén.

Weigand, Gustav, német romanista nyelvész, egyet. r. tanár, megh. Belgershain (Lipce mellett), 1930 júl. 8. (XIX. köt.)

Weiner Leó, zeneszerző, újabb művei: Zene-karra: *Katonásdi, Suite* (magyar népi táncok); *Divertimento*. Zongorára: *Tizenkét magyar parasztdal*. Zene-karra átírta: Bach, *Toccata* (C-dur); Schubert, *Rondo* (A-dur); Liszt, *Feux follets, Weinen, Klagen* . . . című műveket. (XIX. köt.)

Weingartner, Felix, osztrák zeneszerző, karnagy, Bécsben a Volksoper igazgatója és egyidőben a filharmónikusok dirigense 1927. Baselen konzervatórium-igazgató és a szimfonikusok karnagya. (XIX. köt.)

Weinmann, Karl, német zenetörténetíró, megh. Pielenhofen, 1929 szept. 26. (XIX. k.)

Wels István, jogi író, min. tanácsos, az OTI vezérigazgatója. Újabb műve: *A magyar falu* (1931); *A mai magyar társadalom*. (XIX. köt.)

Weiser István, egyet. ny. r. tanár, gazdasági főtanácsos. 1933-ig az állatleltári és takarmányozási kísérleti állomás igazgatója volt. (XIX. köt.)

*Weiss, Jan, cseh író, szül. Starckenbach, 1892. Prágában minisztériumi tisztviselő. A világháborúban átélt eseményeket több hatásos, fantasztikus, gyakran patológikus színezetű novellában örökítette meg.

Weisz Fülöp, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank elnöke. 1935 febr. visszavonult. 1932. megkapta az I. oszt. magyar érdemkeresztet. (XX. köt.)

Weisz Miksa, budapesti rabbi és tanár, megh. 1931 júl. 13. (XX. köt.)

Wellmann Oszkár, 1934. egyet. ny. r. tanár lett. Újabb művei: *A szarvasmarhák bírálata és törzskönyvelése* (1926); *A borjú felnevelése* (1928); *A rhachitis* (1932, II. köt. bio-chemiai rész); ugyanez németül is megjelent (1932). (XIX. köt.)

Wells, Herbert George, angol író, újabb művei nagyrészt sorra megjelentek magyarul is; köztük a *Krisztina Alberta apja*, *A püspök lelke*, *William Glissold világa*, *Mr. Polly* c. regények, a *Mi lesz holnap* c. utópia (The Story of the World to Come) és terjedelmes önéletrajza. Neki van az angol írók közül nálunk is a legnagyobb olvasóközönsége. (XIX. köt.)

Welschinger, Henri, francia író, megh. Viroflay, 1919 nov. 3. (XIX. köt.)

Wendt, Hans Heinrich, német prof. teol., megh. Jena, 1928 jan. 19. (XIX. köt.)

*Weöres Sándor, költő, szül. 1913. Nagyon fiatalon, még középiskolai tanuló korában tűnt fel; versei nagyrészt a Nyugat-ban jelentek meg. A pécsi egyetemen jogot tanult. Verskötete: *Hideg van* (1935) a Baumgarten-alapítvány jutalmát kapta meg.

Werfel, Franz, költő és regényíró, újabb regényei: *Der Abituriententag* (1928, magy.: *Érettségi találkozó*), *Barbara* (1929, magyarul: u. a.); *Die Geschwister von Neapel* (1931, magyarul: *Nápolyi testvérek*); *Die 40 Tage des Musa Dagh* (1933, magyarul is). Magyarul megjelent ezenfelül: *Verdi* c. regénye is. (XIX. köt.)

Wermuth, Adolf, német államférfi, megh. Berlinlichterfelde, 1927 okt. 12. (XIX. köt.)

Werner Adolf (Vilmos), zirci apát, a magyarországi Ciszterci Rend feje, a felsőház örökös tagjává nevezték ki. (XIX. köt.)

Wertheimer Ede (Monori), történetíró, megh. Berlin, 1930 dec. 26.-án. 1925. Berlinbe költözött. Utolsó műve: *Bismarck im politischen Kampf*. (XIX. köt.)

*Wessel, Horst, német egyetemi hallgató, és költő, szül. Bielefeld, 1907 szept. 10., megh. Berlin, 1930 febr. 23. Nemzeti szocialista rohamosztag parancsnoka volt, összetűzés közben meggyilkolták. A harmadik birodalom nemzeti hőssé és vértanúvá avatta. A nemzeti szocialista-indulót (*Horst Wessel-Lied*) ő szerette.

Westarp, Kuno gróf, német politikus, 1930. kilépett a Német Nemzeti Néppártból és 1930—32. a konzervatív néppárt képviselőjeként volt a birodalmi gyűlés tagja. Legújabb műve: *Am Grabe der Parteiherrschaft, eine Bilanz des deutschen Parlamentarismus 1918—32.* (1932). (XIX. köt.)

Westling, Fredrik, svéd történettudós, megh. Västervik, 1926 jan. 11. (XIX. köt.)

Westrin, Theodor, svéd történetíró, megh. Stockholm, 1928 okt. 10. (XIX. köt.)

Weszelszky Gyula, kémikus, az Orsz. Forrás- és Fürdőügyi Bizottság tagja, 1926. a Szent István Akadémia r. tagja lett. 1935. a Magyarhoni Földtani Társulat hidrológiai szakosztálya harmadizben választotta elnökéül. (XIX. köt.)

Wetterlé, Emil, elzászi francia politikus, megh. Ouchy, 1931 júl. 24. (XIX. köt.)

Wettstein, Richard, osztrák botanikus, a bécsi egyetemen a növényrendszertan professzora, megh. Trins (Tirol), 1931 aug. 10. (XIX. köt.)

*Wettstein von Westersheim, Fritz, botanikus, szül. Prága, 1885 jún. 24-én. 1925. Göttingában tanár, 1931. München-Nymphenburgban a Növényzeti Intézet igazgatója lett. Művei: *Morphologie und Physiologie des Formwechsels der Moose auf genetischer Grundlage* (1924—27); *Über plasmatische Vererbung, sowie Plasma- und Genwirkung* (1926). 1928 óta a *Berichte über die wissenschaftliche Biologie*, 1932 óta a *Fortschritte der Botanik* szerkesztője.

Weule, Karl, német geográfus és etnográfus, megh. Lipese, 1928 ápr. 19. (XIX. köt.)

Weygand, Maxime, francia tábornok, 1931 jan. a legfelsőbb haditanács elnöke lett. 1931 jún. a francia akadémia tagjává választották. Újabb művei: *Mangin* (1929); *Le 11 novembre* (1932). (XX. köt.)

Weyler, Valeriano Tenerife Marquis, spanyol hadvezér és politikus, megh. 1923. (XIX. köt.)

Wheeler, Benjamin Ide, északamerikai tudós, megh. 1927 máj. 3. (XIX. köt.)

***Whitehead, Alfred North**, angol filozófus, szül. Ramsgate, 1861 febr. 15. A Harvard-egyetem tanára 1924 óta. Társzerzője volt Russell nagy logisztikai munkájának (*Principia Mathematica*, 1910—13), fejlődése során azonban az absztrakt logika álláspontját elhagyva, később az empirizmus alapelveitette magáévá, végül pedig a metafizika problémáira jutott el. Hatása a mai angol filozófiára szembetűnő. Főbb művei: *The Concept of Nature* (1920); *Science and the Modern World* (1926); *Religion in the Making* (1926); *Process and Reality, An Essay in Cosmology* (1929); *Adventures of Ideas* (1933); *Nature and Life* (1934).

Wichelhaus, Hermann, német technológus, egyetemi tanár, megh. Heidelberg, 1927 febr. 28. (XIX. köt.)

***Widia (wie Diamant)**, túlnyomórészt WC₂ képletű wolframkarbidből és kevés Fe, Ni vagy Co-ból álló, nagyon kemény anyag (WC₂ keménységét csak a gyémánté haladja meg). A legkeményebb anyagok, kemény ötvények, közetek forgácsolására használják.

Widmar, Antonio, olasz író, olaszra fordította *Kosztolányi Dezső Véres költő* c. regényét. 1934. Gianola Alberto dr.-ral együtt olaszra fordította *Madách: Az Ember tragédiáját*. (XIX. köt.)

Wiedemann, Eilhard, német fizikus, megh. Erlangen, 1928. jan. 7. (XIX. köt.)

Wiedenfeld, Kurt, német közgazdász, újabb művei: *Lenin und sein Werk* (1923); *Gewerbspolitik* (1927); *Transportpolitik* (1929). (XIX. köt.)

***Wieland, Heinrich**, német kémikus, szül. Pforzheim, 1877 júl. 4. Münchenben, Freiburgban, majd ismét Münchenben volt egyetemi tanár. Jelenleg a bajor állami kémiai intézet igazgatója. Nagy feltűnést keltettek az epesavval és a két és több értékű hidrogénnel végzett vizsgálatai. Legnagyobb jelentőségűek azok a kísérletei, amelyeket az oxidációval kapcsolatban folytatott. Az oxidációt vizsgálásnak fogja fel és azáltal az élettani folyamatok egészen újfajta szemléletét teszi lehetővé. 1927. kémiai Nobel-díjat kapott.

Wien, Wilhelm, német fizikus, egyetemi tanár, megh. München, 1928 aug. 30. (XIX. köt.)

Wiener, Otto, német fizikus, megh. Lipese 1927 jan. 18. (XIX. köt.)

Wiesbaden, németországi város Hessen-Nassauban, (1933) 153.200 lak.

Wieser, Friedrich von, osztrák közgazdász, megh. Sankt Gilgen am Wolfgangsee, 1926 júl. 23. (XIX. köt.)

***Wigman, Mary**, német táncművésznő, koreográfus és pedagógus, szül. Hannover 1886. Dalerose és Laban köréből került ki, 1919 óta működik. 1921. alapította meg drezdai iskoláját. Számos kiváló táncalakítással szerepelt hazájában és a külföldön, szólóprodukcióival és táncsoportjával (Háláltánc stb.). Irodalmi művei: *Die sieben Tänze des Lebens* (1921); *Komposition* (1925).

Wilamowitz-Moellendorff, Ulrich von, báró, német klasszikus filológus, megh. Berlin, 1931 szept. 25. (XIX. köt.)

Wilbrandt, Robert, német közgazdász, újabb művei: *Einführung in die Volkswirtschaftslehre* (1924—25); *Der Volkswirt als Berater der Volkswirtschaft* (1928). (XIX. köt.)

***Wilder, Thornton Niven**, amerikai író, szül. Madison, 1897 ápr. 17. *The Bridge of San Luis Rey* (1927) c. regénye díjat nyert és egy csapásra ismertté tette nevét (magyarul: *Szt. Lajos király hidja* címen). A XVIII. századbeli Peruval foglalkozik és mély filozófiája általános feltűnést keltett. További művei: *The Woman of Andros* (1930, magyarul: *Az androsi lány*); *The Long Christmas Dinner* (1931). *Cabala*.

Wildgans, Anton, osztrák író, megh. Mödling bei Wien, 1932 máj. 3. (XIX. köt.)

Wildner Ödön (Kisujfalusi), ny. szék. főv. tanácsnok és író. 1925 Budapest törvényhatósági bizottságának tagja lett; 1926 végén a székesfőváros megbízta Budapest Jogszabályai és Budapesti Városi Jog szerkesztésével, amit ma is végez. A nemzetközi városépítési és lakásügyi kongresszusokon (Párizs, Róma, Berlin) a székes-főváros megbízásából előadásokkal szerepelt. Újabb munkái: *Léleküdtő, Tavasz ébredése 1848-ban, a pest-budai városházán, Várostudományi tanulmányok, különös tekintettel a nagyvárosokra, Budapest jogszabályai és gyűjteményeinek racionalizálása, Budapest polgári koszorúja* stb. A Magyar Goethe-Társaság főttkára. (XIX. köt.)

Wild von Hohenborn, porosz tábornok, megh. Malsburg-Hohenborn, 1925 okt. 25. (XIX. köt.)

Wille, Bruno, német költő, megh. Senftenau bei Lindau, 1928 szept. 4. (XIX. köt.)

Willendorfi Vénusz, l. *Jégkorszaki művészet*, XXI. köt.

Williams, George Washington, északamerikai történetíró, megh. 1891. (XIX. köt.)

Wilno, a hasonló nevű lengyel vajdaság székvárosa, (1931) 208.912 lak. 1925. nyitották meg zsidó tudományos intézetét. Egyetemének 1930—31-ben 3618 hallgatója volt.

***Wilson, Charles Thomson Rees**, angol fizikus, született Cambridge, 1869. egyetemi

tanár. 1927. (Comptonnal együtt) a Nobel-díjat kapta a Wilsonkamra felfedezéséért.

*Wilsonkamra, a korpuszkuláris sugarakban nagy sebességgel mozgó, rendszerint elektromosan töltött anyagi részecskék pályájának a láthatóvá tételére szolgáló berendezés. Ha az ilyen részecske pl. gáztéren halad át, az útjába eső gázatomokat és -molekulákat ionizálja. Ha a gáztérben telített vízgőz is van jelen, akkor a gáztérnek a hirtelen kiterjesztésénél a hőmérséklet csökkenése következtében a vízgőz túltelítettté válik és a korpuszkuláris sugár létesítette ionokra mint góccokra apró ködcspepek alakjában lecsapódik. Ha az ionoknak, és így a ködcspepecskéknek is a száma elég nagy — mint pl. az alfasugarak esetében, ahol egy-egy alfarészecske pályájának 1 cm-nyi darabján kb. 20.000 iónt létesít, — akkor a ködkepző góccok olyan sűrűn lépnek fel, hogy a vízcspepecskék a sugár részecske pályája mentén összefüggő vonalat adnak, amelyet szabad szemmel is jól lehet látni és le is lehet fényképezni. A vízgőz előállítása a kamra oldalán levő nedves zselatin-réteg segítségével történik.

Wimpffen Iván (Mollbergi) báró, mint a 7. honvédszázezred alezredese, megh. Pápa, 1895. (XIX. köt.)

*Winchler István (Winckelsteini), ügyvéd szül. Győr, 1890 jan. 11. 1919. a külügyminisztérium szolgálatába lépett. Külföldi állomásokon (Bécs, Párizs) dolgozik. 1925. a gazdaságpolitikai osztály h. vezetője, 1931. a külkereskedelmi ügyek kormánybiztosa, 1935. kereskedelemügyi államtitkár. Megszervezte és vezeti a M. kir. Külkereskedelmi Hivatalt.

*Windaus, Adolf, német kémikus, szül. Berlin, 1876 dec. 25. 1906. Freiburg i. Br., 1913. Innsbruck, 1915. Göttingában egyet. tanár. Főképpen az angolkórelenes vitaminal kísérletezett. 1928. Nobel-díjat kapott.

Winkel, Jan te, németalföldi filozófus és irodalomtörténész, megh. Amsterdam, 1927 máj. 31. (XIX. köt.)

Winnipeg, kanadai város, (1931) 218.785 lak. Manitoba-egyetemének 1929—30. 2844 hallgatója volt.

Winterfeld, Max, német zeneszerző, újabb operettjei: *Die Braut des Lucullus* (1920); *Katja die Tänzerin* (1922); *Das Weib in Purpur* (1923); *In der Johannisnacht* (1926). (XIX. köt.)

Winternitz Arnold, sebész-orvos, egyet. tanár, újabban a tüdőtályog, tüdőszüksősödés és a tüdődaganatok sebész. kezelése tén. fejt ki élnök tevékenységét. (XIX. köt.)

Winternitz, Moriz, osztrák indológus, újabb művei: *Die Frau in den indischen Religionen* (1920); *Religion und Moral* (1922); *Some Problems of Indian Literature* (1925). 1929 óta az *Indologica Pragensia* kiadója (XIX. köt.)

Wirth, Albrecht, német történetíró, kiadta a *Deutsche Kultur und Sittengeschichte* c. könyvét új kiadásban, a legújabb időkig terjedő adatokkal kiegészítve (1930). (XIX. köt.)

Wirth, Joseph, német politikus, 1930 márc.—1931 okt. birodalmi belügyminiszter volt. 1930 végén kivált a *Deutsche Republik* c. lap szerkesztőségéből. (XIX. köt.)

Wissel, Rudolf, német politikus, 1924 dec.-ig a német általános szakszervezeti szövetség titkára, 1928 jún.—1930 márc.- birodalmi munkaügyi miniszter volt. 1933 máj. 2. le- tartóztatták. Újabb művei: *Des alten Handwerks Recht u. Gewohnheit* (1929, 2 köt.); *Der soziale Gedanke im alten Handwerk* (1930). (XIX. köt.)

Wissowa, Georg, filológus, megh. Halle a. d. Saale, 1931 máj. 11. (XIX. köt.)

Witkowski, Georg, német irodalomtörténetíró, 1933. politikai okokból szabadságolták. Újabb műve: *Deutsche Literatur im 20. Jh.* (4 köt. 1928). (XIX. köt.)

Wittmack, Ludwig, német botanikus, egyet. tanár, megh. Berlin, 1929 febr. 2. (XIX. k.)

Wittmann, Ferenc, fizikus, műgyet. tanár, nyugalomba vonult 1931, megh. 1932 márc. 25. (XIX. köt.)

Wlassics Gyula (Zalánkeméni) báró, államférfi és jogtudós, v. b. t. tanácsos, ny. miniszter, a felsőház elnöke, az I. oszt. magyar érdemkereszt nagykeresztje, a Corvin-lánc tulajdonosa. Amikor az országgyűlés főrendiháza 1918 nov. 16. tartott ülésében a képviselőház feloszlatását tudomásul vette, W. mint a főrendiház elnöke annak üléseit csak berekesztette, de azt — az akkori kormány kívánsága ellenére — fel nem osztatta. Mikor a felsőház megalakult, egyhangúlag elnökül választották meg, s e tisztét állandóan közmegelőgedésre viseli. (XIX. köt.)

Wlassics Gyula báró, ifj., a Vallás- és közoktatásügyi minisztériumban a III. ügyosztály főnöke, az Országos Közoktatásügyi Tanács, az Országos Testnevelési Tanács tagja. (XIX. köt.)

Wlassics Tibor báró, író és költő, megh. 1931 dec. 23. (XIX. köt.)

Wodetzky József, csillagász és fizikus, 1934. a bpesti Pázmány Péter Tudományegyetemen a csillagászat ny. r. tanára. Újabb művei: *Relativitástan és csillagászat* (1925); *Csillagrendszerek* (1926); *A világ-egyetem szerkezete* (1927); *Kopernikus, Newton és Laplace életrajzai* (1927); *Az éterről* (1928); *A kozmikus perihélium mozgásáról* (1929); *Az évszakok tartama és az időegyenlet* (1930). (XIX. köt.)

Woermann, Karl, német művészettörténész, megh. Drezda, 1933 febr. 4. (XIX. k.)

Wohlmuth, Alois, német színész és író, megh. Dachau, 1930 júl. 15. (XIX. köt.)

Wohltmann, Ferdinand, német gazdasági író, megh. Halle a. d. S., 1919 ápr. 10. (XIX. köt.)

Wolff Károly (Németprónai), politikus, a főudvarnagyi bíróság elnöke. Résztvett a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának megalakításában, ennek kettészakadása után egyesült az Ernszt—Huszár-csoporttal és megalakította a Keresztény Egység Pártját.

Nagy szerepe volt a községi, valamint az országos politikában; mindenkor a megalkuvás nélkül való szélső jobboldali politikát követte. 1931. tagja lett a 33-as bizottságnak, erről a tisztségéről azonban a tisztviselői nyugdíjak loszállítása miatt lemondott. Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület elnökének választotta meg. (XIX. kötet.)

***Wolff Károly** (*Németprónai*), ifj., főorvos, szül. Vágagyas, 1899-ben. 1921. egyetemi gyakornok, 1923. tanársegéd, majd kórházi alorvos, 1928. egyet. magántanár, 1933. kórházi főorvos. Számos tanulmánya jelent meg patológiai szaklapokban.

***Wolff-Ferrari, Ermanno**, olasz-német zeneszerző, szül. Velence, 1876 jan. 12-én. 1902—1907. a városi konzervatórium igazgatója volt. *Le Donne curiose* (1903) c. operája tette nevét ismertté. Egyéb operái: *Der Schmuck der Madonna* (1908); *Sly* (1927); *La Vedova scaltra* (1931). *Dante: La Vita nuova* szövegére kórust (1903), zongora- és kamarazene szerzeményeket írt.

Wolkenberg Alajos, egyházi író, egyet. tan., 1928. a Pázmány-egyetem rektora. 1933. a Szent István Akadémia I. o. elnöke. Újabb munkái: *Kat. missziók kézikönyve* (1928); *Beszédek doktoravatásokon* (1929); *Missziós előadások és szentbeszédek vademecuma* (1931). (XIX. és XX. kötet.)

***Wolker, Jiří**, cseh költő, szül. Prossnitz, 1900., megh. u. o. 1924. Mély, szociális tendenciájú balladái a forma mesterének mutatják. *Vendég a házban* (1921) és *Nehéz órák* (1922) c. kötete a háború utáni cseh költészet legkiemelkedőbb alakjává avatják.

Wood, Leonard, amerikai tábornok, megh. Boston, 1927 aug. 7. (XX. kötet.)

***Woolf, Virginia**, angol írónő, Thackeray unokája, szül. London, 1882. Művei: *The Voyage Out* (1915), *Night and Day* (1920); *To the Lighthouse* (1927); *Mrs. Dalloway* (1929); *Orlando* (1929); *The Waves* (1931). Impresszionista stílusban írt regényei pszichológiai megfigyelőképességéről tesznek tanúságot.

Wrangel, Peter Nikolájevics báró, orosz tábornok, megh. Brüsszel, 1928 ápr. 25. (XIX. kötet.)

***Wright, Almroth Edward, Sir**, angol orvos, szül. Middleton Tyas, 1861 aug. 10. A katonai orvosi iskola tanára volt, 1914 óta a kísérleti kórtan tanára a londoni egyetemen. W. fedezte fel az opszoninokat és fontos kutatásokat végzett a vérárvadás, a tífuszoltás és a sebfejtőzés terén.

Wright, Joseph, angol germanista filológus, megh. Oxford, 1930 márc. 6. (XIX. kötet.)

***Wuppertal**, németországi város a Rajna tartományban, Elberfeld és Barmen egyesüléséből keletkezett, (1933) 411.400 lak. Újabb épültek: városi könyvtára, ipari és kereskedelmi akadémiaja, textilháza, planetárium stb., továbbá lakó- és ipari negyedei: Sedansberg, Waldhof, Hackland, Frankentplatz, Nathrath stb. különösen kémiai- és textilipara virágzik.

Wülfing, Ernst, német geológus, megh. Wörishofen, 1930 dec. 16. (XIX. kötet.)

Wychgram, Jakob, német pedagógus és irodalomtörténész, megh. Freiburg i. B., 1927 nov. 14. (XIX. kötet.)

X Y

Xenopol, Alexander Demeter, román történetíró, megh. 1920 febr. 28. (XIX. kötet.)

Yamagata, Aritomo herceg, japán hadvezér és államférfi, megh. Odavara, 1922. február 1. (XIX. kötet.)

Ybl **Ervin lovag dr.**, kultuszminiszteri osztálytanácsos, egyet. m. tanár, művészettörténetíró, a Magy. Tud. Akadémia művészeti bizottságának meghívott tagja, a Műemlékek Orsz. Bizottságának tagja, a Budapesti Hírlap képzőművészeti kritikusa. Újabb művei: *Donatello* (1928); *Toscana szobrászata a quattrocentoban*, I—II. (1930). Tanulmánya jelent meg L. Kernnek általa felfedezett *Három grácia szoborcsoportjáról*. (XIX. kötet.)

Yeats, William Butler, ír-angol költő, újabb művei: *The Tower* (1928); *Selected Poems* (1929); *The Winding Stair* (1929). (XIX. és XX. kötet.)

***Yerkes csillagvizsgáló**, 1892. alapította Charles T. Yerkes, Williamsbergben, a Lake

Geneva mellett, mint a chicagói egyetem csillagvizsgáló intézetét. Itt van a világ legnagyobb lenséje.

YMCA, Young Men's Christian Association, 1. *Keresztyén Ifjúsági Egyesület*, XXI. kötet.

Yolland, Arthur Battishill, egyet. tanár, 1932. II. oszt. magy. érdemkereszttel tüntették ki. 1932. a La Fontaine Társaság tb. tagja lett. (XIX. kötet.)

Yonkers, az Északamerikai Egyesült Államok New York államában levő kikötőváros, (1930) 134.646 lak.

***Young, Owen D.**, amerikai jogász és közigazdász, szül. Hornesville (N. Y.), 1874 okt. 27. 1929 óta a jövátételi bizottság által kiküldött szakértőbizottság elnöke, amelynek feladata a jövátételek végleges rendezése volt. A bizottság Y.-ról elnevezett tervet dolgozott ki, amelyet az I. hágai nemzetközi konferencia 1929 szept. 1. léptetett életbe.

***Young-egyezmény.** Az 1929. évi hágai jóvátételi konferencia elé terjesztette Owen D. Young, amerikai pénzügyi szakértő a jóvátételek fizetésére vonatkozó új tervezetét, amelyet 1930 április 28-án fogadott el a párizsi jóvátételi konferencia. A Y. váltotta fel a *Daves-tervet* (I. XX. köt.). Az egyezmény Németország jóvátételi terheit pontosan körülírja, az összes tartozás ezen az alapon 104 milliárd márkát tenne ki. A fizetési tervet 1988 márc. végéig kidolgozták. A Y. lényege, hogy a német terhek fedezetéről és a fizetések átutalásáról (I. *Transzfer*) gondoskodva, a jóvátételi fizetéseket kötvények formájában kommercializálta. Az egyezmény alapján létesült a *Nemzetközi Fizetések Bankja* és rendeződtek Magyarország jóvátételi fizetési is. Ennek értelmében Magyarország 1943 végéig 200 millió a. K.-t köteles

letörleszteni és 1944-től 1966-ig újabb 297 millió a. K.-t köteles fizetni. Ezzel Magyarország minden háborús tartozását kiegyenlítette.

Youngstown, az Északamerikai Egyesült Államok Ohio államában levő város, (1930) 170.002 lak.

Ysaye, Eugène, belga hegedűművész, megh. Nizza, 1918 márc. 24. (L. *Ysaye*, X. köt.)

Yssel-tó, (Ijssel) a Zuider öbölből megmaradt rész neve, az öbölnek a tengertől gáttal történt elválasztása után. (L. *Zuider Zee*, XIX. és XXI. köt.)

Yver, Colette, francia írónő, újabb művei: *Vous serez comme des dieux* (1922); *Le Festin des autres* (1925); *Haudequin de Lyon* (1928); *Lettres à un jeune mari* (1930); *Vincent ou la Solitude* (1931); *Chers coeurs humiliants* (1932) *Le Mois de Marie* (1932). (XIX. köt.)

Z

Zachár Gyula, magánjogász, 1929. a Tud. egyet. közgazd. karán a magyar magánjog előadója. *A magánjog alaptanai* c. munkájából 1928. 2 kiadás jelent meg. (XIX. köt.)

Zádor Jenő, zeneszerző, újabb operái: *A holtak szigete* (M. Kir. Operaház, 1927, Karlsruhe, 1928); *Dornröschens Erwachen* (K. Pálffy-Waniek szövegére, Saarbrücken, 1931). Már előbb tanár lett a bécsi Neues Konservatoriumon. (XIX. köt.)

Zadravec István, felszentelt püspök ellen a frankhamisítási perben emelt vádat a bíróság elutasította. Ezután a közszerepléstől visszavonult; egyházi és irodalmi téren fejt ki tevékenységet. Újabb művei: *Szentföld, Zarándok a Szentföldön.* Szerkesztésében jelent meg a *Szentföld* c. értékes kétkötetes munka. Missziói és konferenciái országosan ismeretesek. (XX. kötet.)

***Zágon István,** író és hírlapíró, szül. Tiszaszőlős, 1893 okt. 30. 1920—21. mérnöki gyakorlatot folytat, 1921—23. az Andrassy-úti Színház művészi vezetője és szerzője. 1928—33. a Nemzeti Újság munkatársa és színikritikusa. Jelenleg a Belvárosi Színház dramaturgja. Főbb művei: *Marika, Szegény leányt nem lehet elvenni, Dzsimbé, Igéret földje* (színdarabok). *Hyppolit, a lakáj* (film). Számos fordítása került színre. Vidám írásai *Mindenkivel megtörténhetik* c. jelentek meg.

Zágráb, jugoszláviai város, (1931) 185.581 lakos.

***Zaharoff, Basil, Sir,** hadianyaggyáros, szül. Mughla (Kisázsia), 1849 okt. 6-án. 1877. egy angol hadiipari vállalat alkalmazottja lett. Később *Maxim* gépfegyver feltalálóval társult és belépett 1897. a Vickers-koncern igazgatóságába. Európa egyik leggazdagabb embere lett. A világháborúban Görögországban óriási antant-propagandát fejtett

ki és nagy hatással volt Lloyd George görögbarát magatartására Törökországgal szemben 1925. a Vickers-koncern összemoltt, ekkor Z. az *Anglo Persian Oil Co.* tagja lett és a Monte Carlo-i játékbank átvételével (1923—28.) óriási nyereséghez jutott.

***Zahir Sah,** afgán padisah, szül. Kabul, 1914. Apja Nadir afgán követ volt és így már gyermekkorában megismerkedett az európai kultúrával. 1929. visszatért apjával Kabulba, aki rövid küzdelem után elfoglalta a trónt. Nadir uralma alatt az ország virágzásnak indult, de 1933 nov. 11. orgyilkosság áldozata lett. Ekkor került a trónra Zahir. Folytatta apja reformmunkáját és a nép nyugtalansága lassanként lecsillapodott. Összes fenségjogairól lemondott, megvalósította a vallászabadságot, megtisztította a hadsereget a pártpolitikától. 1934. kereskedelmi kiállítást rendeztetett Kabulban és megalapította a nemzeti bankot.

Zahlbruckner Sándor, botanikus, m. kir. udv. tanácsos, újabban a *Linnean Society of London* tagja (1925). Újabb művei: *Catalogus Lichenum Universalis I—IX.* (1921—34); *April. Flechten* (1926); *Lichenes Sinicae* (1930); *Lichenes in Africa lecti* (1932); *Flechten der Insel Formosa* (1933). (XIX. köt.)

Zahn, Theodor, német evang. lelkész, teológus, megh. Erlangen, 1933 márc. 15. (XIX. köt.)

***Zahradníček, Jan,** cseh költő, szül. 1905. Prágában hírlapíró. Pessimista, kissé misztikus költeményei hazájában nagy feltűnést keltettek.

***Zákavec, František,** cseh művészettörténész, szül. Neugedein, 1878. Jelenleg Pozsonyban egyetemi tanár. A cseh és szlovák művészekről írt tanulmányai úttörők voltak.

Zala vm., területe 4.866 km² (1930) 347.123 lak., tényleges szaporodása a mult népszámlálás óta 18.143 lak. (5·2%). Népsűrűsége 75·1. A vm. lakosságából 356.146 (97·5%) magyar, 1.669 (0·5%) német, 107 szlovák, 33 román, 6.497 (1·8%) horvát, 32 szerb, 5 bunyevác, 777 (0·2%) egyéb és ismeretlen nemzetiségű. Magyarul tud a vm. lakosságának 99·5%-a. Vallás szerint 337.425 (92·3%) róm. kat., 216 (0·1%) gör. kat., 11.587 (3·2%) ref., 7.534 (2·1%) ág. ev., 106 gör. kel., 8.226 (2·3%) izr. 172 egyéb és ismeretlen vallású. A lakosság foglalkozás szerinti megoszlása: östermelő 70·3%, iparos 13·5%, kereskedő és a hitel körébe tartozó 2·8%, közlekedési alkalmazott 3%, a közszolgálat és a szabadfoglalkozási pályákon él 2·9%, véderő 0·7%, napszámos 1%, házi-cseléd 1·5%, egyéb és ismeretlen foglalkozású 1·3%. 1933. a vm. területéből: 195.863 ha szántóföld, 10.107 kert, 56.440 ha rét, 15.332 ha szőlő, 46.052 ha legelő, 116.507 ha erdő, 1.357 ha nádas és 44.885 ha terméketlen terület volt. Fontosabb mezőgazdasági terményei (1933, 1000 q-ban): búza 822·1, rozs 595·2, árpa 176·9, zab 158·6, szemesi tengeri 392·5, burgonya 729·3, cukorrépa 78·7, must 196.728 hl. Állatállománya (1933, 1000 drb-ban): szarvasmarha 115·7, ló 27·6, sertés 92·3, juh 47·1. Közúti hálózatának hossza összesen (1933) 2.018 km, abból kiépített 1.376 km és pedig állami 319 km, törvényhatósági 846 km, községi 201 km és vasúti hozzájáró 10 km Vasútvonalainak hossza (1933) 407·8 km. Rádióvevőkészülékeinek száma (1933) 5.254. Az 1932—33. tanévben a vm. területén működésben volt: 15 rendes kisdudóvó, 1 mindennapi, 2 nyári menedékház, 387 elemi mindennapi, 358 általános és 24 gazdasági továbbképző népiskola; 16 iparos- és 2 kereskedőtanonciskola, 11 polgáriiskola, tanítóképző, 4 reálgimnázium, 2 felsőkereskedelmi iskola, gazdasági főiskola, gazdasági szakiskola, ipari és bányászati szakiskola. *Térképét* l. *Vas vm.*-nél.

Zala György, szobrász, 1929 fejezte be a városligeti Milleniumi emléket, 1932. leplezték le Erzsébet királyné tülő szobrát a budapesti Eskü-téren, 1934. Tisza István emléksobrát állították fel az Országház északi homlokzata előtt, amelyet Orbán Antallal együtt mintázott. 1931. Corvin-lánccal tüntették ki. Több műve a Szépműv. Múzeumban és a főváros tulajdonában. (*XIX. köt.*)
Zalaapáti nk., Zala vm., pacsai j. (1930) 2196 lak. **Zalaapáti kk.** és **Zalahosszúfalú kk.** 1925. egyesültek Z. néven.

Zalaegerszeg, megyei város, Zala vm.-ben, (1930) 13.072 lak., tényleges fogyása a mult népszámlálás óta 167 lak. (—1·2%). Magasabb fokú tanintézetek: áll. polg. fiú-, áll. és róm. kat. polg. leányiskola, róm. kat. tanító-nőképző, áll. reálgimnázium, áll. felsőkereskedelmi fiúiskola, társ. női kereskedelmi szaktanfolyam. Üzemek: gépjávitó műhely, áramelosztó telep, 4 téglagyár.

Zalahosszúfalú kk. és **Zalaapáti kk.** 1925 **Zalaapáti** néven egyesültek.

Zalaköveskut kk. és **Nemesbükök kk.** 1930 **Nemesbükök** néven egyesültek.

Zalalövő nk., Zala vm., zalaegerszegi j. (1930) 3375 lak. **Pusztaszentpéter kk.**, **Zalalövő kk.**, **Zalamindszent kk.** és **Zalapataka kk.** 1925. egyesültek Z. néven.

Zalka László, l. helyesen: **Szalkai László**, XXI. köt.

Zamárdi kk., neve 1932 óta **Balatonzamárdi**.

Zambra Alajos, a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen az olasz nyelv és irodalom ny. r. tanára, a Korvin Mátyas magyar-olasz Egyesület ügyv. főtitkára, a Dante Alighieri Társaság és a Magyar-Olasz Társaság alelnöke. A magyar-olasz kapcsolatok kimélyítése érdekében élénk tevékenységet fejt ki, ügy irodalmi, mint politikai és tudományos vonatkozásban. A II. oszt. magyar Érdemkereszt és az olasz Koronarend középkeresztjének tulajdonosa. (*XIX. kötet.*)

Zangwill, Israel, angol író, megh. Midhurst, 1926 aug. 1. (*XIX. köt.*)

***Zarek, Otto**, német író és műfordító, szül. Berlin, 1898 febr. 20. Több évig a müncheni Kammerspiele dramaturgia volt. Nevezetesebb művei: *Die Flucht* (1918); *Kaiser Karl V.* (dráma, 1918); *David* (drámai költemény, 1920); *Theater um Maria Thul* (regény, 1932, magy. is); *Tragödie eines reichen Mannes* (dráma, 1932); *Begierde* (magy. *Vágyak vására*).

***Záró kör**, kondenzátornak és tekercsnek párhuzamos kapcsolásából származó rezgőkör, amelyet azon célból iktatunk be valamely nagyfrekvenciájú áramkörbe, hogy ott igen nagy ellenállást fejtsen ki egy meghatározott frekvenciájú váltakozóárammal szemben. Ez utóbbi az a frekvencia, amelyre a Z.-t ráhangoltuk.

***Zártolt pengő**. Külföldre teljesítendő P. kifizetések, amelyeket az adós kötelese megfelelő módon bankszámlán, vagy másképpen leróni, de az zárólva marad és csak pénzügyminiszteri engedély alapján szabadítható föl. Az ilyen módon Z.-számlák feloldása rendszerint kivétel, vagy hitelnyújtás ellenében történik.

***Záróréteg**, elektródok felületén adszorpciós úttján keletkező, igen vékony félvezető réteg, amely elektronokat (elektromos áramot) csak az egyik irányban enged át, azaz egyenirányít. Ilyen pl. a szulfát-oldatba merülő alumíniumon keletkező oxidréteg (Elektrolit egyenirányító). Az ú. n. rézoxid egyenirányító szintén tartalmaz záróréteget; rézraapon adszorbeált félvezető rézoxid- (Cu₂O) réteg alakjában. A rézoxid rétegre felviitt vékony rézréteg a másik elektróda. Az elektrónok a félvezetőből csak az alapfém felé haladnak. A rézoxid-egyenirányító fényelemként is használható, ha a fedőréteg elég vékony és átérteszti a fényt. Megvilágításkor a Z.-ben keletkező fotoelektronok az alapfémbe lépnek, ezáltal potenciálkülönbség létesül a két

rézelektroda között. Vékony szelénréteg is lehet Z. A Z.-es fotokatód szelektív fényelektromos viselkedést tanúsít. A Z. egyenirányító hatásának magyarázatára feltesszük, hogy benne az atomok, ill. molekulák elrendeződése folytán ú. n. *tértölcsérek* keletkeznek, azaz az elektromos tér erővonalai egy irányban sűrűsödnek és ez irányban az elektronok haladását megkönnyítik.

***Zathureczky Ede** (*Alsó- és Felsőzathurcsei*), hegedűművész, szül. Igló, 1903. Igen népszerű, Európán kívül Amerikában is szereplő hangversenyző. 1929 óta a Zeneműv. Főiskola tanára.

***Závada, Vilém**, cseh költő, szül. Hrábová (Moravska-Ostrava mellett), 1905. Jelenleg Prágában lapszerkesztő. Első verseskötete (*Panychide*, 1927), amelyet mélységesen pesszimista pátosza és miszticizmusra hajló életfelfogása jellemez, a legelső cseh költők sorába emelte.

Zehery Lajos, m. kir. igazságügyminiszteri osztálytanácsos, egyetemi c. ny. rk. tanár, büntetőjogi író, a műegyetemen a büntetőjog és a bűnvádi eljárási jog előadójának, az Országos Gyakorlati Közigazgatási Vizsga vizsgabizottságának tagja, a Büntetőjog Társaságának, a Közigazgatási Törvénytár és a Grill-féle Döntvénytár szerkesztője. Újabb művei: *Az öngyilkosság, mint a társadalmi élet tömegjelensége* (1926); *Anyagi és elvi büntetőjog I—II.* (1927. Angyal Pál és Degré Miklóssal együtt); *A büntetőjogi perorvoslati rendszer reformja* (1932); *A bírák és ügyészek feyelmi felelősségére vonatkozó jogrendszer alapelvei* (1935). (*XIX. köt.*)

Zeiss, Karl, színházigazgató, megh. München, 1924 febr. 13. (*XIX. köt.*)

Zell, Theodor (valódi nevén: Leopold Baube), német állatlelektani kutató, megh. Berlin, 1924 aug. 24. (*XIX. köt.*)

***Zelliger Vilmos**, egyházi író, pápai prélat, megh. Budapest, 1931 dec. 27. (*XIX. köt.*)

Zelovich Kornél, műegyetemi tanár, megh. 1935 ápr. 10. A Magyar Tudományos Akadémia r. tagja. Újabb művei: *A magyar Tudományos Akadémia hatása a technikai tudományok fejlődésére* (1926); *A tudományos technika magyar úttörői* (1927); *A jövő energiaforrásai* (1928); *Ungarische Erfolge wissenschaftlicher Technik* (1928); *La Hongrie et la civilisation. La Hongrie et la science technique, Les communications en Hongrie* (1928); *Hazai közlekedésünk multja és jelene* (1929); *A vasút helyzete a közlekedésben* (1929); *Graf Széchenyi István der grösste Baumeister Ungarns* (1931); *Nagy városok közlekedése* (1931. a Magyar Tudományos Akadémia a Chorin díjjal jutalmazta); *Az Institutum Geometricum és a technikai felső oktatás* (1932); *Budapest közlekedése 1928—32.* (1934). (*XIX. köt.*)

Zemplén vm., területe 1766 km², (1930) 146.318 lak., tényleges szaporodása a múlt népszámlálás óta 10.159 lak. (7.5%). Népsűrűsége 82.8. A vm. lakosságából 144.516 (88.9%) magyar, 428 (0.3%) német, 724

(0.5%) szlovák, 10 román, 9 horvát, 4 szerb, 628 egyéb és ismeretlen nemzetiségű. Magyarul tud az összlakosság 99.8%-a. Vallás szerint r. kat. 61.258 (41.9%), gör. kat. 19.524 (13.3%), ref. 51.130 (34.9%), ág. ev. 1637 (1.1%), gör. kel. 66 (0.1%), izr. 12.452 (8.5%), egyéb és ismeretlen vallású 251 (0.2%). Ír és olvas a 6 éven felüli lakosság 86.1%-a. Foglalkozása szerint a vm. lakosságának 61.2%-a őstermelő, 16.6%-a iparos, 4.8%-a kereskedő és a hitel körébe tartozó, 3.5%-a közlekedési alkalmazott, 4.2%-a a közszolgálat és szabadfoglalkozási pályákon él, véderő 0.7%, napszámos 1.5%, tőkés és nyugdíjas 3.8%, házi cseléd 1.9%, egyéb és ismeretlen foglalkozású 1.8%. 1933. a vm. területéből 91.004 ha szántóföld, 3139 ha kert, 14.717 ha rét, 4812 ha szőlő, 23.383 ha legelő, 25.175 ha erdő, 657 ha nádas és 13.563 ha terméketlen terület. Főbb mezőgazdasági terményei (1933, 1000 q-ban): búza 388.0, rozs 169.6, árpa 188.1, zab 67.0, szemes tengeri 188.4, burgonya 299.8, cukorrépa 255.3, must 57.812 hl. Állatállománya (1933, 1000 drb-ban): szarvasmarha 42.8, ló 11.5, sertés 26.1, juh 18.5. Közúti hálózatának hossza (1933) összesen: 518 km, abból kiépített 479 km, és pedig 96 km állami, 273 km törvényhatósági, 107 km községi, 3 km vasúti hozzáfáró. Vasútvonalainak hossza (1933) 183.3 km. Rádióvevőkészülékeinek száma (1933): 2274. Az 1932—33. tanévben a vm. területén volt: 17 rendes kisdévodó, 150 elemi mindennapi, 47 ált. és 51 gazdasági továbbképző népiskola; 5 iparostanonciskola, 8 polg. iskola, tanítóképző, gimnázium, reálgimnázium, leányközépiskola, felső keresk. isk., gazdasági szakiskola. *Térképét l. Hajdu vm.-nél.*

Zemplén Géza, kémikus, műegyet. tanár, 1927. a Magyar Tud. Akadémia r. tagja. 1928. az Akadémia nagy jutalmát nyerte. 1931. a hallei Akadémia tagjai közé választotta. A Corvin-koszorú tulajdonosa. (*XIX. kötlet.*)
Zeneművészeti Főiskola, felszázados fennállásakor felvette címébe alapítójának nevét, (*Orsz. magy. Liszt Ferenc Z.*). 1934 nyarán Hubay Jenő örökös tb. elnökké és Dohnányi Ernő főigazgatóvá neveztetett ki. (*XIX. k.*)

Zerkovitz Béla, 1931. a Royal-Orfeum igazgatója. *Meluzina* (1930) és más operettjeit német színpadok is előadták. (*XIX. köt.*)

Zichy István gróf, festő, 1934. főigazgatója lett a Magyar Történeti Múzeumnak. (*XIX. kötlet.*)

Ziegler, Heinrich Ernst, német zoológus, megh. Stuttgart, 1925 jún. 1. (*XIX. köt.*)

***Ziegler Károly** (*Sáromberki*), altábornagy, szül. Marosvásárhely, 1845 jan. 23., megh. Budapest, 1917 dec. 17. Már elvégezte az orvosi fakultás öt évfolyamát, amikor 1866. önként háborúba vonult. 1883. átlépett az akkor szervezett m. kir. csendőrséghez. 1898—1908. mint őrnagy, alezredes és ezredes a pozsonyi csendőrküretlet parancsnoka, 1908—1911. pedig mint tábornok a m. kir. csendőrség felügyelője volt.

Ziegler, Leopold, német filozófus, újabb művei: *Der ewige Buddha* (1922); *Das heilige Reich der Deutschen* (I—II, 1925); *Zwischen Mensch und Wirtschaft* (1927); *Der europäische Geist* (1929). (XIX. köt.)

Ziehen, Theodor, orvos és filozófus, újabb művei: *Grundlagen der Naturphilosophie* (1922); *Das Seelenleben der Jugendlichen* (1923); *Die Grundlagen der Charakterologie* (1930). (XIX. köt.)

Zielinski, Thaddäus, lengyel klasszikus filológus, újabb művei: *La Sibylle* (1924); *Tragedien von Ibsen* (1925); *The Religion of Ancient Greece* (1926); *Hellenism and Judaism* (2 köt., 1927). (XIX. köt.)

Ziffer Sándor, festőművész, szül. Eger, 1880 máj. 3. Állandó lakóhelye Nagybánya. Több kiállítást rendezett Budapesten, Párizsban, résztvett 1915. a san franciscói képzőművészeti kiállításán.

Zigány Árpád, író, 1926 óta a Palladis Rt. Irodalmi Intézet igazgatója. (XIX. köt.)

Zigóta (Zygota). Az örökléstan a hím és a nőivarsejt (spermatium és petesejt) egyesülésekor keletkező sejtet (megtermékenyített petesejtet), mint a fogamzás eredményét nevezi Z.-nak. Az átöröklés anyaga szempontjából a Z. kétféle lehet: 1. *homozigóta*, ha a két egyesült ivarsejt azonos genotípusú; 2. *heterozigóta*, ha a két ivarsejt egymástól egy vagy több tulajdonság génjében eltér. (XIX. köt.)

Zih Sándor, orvos, pathológus, egyet. m. tanár, az OTI főorvosa, szül. 1899 febr. 17. Tépén (Bihar m.). Nagyszámú tudományos eredménye közt a vérképzés vegyi szabályozóinak felismerése a legjelentősebb.

Zilahi-Balogh Gyula, színész. Irodalmi munkái: *Magyar színészek multjából* (1885); *Foltényi Vilmos 44 éves színészi működése* (1885); *Ötven év, egy boldog kor emléke* (1930). (XIX. köt.)

Zilahy Lajos (Literáti), író és hírlapíró, a Magyarország c. napilap főszerkesztője. 1931. Corvin-koszorúval tüntették ki. Újabb művei: (regények) *Két fogoly* (1926); *Valamit visz a víz* (1928); *A szökevény* (1929); *A lélek hiálzók* (1932); (színművek): *A fehér szarvas* (1926, Nemzeti Színház); *A világbajnok* (1926, Vigszínház); *Szibéria* (1928, Nemzeti Színház); *A tábornok* (1928, Nemzeti Színház); *Leona* (1930, Nemzeti Színház); *A téssasszony* (1930, Vigszínház); *Tűzmadár* (1932, Művész Színpad); *A tizenkettedik óra* (1933, Magyar Színház); *A utolsó szerep* (1935, Nemzeti Színház). Regényei az összes nyugati nyelveken megjelentek, színműveit az európai színpadokon kívül Amerikában is játszzák. Több színművéből filmet készítettek Hollywoodban, ahová két ízben hívták meg az amerikai filmiparhoz. (XIX. köt.)

Zimányi Károly, mineralógus, nyug. Nemz. Múzeumi igazgató, újabb művei: *Az alsó-sajói cinnabarit kristálytani vizsgálata és az almadeni cinnabarit fénytörése, Kristálytani vizsgálataok Krassó-Szörény vármegye pyritjein.* (XIX. köt.)

***Zimmer Ferenc**, hírlapíró, szül. Sopron, 1885 máj. 26. 1905. a Budapesti Tudósító, 1908. a Neues Pester Journal munkatársa. 1917—22. a Kölnische Zeitung tudósítója. 1918. a Magyar Távirati Iroda szolgálatába állt, melynek 1920 óta felelős szerkesztője.

Zimmern, Heinrich, német asszirológus, megh. Lipcse, 1931 febr. 17. (XX. köt.)

***Zirci ciszterciek.** A Ciszterci-rend zirci kongregációjának hazánkban (1935) 155 rendtagja, 29 fogadalmas növendéke, 9 noviciusa van. 5 középiskolájában 2479 tanuló nevel, saját Hittudományi és Tanárképző Intézetet tart fenn (Zirc és Budapest, Horánszky-u. 6.) rendi hallgatói számára; 15 plébániáján 46.976 hívót vezet; a plébániák közül 10 rendi kegyuraság alá tartozik, ezenkívül kegyura 6 szombathely-egyházmegeyei nem rendtagok által vezetett plébániának is. Tagjai közül egyetemi ny. r. tanár 3, tanterületi főigazgató 1; a villersi és clairvauxi apáti címet 2 tag viseli.

Zilinszky Aladár, irodalomtörténész, esztétikus, 1933. az irodalmi segédtudományok c. ny. rk. tanára. Újabb művei: *Magyar költők* (1928); *Az eufémizmus* (1931); *Bánóczi József emlékezete* (1931); *Négyesi László, mint tan-könyvtár* (1931); *Rákóczi sorsa a magyar irodalomban* (1931). (XIX. köt.)

Zobeltitz, Fedor von, német író, megh. Berlin, 1934 febr. 10. Utolsó művei: *Die Erben von Gr. Quirlitz* (regény, 1928); *Ich hab' so gern gelebt* (ifjúkori írások és emlékek, 1934). (XIX. köt.)

Zogu I., Albánia királya, I. Achmed Zogu, XXI. köt.

Zolnai Béla, irodalomtörténész, 1927. megalapította és azóta szerkeszti a *Széphalom* c. folyóiratot. Az Étude Française c. tanulmányosorozat szerkesztője. Újabb művei: *Modern irodalmunk és az irodalomtudomány* (1927); *A jansenista Rákóczi* (1927); *Balassi és a platonizmus* (1928); *A nyelvi kifejezőség formái* (1928); *Mikes Kelemen* (1930); *A jansenizmus európai útja* (1933); *A gallikanizmus magyar visszhangja* (1934); *Irodalom és Biedermeier* (1935). (XIX. köt.)

Zolnai Gyula, nyelvész, a pécsi Erzsébet Tudományegyetem tanára, újabb művei: *A si-képző eredete* (1920); *Mondatátzsvódás* (1926); *Van-e szükség nyelvűvelésünk irányítására* (1935). (XIX. és XX. köt.)

Zoltán Vilmos, hírlapíró és műfordító, megh. Budapest, 1929 jún. 5. Utolsó műve: *A régi vármegyéből* (1927) volt. (XIX. köt.)

***Zólyomi Bálint**, botanikus, szül. Pozsony, 1908 máj. 31. 1930—34. tanársegéd a debreceni egyetemen, 1934-től a Nemzeti Múzeum növénytarában működik. Főbb dolgozatai: *A Bükkhegység környékének Sphagnum-lápjai (pollenanalízis)* (1931); *A Hanság növényösszetevői* (1934); *Mikroklima és növényzet a Bükkfennsíkon* (Bacsóval együtt, 1934).

Zombory Lajos, festő, megh. Szolnok, 1933 nov. 18. (XIX. köt.)

***Zomora Samu János**, erdélyi író és hírlapíró, szül. Marosvásárhely, 1885 dec. 16. Több erdélyi lap munkatársa, szerkesztője a *Jó estét* c. politikai napilapnak. Művei: *Kaland Nizzában* (1928); *Tavaszi tragédia* (1928); *A szélvész fia* (1929); *Az utolsó orkán* (1933); *Éjjeli randevu* (1934).

Zorn, Philipp, német jogtudós, megh. Ansbach, 1928 jan. 4. (XIX. köt.)

***Zöldy Miklós** (*Folyfalvi*), szül. Gyula, 1895 aug. 14. Hivatali pályáját 1917. Békésvármegye szolgálatában kezdte, 1924. törvényszéki bíró, 1925. kir ügyész, 1931 óta az igazságügyminisztérium előadója és a büntetőjog magántanára. Számos büntetőjogi tanulmánya közül terjedelmesebbek: *A hitelezőket károsító bűncselekmények* (1930); *A halmozat büntetőjogi alapelmélete* (1931); *A hitelsértésről szóló 1932. IX. tc. magyarázata* (1932); *Büntetőparancs és újravétel* (1933).

Zöllner, Hugo, német hírlapíró és utazó, megh. München, 1933 jan. 9. (XIX. köt.)

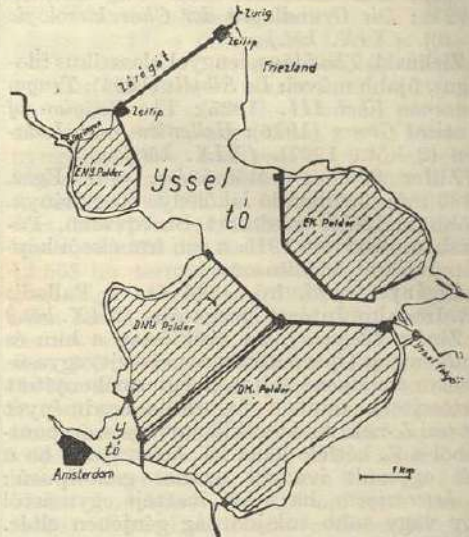
Zuccoli, Luciano gróf, olasz író, megh. Párizs, 1929 nov. 27. (XIX. köt.)

***Zucker Ferenc**, vegyész-mérnök, szül. Budafok, 1895 szept. 24. Cukorgyári vegyész, majd az Erjedéstani Állomáson és az Orsz. Chemiai Intézetben működik. A talajtani és agrochemiai intézetek vezetője és kir. fővegyésze. A talaj- és trágyabakteriológia, valamint a trágyázás körébe vágó tudományos cikkei, hazai és külföldi szaklapokban jelennek meg.

Zugirászat, legújabb szabályozását az 1934. III. tc. nyújtja. Eszerint Z. vétségét követi el, aki díjért vagy bármilyen más ellenszolgáltatásért: 1. bíróság vagy hatóság előtt mást képvisel; 2. más részére beadványt vagy okiratot szerkeszt; 3. az 1. vagy 2. alatt meghatározott valamely cselekmény elvégzésére ajánlkozik anélkül, hogy ily cselekmény végzésére mint bejegyzett ügyvéd vagy — bár nem bejegyzett ügyvéd — valamely jogszabály alapján jogosult volna. A büntetés súlyosabb, ha a cselekményt az ügyvédség gyakorlásától felfüggesztett vagy elmozdított ügyvéd, avagy az ügyvédjelölt lajstromból törölt ügyvédjelölt követte el, ha a tettes Z.-tal üzletszerűen foglalkozik, vagy ha Z. miatt már két ízben volt büntetve s utolsó büntetésének kiállása óta 10 év még nem telt el. A Z. miatt elítélt rendszerint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított 3 év tartama alatt mint ügyvéd, ügyvédjelölt, közjegyző, közjegyzőjelölt be nem jegyezhető, illetve ki nem nevezhető. (XIX. köt.)

Zuider Zee, a tengertől hatalmas védgátakkal választották el, hogy ezen a réven kiszáritott *polderen* újabb termőföldeket szerezzenek Hollandia részére s megmentsék a lakosságát a tengerár okozta károktól. 1932. befejezték a Z.-t az Északi tengertől elválasztó gátnak az építését s a Z.-ből csupán egy belső maradt. A Z. elnevezés megszűnt és a megmaradó tavat tápláló folyójáról *Yssel* (*Ijssel*) tónak hívják. A 29-62 km

hosszú zárógát Wieringen-sziget keleti végétől indul ki és a Fries szárazföldi parton Zurig községig húzódik. A legmagasabb hullámzás és vihardagály ellen a középvízszint fölé 7 m-rel kiemelkedő, a koronáján 5 m széles gát védi a tavat a tenger előlététől. Ehhez a belső részen 34 m széles gát csatla-

A Zuider Zee

kozik, amelyen kettős vágányú vasútvasutat, 6 m szélességű gépkocsúutat és 6 m széles kerékpárutat építettek. Ezeket az utakat 1933. átadták a forgalomnak. A tó és a tenger közötti hajóforgalmat kamaraszilipek segítségével bonyolítják le. Az első wieringeni vagy északnyugati poldert 1931. kiszáritották és már mezőgazdasági művelésre használják fel. (XIX. köt.)

Zutt, Richard Adolf, ötvös és festő, 1925. elhagyta Magyarországot és a sziléziai Neisse-ben telepedett le. (XIX. köt.)

Zürich, svájci város, (1930) 250.687 lak. Az 1934. hozzászátolt nyolc külvárossal együtt 291.691 lak., akiknek közel egyötöde külföldi.

Zwehl, Hans von, porosz tábornok, megh. Berlin, 1926 máj. 28. (XIX. köt.)

Zweifel, Paul, orvosíró, megh. Lipese, 1927 aug. 13. (XIX. köt.)

Zweig, Arnold, német író, újabb művei: *Die Umkehr* (dráma, 1927); *Caliban oder Politik und Leidenschaft* (essayk, 1927); *Der Streit um den Sergeanten Grischa* (regény, 1927); *Juden auf der deutschen Bühne* (esszé, 1928); *Herkunft und Zukunft* (két esszé, 1929); *Junge Frau von 1914* (1931); *De Vriendt kehrt heim* (1932). Művei közül magyarul megjelent *Grisa őrmester* (1929). (XX. köt.)

Zweig, Stefan, német író, újabb művei: *Franz Masereel* (1924); *Angst* (1925); *Der Kampf mit dem Dämon* (1925); *Die Augen des ewigen Bruders* (1925); *Verwirrung der*

Gefühle (1926); *Volpone* (1927); *Sternstunden der Menschheit* (1928); *Drei Dichter ihres Lebens* (1928); *Josef Fouché* (1929) *Die Heilung durch den Geist* (1931); *Marie Antoinette* (1932); *Triumph und Tragik des Erasmus von Rotterdam* (1934); *Maria Stuart* (1935). *Brennendes Geheimnis* és *Amok* című novelláit nagy sikerrel alkalmazták filmre. Művei közül újabban magyarul megjelentek: *Az érzések zürzavara* (1929); *Reitegés* (1928); *Első élmény* (1928); *A rendőrminiszter Fouché* (1931); *Huszonnégy óra egy asszony életéből* (1926); *Tolsztoj élete* (1928); *Marie Antoinette* (1933); *Jeremiás, Rotterdami Erasmus* (1934); *A lélek orvosai* (1935). (XIX. köt.)

*Zsámbéki templomrom. A premontreiek zsámbéki Keresztelő Szent Jánosról nevezett prépostsági templomának és rendházának építéséről hiteles adatok nem maradtak. Egy okmány igazolja, hogy Smaragd Comes 1200 táján a rendnek birtokot adományozott. Ekkor indulhatott meg az építkezés, amit a romok felismerhető korai román jellegű építészeti részletek igazolnak. A rendház egyszerűbb eszközökkel, rövidebb

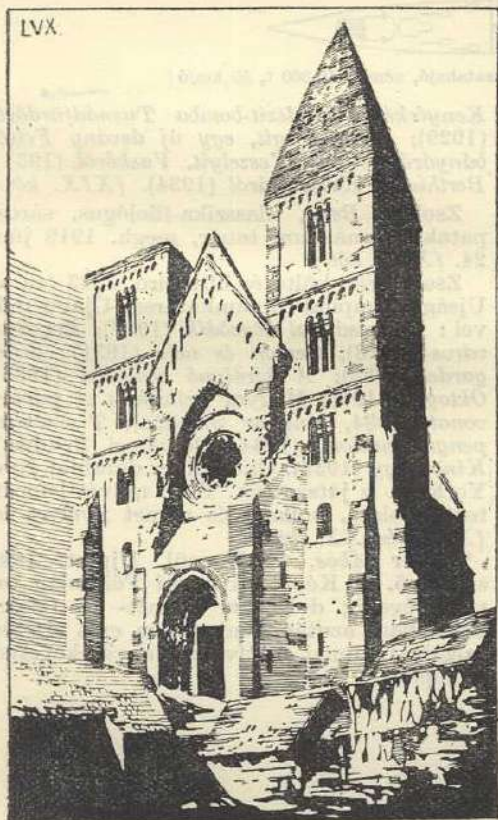
felére esnek és a korai gót-stílus jellegét mutatják. Semmivel sem igazolható az a feltevés, hogy az építkezés vezetője (1246—1248) Villard de Honnecourt lett volna. 1475. Sixtus pápa a templomot és rendházat a pálosoknak adta át, akik késő gót-stílusban kiépítették az északi toronynak azóta összeomlott kőszüvegét és a rendház díszes kereszt-

A zsámbéki templom belseje

folyosóját, amelyet a legutóbbi ásatások napfényre hoztak. Buda elfoglalása után 1541. a törökök Zsámbékot is birtokukba vették, azonban a templomot megkímélték. 1763. földrengés következtében dőlt romba a régi egyház, amelyet a zsámbékiak azért nem állítottak helyre, mert 1754. a községben felépített új plébánia templom fölöslegessé tette számukra a nehezebben megközelíthető ősrégi bazilikát. Ezt átengedték tehát a pusztulásnak, sőt kövei nagyrészt házépítésre hordták szét. A további rombolásnak 1889. a Műemlékek Orsz. Bizottsága vetett gátat, mikor a romokat körülkerítette és azokon a fennállást biztosító munkálatokat végeztetett. 1934. Lux Kálmán műépítész vezetésével kiasták a rendház eltemetett épületeit is. Tervbevétték a romoknak hatékonyabb megerősítését és kisebb részletei kiegészítésével oltár emelését, hogy alkalmilag istentisztelet lehessen ott tartani. A romok körül park és liget létesítése, a hozzávezető autótűt építése folyamatban van.

Az észak felől csatlakozó rendház négyzetes középső udvarát a XV. században újraépített, díszes hálóboltozatokkal fődött, csúcsíves mérműves ablakokkal világított keresztfolyosó ölelte körül. Falainak legnagyobb részét széthordták, az északi

A zsámbéki templom

idő alatt épült, a díszes templom építése azonban évtizedekre húzódott el. A tatárok 1241-i betörése idején még nem volt készen, mert befejező munkái a XIII. sz. második

szárny boltozott nagy pincéjén kívül a többi épületeknek csak alapfalai s egyes helyiségeinek téglaborfóttá, vagy síma cementes habarcs-padozatai maradtak meg.

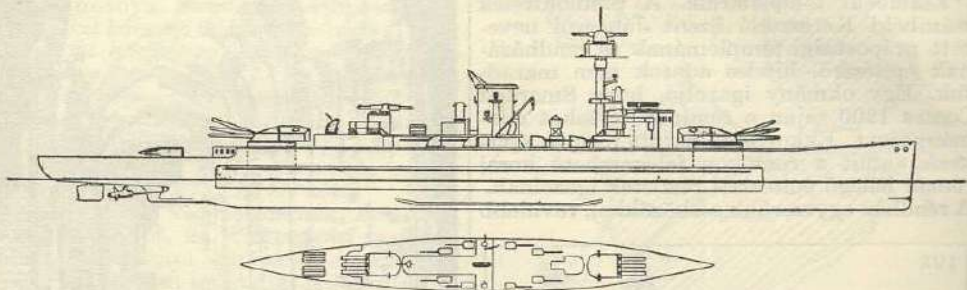
*Zsebesatahajó. A versaillesi békeszerződés tengerészeti határozmányainak korlátozásai következtében a németek kénytelenek voltak olyan kis tonnatartalmú csatahajót feltalálni s alkalmazni, mely a nagy hadihajók tűzerőjét megközelíti. Ennek a kis „zsebesatahajónak“ a típusa a *Deutschland*, amelyet 1931 május 19. bocsátottak vízre. 10.000 tonnás, óránkénti 26 t mfd. sebességű, tízezer km menet-képességű

elhelyezve. Több helyiséget foglal el és anyaga a rómaiak koráig nyúlik vissza.

Zsigmond *Richard*, kémikus, megh. Göttingen, 1929 szept. 23. (XX. köt.)

Zsira *kk.*, Sopron vm., csepregi j., (1930) 1028 lak. *Gyüleviz* *kk.*, Salamonfa *kk.* és Zsira *kk.* 1931. egyesültek Zs. néven.

Zsivny *Viktor*, vegyész-mérnök, mineralógus, 1926. Spanyolországban és a Kanári-szigeteken, 1929. Dél- és Egyenlítői Afrikában, 1930. Francia-Marokkóban tett tanulmányutat. 1932. a Magyar Nemzeti Múzeum ásvány- és őslény-tárának vezetője, majd 1934. annak igazgatója. Újabb művei:

„Deutschland“ páncélos hajó (zsebesatahajó, német) 10.000 t, 50 km/ó

(egyszeri üzemanyaggal). 181 m hosszú, 20,7 m széles, 54.000 lóerejű gépekkel. 6 drb. 280 mm-es, 8 drb. 150 mm-es, 3 drb. 88 mm-es löveggel s 8 drb. torpedóvető csővel. A régi típusú csatahajók pótlására ez idő szerint 3 drb. ilyen mintájú Zs. készül.

Zselenszky *Róbert gróf*, politikus és közgazdasági író, újabb művei: *Spekuláció és árképződés*, *A szocializmus ellen*, *Szerződésünk Ausztriával*, *Agrárpolitikai észrevételek*, *Emlékeim*. (XIX. köt.)

Zseny *József*, megh. Budapest, 1931 aug. 29-én. II. Rákóczi Ferenc emlékének ápolására 1927. megalakította az *Országos Rákóczi Szövetséget*, amelynek női osztálya *Zrinyi Ilona-Kör* néven működik. Egyik megalapítója volt a *Pusztaszeri Árpád Egyesületnek* és dísztagja 36 amerikai magyar egyletnek. Az amerikai magyarság nevében *Kemény György Ravatalnál* c. költeményében vett tőle búcsút. (XIX. köt.)

*Zsidó Múzeum, *Országos Magyar*, a Pesti Izraelita Hitközség és az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat alkotása, mely 1933 óta a Dohány-utcai zsidó kultúrpalotában van

Kenyérkérő andezit-bomba Tusnádjürről (1929); *Klebsbergit, egy új ásvány Felsőbányáról* (1929); *Veszelyt, Vaskőről* (1931); *Berthierit, Kisbányáról* (1934). (XIX. köt.)

Zsoldos *Benő*, klasszika-filológus, sárospataki gimnáziumi tanár, megh. 1919 jún. 24. (XIX. köt.)

Zsolt *Béla*, költő és hírlapíró, 1933 óta az *Ujság* c. napilap főmunkatársa. Újabb művei: *Házassággal végződik* (1927); *Erzsébetváros* (1928); *Gerson és neje* (1931); *Bellegarde* (1932); *A királynő családja* (1933); *Oktogon* (1933, Magyar Színház); *A párizsi vonat* (1934, Magyar Színház); *Tizenöt ezer pengő jutalom* (1934, Belvárosi Színház); *Kinos ügy* (1935). *Oktogon* c. darabját New Yorkban is játszották. Több művét lefordították olasz, holland és német nyelvre is. (XIX. és XX. köt.)

*Zsótér *Ákos*, festő, szül. Újpest, 1895 szept. 5. A Képzőművészeti Főiskolán tanult, évekig dolgozott Német- és Oroszországban, azután Budapesten erős átirású rajzaival, dunai motívumaival, arcképeivel szerepelt.

